

ВЛАДА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

**ДРУГИ ПЕРИОДИЧНИ ИЗВЕШТАЈ О ПРИМЕНИ
МЕЂУНАРОДНОГ ПАКТА О ЕКОНОМСКИМ,
СОЦИЈАЛНИМ И КУЛТУРНИМ ПРАВИМА**

Београд, јануар 2011. године

ЗАЈЕДНИЧКИ ОСНОВНИ ДОКУМЕНТ О РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

I. ОПШТЕ ИНФОРМАЦИЈЕ О ДРЖАВИ.....	6
A. Демографске, економске, социјалне и културне карактеристике државе.....	6
1. Географски положај.....	6 1
2. Историја.....	6 2-3
3. Становништво.....	7 4-7
4. Културна разноврсност.....	9 8-11
<i>Језици.....</i>	9 8
<i>Религија.....</i>	9 9-11
5. Социјално-економски показатељи.....	10 12-35
<i>Економски показатељи.....</i>	10 12-21
<i>Социјална сигурност.....</i>	12 22-29
<i>Заразне болести.....</i>	14 30-31
<i>Контрола рађања.....</i>	14 32
<i>Образовање.....</i>	15 33-35
B. Уставна, правна и политичка стурктура државе.....	16 36-96
1. Уставна структура.....	16 36-64
<i>Народна скупштина.....</i>	17 42
<i>Влада.....</i>	17 43
<i>Председник.....</i>	17 44
<i>Државна управа и административно-територијална подела Републике Србије.....</i>	18 45-50
<i>Судство и примена правде.....</i>	19 51-64
Судови.....	19 51-58
Уставни суд.....	20 59-61
Јавно тужилаштво.....	21 62-64
2. Политичка структура.....	22 65-96
<i>Изборно право.....</i>	24 71-83
<i>Медији.....</i>	26 84-85
<i>Цркве и верске заједнице.....</i>	27 86
<i>Удружења грађана.....</i>	27 87-94
<i>Војска Србије.....</i>	29 95-96
II. ОПШТИ ОКВИР ЗА ЗАШТИТУ И УНАПРЕЂЕЊЕ ЉУДСКИХ ПРАВА.....	30 97-189
Ц. Прихватање међународних стандарда људских права	30 97-100
<i>Међународне обавезе.....</i>	30 97-100
Д. Правни оквир за заштиту људских права на националном нивоу.....	31 101-129
<i>Правна структура</i>	31 101-104
<i>Људска права у Уставу Републике Србије.....</i>	32 105-106

<i>Национални прописи од значаја за заштиту људских права</i>	33	107-108
<i>Ограничење и одступање од људских права</i>	34	109-113
<i>Сарадња са међународним и регионалним телима за људска права</i>	36	114-129
Сарадња са Међународним кривичним трибуналом за бившу Југославију...	36	114-121
Индивидуалне представке поднете уговорним телима		
Уједињених нација поднете против Републике Србије	38	122-124
Европски суд за људска права.....	38	125-127
Сарадња са Европским комитетом за спречавање мучења и нечовечних или понижавајућих казни или поступака.....	39	128-129
Е. Оквир у ком се људска права унапређују на националном нивоу	39	130-189
<i>Надлежни државни органи и независни државни органи за заштиту људских</i>	39	130-156
Народна скупштина.....	39	130
Тела Владе за промовисање и заштиту људских права.....	40	131-135
Министарство за људска и мањинска права.....	41	136
Министарство рада и социјалне политике.....	41	137
Комесаријат за избеглице.....	42	138-139
Покрајински секретаријат за прописе, управу и националне мањине.....	42	140
Покрајински секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова...	43	141
Канцеларија за инклузију Рома.....	43	142
Независне државне институције за заштиту људских права.....	43	143-156
Заштитник грађана.....	43	143-147
Покрајински омбудсман.....	44	148-150
Заштитник грађана/омбудсман на локалном нивоу.....	45	151
Повереник за информације од јавног значаја и заштиту личних података.....	45	152-155
Повереник за заштиту равноправности.....	46	156
<i>Обука о људским правима</i>	47	157-163
<i>Развојна сарадња и помоћ</i>	49	164-174
Ф. Процес извештавања на националном нивоу	51	175-181
Г. Остале сродне информације о људским правима	53	182-189

III. ИНФОРМАЦИЈЕ О НЕДИСКРИМИНАЦИЈИ И ЈЕДНАКОСТИ И ДЕЛОТВОРНИМ ПРАВНИМ ЛЕКОВИМА.....

1. Недискриминација	55	190-212
Закон о забрани дискриминације.....	55	191-195
Кривично-правна заштита од дискриминације.....	56	196-200
Остали прописи који садрже одредбе о забрани дискриминације.....	57	201-212
2. Мере за спречавање дискриминације и остваривање потпуне и делотворне равноправности за одређене осетљиве групе	60	213-315
<i>Осетљиве групе</i>	61	219-311
<i>Особе са инвалидитетом</i>	61	219-225
<i>Жене</i>	63	226-234

Насилје у породици.....	65	235-243
Деца.....	67	244-252
Избеглице , интерно расељена лица, тражиоци азила.....	70	253-273
Избеглице и интерно расељена лица	70	253-269
Тражиоци азила.....	74	270-273
Повратници по основу споразума о реадмисији.....	75	274-279
Националне мањине.....	76	280-311
Положај Рома.....	80	297-311
Мере које републички органи предузимају за спречавање дискриминације Рома.....	81	300-307
Мере које органи АП Војводина предузимају за спречавање дискриминације Рома.....	83	308-311
Забрана организација и активности које подстичу на дискриминацију.....	84	312-314
3. Делотворни правни лекови.....	84	315-327
Судска заштита.....	84	315-318
Уставна жалба.....	85	319-322
Заштита од кршења људских права.....	86	323
Одељење за ратне злочине Вишег суда у Београду.....	87	324-325
Посебно одељење Вишег суда у Београду	88	326-327
Прилог 1- Демографски показатељи.....	89	
Прилог 2- Показатељи криминала и спровођења правде.....	106	
Прилог 3- Политички показатељи.....	112	

ОДГОВОРИ У ВЕЗИ СА КОНКРЕТНИМ ПРАВИМА ГАРАНТОВАНИМ МЕЋУНАРОДНИМ ПАКТОМ О ЕКОНОМСКИМ, СОЦИЈАЛНИМ И КУЛТУРНИМ ПРАВИМА

А. Одговори у вези са закључним примедбама Комитета за економска, социјална и културна права које су донете након разматрања Иницијаног извештаја о пријемни Међународног пакта о економским, социјалним и културним правима.....	118	328-447
--	------------	----------------

Б. Информације у вези са појединачним члановима Међународног пакта о грађанским и политичким правима.....	147	448-504
Право на самоопредељење (члан 1).....	147	448
Родна равноправност (члан 3).....	147	449-454
Право на рад (члан 6).....	148	455-460
Право на праведне услове запошљавања (члан 7).....	149	461-466

Право на оснивање и удруживање у синдиката (члан 8).....	150 467-474
Право на штрајк.....	152 475
Право на социјалну сигурност (члан 9).....	152 476-481
Финансијска подршка породици и деци.....	152 476
Деца без родитељског старања.....	153 477-480
Пензијско и инвалидско осигурње.....	154 481
Право на заштиту породице (члан 10).....	154 482-486
Породиљско одсуство.....	154 482-486
Право на одговоарајући животни стандард (члан 11).....	155 487-489
Граница сиромаштва.....	155 487-489
Право на здравље (члан 12).....	155 490-491
Право на образовање (члан 13).....	156 492-498
Основни циљеви образовања.....	156 492-494
Образовни профили.....	157 495
Припадници националних мањина.....	158 496-498
Право на културу (члан 15)	158 499-504
Заштита од злоупотреба научног и техничког напретка.....	159 504
Прилог 1.	160
Прилог 2.....	207
Прилог 3.....	210
Прилог 4.....	213
Прилог 5.....	217

ЗАЈЕДНИЧКИ ОСНОВНИ ДОКУМЕНТ О РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

I. ОПШТЕ ИНФОРМАЦИЈЕ О ДРЖАВИ

A) Демографске, економске, социјалне и културне карактеристике државе

Географски положај

1. Република Србија се налази у централном делу Балканског полуострва на најважнијим путним правцима који повезују Европу и Азију и заузима површину од 88.361 км². Северни део Републике Србије претежно је равничарски, док су централни и јужни делови брдовити и планински. Равнице су у Панонској низији и њеним ободним деловима (Мачва, Посавина, Поморавље, Стиг и Неготинска крајина). Република Србија има 55% обрадиве површине, док је 27% под шумама. Дужина границе Републике Србије је 2.619,2 км. На истоку, Република Србија се граничи са Републиком Бугарском, на североистоку са Румунијом, на северу са Републиком Мађарском, на западу са Републиком Хрватском и Босном и Херцеговином, на југозападу са Црном Гором и на југу са Албанијом и са Републиком Македонијом.

Историја

2. Србија је стара европска држава. Краљевина постаје 1217. године, а царевина 1346. године. Након продора Турака на Балканско полуострво губи самосталност и пада под турску власт 1459. године. Развој модерне Србије започиње 1804. године Првим српским устанком, а независност у односу на Турску империју стиче након српско-турских ратова 1876-1878, што је потврђено на Берлинском конгресу 1878. године. Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца створена је 1918. године и касније названа Краљевина Југославија. Након другог светског рата створена је Федеративна Република Југославија, касније Социјалистичка Федеративна Република Југославија (СФРЈ) у чијем је саставу Република Србија била једна од федералних јединица.

3. Након распада Социјалистичке Федеративне Републике Југославије који је обележен конфликтима, унутрашњом нестабилношћу и приливом великог броја избеглица што је за последицу имало економско опадање и осиромашење најширих слојева становништва формирана је 1992. године Савезна Република Југославија коју су чиниле две федералне јединице - Република Србија и Република Црна Гора. Уставним преуређењем односа између чланица федерације створена је 2003. године Државна заједница Србија и Црна Гора која је престала да постоји након референдума у Црној Гори 2006. године. На референдуму одржаном октобра 2006. године грађани Републике Србије усвојили су нови Устав¹.

¹ „Службени гласник РС”, бр. 83/06 и 98/06

Република Србија је правни следбеник свих наведених држава које су јој претходиле. Стратешко опредељење Републике Србије је приступање Европској унији. Посебни интереси који опредељују Републику Србију у правцу европских интеграција су политички, економски и друштвени.²

Становништво

4. Према резултатима последњег пописа становништва из 2002. године у Републици Србији живи 7.498.001 становника. Од тога су жене 3.852.071 (51,4%), а мушкарци 3.645.930 (48,6%). Основне карактеристике становништва Републике Србије су промене које су довеле становништво на праг демографске старости, која је последица различитих тенденција у кретању виталних догађаја.

5. Број рођених дечака у Републици Србији је већи од броја рођених девојчица, 51,5% према 48,5%, али стопа морталитета је већа код мушкараца, и износи 14,5% у односу на 13,1% код жена. Просечна старост становништва у Републици Србији је 41,5 година за жене и 39 година за мушкарце, а очекивано трајање живота 75 година за жене и 69,5 година за мушкарце. Од укупног броја жена, 57,25% живи у градским насељима, а 42,75% у мешовитим или сеоским насељима. У односу на мушкарце, у градским насељима има 52,2% жена, а у мешовитим или сеоским срединама их је 50,33%. Мушкарци су дефинисани као носиоци домаћинства у 73% домаћинстава, а жене у 27%. Када је реч о једночланом, самачком домаћинствима, 63,3% чине жене, а 36,7% мушкарци.

² Напомена: Подаци у Заједничком основном документу о Републици Србији се не односе на АП Косово и Метохија, осим у делу Административно територијална подела Републике Србије, с обзиром да се територија АП Косова и Метохије, на основу Резолуције Савета безбедности УН 1244, налази под привременом администрацијом Уједињених нација, и да је за комплетирање заједничког основног документа о Републици Србији потребно прибавити податке од администрације УНМИК.

Национални састав становништва према резултатима пописа становништва из 2002.

	Република Србија		Централна Србија	АП Војводина
	Број	%		
Срби	6212838	82,86	4891031	1321807
Црногорци	69049	0,9	33536	35513
Албанци	61647	0,8	59952	1695
Ашкалије	584	0,01	413	171
Бошњаци	136087	1,8	135670	417
Бугари	20497	0,3	18839	1658
Буњевци	20012	0,3	246	19766
Власи	40054	0,5	39953	101
Горанци	4581	0,1	3975	606
Грци	572	0,01	352	220
Египћани	814	0,01	685	129
Јевреји	1158	0,02	706	452
Југословени	80721	1,1	30840	49881
Мађари	293299	3,9	3092	290207
Македонци	25847	0,3	14062	11785
Муслимани	19503	0,3	15869	3634
Немци	3901	0,05	747	3154
Роми	108193	1,44	79136	29057
Румуни	34576	0,5	4157	30419
Руси	2588	0,03	1648	940
Русини	15905	0,21	279	15626
Словаци	59021	0,8	2384	56637
Словенци	5104	0,07	3099	2005
Турци	522	0,01	385	137
Украјинци	5354	0,1	719	4635
Хрвати	70602	0,9	14056	56546
Цинцари	293	0,004	248	45
Чеси	2211	0,03	563	1648
Шокци	717	0,01	38	679
Укупан број становника	7498001		5466009	2031992

6. Странац, је у смислу Закона о странцима³, свако лице које нема држављанство Републике Србије. Странцу се може одобрити боравак до 90 дана, привремени боравак у трајању до једне године који се може продужити на исти период (ради рада, запошљавања, обављања привредне или друге професионалне делатности; школовања, студирања или специјализације, научно-истраживачког рада, практичне обуке, учествовања у програмима међународне размене ученика или студената, односно другим научно-образовним активностима; спајања породице; и других оправданих разлога у складу са законом или међународним уговором) и стално настањење (странцу који је до дана подношења захтева за стално настањење у Републици Србији боравио непрекидно дуже од пет година на основу одобрења за привремени боравак; који је најмање три године у браку са држављанином Републике Србије, или странцем који има стално настањење; који је пореклом са територије Републике Србије; малолетнику на привременом боравку у Републици Србији ако је један од родитеља држављанин Републике Србије или странац који има одобрено стално настањење, уз сагласност другог родитеља).

³ „Службени гласник РС” број. 97/08

7. У току 2008. године извршено је 959.515 пријава боравишта страних држављана од којих је позитивно обрађено 5.753 захтева за привремени боравак. На територији Републике Србије боравило је у 2008. години 16.779 страних држављана са одобреним привременим бораваком, и то највише по основу запослења (6.329), брака (5.099) и сродства (3.285). Према држављанству највише је било заступљено држављана Народне Републике Кине (5.043), Румуније (1.953) и Републике Македоније (1.575)⁴.

Културна разноврсност

(а) Језици

8. На основу резултата последњег пописа становништва 2002. године, мањински језици у Републици Србији су: албански, босански, бугарски, влашки, мађарски, македонски, немачки, ромски, румунски, русински, словачки, украјински, хрватски и чешки. У Републици Србији, поред српског језика и ћириличног писма, у службеној употреби у појединим јединицама локалне самоуправе су и латинично писмо и следећи језици: албански, босански, бугарски, чешки, мађарски, румунски, русински, словачки и хрватски језик.

(б) Религија

9. Право на слободу мисли, савести, уверења и вероисповести зајемчено је Уставом Републике Србије. Свако има право да остане при свом уверењу или вероисповести, или да их промени према сопственом избору. Нико није дужан да се изјашњава о својим верским и другим уверењима. Свако је слободан да испољава своју веру, или убеђење вероисповедања, обављањем верских обреда, похађањем верске службе или наставе, појединачно или у заједници са другима, као и да приватно или јавно изнесе своја уверења. Слобода испољавања вере или уверења може се ограничити законом само ако је то неопходно у демократском друштву ради заштите живота и здравља људи, морала демократског друштва, слобода и права зајемчених Уставом, јавне безбедности и јавног реда или ради спречавања изазивања или подстицања верске, националне или расне мржње⁵.

10. Према последњем попису становништва из 2002. године, религијска структура Републике Србије је следећа: православни 6.371.584 (84,98%), римокатолици 410.976 (5,48%), припадници исламске заједнице 239.658 (3,19%), протестанти 80.837 (1,078%), Јевреји 785 (0,01046%), припадници прооријенталних култова 530 (0,0071%), припадници вероисповести која није наведена 18.768 (0,25%), верници, али не припадају ниједној вероисповести 473 (0,0063%), нису верници 40.068 (0,53%), није се изјаснило 197.031 (2,63%) и непознато 137.291 (1,83%).

⁴ подаци Министарства унутрашњих послова

⁵ Члан 43.

11. Законом о црквама и верским заједницама⁶ утврђује се право на верску наставу у државним и приватним, основним и средњим школама, а право да организују верску наставу у јавним школама имају традиционалне цркве и верске заједнице: Српска православна црква, Исламска заједница, Римокатоличка црква, Словачка евангелистичка црква а.в, Јеврејска заједница, Реформаторска хришћанска црква и Евангелистичка хришћанска црква а.в.⁷

Социјално – економски показатељи

(а) Економски показатељи

12. Република Србија је земља у транзицији. Економско уређење у Републици Србији почива на тржишној привреди, отвореном и слободном тржишту, слободи предузетништва, самосталности привредних субјеката и равноправности приватне и других облика својине. Република Србија је јединствено привредно подручје са јединственим тржиштем роба, рада, капитала и услуга. Утицај тржишне привреде на социјални и економски положај запослених усклађује се кроз социјални дијалог између синдиката и послодаваца⁸.

13. Макроекономски резултати деветогодишње транзиције у Републици Србији претежно су позитивни. Остварен је значајан привредни раст, смањена је инфлација, повећане су девизне резерве и одржана је стабилност курса. На макроекономском плану кључни транзициони проблеми су унутрашња и спољна неравнотежа и висок ниво незапослености и сиромаштва.

14. На структурном плану претежно је завршена приватизација друштвене својине у реалном и банкарском сектору, али се заостаје у реформи јавног сектора (приватизација јавних предузећа, реформа јавних служби и државне управе) и у реформи правосуђа.

15. Република Србија је спровела значајна институционална и структурна прилагођавања: донето је преко 400 системских закона којима се уређује тржишни систем и који су у значајној мери хармонизовани са прописима ЕУ; реални, финансијски и јавни сектор значајно су реформисани. Преостале реформе се односе претежно на приватизацију јавних предузећа, политику конкурентности, развој небанкарског сектора, инфраструктурне реформе, реформу пензијског система и комплетирање институционалних реформи, пре свега у погледу примене донетих системских закона.

⁶ „Службени гласник РС”, број. 36/06

⁷ Члан 40.

⁸ Устав РС, члан 82.

16. У периоду од 2005. до 2008. године, Република Србија је остварила динамичан економски раст, висок раст извоза, значајни прилив директних страних инвестиција и побољшање ефикасности привреде. Просечна стопа раста бруто друштвеног производа (БДП) у овом периоду износила је 6%. БДП по становнику рачунат по текућем девизном курсу износио је 3.408 УСД у 2005. години, а 6.805 УСД у 2008. години, рачунат по текућем девизном курсу.⁹ Поред тога, на економски раст позитивно су деловале и реализоване инвестиције и структурне реформе. Секторски посматрано, раст БДП превасходно је резултат раста у сектору телекомуникација, трговини на велико и мало и финансијском сектору, док је нешто мањи раст остварен у индустрији, саобраћају и грађевинарству.¹⁰ Употребу БДП карактерише високо учешће личне потрошње, ниско учешће инвестиција, и висок спољнотрговински дефицит¹¹.

17. Стране директне инвестиције у периоду од 2005. до 2008. године износиле су осам милијарди евра, а њихово учешће у БДП смањено је са 6,1% у 2005. години на 5,1% у 2008. години. Највећи део ових инвестиција односио се на куповину домаћих државних или друштвених предузећа, а мањи део на greenfield инвестиције. Повећање инвестиција у привредну инфраструктуру и нове технологије и опрему, основна је претпоставка за постизање виших стопа раста БДП, повећање конкурентности и раст извоза.¹²

18. Учешће спољног дуга у БДП у 2008. години остало је приближно на истом нивоу као и у 2005. години и износило је 64%. Према критеријуму Светске банке (однос укупног спољног дуга и БДП), привреда Републике Србије спада у групу средње задужених земаља (граница је 80% БДП). Међутим, други критеријум Светске банке (однос укупног спољног дуга и извоза роба и услуга) сврстава Републику Србију у групу високозадужених земаља (211,5% према граници од 220%).

19. Република Србија је усвојила апсолутну линију сиромаштва као национални стандард за мерење сиромаштва. Основни агрегат благостања који се користи јесте потрошња. Према подацима Анкете о потрошњи домаћинства¹³ за период од 2006. до 2008. године и проценама Републичког завода за статистику, стопа сиромаштва је са 8,8% у 2006. години опала на 7,9% у 2008. години.

⁹ Знатан део раста БДП по становнику у периоду од 2005. године до 2008. године дугује се ефекту промене курса долара према динару.

¹⁰ Подаци се односе на период од 2005. године до 2007. године

¹¹ Извештај о напретку у реализацији Миленијумских циљев у Републици Србији, 2009

¹² Стратегија привредног развоја, 2006

¹³ од 2004. године Републички завод за статистику је постао формално задужен за праћење сиромаштва и развој методологије на основу Анкете о потрошњи домаћинства која се редовно спроводи на годишњем нивоу

20. У најугроженије категорије становништва убраја се становништво руралног подручја, посебно са територије југоисточне Србије, необразовано становништво и незапослени, деца до 14 година старости, стара лица (изнад 65 година), домаћинства са двоје и више мале деце (до 6 година), као и Роми и интерно расељена лица. Смањена је стопа сиромаштва урбаних и руралних подручја, али су продубљене разлике између њих.

21. Индикатори тржишта рада указују на позитивне трендове смањења укупне стопе незапослености, стопе незапослености младих, као и стопе дугорочне незапослености. Међутим, и поред уочених позитивних тенденција, висока незапосленост, посебно младих и дугорочно незапослених и даље остаје један од највећих економских и социјалних проблема Републике Србије. Укупан број запослених у 2008. години¹⁴ био је 2.821.724, што даје стопу активности 62,7%. Стопа незапослености има осцилације по годинама, 20,9% у 2006. години, 18,1% у 2007. години и 13,6% у 2008. години. Поред пасивних мера, уведене су претпоставке активне политике запошљавања. Она обухвата у првом реду мере подстицања новог запослења, а затим и запошљавање одређених рањивих друштвених група: избеглих и интерно расељених лица, дуготрајно незапослених, лица с навршених 50 година, припадника етничких мањина, лица са инвалидитетом, запошљавање на јавним радовима.¹⁵

(б) Социјална сигурност

22. Систем социјалне сигурности Републике Србије обухвата социјално осигурање (пензијско, инвалидско и здравствено осигурање и осигурање у случају незапослености) и социјалну и дечју заштиту.

¹⁴ Извор: Анкета о радној снази Републички завод за статистику (РЗС)

¹⁵ Ibidem

23. Пензијско и инвалидско осигурање организовано је највише по принципу текућег финансирања и међугенерациске солидарности. Износ средстава која се прикупе путем доприноса није довољан за остваривање законом прописаних права. Добровољно приватно пензијско осигурање је уведено, али има мали број корисника.

24. Здравствено осигурање карактерише се високим обухватом становништва здравственом заштитом, раскоракoм између широко дефинисаних права и финансијских средстава за њихово задовољење, доминантним државним власништвом над зградама и опремом, централизованим управљањем система с републичког нивоа, доминантношћу секундарне и терцијарне заштите над примарном и неинтегрисаношћу приватног сектора у систем. Поред обавезног предвиђено је и добровољно здравствено осигурање.

25. Осигурање за случај незапослености обавезно је за све запослене у Републици Србији. Број корисника новчаних накнада није велики ако се има у виду број незапослених. Такође, постоје тешкоће у њиховом финансирању.

26. Социјална заштита у Републици Србији регулисана је Законом о социјалној заштити и обезбеђивању социјалне сигурности грађана¹⁶ Права у социјалној заштити и социјалној сигурности су: материјално обезбеђење; додатак за помоћ и негу другог лица; помоћ за оспособљавање за рад; помоћ у кући, дневни боравак, привремени смештај у прихватилиште и прихватну станицу, смештај у установу или смештај у другу породицу; услуге социјалног рада; опрема корисника за смештај у установу социјалне заштите или другу породицу; једнократне помоћи. Влада Републике Србије је 2005. године усвојила Стратегију развоја социјалне заштите.

27. Основни циљ реформе система социјалне заштите је развијање интегралне социјалне заштите у којој социјални актери на најефикаснији начин користе постојеће и развијају нове ресурсе путем доступних, квалитетних и разноврсних услуга, ради очувања и побољшања квалитета живота рањивих и маргинализованих појединаца и група, оспособљавања за продуктиван живот у заједници и предупређења зависности од социјалних служби, а уз активно учешће корисника услуга система социјалне заштите.

28. У систему дечје заштите нека права (родитељски додатак) представљају меру популационе политике, док су друга (дечји додатак) конципирана тако да чине инструмент социјалне политике. Родитељски додатак представља једнократно давање приликом рођења првог детета, док се за друго, треће и четврто дете исплаћује у 24 месечне рате, којим је замењено више претходно постојећих различитих, месечних или једнократних давања. Износ дечјег додатка изједначен је за сву децу и укинато је јединствено право на додатак.

¹⁶ „Службени гласник РС” бр. 36/91, 33/93, 67/93, 46/94, 52/96, 29/01, 84/04, 115/05, члан 9. став 1.

29. Учешће издатака државе за социјалну заштиту (укључујући и пензије) у БДП повећано је са 15,6% у 2005. години на 16,4% у 2008. години, док је учешће два најзначајнија облика државне подршке сиромашнима (материјално обезбеђење породице и дечији додатак) смањено са 0,58% у 2005. години на 0,44% БДП у 2008. години.¹⁷

(в) Заразне болести

30. Стопа морталитета од заразних болести је у 2008. години износила 2,87 на 1000.000 становника. Стопа инциденције туберкулозе је 2008. године износила 24 на 100.000 становника, а проценат успешно лечених за 2007. годину 83%. Уз помоћ Глобалног фонда за борбу против ХИВ, маларије и туберкулозе, у Републици Србији се од 2004. године спроводи пројекат „Контрола туберкулозе у Републици Србији кроз спровођење стратегије директно опсервиране терапије и обухват ризичних популација”.

31. Према последњим подацима за 2008. годину, стопа инциденције ХИВ инфекција/АИДС износила је 05,1 на 100.000 становника, а стопа морталитета од ХИВ инфекција/АИДС 2008. године 0,3 на 100.000 становника. Међу оболелима и умрлима од ХИВ инфекција/АИДС троструко је више мушкараца, а највећи број је у старосној групи од 30 до 39 година¹⁸. Стопа инциденције, као и стопа морталитета од ХИВ инфекција/АИДС опада у Републици Србији. Иако је међу оболелима од ХИВ инфекција/АИДС највећи број интравенских корисника дроге, последњих година расте удео оних који су се заразили незаштићеним сексуалним односима. Стога је за контролу ширења ХИВ инфекција/АИДС од највеће важности унапређење сексуалног понашања.¹⁹

(г) Контрола рађања

32. Матернална смртност, односно, смртност жена у вези са обољењима и стањима у трудноћи, на порођају и шест недеља после порођаја, представља редак догађај и запажа се да је од 2000. до 2007. године највећи однос матерналне смртности био 2005. године и 2006. године када је износио 13,9, односно, 12,7 на 100 000 живорођених, а најмањи 2007. године када није забележен ниједан смртни исход од компликација трудноће, порођаја и пуерперијума. Стопа намерних прекида трудноће жена репродуктивног доба, по истраживањима из 2000. године, износила је 2.069,5 на 100 000 жена а 2007. године 1.149,4 на 100 000 жена. Процент жена репродуктивног доба које користе савремене методе контрацепције у 2000. години износио је 33% а у 2007. години 37,3%. У популацији адолесценткиња (15 до 19 година) 2000. године било је 504,2 прекида трудноће на 100 000 адолесценткиња а 2007. године стопа износи 443,9 на 100 000 адолесценткиња. Приватне здравствене установе не пријављују уредно ову врсту интервенција. Смртност жена у

¹⁷ Светска банка, 2009.

¹⁸ Републички институт за јавно здравље, 2008

¹⁹ Ibidem

репродуктивној доби опада са 129,9 из 2000. године, на 102 на 100 000 жена у 2008. години.

(д) Образовање

33. Систем образовања и васпитања обухвата предшколско васпитање и образовање, основно и средње образовање и васпитање и високошколско образовање и представља саставни део укупног учења током целог живота свих грађана у Републици Србији. Образовно-васпитни рад остварује се на српском језику. За припаднике националних мањина, према Закону о основама система образовања и васпитања²⁰, образовно васпитни рад може да се остварује на српском или матерњем језику или двојезично. Ако се остварује на српском језику, поред осталих предмета може да се изучава предмет „матерњи језик са елементима националне културе”. Ако се настава остварује на језику националне мањине или двојезично предвиђено је да се за такву наставу пријави најмање 15 ученика, а уз сагласност министра број може бити и мањи²¹. Приликом такве наставе користе се уџбеници и наставна средства у складу са посебним законом, као и уџбеници из матичних држава, на основу одобрења министра. Настава матерњег језика са елементима националне културе факултативни је облик образовно васпитног рада у средњим школама.²²

34. Према подацима Републичког завода за статистику, у Републици Србији је 2008. године било 4,3% деце одговарајућег узраста која нису уписана у основну школу. На преласку у пети разред 0,87% уписане деце излази из система, а 94,8% завршава основну школу. Показатељи обухвата и завршавања основне школе далеко су неповољнији међу децом са села и бележе негативне трендове. Социо-економски статус важан је чинилац обухвата, осипања и стопе завршавања и основне и средње школе. Међутим, међународна тестирања показују да је утицај социо-економског статуса на постигнуће ученика који су до петнаесте године остали укључени у редовно школовање далеко нижи од просека,²³ и да се систем образовања у Републици Србији може сматрати праведним. У периоду од 2005. до 2008. године нето стопа уписа у средње школе је порасла (са 76,40% на 81,58%), док је проценат завршавања опао (са 85,68% на 82,76%).

35. Систем образовања највећим се делом финансира средствима из буџета Републике Србије. Законом о буџету за 2008. годину за финансирање образовања издвојено је 16,15% од укупних буџетских издатака. Удео образовања у БДП у периоду од 2005. до 2009. године износи 3,5–4%.²⁴

²⁰ „Службени гласник РС”, број 72/09

²¹ Закон о основној школи („Службени гласник РС”, бр. 50/92 и 22/02, члан 5)

²² Закон о средњој школи („Службени гласник РС”, бр. 50/92, 24/96, 23/02 и 25/02, члан 27. став 7)

²³ Просек земаља OECD, PISA 2006.

²⁴ Ibidem

Б) Уставна, правна и политичка структура државе

Уставна структура

36. Устав Републике Србије усвојен је на референдуму одржаном у октобру 2006. године. Уставом је одређено да је Република Србија држава српског народа и свих грађана који у њој живе, заснована на владавини права и социјалној правди, начелима грађанске демократије, људским и мањинским правима и слободама и припадности европским принципима и вредностима²⁵ Устав садржи десет делова, и то су: начела Устава; људска и мањинска права и слободе; економско уређење и јавне финансије; надлежност Републике Србије; уређење власти; Уставни суд; територијално уређење; уставност и законитост; промена Устава; завршна одредба.

37. У основна начела људских и мањинских права спада непосредна примена зајемчених права; уставно регулисање сврхе уставних јемстава; регулисање ограничења људских и мањинских права; забрана дискриминације и заштита људских и мањинских права и слобода.

38. Предлог за промену Устава²⁶ може поднети најмање једна трећина од укупног броја народних посланика, председник Републике, Влада и најмање 150.000 бирача. О промени Устава одлучује Народна скупштина. Предлог за промену Устава усваја се двотрећинском већином од укупног броја народних посланика. Ако не буде постигнута потребна већина, промени Устава по питањима садржаним у поднетом предлогу који није усвојен, не може се приступити у наредних годину дана. Ако Народна скупштина усвоји предлог за промену Устава, приступа се изради, односно разматрању акта о промени Устава.

39. Народна скупштина усваја акт о промени Устава двотрећинском већином од укупног броја народних посланика и може одлучити да га и грађани потврде на републичком референдуму. Народна скупштина је дужна да акт о промени Устава стави на републички референдум ради потврђивања, ако се промена Устава односи на преамбулу Устава, начела Устава, људска и мањинска права и слободе, уређење власти, проглашавање ратног и ванредног стања, одступање од људских и мањинских права у ванредном и ратном стању или поступак за промену Устава. Када се акт о промени Устава стави на потврђивање, грађани се на референдуму изјашњавају најкасније у року од 60 дана од дана усвајања акта о промени Устава. Промена Устава је усвојена ако је за промену на референдуму гласала већина изашлих бирача.

40. Акт о промени Устава који је потврђен на републичком референдуму ступа на снагу када га прогласи Народна скупштина. Ако Народна скупштина не одлучи да

²⁵ Устав РС, члан 1.

²⁶ Устав РС, члан 203.

акт о промени Устава стави на потврђивање, промена Устава је усвојена изгласавањем у Народној скупштини, а акт о промени Устава ступа на снагу када га прогласи Народна скупштина.

41. Република Србија је парламентарна демократска република заснована на владавини права. Уставом Републике Србије зајемчена је подела власти на законодавну, извршну и судску.²⁷

(а) Народна скупштина

42. Народна скупштина је највише представничко тело и носилац уставотворне и законодавне власти у Републици Србији.²⁸ Народну скупштину чини 250 народних посланика, који се бирају на непосредним изборима, тајним гласањем, у складу са законом.²⁹

(б) Влада

43. Извршну власт у Републици Србији има Влада која се тренутно састоји од 24 министарстава. Председник Владе води и усмерава рад Владе, стара се о уједначеном политичком деловању Владе, усклађује рад чланова Владе и представља Владу. Министри су за свој рад и за стање у области из делокруга министарства одговорни председнику Владе, Влади и Народној скупштини³⁰.

(в) Председник

44. Председник Републике изражава државно јединство Републике Србије³¹ и представља Републику Србију у земљи и иностранству; указом проглашава законе; предлаже Народној скупштини кандидата за председника Владе и носиоце функција; поставља и опозива амасадоре Републике Србије и прима акредитивна писма и опозивна писма страних дипломатских представника; даје помиловања и одликовања, командује Војском и поставља, унапређује и разрешава официре Војске Србије.³² Председник Републике бира се непосредно, тајним гласањем, са мандатом од пет година.³³

²⁷ Устав РС, члан 4.

²⁸ Устав РС, члан 98.

²⁹ Устав РС, члан 100. став 1.

³⁰ Устав РС, члан 125. ст. 2 и 3

³¹ Устав РС, члан 111.

³² Устав РС, члан 112.

³³ Устав РС, чл. 114. став 1, 116. став 1.

(2) Државна управа и административно- територијална подела Републике Србије

45. Државна управа је самостална, везана Уставом и законом, а за свој рад одговорна је Влади. Послове државне управе обављају министарства и други органи државне управе одређени законом. Послови државне управе и број министарстава одређују се законом. Унутрашње уређење министарстава и других органа државне управе и организација прописује Влада³⁴.

46. Појединачни акти и радње државних органа, организација којима су поверена јавна овлашћења, органа аутономних покрајина и јединица локалне самоуправе, морају бити засновани на закону. Законитост коначних појединачних аката којима се одлучује о праву, обавези или на закону заснованом интересу подлеже преиспитивању пред судом у управном спору, ако у одређеном случају законом није предвиђена другачија судска заштита.³⁵

47. Административно- територијална подела Републике Србије је на општине, градове и град Београд као територијалне јединице и аутономне покрајине као облик територијалне аутономије. У саставу Републике Србије су Аутономна покрајина Војводина и Аутономна покрајина Косово и Метохија као облици територијалне аутономије. Територијалну организацију Републике Србије чини 150 општина у којима се остварује локална самоуправа из 23 града. Град Београд је посебна територијална јединица.

48. Аутономне покрајине, у складу са Уставом и својим статутом, уређују надлежност, избор, организацију и рад органа и служби које оснивају³⁶ и имају изворне приходе којима финансирају своје надлежности³⁷ Највиши правни акт аутономне покрајине је статут, а о питањима из своје надлежности аутономна покрајина доноси одлуке и друга општа акта³⁸.

49. Законом о утврђивању надлежности Аутономне покрајине Војводине³⁹ утврђују се надлежности АП Војводине и уређују друга питања од значаја за положај АП Војводине. У складу са Законом, АП Војводина уређује надлежност, избор, организацију и рад органа и служби које оснива⁴⁰. АП Војводина има изворне приходе којима финансира своје надлежности. Врста и висина изворних прихода АП Војводине одређују се посебним законом. Средства за вршење поверених послова обезбеђује Република Србија.⁴¹

³⁴ Устав РС, члан 136.

³⁵ Устав РС, члан 198.

³⁶ Устав РС, члан 183. став 1.

³⁷ Устав РС, члан 184. став 1.

³⁸ Устав РС, члан 185. ст. 1. и 3.

³⁹ „Службени гласник РС”, број 99/09

⁴⁰ Члан 2. став 1.

⁴¹ Члан 8.

50. Резолуцијом Савета безбедности Уједињених нација бр. 1244 из 1999.године на подручју АП Косово и Метохија успостављена је привремена управа Уједињених нација (УНМИК).

(д) Судство и примена правде

- *Судови*

51. Судска власт је јединствена на територији Републике Србије. Судови су самостални и независни у свом раду и суде на основу Устава, закона и других општих аката, када је то предвиђено законом, општеприхваћеним правилима међународног права и потврђеним међународним уговорима. Расправљање пред судом је јавно и може се ограничити само у складу с Уставом. У суђењу учествују судије и судије поротници, на начин утврђен законом. Законом се може прописати да у одређеним судовима и у одређеним стварима суде само судије. Суд суди у већу, а законом се може предвидети да у одређеним стварима суди судија појединач⁴².

52. Судска власт у Републици Србији припада судовима опште и посебне надлежности. Оснивање, организација, надлежност, уређење и састав судова уређују се законом. Не могу се оснивати привремени, преки или ванредни судови. Врховни касациони суд је највиши суд у Републици Србији. Седиште Врховног касационог суда је у Београду⁴³.

53. Судске одлуке се доносе у име народа, а заснивају се на Уставу, закону, потврђеном међународном уговору и пропису донетом на основу закона. Судске одлуке су обавезне за све и не могу бити предмет вансудске контроле већ је може преиспитивати само надлежни суд, у законом прописаном поступку. Помиловањем или амнестијом изречена казна може се, без судске одлуке, опростити у целини или делимично.⁴⁴

54. Уставом Републике Србије је утврђено да је судија у вршењу судијске функције независан и потчињен само Уставу и закону и да је сваки утицај на судију у вршењу судијске функције забрањен.⁴⁵

⁴² Устав РС, члан 142.

⁴³ Устав РС, члан 143.

⁴⁴ Устав РС, члан 145.

⁴⁵ Члан 149.

55. Народна скупштина је у децембру 2008. године усвојила пакет закона о правосуђу: Закон о Високом савету судства⁴⁶, Закон о Државном већу тужилаца⁴⁷, Закон о судијама⁴⁸, Закон о јавном тужилаштву⁴⁹, Закон о уређењу судова⁵⁰, Закон о седиштима и подручјима судова и јавних тужилаштава⁵¹, Закон о изменама и допунама Закона о прекршајима⁵².

56. Судови опште надлежности су основни судови, виши судови, апелациони судови и Врховни касациони суд. Судови посебне надлежности су привредни судови, Привредни апелациони суд, прекршајни судови, Виши прекршајни суд и Управни суд⁵³.

57. Високи савет судства⁵⁴ је независан и самосталан орган који обезбеђује и гарантује независност и самосталност судова и судија. Високи савет судства има 11 чланова.

58. У састав Високог савета судства улазе председник Врховног касационог суда, министар надлежан за правосуђе и председник надлежног одбора Народне скупштине, као чланови по положају и осам изборних чланова које бира Народна скупштина, у складу са законом. Изборне чланове чине шест судија са сталном судијском функцијом, од којих је један са територије аутономних покрајина, и два угледна и истакнута правника са најмање 15 година искуства у струци, од којих је један адвокат, а други професор правног факултета. Председници судова не могу бити изборни чланови Високог савета судства. Мандат чланова Високог савета судства траје пет година, осим за чланове по положају. Члан Високог савета судства ужива имунитет као судија⁵⁵.

- *Уставни суд*

59. Уставни суд је самосталан и независан државни орган који штити уставност и законитост и људска и мањинска права и слободе. Одлуке Уставног суда су коначне, извршне и општеобавезујуће⁵⁶.

60. Уставом Републике Србије одређен је мешовити систем за одређивање судија Уставног суда, који подразумева комбинацију система избора и именовања уз одговарајуће учешће и утицај све три гране власти – законодавне, извршне и судске. Уставни суд, као самосталан и независан државни орган, сачињен је од 15 судија, изабраних и именованих на мандат од девет година, уз могућност још једног поновног избора или именовања. Пет судија бира Народна скупштина од

⁴⁶ „Службени гласник РС”, број 116/08

⁴⁷ „Службени гласник РС”, број 116/08

⁴⁸ „Службени гласник РС”, бр. 116/08 и 104/09.

⁴⁹ „Службени гласник РС”, бр. 116/08 и 104/09

⁵⁰ „Службени гласник РС”, бр. 116/08 и 104/09

⁵¹ „Службени гласник РС”, број 116/08

⁵² „Службени гласник РС”, број 111/09

⁵³ Закон о уређењу судова („Службени гласник РС”, број 116/08, члан 11. ст. 3 и 4)

⁵⁴ Устав РС, члан 153. став 1.

⁵⁵ Устав РС, члан 153. ст. 2,3,4,5.

⁵⁶ Устав РС, члан 166.

десет кандидата које предложи председник Републике, пет судија именује председник Републике од десет кандидата које предложи Народна скупштина, а пет судија именује Општа седница Врховног касационог суда Србије, између десет кандидата које на заједничкој седници предложи Високи савет судства и Државно веће тужилаца. Судије се бирају и именују међу истакнутим правницима са најмање четрдесет година живота и петнаест година искуства у правној струци. Приликом ступања на дужност, судије Уставног суда полажу заклетву пред председником Народне скупштине.

61. Пред Уставним судом Републике Србије воде се следећи поступци: поступак за оцењивање уставности или законитости општих аката; поступак за оцену уставности закона пре његовог проглашења; поступак одлучивања о одлагању ступања на снагу одлуке органа аутономне покрајине; поступак решавања сукоба надлежности; поступак одлучивања о изборним споровима; поступак одлучивања о забрани рада политичке странке, синдикалне организације, удружења грађана или верске заједнице; поступак по уставној жалби; поступак одлучивања о повреди Устава од стране председника Републике; поступак по жалби судија, јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца на одлуку о престанку функције.⁵⁷

- *Јавно тужилаштво*

62. Јавно тужилаштво је самосталан државни орган који гони учиниоце кривичних и других кажњивих дела и предузима мере за заштиту уставности и законитости. Јавно тужилаштво врши своју функцију на основу Устава, закона, потврђеног међународног уговора и прописа донетог на основу закона⁵⁸.

63. Јавно тужилаштво Републике Србије чине Републичко јавно тужилаштво, апелациона јавна тужилаштва, виша јавна тужилаштва, основна јавна тужилаштва и јавна тужилаштва посебне надлежности. Јавна тужилаштва посебне надлежности су Тужилаштво за организовани криминал и Тужилаштво за ратне злочине. Републички јавни тужилац одговоран је за рад јавног тужилаштва и за свој рад Народној скупштини⁵⁹. Јавног тужиоца, на предлог Владе, бира Народна скупштина на период од шест година и може бити поново биран. Државно веће⁶⁰ је самосталан орган, који има 11 чланова и који обезбеђује и гарантује самосталност јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца. Чланови Државног већа су Републички јавни тужилац, министар надлежан за правосуђе и председник надлежног одбора Народне скупштине, као чланови по положају и осам изборних чланова које бира Народна скупштина.

⁵⁷ Закон о Уставном суду („Службени гласник РС”, број 109/07)

⁵⁸ Устав РС, члан 156.

⁵⁹ Закон о јавном тужилаштву („Службени гласник РС”, бр. 116/08 и 104/09), чл. 13.ст. 1, 2, члан 22.став 2.)

⁶⁰ Закон о Државном већу тужилаца, члан 2. став 1, члан 5. ст. 1, 2

64. Влада предлаже Народној скупштини једног или више кандидата за избор на функцију јавног тужиоца са листе кандидата које утврђује Државно веће тужилаца. Државно веће тужилаца доноси одлуку о изузећу Републичког јавног тужиоца; поставља вршиоца функције Републичког јавног тужиоца; води лични лист за сваког јавног тужиоца, заменика јавног тужиоца и запосленог у јавном тужилаштву; обавља послова правосудне управе који се односе на обезбеђивање финансијских услова за рад јавних тужилаштава; доноси Етички кодекс. Функција јавног тужиоца и заменика јавног тужиоца престаје на лични захтев, кад наврши радни век, кад трајно изгуби радну способност или кад буде разрешен. Јавном тужиоцу функција престаје и ако не буде поново изабран, а заменику јавног тужиоца ако не буде изабран на сталну функцију.

Политичка структура

65. Уставом Републике Србије⁶¹ је утврђено да је Република Србија држава српског народа и свих грађана који у њој живе, заснована на владавини права и социјалној правди, начелима грађанске демократије, људским и мањинским правима и слободама и припадности европским принципима и вредностима.

66. У Републици Србији се јемчи и признаје улога политичких странака у демократском обликовању политичке воље грађана. Оснивање политичких странака је слободно. Недопуштено је деловање политичких странака које је усмерено на насилно рушење уставног поретка, кршење зајемчених људских или мањинских права или изазивање расне, националне или верске мржње. Политичке странке не могу непосредно вршити власт, нити је потчинити себи⁶².

67. Оснивање и правни положај политичких странака, упис и брисање из регистра, престанак политичких странака и друга питања значајна за рад политичких странака уређена су Законом о политичким странкама⁶³ који је донет 12. маја 2009. године, а почео да се примењује 23. јула 2010. године. Политичка странка у смислу тог закона је организација грађана слободно и добровољно удружених, основана ради остваривања политичких циљева демократским обликовањем политичке воље грађана и учешћа на изборима. Тим законом се по први пут уређује појам политичке странке националне мањине, као политичке странке чије је деловање, поред наведених обележја политичке странке, посебно усмерено на представљање и заступање интереса једне националне мањине и заштиту и унапређење права припадника те националне мањине у складу са Уставом, законом и међународним стандардима, уређен оснивачким актом, програмом и статутом политичке странке.

⁶¹ Члан 1.

⁶² Устав РС, члан 5.

⁶³ „Службени гласник РС”, број 36/09

68. Новина у овом закону је да политичку странку могу основати најмање 10.000 пунолетних и пословно способних држављана Републике Србије, осим у случају политичке странке националне мањине коју могу основати најмање 1.000 пунолетних и пословно способних држављана Републике Србије. Политичка странка се оснива на оснивачкој скупштини доношењем оснивачког акта, програма, статута и избором лица овлашћеног за заступање политичке странке. Политичке странке уписују се у Регистар политичких странака који води Министарство за државну управу и локалну самоуправу. Чланство у политичкој странци је слободно и добровољно, а чланом политичке странке може, под једнаким условима утврђеним статутом, постати сваки пунолетан и пословно способан држављанин Републике Србије. Изузетак од тог правила је да судије Уставног суда, судије, јавни тужиоци, Заштитник грађана, припадници полиције и припадници војске, као и друга лица чија је функција у складу са законом неспојива са чланством у политичкој странци, не могу бити чланови политичких странака.

69. Законом о политичким странкама прописано је да деловање политичке странке не може бити усмерено на насилно рушење уставног поретка и нарушавање територијалне целокупности Републике Србије, кршење зајамчених људских или мањинских права или изазивање и подстицање расне, националне или верске мржње. О забрани рада политичке странке одлучује Уставни суд, а забраниће се рад политичке странке чије је деловање супротно наведеним законским органицима или које се удружи у шире политичке савезе у земљи или иностранству, односно споји са политичком странком чије је деловање супротно наведеним законским органицима. Поступак за забрану рада политичке странке покреће се на предлог Владе, Републичког јавног тужиоца и министарства надлежног за послове управе.

70. Законом о политичким странкама прописано је да политичке организације уписане у Регистар политичких организација (488 политичке организације) и Регистар удружења, друштвених организација и политичких организација (154 политичке организације) према раније важећим прописима, настављају са радом ако у року од шест месеци до дана почетка примена Закона о политичким странкама ускладе свој статут и друге опште акте са одредбама тог закона и поднесу пријаву за упис усклађивања у Регистар политичких странака. Политичке организације које у том законском року нису поступиле на прописани начин брисане су из Регистра политичких организација и Регистра удружења, друштвених и политичких организација и изгубиле статус правног лица. У регистар политичких странака који води Министарство за државну управу и локалну самоуправу до 6. маја 2010. године, уписано је укупно 72 политичке странке, од којих су 42 политичке странке националних мањина.

(a) Изборно право

71. Уставом Републике Србије јемчи се изборно право. Сваки пунолетан, пословно способан држављанин Републике Србије има право да бира и да буде биран. Изборно право је опште и једнако, избори су слободни и непосредни, а гласање тајно и лично. Изборно право ужива правну заштиту у складу са законом.⁶⁴ У Народној скупштини обезбеђује се равноправност и заступљеност полова и представника националних мањина.⁶⁵

72. Према Закону о избору народних посланика⁶⁶ којим су уређени избори посланика за Народну скупштину, изборно право обухвата право грађана да бирају и буду бирани; кандидују и буду кандидовани; одлучују о предложеним кандидатима и изборним листама; да кандидатима јавно постављају питања; да буду правовремено, истинито, потпуно и објективно обавештени о програмима и активностима подносилаца изборних листа и кандидатима са тих листа, као и да располажу другим правима која су предвиђена овим законом.⁶⁷

73. Право да бира и да буде биран за посланика има грађанин са пребивалиштем у Републици Србији који је истовремено и држављанин Републике Србије, који је навршио 18 година живота и пословно је способан⁶⁸. Исту одредбу садржи и Закон о локалним изборима⁶⁹, с тим што бирач и онај који се кандидује мора имати пребивалиште на територији јединице локалне самоуправе у којој остварује бирачко право⁷⁰. Законом о равноправности полова⁷¹ предвиђа се посебна мера за обезбеђење равноправности полова, и то приликом кандидовања за председника Републике, посланике и одборнике, као и у току спровођења изборног поступка кроз састав и рад органа за спровођење избора.

74. Законом о избору народних посланика је прописано да општи надзор над политичким странкама, кандидатима и средствима јавног обавештавања у току изборних активности спроводи надзорни одбор. Надзорни одбор има десет чланова од којих половину чланова именује Народна скупштина на предлог Владе, а половину на предлог посланичких група у Народној скупштини из реда истакнутих јавних радника, под условом да нису чланови органа политичких странака које учествују на изборима. Ако било који учесник у изборној кампањи својим понашањем позива на насиље, шири националну, верску или расну мржњу или подстиче на неравноправност полова, надзорни одбор за изборну кампању без одлагања ће дати иницијативу за покретање поступка пред надлежним органима.⁷²

⁶⁴ Члан 52.

⁶⁵ Члан 100. став 2.

⁶⁶ „Службени гласник РС”, бр.35/00 и 18/04.

⁶⁷ Члан 9.

⁶⁸ Члан 10.

⁶⁹ „Службени гласник РС”, број 129/07

⁷⁰ Члан 6.

⁷¹ „Службени гласник РС”, број 104/09, члан 37.

⁷² Члан 99, члан 100. став 2.

75. Законом о избору народних посланика прописано је да у расподели мандата учествују само изборне листе које су добиле 5% гласова од укупног броја бирача који су гласали у изборној јединици. Међутим, овај цензус не важи за политичке странке националних мањина и коалиције политичких странака националних мањина, под којима се подразумевају оне странке чији је основни циљ представљање и заступање интереса националне мањине и заштита и побољшање права припадника националних мањина, у складу са међународноправним стандардима. Политичке странке националних мањина и коалиције политичких странака националних мањина учествују у расподели мандата и када су добиле мање од 5% гласова од укупног броја бирача који су гласали. О томе да ли подносилац изборне листе има положај политичке странке националне мањине, односно коалиције политичких странака националних мањина одлучује Републичка изборна комисија при проглашењу изборне листе, а на предлог подносиоца изборне листе који мора бити стављен при подношењу изборне листе⁷³.

76. У садашњем саставу Народне скупштине мандате народних посланика има шест политичких странака националних мањина и то: Савез војвођанских Мађара, Санџачка демократска партија, Демократски савез Хрвата у Војводини, Социјално либерална партија Санџака, Партија за демократско деловање и Бошњачка демократска странка Санџака.

77. Законом о равноправности полова⁷⁴ прописано је да се равноправност полова обезбеђује приликом кандидовања за председника Републике, посланике и одборнике, на начин и у складу са прописима којима се уређују избори. Равноправност полова обезбеђује се приликом кандидовања за изборе на све функције и именована у органе јавне власти, финансијске и друге институције. Такође, равноправност полова обезбеђује се у току спровођења изборног поступка кроз састав и рад органа за спровођење избора, у складу са прописима којима се уређују избори.

78. Организовање и праћење законитог спровођења избора је у надлежности Републичке изборне комисије⁷⁵ коју у сталном саставу чине председник и 16 других чланова које именује Народна скупштина на предлог посланичких група у Народној скупштини, а у проширеном саставу и по један представник подносиоца изборне листе.

79. Избори за одборнике скупштина јединица локалне самоуправе регулисани су Законом о локалним изборима. Грађани бирају одборнике на основу слободног, општег и једнаког изборног права које се остварује непосредно, тајним гласањем. Нико нема право да, по било ком основу, спречава или приморава грађанина да

⁷³ Члан 81.

⁷⁴ Члан 37.

⁷⁵ Закон о избору народних посланика, члан 33. став 1.

гласа, да га позива на одговорност због гласања или да од њега тражи да се изјасни за кога је гласао или зашто није гласао.

80. Законом о локалним изборима је предвиђена примена пропорционалног изборног система са одговарајућим корективним методама у фази кандидовања и приликом расподеле мандата које су усмерене ка стварању стабилне локалне власти и бољем функционисању локалних органа.

81. Законом о локалним изборима је предвиђено да се у јединицама локалне самоуправе у којима живи становништво мешовитог националног састава омогући сразмерна заступљеност националних мањина у скупштинама. У пропорционалном изборном систему таква сразмера се лакше постиже, при чему се Законом предвиђа да за странке националних мањина и њихове коалиције у расподели мандата важи тзв. природни праг – број освојених гласова, без примене елиминаторног цензуса као услова за учешће у расподели мандата.⁷⁶

82. Законом о избору председника Републике⁷⁷ прописано је да се председник Републике бира основу општег и једнаког изборног права на слободним и непосредним изборима, тајним и личним гласањем. Право да бира и да буде биран за председника Републике има сваки пунолетан и пословно способан држављанин Републике Србије.

83. Кривични законик⁷⁸, у Глави петнаест предвиђа кривична дела против изборних права. Затворске казне су предвиђене у распону од три месеца до пет година за повреду права кандидовања, права гласања, давање и примање мита у вези са гласањем, злоупотребу права гласања, састављање нетачних бирачких спискова, спречавање одржавања гласања, повреду тајности гласања, фалсификовање резултата гласања и уништавање докумената о гласању.

(б) Медији

84. Законом о јавном информисању⁷⁹ уређује се право на јавно информисање као право на слободу изражавања мишљења, као и права и обавезе учесника у процесу јавног информисања. Право на јавно информисање обухвата нарочито слободу изражавања мисли, слободу прикупљања, истраживања, објављивања и ширења идеја, информација и мишљења, слободу штампања и дистрибуције (растурања) новина и других јавних гласила, слободу производње и емитовања радио и телевизијског програма, слободу примања идеја, информација и мишљења, као и слободу оснивања правних лица која се баве јавним информисањем.

⁷⁶ Члан 9. Закона о локалним изборима у вези са чланом 180. Устава РС

⁷⁷ „Службени гласник РС”, број 111/07, чл. 1, 2.

⁷⁸ „Службени гласник РС”, бр. 85/05, 88/05, 107/05, 72/09 и 111/09, чл. 154. до 162.

⁷⁹ „Службени гласник РС”, бр. 43/03, 61/05 и 71/09

85. Законом о радиодифузији⁸⁰ уређују се услови и начин обављања радиодифузне делатности, у складу са међународним конвенцијама и стандардима; оснива Републичка радиодифузна агенција, као и установе јавног радиодифузног сервиса; утврђују услови и поступак за издавање дозвола за емитовање радио и телевизијског програма; уређују и друга питања од значаја за област радиодифузије. Услов за добијање дозволе за емитовање програма је претходно добијена дозвола за радио станицу коју на захтев Републичке радиодифузне агенције издаје регулаторно тело надлежно за област телекомуникација - Републичка агенција за телекомуникације, на основу Плана расподеле радио-фреквенција који доноси министарство надлежно за телекомуникације. Имаоци дозволе не могу бити политичке партије и организација и правна лица чији су они оснивачи, као ни предузећа, установе или друга правна лица чији је оснивач Република, осим установа јавног радиодифузног сервиса. Дозволе се издају путем јавног конкурса.

(в) Цркве и верске заједнице

86. Положај цркава и верских заједница у Републици Србији регулисан је Законом о црквама и верским заједницама⁸¹ који је донет у априлу 2006. године. Цркве и верске заједнице су независне од државе и једнаке пред законом; слободне и аутономне у одређивању свог верског идентитета и имају право да самостално уређују и спроводе свој поредак и организацију и да самостално обављају своје унутрашње и јавне послове. Цркве и верске заједнице које су регистроване у складу са Законом имају својство правног лица. Организационе јединице и установе цркава и верских заједница могу стећи својство правног лица у складу са аутономним прописима цркве, односно верске заједнице, а на основу одлуке надлежног органа цркве и верске заједнице. Министарство надлежно за послове вера води Регистар цркава и верских заједница.

(г) Удружења грађана

87. Оснивање и правни положај удружења, упис и брисање из регистра, чланство и органи, статусне промене и престанак удружења, као и друга питања од значаја за рад удружења уређени су Законом о удружењима⁸² који је донет је у јулу 2009. године, а почео да се примењује 22. октобра 2010. године. Тим законом уређен је и статус и деловање страних удружења у Републици Србији. Удружење, у смислу тог закона, јесте добровољна и невладина недобитна организација заснована на слободи удруживања више физичких или правних лица, основана ради остваривања и унапређења одређеног заједничког или општег циља и интереса, који нсу забрањени Уставом и законом. Једна од најзначајнијих новина Закона је да се удружења оснивају пре уписа у регистар, али да тек уписом у регистар стичу својство правног лица. На удружења која се не упишу у регистар, у ком случају

⁸⁰ „Службени гласник РС”, бр. 42/02, 97/04, 76/05, 62/06, 85/06, 86/06 и 41/09, чл. 39, 42, 49. став 1.

⁸¹ Чл. 6, 9. став 2 и 17.

⁸² „Службени гласник РС”, број 51/09

немају статус правног лица, сходно се примењују правна правила о грађанском ортаклуку.

88. Закон о удружењима грађана знатно либерализује услове за оснивање удружења тако да сад уместо „10 радних људи и грађана” удружења могу основати најмање три пословно способна физичка лица и/или правна лица. При томе се омогућава и малолетним лицима са навршених 14 година живота да могу бити оснивачи удружења уз оверену писмену сагласност њихових законских заступника. Свако лице може под једнаким условима, утврђеним статутом да постане члан удружења. Физичко лице може бити члан удружења независно од година старости, с тим што за малолетно лице до 14 година живота оверену изјаву о приступању, односно учлањењу у удружење даје његов законски заступник.

89. Законом о удружењима створен је нормативни оквир којим се по први пут страном удружењу, односно његовом представништву у Републици Србији омогућава да, уз претходни упис у Регистар страних удружења обавља делатост на територији Републике Србије. Такође, Законом је по први пут детаљно уређено питање начина стицања имовине и обављања делатности удружења. Према том закону удружење може стицати имовину од чланарине, добровољних прилога, донација и поклона (у новцу или натури) финансијских субвенција, оставина, камата на улоге, закупнине, дивиденди и на други законом дозвољен начин. Поред тога омогућено је да удружење може да врши оне активности којима се остварују циљеви утврђени његовим статутом. Удружење може неосредно да обавља и привредну делатност мањег обима, односно да је обавља у обиму потребном за остваривање циљева удружења. С тим у вези, удружења су дужна да воде пословен књиге, сачињавају финансијске извештаје и продлежу вршењу ревизије финансијских извештаја у складу са прописима о рачуноводству и ревизији.

90. Закон о удружењима посебно прописује да циљеви и деловање удружења не могу бити усмерени на насилно рушење уставног поретка и нарушавање територијалне целокупности Републике Србије, кршење зајамчених људских или мањинских права или изазивање и подстицање неравноправности, мржње и нетрпељивости засноване на расној, националној, верској или другој припадности или опредељењу, као и полу, роду, физичким, психичким или другим карактеристикама и способностима. Поред тога представништво страног удружења има права да делује слободно на територији Републике Србије, ако његови циљеви и деловање нису у супротности са Уставом, Законом о удружењима и међународним уговорима које је закључила Република Србија и другим прописима.

91. О забрани рада удружења и представништва страног удружења одлучује Уставни суд, а Закон прописује да се поступак за забрану рада удружења, односно представништва страног удружења покрене на предлог Владе, Републичког јавног тужиоца, министарства надлежног за послове управе, министарства надлежног за област у којој се остварују циљеви удружења или Регистратора удружења, односно Регистратора страних удружења. Поступак за забрану рада удружења може се покренути и водити и у односу на удружења која немају статус правног лица.

Регистар удружења и Регистар станих удружења води Агенција за привредне регистре као поверени посао државне управе из делокруга Министарства за државну управу и локалну самоуправу.

92. Цивилни сектор сматра да Законом о удружењима није прецизно регулисан начин финансирања удружења грађана, као и коришћење јавног простора. Такође, још увек се примењују прописи по којима невладине организације плаћају 3% пореза на донацију која се сматра поклоном, док ова обавеза не постоји у случају када држава добија донације за реализацију пројеката.

93. Законима о буџету Републике Србије, сваке буџетске године се опредељују средства за потребе цивилног сектора. Сва надлежна министарства у оквиру својих буџетских средстава имају тачно одређен износ који се користи у те сврхе за текућу годину. Евидентна је тенденција раста тих средстава у корист невладиних организација.

94. Сарадња државе и цивилног сектора у различитим областима заштите људских права све више добија на значају. У том контексту је и Министарство за људска и мањинска права, у име Владе, 9. фебруара 2009. године са 148 невладиних организација потписало Меморандум о сарадњи са цивилним сектором којим су се стране обавезале да ће убудуће обезбедити редовну размену информација у вези са активностима које се односе на припрему, усвајање и имплементацију закона и стратегија у области поштовања људских права и основних слобода, у вези са изградом извештаја о спровођењу преузетих међународних обавеза, као и у вези са другим активностима из делокруга надлежности Министарства. Потписивањем Меморандума Министарство се обавезало и да ради на унапређењу система извештавања, путем сталног надгледања стања људских права и идентификовањем потенцијалних кршења.

(д) Војска Србије

95. Војска Србије брани земљу од оружаног угрожавања споља и извршава друге мисије и задатке, у складу с Уставом, законом и принципима међународног права који регулишу употребу силе⁸³.

96. Према новој организацији Војске Републике Србије видови Војске су: копнена војска, ваздухопловство и противваздушна одбрана; родови Војске су: пешадија, оклопне јединице, артиљерија, инжињерија, артиљеријско-ракетне јединице за противваздухопловна дејства, авијација, речне јединице и јединице за електронска дејства. Службе Војске Републике Србије деле се на опште и логистичке. Опште службе су: кадровска, телекомуникације, обавештајна, безбедносна, информатичка, атомско-биолошко-хемијска, ваздушно осматрање и јављање, геодетска, правна, финансијска и метеоролошка и навигацијска служба, а логистичке: техничка, интендантска, санитетска, саобраћајна, ветеринарска и грађевинска служба.

⁸³ Устав РС, члан 139.

II. ОПШТИ ОКВИР ЗА ЗАШТИТУ И УНАПРЕЂЕЊЕ ЉУДСКИХ ПРАВА

Ц) Прихватање међународних стандарда људских права

Међународне обавезе

97. У складу с Уставом Републике Србије општеприхваћена правила међународног права и потврђени међународни уговори саставни су део правног поретка Републике Србије и непосредно се примењују. Потврђени међународни уговори морају бити у складу с Уставом.⁸⁴

98. Република Србија је чланица седам основних међународних уговора у области заштите људских права: Међународног пакта о грађанским и политичким правима и његова оба опциона протокола; Међународног пакта о економским, социјалним и културним правима; Конвенције против тортуре и других сурових, нељудских или понижавјућих казни или поступака и њеног опционог протокола⁸⁵; Међународне конвенције о укидању свих облика расне дискриминације; Конвенције о елиминисању свих облика дискриминације жена и њеног опционог протокола; Конвенције о правима детета и њена два опциона протокола. Република Србија је 2009. године ратификовала Конвенцију о правима особа са инвалидитетом и њен опциони протокол. Република Србија је потписала Међународну конвенцију о заштити права свих радника миграната и чланова њихових породица и Међународну конвенцију о заштити свих особа од присилног нестанка.

99. Република Србија је чланица Конвенције о ропству са протоколом; Допунске конвенције о укидању ропства, трговине робљем и установа и праксе сличних ропству са Завршним актом; Међународне конвенције о сузбијању трговине белим робљем; Међународне конвенције о сузбијању трговине лицима и експлоатације и проституисања других; Конвенције о спречавању и кажњавању злочина геноцида; Међународне конвенције против апартхејда у спорту; Конвенције о статусу избеглица и Протокола; Римског статута Међународног кривичног суда и бројних конвенција МОП-а.

100. Република Србија је ратификовала 33 конвенције Савета Европе. Европску конвенцију за заштиту људских права и основних слобода и њених 13 протокола Република Србија је ратификовала у децембру 2003. године. Конвенција је ступила на снагу 4. марта 2004. године. Протокол број 14 уз Конвенцију је ратификован у априлу 2005. године. На Конвенцију су стављене резерве на обавезни притвор (који је био предвиђен чланом 142. став 1 Законика о кривичном поступку), на одредбе о јавности управног спора у Републици Србији и на одређене

⁸⁴ Члан 16. став 2.

⁸⁵ Република Србија још увек није формирала националне превентивне механизме за превенцију тортуре на националном нивоу. Ту обавезу је требало да испуни у року од године дана од ратификације Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавјућих казни или поступака (2006. године).

одредбе закона о прекршајима.⁸⁶ У међувремену је престала да важи резерва која се односи на обавезни притвор. Република Србија је ратификовала и Европску конвенцију о спречавању мучења и нечовечних или понижавајућих поступака и кажњавања; Европску повељу о регионалним или мањинским језицима; Оквирну конвенцију Савета Европе за заштиту националних мањина и Ревидирану европску социјалну повељу.

Д) Правни оквир за заштиту људских права на националном нивоу

Правна структура

101. Правни поредак Републике Србије је јединствен. Устав је највиши правни акт Републике Србије. Сви закони и други општи акти донети у Републици Србији морају бити сагласни с Уставом. Закони и други општи акти донети у Републици Србији не смеју бити у супротности са потврђеним међународним уговорима и општеприхваћеним правилима међународног права⁸⁷.

102. Сви подзаконски општи акти Републике Србије, општи акти организација којима су поверена јавна овлашћења, политичких странака, синдиката и удружења грађана и колективни уговори морају бити сагласни закону. Статути, одлуке и сви други општи акти аутономних покрајина и јединица локалне самоуправе морају бити сагласни са законом. Сви општи акти аутономних покрајина и јединица локалне самоуправе морају бити сагласни њиховим статутима⁸⁸.

103. Закони и сви други општи акти, објављују се пре ступања на снагу. Устав, закони и подзаконски општи акти Републике Србије објављују се у републичком службеном гласилу, а статути, одлуке и други општи акти аутономних покрајина, објављују се у покрајинском службеном гласилу. Статути и општи акти јединица локалне самоуправе, објављују се у локалним службеним гласилима. Закони и други општи акти ступају на снагу најраније осмог дана од дана објављивања и могу да ступе на снагу раније само ако за то постоје нарочито оправдани разлози, утврђени приликом њиховог доношења.⁸⁹

104. Закони и сви други општи акти не могу имати повратно дејство. Изузетно, само поједине одредбе закона могу имати повратно дејство, ако то налаже општи интерес утврђен при доношењу закона. Одредба кривичног закона може имати повратно дејство само ако је блажа за учиниоца кривичног дела.⁹⁰

⁸⁶ „Службени лист СЦГ-Међународни уговори”, број 9/03

⁸⁷ Устав РС, члан 194. ст. 1,2,3,5

⁸⁸ Устав РС, члан 195.

⁸⁹ Устав РС, члан 196.

⁹⁰ Устав РС, члан 197.

Људска права у Уставу Републике Србије

105. Људским и мањинским правима посвећен је Други део Устава Републике Србије. Уставом је загарантовано је достојанство и слободан развој личности; право на живот; неповредивост физичког и психичког интегритета; забрана ропства, положаја сличног ропству и принудног рада; право на слободу и безбедност; човечно поступање с лицем лишеним слободе; допунска права у случају лишења слободе без одлуке суда; притвор само на основу одлуке суда; ограничено трајање притвора; право на правично суђење; посебна права окривљеног; правна сигурност у казненом праву; право на рехабилитацију и накнаду штете; право на једнаку заштиту и на правно средство; право на правну личност; право на држављанство; слобода кретања; неповредивост стана; тајност писама и других средстава општења; заштита података о личности; слобода мисли, свести и вероисповести; права цркве и верске заједнице; приговор савести; слобода мишљења и изражавања; слобода изражавања националне припадности; подстицање уважавања разлика; забрана изазивања, расне, националне и верске мржње; право на обавештеност; изборно право; право на учешће у управљању јавним пословима; слобода окупљања; слобода удруживања; право на петицију; право на уточиште; право на имовину; право наслеђивања; право на рад; право на штрајк; право на закључење брака и равноправност супружника; слобода одлучивања о рађању; права детета; права и дужности родитеља; посебна заштита породице, мајке, самохраног родитеља и детета; право на правну помоћ; здравствена заштита; социјална заштита; пензијско осигурање; право на образовање; аутономија универзитета; слобода научног и уметничког стварања; здрава животна средина⁹¹.

106. Уставом Републике Србије, припадницима националних мањина загарантована су и додатна индивидуална права, као и сет колективних права. Индивидуална права остварују се појединачно, а колективна у заједници са другима, у складу са Уставом, законом и међународним уговорима. Путем колективних права припадници националних мањина, непосредно или преко својих представника, учествују у одлучивању или сами одлучују о појединим питањима везаним за своју културу, образовање, обавештавање и службену употребу језика и писма, у складу са законом. Ради остварења права на самоуправу у култури, образовању, обавештавању и службеној употреби језика и писма, припадници националних мањина могу изабрати своје националне савете, у складу са законом⁹². Припадницима националних мањина. Уставом је загарантована забрана дискриминације, равноправност у вођењу јавних послова, забрана насилне асимилације, право на очување посебности, право на удруживање и сарадњу са сународницима и право на развијање духа толеранције.⁹³

⁹¹ Устав РС, чл. 23. до 74.

⁹² Устав РС, члан 75.

⁹³ Устав РС, чл. 76. до 81.

Национални прописи од значаја за заштиту људских права

107. У Републици Србији је донет велики број закона и других прописа којима се у одређеним сегментима уређују људска права, као на пример: Закон о избеглицама⁹⁴; Закон о радиодифузији; Закон о заштити права и слобода националних мањина⁹⁵; Закон о јавном информисању; Закон о спречавању насиља и недоличног понашања на спортским приредбама⁹⁶; Закон о одговорности за кршење људских права⁹⁷; Закон о слободном приступу информацијама од јавног значаја⁹⁸; Закон о заштити животне средине⁹⁹; Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, корупције и других посебно тешких кривичних дела¹⁰⁰; Закон о запошљавању и осигурању за случај незапослености¹⁰¹; Закон о социјално-економском савету¹⁰²; Кривични законик; Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица¹⁰³; Закон о извршењу кривичних санкција¹⁰⁴; Закон о прекршајима¹⁰⁵; Закон о организацији и надлежности државних органа за борбу против високотехнолошког криминала¹⁰⁶; Закон о заштитнику грађана¹⁰⁷; Породични закон¹⁰⁸; Закон о раду¹⁰⁹; Закон о парничном поступку¹¹⁰; Закон о основној школи; Закон о средњој школи; Закон о високом образовању¹¹¹; Закон о здравственој заштити¹¹²; Закон о социјалној заштити и обезбеђивању социјалне сигурности грађана; Закон о здравственом осигурању¹¹³; Закон о полицији¹¹⁴; Закон о држављанству Републике Србије¹¹⁵; Закон о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом¹¹⁶; Закон о азилу¹¹⁷; Закон о окупљању грађана¹¹⁸; Закон о Уставном суду¹¹⁹; Закон о путним исправама¹²⁰; Закон о заштити података о личности¹²¹; Закон о уређењу судова; Закон о судијама; Закон о странцима; Закон о

⁹⁴ „Службени гласник РС”, бр. 18/92, 45/02, 30/10

⁹⁵ „Службени лист СРЈ”, бр. 11/02

⁹⁶ „Службени гласник РС”, бр. 67/03, 90/07 и 111/09

⁹⁷ „Службени гласник РС”, бр. 58/03 и 61/03.

⁹⁸ „Службени гласник РС”, бр. 120/04, 54/07 и 104/09

⁹⁹ „Службени гласник РС”, бр. 135/04 и 36/09.

¹⁰⁰ „Службени гласник РС”, бр. 42/02, 27/03, 39/03, 67/03, 29/04, 45/05, 61/05 и 72/09

¹⁰¹ „Службени гласник РС”, бр. 36/09

¹⁰² „Службени гласник РС”, бр. 125/04

¹⁰³ „Службени гласник РС”, бр. 85/05

¹⁰⁴ „Службени гласник РС”, бр. 85/05 и 72/09

¹⁰⁵ „Службени гласник РС”, бр. 101/05, 116/08 и 111/09

¹⁰⁶ „Службени гласник РС”, бр. 61/05 и 104/09

¹⁰⁷ „Службени гласник РС”, бр. 79/05 и 54/07

¹⁰⁸ „Службени гласник РС”, бр. 18/05

¹⁰⁹ „Службени гласник РС”, бр. 24/05, 61/05 и 54/09.

¹¹⁰ „Службени гласник РС”, бр. 125/04 и 111/09

¹¹¹ „Службени гласник РС”, бр. 76/05, 97/08

¹¹² „Службени гласник РС”, бр. 107/05

¹¹³ „Службени гласник РС”, бр. 107/05 и 109/05

¹¹⁴ „Службени гласник РС”, бр. 101/05

¹¹⁵ „Службени гласник РС”, бр. 135/04 и 90/07

¹¹⁶ „Службени гласник РС”, бр. 33/06

¹¹⁷ „Службени гласник РС”, бр. 109/07

¹¹⁸ „Службени гласник РС”, бр. 51/92, 53/93, 67/93, 48/94, 12/97, 21/01 и 101/05

¹¹⁹ „Службени гласник РС”, бр. 109/07

¹²⁰ „Службени гласник РС”, бр. 90/07, 116/08 и 104/09

¹²¹ „Службени гласник РС”, бр. 97/08

агенцији за борбу против корупције¹²²; Закон о основама система образовања и васпитања; Закон о забрани дискриминације¹²³; Закон о равноправности полова; Закон о националним саветима националних мањина¹²⁴; Закон о матичним књигама¹²⁵; Закон о политичким странкама; Закон о удружењима. Доношењем наведених закона остварује се усаглашавање законодавства Републике Србије са међународним и европским стандардима у области људских права.

108. Влада усвојила је бројне стратегије релевантне за заштиту и унапређење људских права и то су: Стратегија за смањење сиромаштва у Србији; Стратегија борбе против трговине људима у Републици Србији; Национална стратегија за решавање питања избеглих и интерно расељених лица; Стратегија развоја здравља младих; Национална стратегија о старењу; Стратегија реформе правосудја; Стратегија развоја социјалне заштите; Национална стратегија запошљавања за период 2005-2010; Национална стратегија за борбу против ХИВ/AIDS-а; Национални план акције за децу; Стратегија унапређења положаја особа с инвалидитетом у Републици Србији; Стратегија развоја стручног образовања у Републици Србији; Стратегија подстицања рађања; Национална стратегија за младе; Национална стратегија одрживог развоја; Национална стратегија за превенцију и заштиту деце од насиља; Стратегија за стално унапређење квалитета здравствене заштите и безбедности пацијената; Национална стратегија за побољшање положаја жена и унапређивање родне равноправности; Национална стратегија запошљавања за период 2005–2010; Стратегија јавног здравља Републике Србије; Стратегија за унапређивање положаја Рома у Републици Србији; Стратегија реинтеграције повратника по основу споразума о реадмисији; Стратегија безбедности и здравља на раду у Републици Србији за период од 2009. до 2012. године; Стратегија за управљање миграцијама.

Ограничење и одступање од људских права

109. Према Уставу Републике Србије људска и мањинска права зајемчена Уставом могу законом бити ограничена ако ограничење допушта Устав, у сврхе ради којих га Устав допушта, у обиму неопходном да се уставна сврха ограничења задовољи у демократском друштву и без задирања у суштину зајемченог права. Достигнути ниво људских и мањинских права не може се смањивати. При ограничавању људских и мањинских права, сви државни органи, а нарочито судови, дужни су да воде рачуна о суштини права које се ограничава, важности сврхе ограничења, природи и обиму ограничења, односу ограничења са сврхом ограничења и о томе да ли постоји начин да се сврха ограничења постигне мањим ограничењем права¹²⁶.

110. Уставом Републике Србије дозвољена су одступања од људских и мањинских права зајемчених Уставом, само у обиму у којем је то неопходно, по проглашењу ратног и ванредног стања. Мере одступања не смеју да доведу до разликовања на

¹²² „Службени гласник РС”, бр. 97/08

¹²³ „Службени гласник РС”, бр. 22/09

¹²⁴ „Службени гласник РС”, бр. 72/09

¹²⁵ „Службени гласник РС”, бр. 20/09

¹²⁶ Устав РС, члан 20.

основу расе, пола, језика, вероисповести, националне припадности или друштвеног порекла. Те мере престају да важе престанком ванредног или ратног стања¹²⁷.

111. Према Уставу Републике Србије ратно стање проглашава Народна скупштина, која том приликом може прописати мере којима се одступа од људских и мањинских права зајамчених Уставом.¹²⁸ Ако Народна скупштина није у могућности да се састане, одлуке о проглашењу ратног стања и дерогацији људских и мањинских права доносе заједно председник Републике, председник Народне скупштине и председник Владе.¹²⁹ Народна скупштина потврђује све мере прописане у периоду ратног стања кад буде у могућности да се састане.¹³⁰

112. Народна скупштина проглашава ванредно стање када „јавна опасност угрожава опстанак државе или грађана” и тада може прописати мере којима се одступа од Уставом зајамчених људских и мањинских права.¹³¹ Одлука о проглашењу ванредног стања важи најдуже 90 дана, после чега се може продужити за још 90 дана.¹³² Када Народна скупштина није у могућности да се састане, одлуку о проглашењу ванредног стања доносе заједно председник Републике, председник Народне скупштине и председник Владе, док одлуке о мерама којима се одступа од људских и мањинских права у том случају доноси Влада уз „супотпис” председника Републике.¹³³ Ове одлуке се морају поднети Народној скупштини да их потврди у року од 48 сати од доношења одлуке, односно чим Народна скупштина буде у могућности да се састане. У случају ванредног стања, изричито је прописано да, уколико Народна скупштина не потврди одлуку, одлука о проглашењу ванредног стања престаје да важи завршетком прве седнице Народне скупштине одржане по проглашењу ванредног стања, а мере којима се одступа од људских и мањинских права 24 сата после почетка прве седнице Народне скупштине одржане по проглашењу ванредног стања.¹³⁴ Мере којима се одступа од људских и мањинских права могу се примењивати најдуже 90 дана после чега се могу „обновити под истим условима”¹³⁵

113. Мере одступања ни у ком случају нису дозвољене у погледу: права на достојанство и слободан развој личности; права на живот; права на неповредивост физичког и психичког интегритета; забране ропства, положаја сличног ропству и принудног рада; права на човечно поступање према лицу лишеном слободе; права на правично суђење; права на правну сигурност у казненом праву; права на правну личност; права на држављанство; слободу мисли, свести и вероисповести; права на приговор савести; слободу изражавања националане припадности; забране изазивања расне, националне и верске мржње; права на закључење брака и

¹²⁷ Устав РС, члан 202.ст.1,2,3.

¹²⁸ Устав РС, члан 201.ст.1. и 3.

¹²⁹ Устав РС, члан 201, ст. 2. и 4.

¹³⁰ Устав РС, члан 201. ст. 5.

¹³¹ Устав РС, члан 200. ст. 1. и 4.

¹³² Устав РС, члан 200. став 2.

¹³³ Устав РС, члан 200.ст. 5. и 6.

¹³⁴ Устав РС, члан 200. ст. 8. и 9.

¹³⁵ Устав РС, члан 200. став 7.

равноправности супружника; слободу одлучивања о рођењу; права детета; забране насилне асимилације.

Сарадња са међународним и регионалним телима за људска права

(а) Сарадња са Међународним кривичним трибуналом за бившу Југославију

114. Сарадња са Међународним кривичним трибуналом за бившу Југославију (МКТЈ) одвија се на основу Закона о сарадњи са Међународним трибуналом за кривично гоњење лица одговорних за тешка кршења међународног хуманитарног права почињена на територији бивше Југославије од 1991. године¹³⁶.

115. Државни органи Републике Србије задужени за сарадњу са МКТЈ су: Национални савет за сарадњу са Трибуналом, Канцеларија Националног савета и Тим за имплементацију Акционог плана. Веома важну улогу у сарадњи са Трибуналом имају и Тужилаштво за ратне злочине Републике Србије, Служба Министарства унутрашњих послова за откривање ратних злочина, Савет за националну безбедност, Министарство спољних послова, Министарство правде, Безбедносно-информативна агенција, Веће за ратне злочине Округног суда у Београду и Јединица за заштиту сведока која је формирана у оквиру Службе за откривање ратних злочина Министарства унутрашњих послова.

116. Облици сарадње су следећи: достављање документације Трибуналу; ослобађање лица дужности чувања тајне како би могла да сведоче у поступцима пред Трибуналом, уручење позива и других писмена лицима која се налазе на територији Републике Србије, пружање заштите сведоцима и члановима њихових породица, контрола над окривљенима који су привремено пуштени на слободу и налазе се на територији Републике Србије, кореспонденција и директни контакти са Канцеларијом Тужилаштва, Секретаријатом и председником Трибунала, укључујући и сву потребну техничку помоћ; пружање подршке и сарадње у потрази за оптуженима који се налазе у бекству и њихов трансфер у Трибунал; други облици сарадње, као што је директна сарадња између Тужилаштва за ратне злочине Републике Србије и Канцеларије Тужилаштва МКТЈ путем размене података садржаних у електронским базама података ових институција и слично.

117. Од периода успостављања сарадње између Републике Србије и МКТЈ, Република Србија је примила преко 1800 захтева за помоћ од стране Канцеларије Тужилаштва МКТЈ. Предмет поменутих захтева било је достављање документације потребне за припрему Тужилаштва МКТЈ у поступцима који се воде пред Трибуналом, увид у архиве државних органа Републике Србије, као и ослобађање сведока дужности чувања тајне. Република Србија је у потпуности одговорила на готово све примљене захтеве, а у процесу реализације се налазе само они који су новијег датума.

¹³⁶ „Службени лист СРЈ”, бр. 18/02 и 16/03

118. Република Србија је са Тужилаштвом МКТЈ закључила Споразум о практичним модалитетима увида у архиве државних органа 2006. године. До данас су извршени увиди у архиве Министарства унутрашњих послова, Министарства одбране, Председништва Србије, Владе, Безбедносно-информативне агенције и других надлежних државних органа које могу бити релевантан извор информација за истражитеље МКТЈ. До сада је било укупно 26 посета представника Трибунала архивама наших државних органа.

119. Влада је почев од формирања Националног савета за сарадњу са МКТЈ ослободила дужности чувања државне, службене и војне тајне више од 500 лица што им је омогућило да у својству сведока дају своје исказе у поступцима пред Трибуналом. Важно је напоменути да је свако лице за које је Тужилаштво МКТЈ затражило ослобађање од дужности чувања тајне, без изузетка, ослобођено дужности чувања тајне и самим тим било у позицији да сведочи у поступцима пред МКТЈ.

120. У циљу ефикасног проналажења и хапшења бегунаца у Републици Србији се примењује Закон о мерама према имовини лица оптужених за ратне злочине пред Међународним трибуналом за кривично гоњење лица одговорних за тешка кршења међународног хуманитарног права почињена на територији бивше Југославије од 1991. године, која се налазе у бекству¹³⁷, као и Закон о изменама и допунама Закона о организацији и надлежности државних органа у поступцима за ратне злочине¹³⁸ из 2007. године, којим се надлежност у поступцима против лица оптужених да су учествовала у помагању скривања лица оптужених пред МКТЈ преноси на специјализоване институције за истраживање ратних злочина (Службу за откривање ратних злочина МУП-а Републике Србије, Тужилаштво за ратне злочине Републике Србије и Веће за ратне злочине Окружног суда у Београду). У том смислу, пред надлежним правосудним органима Републике Србије у току су поступци против лица окривљених за помагање у скривању двојице оптужених.

121. До данас је у Републици Србији ухапшено 12 лица оптужених пред МКТЈ. У оквиру сарадње домаћих служби безбедности са страним службама ухапшена су четири оптужена, и то у Аргентини, Русији, Босни и Херцеговини и Црној Гори. Добровољно се предало 27 оптужених. Један оптужени извршио је самоубиство у Београду. У бекству се још увек налазе двојица окривљених. Важно је напоменути да је од 46 оптужених пред МКТЈ, Република Србија предала Трибуналу 43 оптужена, укључујући и особе које су вршиле дужност председника Савезне Републике Југославије, председника Републике Србије, потпредседника Савезне владе, потпредседника Владе, три бивша начелника Генералшаба Војске Југославије, начелника Службе државне безбедности, као и бројне генерале војске и полиције.

¹³⁷ „Службени лист СЦГ”, број 15/06

¹³⁸ „Службени гласник РС”, број 101/07

(б) Индивидуалне представке поднете уговорним телима УН против Републике Србије

122. Република Србија је прихватила надлежност Комитета за људска права, Комитета против тортуре, Комитета за укидање расне дискриминације и Комитета за елиминисање дискриминације жена да разматрају притужбе појединаца који су под њеном јурисдикцијом, а који тврде да су жртве кршења права загарантованих међународним уговорима којима су установљена та уговорна тела.

123. До сада је поднето десет индивидуалних представки против Републике Србије и то три Комитету за људска права, шест Комитету против тортуре и једна Комитету за укидање расне дискриминације. Само је једна представка одбачена из формалноправних разлога, један поступак је у току, а у свим осталим случајевима је одлука донета у корист подносиоца представке. У тим одлукама Комитет за људска права је утврдио повреду права на слободу мишљења и изражавања (члан 19. Међународног пакта о грађанским и политичким правима); Комитет против тортуре повреду права на непристрасну истрагу и право лица које тврди да је било подвргнуто тортури да се жали надлежним органима који ће непристрасно испитати случај (чл. 12. и 13. Конвенције против тортуре), у два случаја и повреду права жртве акта тортуре на добијање накнаде и праведног и одговарајућег обештећења укључујући и средства потребна за његову што потпунију рехабилитацију (члан 14. Конвенције против тортуре); Комитет за укидање расне дискриминације повреду права на ефикасни правни лек (члан 6. Међународне конвенције о укидању расне дискриминације).

124. У Републици Србији не постоје институционални механизми за спровођење одлука уговорних тела УН, а деловање надлежних државних органа поводом тих одлука није координисано. Стога се случајеви углавном решавају нагодбом о исплати надокнаде нематеријалне штете. У циљу превазилажења постојећег стања Министарство за људска и мањинска права је покренуло иницијативу да се кроз јавну дискусију надлежних државних органа и цивилног сектора изнађе начин за успостављање механизма за поступање по тим одлукама.

(в) Европски суд за људска права

125. У односу на Републику Србију Европски суд за људска права је закључно са 31. децембром 2009. године донео 40 пресуда (једна пресуда донета је 2006. године, 14 пресуда 2007. године, девет пресуда 2008. године, 16 пресуда током 2009. године) и 47 одлука. Од 40 донетих пресуда у 37 пресуда утврђена је бар једна повреда одредаба Конвенције, док је у три пресуде утврђено да није било повреде Конвенције. Током 2009. године у два предмета Комитет министара Савета Европе је закључио разматрање извршавања две пресуде, наставши да су предузете мере задовољавајуће.

126. Тренутно се у раду налази 122 предмета. Када је у питању Република Србија, повреда права на суђење у разумном року (члан 6. став 1 Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода) је најчешће утврђена повреда пред Европским судом за људска права.

127. Према статистичком извештају Европског суда за људска права на дан 31. децембра 2009. године Република Србија је пред Европским судом за људска права имала 3200 (2,7%) представки у фази прелиминарног разматрања.

(2) Сарадња са Европским комитетом за спречавање мучења и нечовечних или понижавајућих казни или поступака

128. Делегација Европског комитета за спречавање мучења и нечовечних понижавајућих казни или поступака је од ратификације Европске конвенције о спречавању мучења и других нечовечних или понижавајућих казни или поступака два пута званично посетила Републику Србију. Прва посета тадашњој државној заједници Србија и Црна Гора је била у периоду од 16. до 29 септембра 2004. године, а друга Републици Србији у периоду од 19. до 29. новембра 2007. године.

129. Након друге посете делегација Европског комитета за спречавање мучења и нечовечних или понижавајућих казни или поступака је доставила извештај са предлозима и препорукама који садржи податке добијене непосредним увидом у статус и третман лица лишених слободe у Републици Србији. У вези с тим извештајем Република Србија је Европском комитету за спречавање мучења и нечовечних или понижавајућих казни или поступака доставила одговоре у септембру 2008. године у којима је, пре свега, указала да се препоруке Комитета прихватају и следе као смернице развоја и испуњења предвиђених стандарда у третману лица лишених слободe у Републици Србији као и да се укључују у краткорочне и дугорочне планове надлежних државних органа.

Е) Оквир у ком се људска права унапређују на националном нивоу

Надлежни државни органи и независни државни органи за заштиту људских права

Народна скупштина

130. Народна скупштина у оквиру своје надлежности потврђује међународне уговоре кад је законом предвиђена обавеза њиховог потврђивања и доноси законе и друге опште акте из надлежности Републике Србије. За разматрање и претресање питања из надлежности Народне скупштине, предлагање аката, као и сагледавања стања вођења политике, извршавања закона, других прописа и општих аката од стране Владе образују се одбори. Народна скупштина има 30 сталних одбора, а међу њима су: одбор за међунационалне односе, одбор за здравље и породицу, одбор за заштиту животне средине, одбор за просвету, одбор за омладину и спорт,

одбор за културу и информисање, одбор за рад, борацка и социјална питања, одбор за смањење сиромаштва и одбор за равноправност полова.

Тела Владе за промовисање и заштиту људских права

131. **Савет за права детета** Владе основан је 2002. године. Мандат и улога Савета су: предлагање кохерентне и холистичке политике према деци у складу са Конвенцијом УН о правима детета и са приоритетима утврђеним Миленијумским циљевима развоја УН, Декларацијом УН „Свет по мери детета” и другим релевантним међународним документима; предлагање мера за усклађивање политике Владе са законодавством Европске уније и међународним стандардима у области заштите права детета; подизање свести о правим деце у Републици Србији, с посебним нагласком на права деце на заштиту од свих облика злостављања, занемаривања, искоришћавања као и права деце на инклузивно образовање; промовисање учешћа деце у дефинисању и примени политике која се тиче заштите њихових права; анализа утицаја мера која одговарајућа владина тела/институције предузимају у вези са заштитом деце, младих, породица са децом и рађања и праћење примене и заштите дечјих права у Републици Србији. Савет је усвојио документ „Преглед реализације Националног плана акције за децу у периоду 2004-2009” на основу којег је урађен Нацрт националног плана акције за децу за период од 2010. до 2015. године. Савет за права детета актуелно спроводи активности на наставку консултативног процеса који подразумева усклађивање тог нацрта плана са локалним плановима акције за децу.

132. **Савет за родну равноправност Владе Републике Србије** је стручно и саветодавно тело које бави питањима равноправности полова, унапређењем положаја жена и праћењем спровођења пројекта из те области који је први пут конституисан 2003. године. Нова конститутивна седница Савета одржана је 8. децембра 2009. године. У састав Савета укључени су представници релевантних министарстава, представници цивилног друштва и академских кругова и експерткиње за област равноправности полова. Стратешки приоритети савета су: развијање демократије кроз праћење родне осетљивости целокупног система законодавства и испуњавање међународних обавеза у вези са родном равноправношћу; пружање подршке државним институцијама за политику равноправности кроз националну стратегију за побољшање положаја жена и унапређивање родне равноравности са додатним нагласком на мерема за њихово економско оснаживање и родно буџетирање; подизање јавне свести о значају равноправности полова и борба против родно заснованих стереотипа, као и изградња капацитета за рад Савета.

133. **Савет за борбу против трговине људима Владе Републике Србије** конституисан је 2005. године, као стручно, саветодавно тело Владе. Савет је образован ради координације националне и регионалне активности за борбу против трговине људима, разматрања извештаја релевантних тела међународне заједнице о трговини људима, као и заузимања ставова и предлагања мера за спровођење препорука од стране међународних тела у борби против трговине људима. Чланови

Савета су министри унутрашњих послова, просвете и спорта, финансија, рада и социјалне политике, здравља и правде.

134. **Савет за унапређење положаја Рома Владе Републике Србије** формиран је 2008. године и има 22 члана, међу којима су представници министарства финансија, здравља, просвете, државне управе и локалне самоуправе, као и других ресора који би могли утицати на побољшање положаја ромске мањине.

135. **Савет Републике Србије за националне мањине** формиран је у јулу 2009. године и чине га председник Владе који је истовремено и председник Савета, министри шест релевантних министарстава, председници националних савета и председник Савеза јеврејских општина Србије који има положај председника. Савет се стара о очувању, унапређењу и заштити националних, етничких, верских, језичких и културних посебности припадника националних мањина у Републици Србији. На конститутивној седници Савета у октобру 2009. године потврђени су национални празници и симболи, на основу поднетих захтева националних савета: грб, застава и празници – македонске, румунске, бугарске, украјинске, русинске, влашке, грчке и немачке националне мањине, као и грб и застава словачке националне мањине. Такође, договорено је да ће држава организовати и промовисати упис националних мањина у посебне бирачке спискове, будући да је то подршка националним мањинама да реализују једну од гарантованих Уставних слобода којом стичу право да своје националне савете бирају на непосредан начин.

Министарство за људска и мањинска права

136. Министарство за људска и мањинска права, основано средином 2008. године, обавља послове државне управе који се односе на: општа питања положаја припадника националних мањина; вођење регистра националних савета националних мањина; избор националних савета националних мањина; заштиту и унапређење људских и мањинских права; израду прописа о људским и мањинским правима; праћење усаглашености домаћих прописа са међународним правима; заступање Републике Србије пред Европским судом за људска права; положај припадника националних мањина које живе на територији Републике Србије и остваривање мањинских права; остваривање веза националних мањина са матичним државама; антидискриминациону политику; положај и остваривање надлежности националних савета националних мањина; усклађивање рада органа државне управе у области заштите људских права и друге послове одређене законом.

Министарство рада и социјалне политике

137. У оквиру Министарства рада и социјалне политике формирана је 2008. године Управа за родну равноправност. Управа за родну равноправност обавља послове који се односе на анализу стања и предлагање мера у области унапређења родне равноправности; израду нацрта закона и других прописа у тој области; побољшање положаја жена и промоцију родне равноправности и политике

једнаких могућности кроз спровођење препорука Комитета за елиминисање дискриминације жена.

Комесаријат за избеглице

138. Комесаријат за избеглице је посебна организација основана 1992. године Законом о избеглицама. Комесаријат за избеглице обавља послове који се односе на утврђивање статуса избеглица, збрињавање избеглица, вођење евиденције утврђене овим законом, усклађивање пружања помоћи избеглицама од стране других органа и организација у земљи и иностранству и старање о равномерном и благовременом пружању те помоћи, обезбеђивање смештаја, односно размештаја избеглица на подручјима територијалних јединица, обезбеђивање услова за повратак избеглица на подручја која су напустила или друга подручја која Комесаријат за избеглице одреди, односно до њиховог трајног збрињавања на други начин и обавља друге послове из свог делокруга утврђене овим законом.

139. У складу са препорукама специјалног известиоца Генералног секретара за људска права интерно расељених лица, из 2005. године, Влада донела је Закључак о усвајању "Мера и активности за стварање услова за одрживи повратак на Косово и Метохију", којим је наложено Комесаријату за избеглице да образује посебну унутрашњу организациону јединицу која ће се бавити питањима збрињавања и заштите прва интерно расељених лица. Комесаријат за избеглице региструје интерно расељена лица са Косова и Метохије и издаје им расељеничке легитимације; у оквиру прихвата и збрињавања, смешта и издржава интерно расељена лица у колективним центрима у Републици Србији без АП Косова и Метохије, и у 17 колективних центара у АП Косово и Метохија; у оквиру својих могућности пружа индивидуалну хуманитарну помоћ интерно расељеним лицима као и њиховим удружењима; предлаже и спроводи мере побољшања животних услова интерно расељених лица.

Покрајински секретаријат за прописе, управу и националне мањине

140. Покрајински секретаријат за прописе, управу и националне мањине основан је 2002. године у оквиру Извршног већа АП Војводине. У области унапређења права националних мањина у Секретаријату се обављају нормативно-правни, студијско-аналитички, статистичко-евиденциони и документациони послови који се односе, пре свега, на остваривање колективних и индивидуалних права националних мањина у АП Војводини. У надлежности Покрајинског секретаријата је вршење надзора над применом прописа о службеној употреби језика и писама у АП Војводини. Пројекат Извршног већа АП Војводине „Афирмација мултикултурализма и толеранције у Војводини” реализује се од 2005. године са циљем развијања духа мултиетничке толеранције, међусобног уважавања и поверења код грађана АП Војводине.

Покрајински секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова

141. Покрајински секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова основан 2002. године у оквиру Извршног већа АП Војводине; главни циљ Секретаријата је праћење и унапређивање стања у областима рада, запошљавања и равноправности полова на територији АП Војводине; одлуком Покрајинског секретара установљен је Савет за равноправност полова Покрајинског секретаријата који пружа саветодавну помоћ у дефинисању активности у области родне равноправности

Канцеларија за инклузију Рома

142. Канцеларија за инклузију Рома формирана је Одлуком Скупштине АП Војводине 2006. године ради имплементације акционих планова за интеграцију Рома, као и за развијање и спровођење програма за унапређење положаја Рома у области образовања, здравства, запошљавања, становања, људских и других права. Савет за интеграцију Рома у АП Војводини основан је 2005. године као радно тело Извршног већа АП Војводине са задатком: да предлаже мере и активности које имају за циљ интеграцију Рома у АП Војводини, да даје мишљење о предузетим мерама и активностима, да остварује сарадњу са Националним саветом ромске националне мањине и да врши друге послове у циљу побољшања општег положаја Рома у АП Војводини.

Независне државне институције за заштиту људских права

(а) Заштитник грађана

143. Уставом Републике Србије¹³⁹ је утврђено да је заштитник грађана независан државни орган који штити права грађана и контролише рад органа државне управе, органа надлежног за правну заштиту имовинских права и интереса Републике Србије, као и других органа и организација, предузећа и установа којима су поверена јавна овлашћења. Заштитник грађана није овлашћен да контролише рад Народне скупштине, председника Републике, Владе, Уставног суда, судова и јавних тужилаштава. Заштитника грађана бира и разрешава Народна скупштина. Заштитник грађана за свој рад одговара Народној скупштини и ужива имунитет као народни посланик. Народна скупштина одлучује о имунитету Заштитника грађана.

144. Законом се уређује Заштитник грађана. Заштитник грађана је уведен у правни поредак Републике Србије Законом о заштитнику грађана. Тим законом је предвиђено да Заштитник грађана има четири заменика који му помажу у обављању утврђених послова а који су специјализовани у областима заштите права лица лишених слободе, равноправности полова, права детета, права припадника националних мањина и права особа са инвалидитетом. Заштитник грађана је изабран на седници Народне скупштине Републике Србије 29. јуна 2007. године и

¹³⁹ Члан 138.

ступео на дужност 23. јула 2007. године. Стручна служба Заштитника грађана почела је са радом 24. децембра 2007. године.

145. Заштитник грађана Републике Србије је у 2008. години примио 1.030 формалних притужби грађана. Да би био упознат са разним кршењима људских права заштитник грађана остварује контакте са грађанима. У 2008. години остварено је 4.863 таквих контаката. Гледано према одређеним областима права најзаступљеније су притужбе због повреде економских и социјалних права. Према притужбама најугроженија су права на пензијско и инвалидско осигурање (12, 2%), као и право из радног односа и право на рад (10,7%). Највећи број притужби грађана односи се на рад органа којима је поверено вршење јавних овлашћења (254), а потом на рад министарстава (220).

146. У јулу 2009. године Заштитник грађана је поднео четири амандамна на Предлог измена и допуна Кривичног законика које су предложили невладине организације које се баве заштитом положаја жена и унапређивањем родне равноправности. Предлоге Заштитника грађана је подржало 60 организација цивилног друштва Републике Србије.

147. Буџетом Заштитника грађана за 2008. годину за обављање свих законом предвиђених активности Заштитника грађана предвиђено је укупно 92.247.657,00 динара што одговара захтевима из финансијског плана за 2008. годину који је Заштитник грађана доставио Министарству финансија на усвајање. У укупно опредељеним средствима из буџета Републике Србије намењеним за рад Заштитника грађана нису посебно идентифицирана средства за области којима се баве заменици, али су она доступна у зависности од планираних и предузетих активности заменика.

(б) Покрајински омбудсман

148. Покрајински омбудсман је установљен 2002. године Покрајинском скупштинском одлуком о покрајинском омбудсману¹⁴⁰. Седиште Покрајинског омбудсмана је у Новом Саду, а основане су и две подручне канцеларије, у Панчеву и у Суботици. Омбудсман има пет заменика (за општа питања, за равноправност полова, за заштиту права националних мањина и за заштиту деце) које бира Скупштина АП Војводине на шест година.

149. Током 2008. године Покрајински омбудсман је поступао у 597 предмета, што је готово исти број као и 2007. године када је поступак вођен у 605 предмета. Осим представки по којима је покренут поступак, регистровано је још око 2.000 обраћања грађана институцији код којих поступак није покренут из различитих разлога (неблаговременост подношења представке, ненадлежност омбудсмана, неискоришћавање расположивих правних средстава, и сл.), али је и у тим случајевима грађанима указивано на могућности које им стоје на располагању да би заштитили своја права. Евидентно је повећање броја случајева у којима је

¹⁴⁰ „Службени лист АПВ”, бр. 23/02, 5/04 и 16/05

повреда права грађана који су се обратили Покрајинском омбудсману отклоњена још током истраге, као и броја случајева у којима је Покрајински омбудсман одређеним органима упутио препоруке за отклањање кршења неког права. Такође, рокови у којима органи достављају одговоре су све краћи, односно рокови за одговор се веома ретко прекорачују, што указује на повећање свести о обавезама према Омбудсману, повећано поштовање и поверење, што је својеврсна потврда јачања институције Омбудсмана.

150. Средства за финансирање рада Покрајинског омбудсмана обезбеђују се у буџету АП Војводине. На основу Одлуке о буџету АП Војводине за 2008. годину¹⁴¹ из буџетских средстава је планиран приход од 35.914.331,60 динара, док је у утрошено укупно 33.506.357,42 динара, односно средства из буџета су извршена са 93,30% у односу на план.

(в) Заштитник грађана /омбудсман на локалном нивоу

151. Заштитник грађана /омбудсман на локалном нивоу предвиђен је у Закону о локалној самоуправи. У јединици локалне самоуправе може се установити заштитник грађана који је овлашћен да контролише поштовање права грађана, утврђује повреде учињене актима, радњама или нечињењем органа управе и јавних служби, ако се ради о повреди прописа и општих аката јединице локалне самоуправе¹⁴². До сада су омбудсмани на локалном нивоу успостаљени у 11 градова.

(г) Повереник за информације од јавног значаја и заштиту личних података

152. Повереник за информације од јавног значаја и заштиту личних података установљен је Законом о слободном приступу информацијама од јавног значаја као самостални и независан државни орган. Законом о заштити података о личности проширена је улога повереника за приступ информацијама од јавног значаја на заштиту података о личности. Повереник сада има надзорну улогу над процесом обраде података о личности, право да одлучује у поступку по жалби и друге надлежности у вези са прикупљањем, чувањем и заштитом података о личности.¹⁴³ Повереник за информације од јавног значаја и заштиту личних података је почео са радом у децембру 2004. године

153. У 2008. години Повереник за информације од јавног значаја и заштиту личних података је решио 1.145 жалби, од чега су само 102 жалбе (8,9 %) биле неосноване или са формалним недостацима. Предмет захтева тражиоца су биле најчешће информације које се односе на: вођење поступака пред органима управе ради остваривања неког другог права или пред органима правосуђа, на располагање јавним ресурсима, буџетским и донаторским средствима, приватизацију, пројекте,

¹⁴¹ „Службени лист АПВ”, број 21/08

¹⁴² Члан 97. став 1.

¹⁴³ Закон о заштити података о личности, члан 44.

инвестиције, јавне набавке, легалност поступака издавања разних дозвола, посебно за градњу објеката, заштиту личних слобода и личних и имовинских права, плате и друга примања из буџета, пријем кадрова и број запослених, документацију у вези са медицинским третманима, заштиту животне средине, мере заштите животиња, одлуке органа гоњења и правосудних органа и друго.

154. Током 2008.године највише жалби Поверенику било је изјављено против републичких органа и организација, а затим органа локалне самоуправе, органа правосуђа и јавних предузећа, а најмање против покрајинских органа. У око 70% случајева првостепени органи против којих је изјављена жалба поступе по захтеву тражиоца информације, односно жалиоца већ при сазнању да је жалба изјављена, а пре доношења одлуке Повереника, а још у око 20% случајева, органи поступе након донете одлуке по жалби. Интервенцијом Повереника поводом жалби у 2008.години. тражиоцима је обезбеђен приступ у преко 90% случајева.

155. Повереник за информације од јавног значаја и заштиту личних података има ограничене материјалне ресурсе за извршење задатака из свог делокруга. На то указује извршење буџета за 2009. годину, закључно са 30. октобром 2009.године. На основу стеченог искуства и извршене процене за оптимални рад Повереник је за буџет 2009. године предложио износ од 115.860.000,00 динара. Средства су, међутим одобрена у висини од 57.013.000,00 динара од чега је реализовано само 33.810.243,98 динара (59,30%). Овај тренд је присутан од формирања институције.

(д) Повереник за заштиту равноправности

156. Законом о забрани дискриминације установљен је Повереник за заштиту равноправности кога бира Народна скупштина а који прима и разматра притужбе због повреда Закона и даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима и изриче мере опомене (ако лице не отклони повреду права у року од 30 дана од дана изрицања опомене, Повереник може о томе известити јавност); подносиоцу притужбе пружа информације о његовом праву и могућности покретања судског или другог поступка заштите, односно препоручује поступак мирења; подноси тужбе због повреде права из Закона, у своје име а уз сагласност и за рачун дискриминисаног лица, уколико поступак пред судом по истој ствари није већ покренут или правноснажно окончан; подноси прекршајне пријаве због повреде права из овог закона; подноси годишњи и посебан извештај Народној скупштини о стању у области заштите равноправности; упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације; прати спровођење закона и других прописа, иницира доношење или измену прописа ради спровођења и унапређивања заштите од дискриминације и даје мишљење о одредбама нацрта закона и других прописа који се тичу забране дискриминације; успоставља и одржава сарадњу са органима надлежним за остваривање равноправности и заштиту људских права на територији аутономне покрајине и локалне самоуправе; препоручује органима јавне власти и другим лицима мере за остваривање равноправности.

Народна скупштина је изабрала Повереника за заштиту равноправности у мају 2010. године.

Обука о људским правима

157. Министарство за људска и мањинска права врши образовање и обуку у области људских права на следеће начине: рад са децом у основним и средњим школама кроз предавања, дискусије, радионице и дистрибуцију публикација за децу одговарајућег узраста; наградни конкурси са темама из области људских права за ученике основних и средњих школа, као и за невладине организације; штампање књига и других публикација из области људских права. медијске кампање кроз ТВ и радио емисије, чланци и огласи у штампи, телевизијски и радио спотови, билборди, плакати, беџеви, налепнице, уличне акције и разговори са грађанима; семинари, конференције и округли столови, као што су тренинзи новинара мањинских медија у области људских и мањинских права, регионални округли столови у градовима са мултиетничким саставом становништва, округли столови на југу Србије у местима са већинским албанским становништвом; снимање документарних филмова са темом људских и мањинских права у сарадњи са телевизијом; материјална помоћ, најбољим ученицима из осетљивих група.

158. Обука у области људских права врши се и у области правосуђа. Правосудни центар за обуку и стручно усавршавање је организација коју су основали Министарство правде и Друштво судија Србије 2001. године, а која пружа програме основне, специјализоване и перманентне обуке и стручног усавршавања носилаца правосудних функција и запослених у правосуђу у Републици Србији. У свом редовном годишњем програму обуке Правосудни центар обрађује и теме институционалне заштите људских права и стандарде предвиђене конвенцијама Уједињених нација и Савета Европе. Од 2005. године организују се семинари и обуке за судије и тужиоце на тему борбе против дискриминације (Међународна конвенција о укидању свих облика расне дискриминације, стандарди и пракса Комитета за укидање расне дискриминације; стандарди Европског суда за људска права, члан 14. Европске Конвенције и Проткол 12 уз Конвенцију; родна равноправност и забрана дискриминације; Закон против дискриминације). Правосудни центар је од 2007. године у свој редован програм укључио и обуку судија и тужилаца у борби против дискриминације.

159. У оквиру Министарства правде, у Управи за извршење кривичних санкција - Центар за обуку и стручно оспособљавање Управе за извршење кривичних санкција спроводи програме редовне обуке за приправнике у служби за обезбеђење, припаднике службе за обезбеђење, за запослене који су кандидати за поверенике за извршење казне рада у јавном интересу и условне осуде са заштитним надзором, остале запослене у Управи и правосудне стражаре. Обука и усавршавање спроводи се кроз основне, допунске и специјалистичке курсеве, као и остале облике обучавања.

160. У сарадњи са Мисијом ОЕБС-а у Републици Србији, Центар је реализовао низ основних и специјалистичких курсева за приправнике и припаднике свих звања у служби за обезбеђење. Програм обуке обухвата поступање према лицима лишеним слободе, оспособљавање за правилну и закониту употребу средстава принуде, основе система извршења заводских санкција и пенологије и основе уставног права у које су укључена основна људска и мањинска права гарантована Уставом Републике Србије, као и Европска конвенција о људским правима, Међународни пакт о грађанским и политичким правима, Европска затворска правила и пракса Европског суда за људска права. Поред обуке за припаднике службе за обезбеђење, Центар је проширио своју делатност на едукацију представника службе за преваспитање, правнике, здравствене раднике, тренере, управнике завода и начелнике служби.

161. Припадници полиције образују се у области људских права у Центру за основну полицијску обуку, као и на Криминалистичко-полицијској академији, кроз више наставних предмета. Запослени у полицији пролазе обуку у складу са Програмом стручног усавршавања полицијских службеника Министарства унутрашњих послова у трајању од 12 месеци у оквиру које се образују и у овој области.

162. Поводом 101. године прославе 8. марта, Међународног дана жена и борбе за женска људска права током месеца марта 2009. године спроведена је кампања подизања свести јавности о принципима родне равноправности и правима жена: током целог месеца, у дневном листу „Данас“, (тираж 30.000) објављиване су одреднице речника родне равноправности у циљу упознавања шире јавности са основним појмовима и принципима ове области. Кампања је почела, 8. марта 2009. године, публикавањем прилога за дневне новине „Данас“ и „Политика“ (укупан тираж 210.000) о правима жена у српском законодавству и установама којима се жене могу обратити за помоћ.

163. Велики број невладиних организација у Републици Србији бави се образовањем у области људских права. У сарадњи са Факултетом политичких наука Универзитета у Београду, и уз подршку ОЕБС-а и Међународног комитета Црвеног крста, већ три године се организују Специјалистичке студије хуманитарног права и људских права. Специјалистичке студије су намењене запосленима у државним органима и правосуђу, као и новинарима, запосленим у невладиним, међународним организацијама. Такође, организују се школе људских права за будуће предаваче, за судије, тужиоце, правобраниоце и адвокате, као и Школа за будуће доносиоце одлука. Обука се врши и кроз семинаре, конференције и предавања.

Развојна сарадња и помоћ

164. Систем Уједињених нација у Републици Србији обухвата 15 резидентних агенција : УНДП, УНИЦЕФ, УНХЦХР, УНФПА, ФАО, ИЦТУ, ИОМ, УНОБ, ВХО, УНОДЦ, УНХЦХР, УНОПС, УНИФЕМ, УН ХАБИТАТ. Досадашње ангажовање Уједињених нација у Републици Србији је у великој мери оријентисано ка јачању капацитета и пружању подршке за формулисање политика, законодавства и регулаторног оквира

165. Влада је уз подршку УНДП припремила Документ о програму за државу за период од 2005. до 2009. године. У том документу одређени су основни циљеви и могућности подршке УНДП за националне програме и приоритете. Ради примене тог документа усвојен је Акциони план за програм за државу.

166. Текуће активности заједничког програмирања УН и Владе односе се на: промовисање запошљавања младих и управљање миграцијама (заједнички програм је процењен на износ од 8.043.000 УСД, а њиме руководи Међународна организација за миграције (ИОМ) у сарадњи са Министарством економије и регионалног развоја); развој приватног сектора путем промовисања одрживог туризма за рурални развој и подршку овом туризму (програм је процењен на износ од 4.000.000 УСД, а њиме руководи УНДП у сарадњи са Министарством економије и регионалног развоја и Министарством пољопривреде, шумарства и водопривреде); пројекат Фонда за постизање Миленијумских развојних циљева везано за мирно решавање конфликта у друштву, (пројекат је процењен на износ од 8.000.000 УСД, а њиме руководи УНДП у сарадњи са 13 општина у Јабланичком и Пчињском округу и Министарством за државну управу и локалну самоуправу); заједнички програм за борбу против трговине људима УНХЦР, Међународне организације за миграције (ИОМ) и Канцеларије УН за борбу против дроге и криминала (УНОДЦ) у Србији, под покровитељством Глобалне иницијативе Уједињених нација за борбу против трговине људима (УНГИФТ) (прва заједничка иницијатива агенција УН у борби против трговине људима у Републици Србији за чије финансирање се средства процењују на 1.654.944,00 УСД).

167. Тим УН за Србију (УНЦТ) у партнерству са Владом, цивилним друштвом и осталим кључним актерима покренуо је процес израде Оквира Уједињених нација за помоћ у развоју (УНДАФ) у Републици Србији за период од 2011. до 2015. године У том документу идентификоване су три стратешке области: добро управљање, одрживи развој и социјална инклузија, и регионална стабилност и сарадња.

168. Мисија ОЕБС у Републици Србији делује у циљу: унапређења демократских институција на свим нивоима: парламентарна подршка, подршка локалној самоуправи, и реформа сектора одбране и безбедности; спроводи пројекте које се односе на националне мањине, родну равноправност, омладину, образовање, избеглице и расељена лица, борбу против трговине људима и људска права; води програм подршке Ромима и води програме за питање заштите животне средине.

169. Мисија ОЕБС у Републици Србији делује и у следећим областима: реформа правосудног система, организовани криминал, антикорупцијексе мере, домаћи поступци против ратних злочина, реформа затворских институција, институције људских права и превод правних документа.

170. У области реформе правосудног система Мисија ОЕБС у Републици Србији обезбеђује релевантну експертску подршку. У сарадњи са Министарством правде, судовима, тужилаштвима и удружењима судија и тужилаца ОЕБС обезбеђује подршку примене Националне стратегије за правосудну реформу и деловање Правосудне академије.

171. Мисија ОЕБС у Републици Србији подржава јачање капацитета правосуђа у решавању проблема организованог криминала јачањем техничких предуслова одабраних тужилаца и истражних судија и јачањем ефикасности институција које се баве питањима организованог криминала. Такође, Мисија је развила стратегију за подршку домаћем правосуђу у вођењу кривичних поступака за ратне злочине као средству за остварење помирења. Од 2004. године Мисија је у сарадњи са другим мисијама подржавала прекограничну правосудну сарадњу у поступцима за ратне злочине између Републике Србије, Републике Хрватске, Босне и Херцеговине и Црне Горе под називом „Палићки процес”.

172. Мисија ОЕБС у Републици Србији је развила комплексни програм подршке Министарству правде у реформи затворских институција. Активности су усмерене на реформу прописа, обуку запослених у затворским институцијама и успостављање Центра за обуку особља затворских институција. У 2010. години Мисија је подржала Министарство правде у обезбеђивању услова за потпуну приоритетну примену алтернативног система кажњавања.

173. У области спровођења антикорупцијских мера Мисија ОЕБС у Републици Србији пружа подршку активностима усаглашавања домаћих прописа и праксе са међународним антикорупцијским стандардима. Активности Мисије су такође, усмерене ка јачању капацитета антикорупцијских институција.

174. Мисија ОЕБС у Републици Србији , такође пружа подршку успостављању националних институција за заштиту људских права од 2001. године. У 2010. години, активности Мисије ће бити усмерене ка јачању капацитета Заштитника грађана, Покрајинског омбудсмана и мреже локалних омбудсмана.

Ф) Процес извештавања на националном нивоу

175. Република Србија је до сада представила надлежним уговорним телима Уједињених нација следеће извештаје: Иницијални извештај о примени Међународног пакта о грађанским и политичким правима (јули 2004. године), Иницијални извештај о примени Међународног пакта о економским, социјалним и културним правима (мај 2005. године), Иницијални извештај о примени Конвенције о елиминисању свих облика дискриминације жена (мај 2007. године), Иницијални извештај о примени Конвенције о правима детета (мај 2008. године) и Иницијални извештај о примени Конвенције против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни или поступака (новембар 2008. године), Иницијални извештај о примени Факултативног протокола о учешћу деце у оружаним сукобима уз Конвенцију о правима детета и Иницијални извештај о примени Факултативног протокола о продаји деце, дечјој проституцији и дечјој порнографији уз Конвенцију о правима детета (мај 2010. године).

176. Други периодични извештај о примени Међународног пакта о грађанским и политичким правима достављен је на разматрање Комитету за људска права у децембру 2008. године, а Иницијални извештај о примени Међународне конвенције о укидању свих облика расне дискриминације Комитету за укидање расне дискриминације у јуну 2009. године.

177. У децембру 2008. године Република Србија је прошла кроз процес универзалног периодичног прегледа Савета за људска права Уједињених нација. Препоруке Радне групе односе се на приступање, ратификовање релевантних међународних уговорима у области људских права; усвајање посебног и свеобухватаног антидискриминаторног закона, предузимање мера да се Поверенику за информације од јавног значаја обезбеди већа доступност информацијама, а да се Заштитнику грађана обезбеди делотворност рада канцеларије; оснаживање националних механизма за спровођење одлука уговорних тела, успостављање потуно независног механизма превенције у консултацији са грађанским друштвом; интензивирање борбе против неонацистичких група и свих осталих које промовишу расну мржњу и насиље; предузимање конкретних мере за смањење високе стопе незапослености међу особама са инвалидитетом; спровођење свеобухватне националне стратегије за превенцију трговине и сексуалног искоришћавања деце; обезбеђење потпуне сарадње са Међународним кривичним трибуналом за бившу Југославију; предузимање адекватних мера како би се гарантовала заштита и промоција верских слобода, промовисање рада бранилаца људских права; предузимање позитивних корака ка промоцији једнакости и недискриминације између различитим националним мањинама које живе у земљи; предузимање неопходних мера за побољшање социо-економских услова за избеглице и интерно расељена лица.

178. Припрема и кородинирање израде периодичних извештаја Републике Србије о примени основних међународних уговора за заштиту људских права је у надлежности Министарства за људска и мањинска права. Пошто припреми извештај Министарство га доставља Влади на усвајање. Након тога извештај се прослеђује релевантном уговорном телу Уједињених нација и ставља јавности на увид.

179. Током 2008. године Министарство за људска и мањинска права је започело процес реформе постојећег система извештавања. Суштина реформе је да се успостави интересорни механизам за извештавање и да се у тај процес укључе невладине организације. Министарство за људска и мањинска права је у том контексту, у име Владе, 9. фебруара 2009. године потписало Меморандум о сарадњи са цивилним сектором којим су се стране обавезале да ће убудуће обезбедити редовну размену информација у вези са активностима које се односе на припрему, усвајање и имплементацију закона и стратегија у области поштовања људских права и основних слобода, у вези са израдом извештаја о спровођењу преузетих међународних обавеза, као и у вези са другим активностима из надлежности Министарства.

180. Ради остварења постављеног циља, уз подршку Канцеларије УН за људска права и Мисије ОЕБС-а у Републици Србији, Министарство за људска и мањинска права је током 2008/2009. године за представнике ресорних државних органа и релевантних невладиних организација, организовало три округла стола на тему извештавања, основног механизма надзора који примењују уговорна тела Уједињених нација у вези са поштовањем међународних уговора у области људских права у државама чланицама, као и на тему положаја и улоге бораца за људска права у Републици Србији. У мају 2009. године организована је и Конференција о извештавању према уговорним телима Уједињених нација чију су окосницу чиниле усаглашене смернице за извештавање по међународним уговорима о људским правима, с посебним освртом на проширени заједнички основни документ.

181. Након те конференције формирана је Радна група за израду Заједничког основног документа о Републици Србији коју чине представници надлежних државних органа и релевантних невладиних организација. Радна група је израдила Први нацрт извештаја који је након тога разматран на радним састанцима. На последњем састанку ангажовани су академски стручњаци и стручњаци Уједињених нација који су применом адекватних техника и са стручног аспекта усмеравали Радну групу у припреми другог нацрта извештаја. По финализацији текста ангажован је експерт који је извршио ревизију другог нацрта извештаја и дао предлоге и смернице за израду коначног текста извештаја. Намера Министарства за људска и мањинска права је да се овакав начин израде периодичних извештаја о примени међународних уговора за заштиту људских права успостави као модел добре праксе који ће се примењивати у новом систему извештавања.

Г) Остале сродне информације о људским правима

182. Република Србија је усвојила бројне националне стратегије које у својим сегментима уређују заштиту људских права, али још увек нема јединствену Националну стратегију за заштиту и унапређивање људских права.

183. Крајем 2002. године Влада је приступила је изради Стратегије за смањење сиромаштва (ССС) у Републици Србији. Полазне основе, стратешки правци и начини припреме Стратегије и њеног спровођења дефинисани су у Полазним основама ССС које су одобриле Светска банка и ММФ. ССС је саставни део Владиног оквира за међународну подршку и развојну сарадњу и истовремено садржи план активности за остваривање Миленијумских циљева развоја Уједињених нација.

184. Три основна правца ССС су: стратегија динамичног привредног раста и развоја, са нагласком на отварању нових радних места у приватном сектору; спречавање нових појава сиромаштва као последице предстојеће модернизације и реструктурирања привреде и рационализације државе и њених основних функција; ефикасна примену постојећих и дефинисање нових програма, мера и активности директно усмерених на најсиромашније и социјално угрожене групе и то посебно у најмање развијеним подручјима (деца, стари, особе са инвалидитетом, избеглице и интерно расељена лица, Роми, рурално сиромашно становништво и необразовани).

185. У 2007. години донет је документ Национални Миленијумски циљеви развоја у Републици Србији. За сваки глобални Миленијумски циљ, установљено је осам националних циљева/задатака који треба да буду достигнути до 2015. године.

186. Потписивањем декларације Декаде инклузије Рома 2005-2015, у Софији 2. фебруара 2005. године започела је реализација иницијативе „Декада инклузије Рома 2005-2015“. Циљ ове међународне иницијативе која окупља државе централне и југоисточне Европе, међународне организације, удружења грађана и представнике ромског грађанског друштва, је унапређивање положаја Рома, као и смањивање неприхватљивих разлика између Рома и осталог дела становништва. Поред одређених приоритетних области (становане, образовање, запошљавање и здравство), посебна пажња је посвећена и сузбијању дискриминације, смањењу сиромаштва и побољшању положаја жена, а основни принцип је и укључивање представника ромских заједница у све процесе. Република Србија је председавала Декадом инклузије Рома 2005-2015 у периоду од 1. јула 2008. године до краја јуна 2009. године

187. Влада је у децембру 2006. године усвојила Стратегију борбе против трговине људима која је израђена према Смерницама за националне планове акције Пакта стабилности и у складу са Програмом за израду и реализацију свеобухватног националног одговора на проблем трговине људима и најбоље праксе у региону, припремљеног од стране Међународног центра за развој миграционе политике (ICMPD). Стратешки циљеви Републике Србије у борби против трговине људима

груписани су у пет области: институционални оквир, превенција, помоћ, заштита и реинтеграција жртава, међународна сарадња и праћење и евалуација резултата. Априла 2009. године донет је Национални план акције за борбу против трговине људима за период од 2009. до 2011. године чиме је Република Србија испунила један од техничких услова ради либерализације визног режима са ЕУ и чиме смо у великој мери допринели успешнијем супротстављању трговини људима и децом у Републици Србији.

188. Национална стратегија одрживог развоја коју је Влада усвојила 2008. године покренута је као директан одговор на Светски самит о одрживом развоју, на предлог шведског амбасадора у Београду, а започета је у јулу 2005. године у сарадњи Кабинета потпредседника Владе, УНДП и канадске организације СИДА. Циљ Стратегије је да уравнотежи три кључна фактора, односно три стуба одрживог развоја: одрживи развој економије, привреде и технологије, одрживи развој друштва на бази социјалне равнотеже и заштиту животне средине уз рационално располагање природним ресурсима.

189. Стратегија за управљање миграцијама усвојена је у јулу 2009. године. Општи циљ ове стратегије је управљање миграцијама на свеобухватан начин који ће олакшати остваривање секторских циљева и приоритета државе у области миграција и обезбедити: управљање миграцијама у складу са одрживом популационом политиком и дугорочним потребама развоја привреде и кретањем на тржишту рада Републике Србије; укидање визног режима за грађане Републике Србије и стављање на „Белу шенген листу” ЕУ, прогрес у преговорима о визној либерализацији или визним олакшицама са осталим земљама Европе и света; спровођење концепта интегрисаног управљања границом; унапређење сарадње са дијаспором и промоција повратка у матицу; стварање услова да се млади стручни и талентовани људи професионално остваре у сопственој земљи и услова за циркулисање знања људи који су у дијаспори; стварање услова за интеграцију странаца и ефикасну заштиту права и интереса грађана Републике Србије на раду и боравку у иностранству; примена јасних и ефективних процедура за превенцију и сузбијање нерегуларних миграција (нерегуларних прелазака границе, нерегуларног останка странаца у земљи након истека дозволе боравка, кријумчарења миграната, трговине људима); решавање проблема избеглица и интерно расељених лица; ефикасни и ефективни прихват и одржива социо-економска реинтеграција повратника – грађана Републике Србије по основу споразума о реадмисији.

III. ИНФОРМАЦИЈЕ О НЕДИСКРИМИНАЦИЈИ И ЈЕДНАКОСТИ И ДЕЛОТВОРНИМ ПРАВНИМ ЛЕКОВИМА

1) Недискриминација

190. Уставом Републике Србије је утврђено да су пред Уставом и законом сви једнаки и да свако има право на једнаку законску заштиту, без дискриминације. Забрањена је свака дискриминација, непосредна или посредна, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости и психичког или физичког инвалидитета¹⁴⁴.

(а) Закон о забрани дискриминације

191. У правном систему Републике Србије до марта 2009. године није постојао интегрални систем заштите од дискриминације којим би били утврђени општи услови, мере и инструменти за ефикаснију борбу против дискриминације. Примењивао се велики број прописа којима се несистематично и парцијално регулисала заштита од дискриминације, и то тако што су регулисане поједине области или заштићене поједине рањиве групе.

192. Законом о забрани дискриминације прописана је општа забрана дискриминације, облици и случајеви дискриминације, као и поступци заштите од дискриминације¹⁴⁵ и успостављен Повереник за заштиту равноправности као самосталан државни орган, независан у обављању послова утврђених тим законом.

193. Законом о забрани дискриминације дефинисани су појмови „дискриминације” и „дискриминаторног поступања” као свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и на чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу, чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима¹⁴⁶.

194. Законом о забрани дискриминације облици дискриминације утврђени су као непосредна и посредна дискриминација, као и повреда начела једнаких права и обавеза, позивање на одговорност, удруживање ради вршења дискриминације,

¹⁴⁴ Члан 21. ст. 1, 2. и 3.

¹⁴⁵ Члан 1.

¹⁴⁶ Члан 2. став 1. тачка 1.

говор мржње и узнемиравање и понижавајуће поступање¹⁴⁷. Као тешки облици дискриминације утврђени су, између осталог: изазивање и подстицање неравноправности, мржње и нетрпељивости по основу националне, расне или верске припадности, политичког опредељења, пола, родног идентитета, сексуалног опредељења и инвалидитета; ропство, трговина људима, апартхејд, геноцид, етничко чишћење и њихово пропагирање, као и пропагирање или вршење дискриминације од стране органа јавне власти и у поступцима пред органима јавне власти¹⁴⁸.

195. Законом о забрани дискриминације регулисана је судска заштита од дискриминације, а свако ко је повређен дискриминаторским поступањем има право да поднесе тужбу суду. Поступак по тужби је хитан¹⁴⁹. Надзор над спровођењем Закона о забрани дискриминације врши министарство надлежно за људска и мањинска права¹⁵⁰.

(б) Кривично- правна заштита од дискриминације

196. У Републици Србији дискриминација је кривично санкционисана и забрањена у различитим областима друштвеног живота, а пре свега, у области образовања, радних односа, информисања и здравствене заштите.

197. Кривичним закоником је прописана казна затвора до три године за свакога ко другоме због националне или етничке припадности, припадности раси или вероисповести или због одсуства те припадности или због разлика у погледу политичког или другог убеђења, пола, језика, образовања, друштвеног положаја, социјалног порекла, имовног стања или неког другог личног својства, ускрати или ограничи права човека и грађанина утврђена Уставом, законима или другим прописима или општим актима или потврђеним међународним уговорима или му на основу ове разлике даје повластице или погодности. Ако то дело учини службено лице у вршењу службе казниће се затвором од три месеца до пет година.¹⁵¹

198. Према Кривичном законикусвако ко изазива или распирује националну, расну или верску мржњу, или нетрпељивост међу народима или етничким заједницама које живе у Републици Србији, казниће се затвором од шест месеци до пет година. Ако је то дело учињено принудом, злостављањем, угрожавањем сигурности, излагањем порузи националних, етничких или верских симбола, оштећењем туђих ствари, скрнављењем споменика, спомен-обележја или гробова учинилац ће се казнити затвором од једне до осам година. У случају да је то дело извршено злоупотребом положаја или ако је услед тих дела дошло до нереда, насиља или других тешких последица за заједнички живот народа, националних мањина или

¹⁴⁷ Члан 5.

¹⁴⁸ Члан 13.

¹⁴⁹ Чл. 41. до 46.

¹⁵⁰ Члан 47.

¹⁵¹ Члан 128.

етничких група које живе у Републици Србији прописана је казна затвора од једне до осам година, односно казна затвора од две до десет година¹⁵².

199. Одредбама Кривичног законика прописано је да свако ко на основу разлике у раси, боје коже, националности, етничком пореклу или неком другом личном својству крши основна људска права и слободе зајемчена општеприхваћеним правилима међународног права и ратификованим међународним уговорима казниће се затвором од шест месеци до пет година. Истом казном казниће се свако ко врши прогањање организација или појединаца због њиховог залагања за равноправност људи. Ко шири идеје о супериорности једне расе над другом или пропагира расну мржњу или подстиче на расну дискриминацију казниће се затвором од три месеца до три године¹⁵³.

200. Број кривичних пријава за кривична дела дискриминације повећан је након 2004. године након што је Министарство унутрашњих послова, у циљу појачане безбедносне заштите мањинских групација и верских објеката, свим подручним полицијским управама наложило да у свим случајевима за које постоје и најмање индиције да су мотивисани националном, расном или верском мржњом подносе кривичне пријаве (и када су извршени од стране НН лица). У свим случајевима када дође до инцидената мотивисаних етничком припадношћу оштећеног, предузимају се приоритетне мере на његовом што бржем и потпунијем разјашњавању, према посебном плану који се сачињава за сваки такав случај, а у његовој реализацији заједнички учествују припадници криминалистичке полиције и униформисани састав полиције. То значи да полицијски службеници у предкривичном поступку, по налогу јавних тужилаца и применом полицијских овлашћења предузимају мере ради расветљавања инцидента, проналаска, довођења и пријављивања надлежном тужилаштву осумњичених лица.

(в) Остали прописи који садрже одредбе о забрани дискриминације

201. Законом о основама система образовања и васпитања прописано је да се систем образовања и васпитања мора обезбедити за сву децу, ученике и одрасле једнако право и доступност образовања и васпитања без дискриминације и издвајања по основу пола, социјалне, културне, етничке, религијске или друге припадности, месту боравка, односно пребивалишта, материјалног или здравственог стања, тешкоћа и сметњи у развоју и инвалидитета, као и по другим основама. Делатност образовања и васпитања обављају законом одређене установе и организације. У установи су забрањене активности којима се угрожавају, омаловажавају, дискриминишу или издвајају лица, односно групе лица, по основу: расне, националне, етничке, језичке, верске или полне припадности, физичких и психичких својстава, сметњи у развоју и инвалидитета, здравственог стања, узраста, социјалног и културног порекла, имовног стања, односно политичког опредељења и подстицање или неспречавање таквих активности, као и по другим основима утврђеним законом којим се прописује забрана дискриминације. У

¹⁵² Члан 317.

¹⁵³ Члан 387.

установи је забрањено: физичко, психичко и социјално насиље; злостављање и занемаривање деце и ученика; физичко кажњавање и вређање личности, односно сексуална злоупотреба деце и ученика или запослених.¹⁵⁴

202. Законом о раду забрањена је непосредна и посредна дискриминација лица која траже запослење, као и запослених, с обзиром на пол, рођење, расу, језик, боју коже, старост, трудноћу, здравствено стање, односно инвалидност, националну припадност, вероисповест, брачни статус, породичне обавезе, сексуално опредељење, политичко или друго уверење, социјално порекло, имовинско стање, чланство у политичким организацијама, синдикатима, или неко друго лично својство. У складу са Законом, дискриминација је забрањена у односу на услове за запошљавање и избор кандидата за обављање одређеног посла, услове рада и сва права из радног односа, образовање, оспособљавање и усавршавање, напредовање на послу, отказ уговора о раду. Одредбе уговора о раду којима се утврђује дискриминација по неком од ових основа су ништаве¹⁵⁵.

203. Законом о радиодифузији предвиђено је да се регулисање односа у области радиодифузије заснива, између осталог, и на начелима објективности, забрани дискриминације и јавности поступка за издавање дозволе за емитовање. Забрана дискриминације је подробније регулисана низом других одредаба тог закона. Дозвола за емитовање радио и ТВ програма даје се под једнаким условима¹⁵⁶. Општи интерес у области јавног радиодифузног сервиса остварује се тако што програмима који се производе и емитују у оквиру јавног радиодифузног сервиса мора да се обезбеди разноврсност и међусобна усаглашеност садржаја којима се подржавају демократске вредности савременог друштва, а нарочито поштовање људских права и културног, националног, етничког и политичког плурализма¹⁵⁷. Носиоци јавног радиодифузног сервиса су, између осталог, дужни да производе и емитују програме намењене свим сегментима друштва, без дискриминације, водећи при том рачуна нарочито о специфичним друштвеним групама.

204. Законом о јавном информисању прописана је забрана дискриминације у дистрибуцији јавних гласила, односно прописано је да лице које се бави дистрибуцијом јавних гласила не сме да одбије да дистрибуира нечије јавно гласило без оправданог комерцијалног разлога, као ни да за дистрибуцију јавног гласила поставља услове који су супротни тржишним принципима¹⁵⁸.

205. Према Закону о слободном приступу информацијама од јавног значаја права из тог закона припадају свима под једнаким условима, без обзира на држављанство, пребивалиште, боравиште, односно седиште, или лично својство као што је раса, вероисповест, национална и етничка припадност, пол и слично.

¹⁵⁴ Члан 3. став 1. тачка 1, члан 44. став 1, члан 45. став 1.

¹⁵⁵ Чл. 18, 20.

¹⁵⁶ Члан 38. став 2.

¹⁵⁷ Члан 77. став 3.

¹⁵⁸ Члан 16.

206. Једно од основних начела Закона о здравственој заштити јесте начело правичности здравствене заштите које се остварује забраном дискриминације приликом пружања здравствене заштите, између осталог, по основу расе, националне припадности, вероисповести, културе и језика¹⁵⁹.

207. Законом о црквама и верским заједницама утврђује се забрана верске дискриминације. Одредбама овог члана је прописано да нико не сме бити подвргнут принуди која би могла угрозити слободу вероисповести, нити сме бити присиљен да се изјасни о својој вероисповести и верским уверењима или њиховом непостојању. Нико не може бити узнемираван, дискриминисан или привилегован због својих верских уверења, припадања или неприпадања верској заједници, учествовања или неучествовања у богослужењу и верским обредима и коришћења или некоришћења зајемчених верских слобода и права¹⁶⁰.

208. Законом о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом¹⁶¹ уређује се општи режим забране дискриминације по основу инвалидности, посебни случајеви дискриминације особа са инвалидитетом, поступак заштите особа изложених дискриминацији и мере које се предузимају ради подстицања равноправности и социјалне укључености особа са инвалидитетом. Тим законом прописана су посебна правила парничног поступка у споровима за заштиту од дискриминације по основу инвалидности. Поступак у спору за заштиту од дискриминације због инвалидности покреће се тужбом коју могу поднети особа са инвалидитетом према којој је дискриминација извршена и њен законски заступник. Ту тужбу може, под одређеним, законом предвиђеним условима, поднети и пратилац особе са инвалидитетом. Тужбом за заштиту од дискриминације због инвалидности може се тражити: забрана извршења радње од које прети дискриминација, забрана даљег вршења радње дискриминације, односно забрана понављања радње дискриминације; извршење радње ради уклањања последица дискриминаторског поступања; утврђење да је тужени према тужиоцу дискриминаторски поступао; накнада материјалне и нематеријалне штете. У спору за заштиту од дискриминације због инвалидности ревизија је увек дозвољена.¹⁶²

209. Законом о равноправности полова уређује се стварање једнаких могућности остваривања права и обавеза, предузимање посебних мера за спречавање и отклањање дискриминације засноване на полу и роду и поступак правне заштите лица изложених дискриминацији.¹⁶³

210. Законом о државним службеницима¹⁶⁴ забрањено је повлашћивање или ускраћивање државног службеника у његовим правима или дужностима, посебно због расе, верске, полне, националне или политичке припадности, или због неког другог личног својства.

¹⁵⁹ Члан 20.ст. 1, 2.

¹⁶⁰ Члан 2.

¹⁶¹ Члан 1.

¹⁶² Члан. 39. до 45.

¹⁶³ Члан 1

¹⁶⁴ „Службени гласник РС”, бр. 79/05, 81/05., 83/05, 64/07, 67/07, 116/08 и 104/09

211. Законом о полицији¹⁶⁵ регулисано је да се у обављању полицијских послова полиција придржава, између осталог, и међународних уговора и конвенција које је усвојила Република Србија, међународних стандарда полицијског поступања и захтева утврђених међународним актима који се односе на остваривање људских права и недискриминацију при извршавању полицијских задатака. Према том закону овлашћено службено лице у примени полицијских овлашћења поступа непристрасно, пружајући свакоме једнаку законску заштиту и поступајући без дискриминације лица по било ком основу¹⁶⁶.

212. Законом о забрани манифестација неонацистичких или фашистичких организација и удружења и забрани употребе неонацистичких или фашистичких симбола и обележја¹⁶⁷ забрањују се манифестације, истицање симбола или обележја или било какво друго деловање припадника и присталица неонацистичких и фашистичких организација и удружења којима се пропагирају идеје и делатности таквих организација и удружења. Такође, забрањује се производња, умножавање, складиштење, презентација, величање или на било који други начин ширење пропагандног материјала, симбола или обележја којима се изазива, подстиче или шири мржња или нетрпељивост према слободним опредељењима грађана, расна, национална, или верска мржња или нетрпељивост, пропагирају или оправдавају неонацистичке и фашистичке идеје и организације или се на други начин угрожава правни поредак, као и производња, умножавање, складиштење, презентација, ширење или на било који други начин употреба симбола којима се пропагирају или оправдавају идеје, радње или поступци лица за које су та лица осуђена за ратне злочине.

2) Мере за спречавање дискриминације и остваривање потпуне и делотворне равноправности за одређене осетљиве групе

213. Уставом Републике Србије утврђено је да се дискриминацијом не сматрају посебне мере које Република Србија може увести ради постизања пуне равноправности лица или групе лица која су суштински у неједнаком положају са осталим грађанима.¹⁶⁸ Слично решење, садржано је у уставу и када су у питању припадници националних мањина¹⁶⁹.

214. Законом о забрани дискриминације утврђено је да се дискриминацијом не сматрају посебне мере уведене ради постизања пуне равноправности, заштите и напретка лица, односно групе лица која се налазе у неједнаком положају.¹⁷⁰

¹⁶⁵ Члан 12.

¹⁶⁶ Члан 35.

¹⁶⁷ „Службени гласник РС”, број 41/09, члан. 2. став 1. чл. 3, 4.

¹⁶⁸ Члан 21. став 4.

¹⁶⁹ Члан 76. став 3.

¹⁷⁰ Члан 14.

215. Према Закону о равноправности полова не сматра се дискриминацијом ни повредом начела једнаких права и обавеза доношење посебних мера ради отклањања и спречавања неједнаког положаја жена и мушкараца и остваривања једнаких могућности полова¹⁷¹. Могуће је посебним мерама отклањати фактичку дискриминацију с обзиром на припадност полу, као и због брачног или породичног статуса, трудноће или родитељства. Те мере су привременог карактера, служе укидању неједнакости, постизању равноправности и у том смислу се не сматрају дискриминацијом.

216. Сходно Закону о запошљавању и осигурању за случај незапослености основни инструмент активне политике запошљавања је Национални акциони план запошљавања који је усаглашен са Националном стратегијом запошљавања. Акциони план садржи, између осталог, категорије теже запошљивих лица које имају приоритет у укључивању у мере активне политике запошљавања.¹⁷²

217. Законом о основама система образовања и васпитања не сматрају се дискриминацијом посебне мере уведене ради постизања пуне равноправности, заштите и напретка лица, односно групе лица која се налазе у неједнаком положају.¹⁷³

218. Према Закону о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом не сматрају се повредом начела једнаких права и обавеза нити дискриминацијом одредбе закона, прописа, као ни одлуке или посебне мере донете у циљу побољшања положаја особа са инвалидитетом, чланова њихових породица и удружења особа са инвалидитетом којима се пружа посебна подршка, неопходна за уживање и остваривање њихових права под истим условима под којима их уживају и остварују други. У складу са тим законом дискриминацијом у запошљавању се не сматра предузимање подстицајних мера за брже запошљавање особа са инвалидитетом у складу са законом којим се уређује запошљавање особа са инвалидитетом.¹⁷⁴

Осетљиве групе

(а) Особе са инвалидитетом

219. Према проценама Светске здравствене федерације у Републици Србији живи близу 800.000 особа са инвалидитетом. Преко 70% особа са инвалидитетом је сиромашно, док чак половина њихових примања потиче од примања по основу различитих мера социјалне политике - инвалиднине, увећан додатак за помоћ и негу другог лица, додатак за помоћ и негу другог лица и слично. Министарство рада и социјалне политике развило је партнерски

¹⁷¹ Члан 7.

¹⁷² Чл. 37. ст. 1 и 2, и 39. став 1, тачка 7

¹⁷³ Члан 44. став 3

¹⁷⁴ Чл. 8. став 1 и 23. став 1. тачка 2.

однос са преко 500 невладиних организација особа са инвалидитетом, којима пружа финансијску и стручну помоћ. Финансијска помоћ се, пружа у складу са Законом о удружењима, кроз финансирање програма које те организације реализују на основу резултата постигнутих на јавном конкурс.

220. Неостваривање права на образовање је један од важних узрока даљег животног сиромаштва и искључености особа са инвалидитетом из редовних друштвених токова. Доношењем новог Закона о основама система образовања и васпитања, оваква пракса би требало да се промени, јер тај закон јасно и недвосмислено уводи инклузивно образовање у предшколске основношколске и средњошколске установе. Закон одређује услове уписа детета (одлука је искључиво на родитељима/старатељима), начин образовања (индивидуализацију, израду индивидуалних образовних планова, усклађивање наставног процеса и посебних стандарда, полагање завршних испита), као и неопходне подршке породици и детету, али и развој квалитетније и одговорније васпитно-образовне установе. Реализација права на образовање ће дугорочно значити и значајно унапређење положаја особа са инвалидитетом. Овај нови системски закон о образовању гарантује квалитетно образовање деце из осетљивих група, а посебно деце са сметњама у развоју што до сада није био случај.¹⁷⁵

221. Ратификација Конвенције о правима особа са инвалидитетом отвориће могућности брже и ефектније измене законских и административних оквира, а посебно ће бити важно радити на изменама законских одредаба, али и праксе када је у питању лишавање пословне способности одраслих особа са инвалидитетом.

222. Стратегија унапређења положаја особа са инвалидитетом, документ који је Влада усвојила у децембру 2006, представља средњерочни план мера и активности свих друштвених актера којима ће бити постигнуто унапређење положаја особа са инвалидитетом до позиције равноправних грађана који уживају сва права и одговорности. Временски период за који се постављају општи и посебни циљеви Стратегије обухвата период од 2007. године до 2015. године са акционим плановима који се доносе за период од две године.

223. Принципи на којима се Стратегија заснива су: поштовање достојанства, индивидуална аутономија, самосталност особа са инвалидитетом, укључујући њихово право да доносе одлуке о сопственом животу; недискриминација; пуно и ефективно учешће и укљученост особа са инвалидитетом у све области друштвеног живота; поштовање различитости и прихватање инвалидности као дела људске разноврсности и хуманости; једнаке могућности базиране на једнаким правима; приступачност; једнакост мушкараца и жена; поштовање развојних капацитета деце са инвалидитетом и поштовање права деце да развију сопствени идентитет.

¹⁷⁵ Ibidem

224. Тај документ предвиђа мере и активности које ће допринети да се социјални модел и приступ заснован на људским правима угради у мере које утичу на питања положаја особа са инвалидитетом: уградња питања положаја особа са инвалидитетом у опште развојне планове; развијање ефикасне правне заштите; доступност социјалних, здравствених и других услуга базираних на правима и потребама корисника; развијање политике мера и примена програма који особама са инвалидитетом пружају једнаке могућности и подстичу самосталност, лични развој и активан живот у свим областима; осигуравање приступа особама са инвалидитетом изграђеном окружењу, приступачном превозу, информацијама, комуникацијама и услугама намењеним јавности, као и осигуравање адекватног стандарда живљења и социјалне сигурности.

225. Међутим, Стратегија не предвиђа мере за унапређење положаја најугроженије групе лица са инвалидитетом – кориснике установа социјалне заштите већ само садржи мере превенције инситуционализације и развоја локалних сервиса подршке. Иако је то важан процес, треба радити истовремено и на процесу деинституционализације, односно обезбеђивања достојанственог и пуног живота за особе кориснике домова.

(б) Жене

226. Уставом Републике Србије утврђено је да држава јемчи равноправност жена и мушкараца и развија политику једнаких могућности.¹⁷⁶ Забрањен је принудни рад, а сексуално или економско искоришћавање лица које је у неповољном положају сматра се принудним радом.¹⁷⁷ Уставом је утврђена равноправност у браку и породици, слобода одлучивања о рађању и посебна заштиту мајке, самохраног родитеља и детета.¹⁷⁸

227. Скупштина АП Војводине је у августу 2004. године усвојила Декларацију о равноправности полова и Одлуку о равноправности полова. Декларацијом за равноправност полова Скупштина АП Војводине се залаже за остваривање политике једнаких могућности за жене и мушкарце у свим областима, а нарочито у областим рада и запошљавања, политичког и јавног живота, социјалне и здравствене заштите, образовања, информисања, културе и спорта. Одлуком о равноправности полова дефинисан је начин остваривања права на равноправност полова у АП Војводини и утврђене посебне мере за постизање равноравности жена и мушкараца у различитим областима.

228. Законом о равноправности полова се уређује стварање једнаких могућности остваривања права и обавеза, предузимање посебних мера за спречавање и отклањање дискриминације засноване на полу и поступак правне заштите лица изложених дискриминацији. Законом су регулисане следеће области:

¹⁷⁶ Члан 15.

¹⁷⁷ Члан 26. став 3.

¹⁷⁸ Чл. 62, 63, 66.

запошљавање, социјална и здравствена заштита; породични односи; образовање, култура и спорт; политички и јавни живот.

229. Гарантовање једнаких могућности за учешће жена и мушкараца у политичком животу, услов је и претпоставка, по Закону о равноправности полова, за пуну равноправност полова. Зато су законом предвиђене посебне мере за области политичког и јавног живота, које ће довести до постизања равноправности у органима власти, републичким, покрајинским, градским и општинским органима, у политичким странкама, синдикатима, удружењима и делегацијама за међународну сарадњу.

230. Посебне мере ради убрзаног достизања родне равноправности у области политичких права уведене су, по први пут у Републици Србији Законом о локалним изборима којим је прописано да сваки подносилац изборне листе на локалним изборима (избори за скупштине општина и градова) има обавезу да на листи има одређени број кандидата жена, према правилима и критеријумима које је тај закон детаљно разрадио. На националном нивоу посебне мере уведене су 2004. године допунама Закона о избору народних посланика тако што је предвиђено да сваки подносилац изборне листе на изборној листи мора имати најмање 30% кандидата мање заступљеног пола. Одлуком о избору посланика у Скупштину Аутономне покрајине Војводина, истоветно правило уведено је 2004. године. У пракси, међутим, с обзиром да је Законом о локалним изборима и Законом о избору народних посланика предвиђена само квота за изборну листу, а не и за мандате већ у два изборна циклуса квота се не постиже.

231. Влада је у фебруару 2009. године усвојила Националну стратегију за побољшање положаја жена и унапређење родне равноправности. Процесом израде Стратегије руководила је током 2008. године Управа за родну равноправност. Стратегија је израђена на основу Националног плана акције за побољшање положаја жена и унапређивање родне равноравности у чијој су изради током 2006. године учествовале 33 релевантне невладине организације. Стратегија је интегрални део укупних промена у друштву, усклађена са другим стратешким документима, посебно са Стратегијом за смањење сиромаштва у Републици Србији и Миленијумским циљевима развоја УН. Такође, она прати токове друштвених промена и реална је у погледу материјалних могућности државе.

232. Основни принципи Стратегије су: повећање учешћа жена у процесима одлучивања и остваривање равноправне заступљености оба пола, побољшање економског положаја жена као један од услова за остваривање родне равноправности, остваривање родне равноправности у образовању, побољшање здравља жена и унапређивање родне равноправности у здравственој политици, превенција и сузбијање насиља над женама и унапређивање заштите жртава, и уклањање родних стереотипа у медијима и промоција родне равноправности у њима. У току је усвајање Акционог плана за спровођење Националне стратегије за побољшање положаја жена и унапређење родне равноправности чијом израдом је руководила Управа за родну равноправност и у коју је било укључено само шест невладиних организација које се баве заштитом права жена.

233. Афирмација родне равноправности остварује се и кроз друге националне стратегије, као што су Стратегија социјалног развоја која предвиђа развој мреже друштвених услуга, усвајање Протокола за поступање у случајевима насиља, а који је заснован на пројекту „Борба против сексуалног и родно заснованог насиља”, јачање одређених професионалних капацитета особља у центрима за социјални рад и заштиту (заштита од злостављања и запостављања деце, одраслих, старијих и од породичног насиља), развој услуга хитног деловања (24 сата на дужности, успостављање и подршка С.О.С. услугама), увођење акредитације и издавање дозвола у систему; Национална стратегија о запошљавању која подржава родну равноправност када су запошљавање, плаћање у питању и посебно наглашава потребу да се помире професионални и породични живот жена; Стратегија за побољшање положаја особа са инвалидитетом чији је посебан циљ развој и осигуравање једнаких могућности за жене са инвалидношћу за њихово једнако и активно учешће у животу заједнице; Национална стратегија о старењу чији је циљ спречити занемариване случајеве злостављање и насиља над старијима, нарочито женама и Стратегија подстицања рађања.

234. Институционални механизми за равноправност полова у Републици Србији формиран су на различитим нивоима, и то: Одбор за равноправност полова Народне скупштине Републике Србије; Савет за родну авноправност Владе Републике Србије; Управа за родну равноправности; Заштитник грађана; Одбор за равноправност полова Скупштине АП Војводине; Покрајински секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова Војводине; Покрајински завод за равноправност полова; Покрајински омбудсман и локалне комисије за равноправност полова.

- *Насиље у породици*

235. Породичним законом је забрањено насиље у породици.¹⁷⁹ Тим законом насиље у породици је дефинисано као понашање којим један члан породице угрожава телесни интегритет, душевно здравље или спокојство другог члана породице.¹⁸⁰ Против члана породице које врши насиље могу се применити следеће мере: издавање налога за иселење из породичног стана или куће без обзира на право својине, односно закупа непокретности; издавање налога за усељење у породични стан или кућу, без обзира на право својине, односно закупа непокретности; забрана приближавања члану породице на одређеној удаљености; забрана приступа у простор око места становања или места рада члана породице; забрана даљег узнемиравања члана породице¹⁸¹. Како се ради о новом правном институту у оквиру породично - правне заштите, посебним одредбама Породичног закона предвиђен је поступак примене тих мера¹⁸². Карактеристике тог поступка су

¹⁷⁹ Члан 10. став 1.

¹⁸⁰ Члан 197. став 1.

¹⁸¹ Члан 198.

¹⁸² Чл. 283. до 289.

нарочита хитност, одступање од начела диспозиције, као и да жалба на донету пресуду не задржава њено извршење.

236. Насиље у породици инкриминисано је Кривичним закоником. Инцијатива за измене и допуне Кривичног законика потекла од три невладине организације које се баве заштитом права жена и унапређивањем родне равноправности, „Аутономни женски центар“, „Женски истраживачки центар“ из Ниша и „Виктимолошко друштво Србије“, а предлагач је био Заштитник грађана.

237. Након инкриминације насиља у породици полиција има законску обавезу да поступа по службеној дужности у случајевима насиља над женама, у многим јединицама полиције спроведене су едукације и урађени интерни протоколи о насиљу у породици што је директно утицало на понашање полицајаца, а помак је учињен и запошљавањем већег броја жена полицајаца у овим јединицама. Такође, неке здравствене установе имају своје интерне протоколе за понашање са жртвама насиља у породици; недавно је формирана и радна група на нивоу Министарства здравља са циљем да уради универзални протокол за понашање здравствене радника са жртвама.

238. Стратегију за заштиту од породичног насиља и других облика родног насиља у за период од 2008. до 2012. године усвојила је Скупштина АП Војводине у септембру 2008. године. Стратегијом су дефинисане мере за спречавање насиља: опште правне и политичке, превентивне, образовне мере и мере подршке и заштите, правну помоћ и заштиту жртава. Стратегија, такође, садржи препоруке званичним телима и институцијама за допуне Кривичног законика, Породичног закона, Закона о оружју и муницији, као за измене процедура јавних служби и институција како би се спречили било какви могући проблеми у процесу правовременог и ефикасног спречавања и заштите жртава од породичног насиља.

239. Покрајински секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова је 2009. године започео реализацију трогодишњег пројекта под називом „Ка свеобухватном систему за сузбијање насиља над женама у Војводини“ У реализацији пројектних активности укључене су и релевантне невладине организације. „Аутономни женски центар“ је ангажован на едукацији професионалаца код Републичког завода за социјалну заштиту, а невладине организација „Виктимолошко друштво Србије“ реализује истраживање о распрострањености насиља у породици у АП Војводини и евиденцију услуга за жртве насиља.

240. Невладине организација „Аутономни женски центар“ је водећа организација која се од 2002. године систематски бави стандардизацијом рада професионалаца из свих релевантних служби (центри за социјални рад, полиција, здравствене установе, тужилаштво, судови) по питању насиља у породици. „Аутономни женски центар“ је први почео едукацију судија специјализованих породичних већа о примени новог института. Такође, 2006. године израђен је и „Водич кроз систем породичноправне заштите од насиља у породици“, а „Аутономни женски центар“ је

урадио прво истраживање правосудне праксе: Породичноправна заштита од насиља у породици и пракси судова у Београду (2008. године) и истраживање праксе у судовима у Републици Србији (2009. године). На семинарима и стручним састанцима за представнике правосуђа учествовало је више од 400 особа.

241. У 2009. години „Аутономни женски центар” је одржао преко 70 семинара у више од 30 градова. Такође, организација је 2005. године израдила прве предлоге Протокола о поступању стручних радника у центрима за социјални рад и Протокола о поступању полиције. Оба предлога протокола послата су надлежним министарствима на оцену, али није било реакције. „Аутономни женски центар” је у сарадњи са Институтом за судску медицину израдио формулар за документовање насиља у породици на основу кога је Министарство здравља започело израду стандардног формулара.

242. Министарство рада и социјалне политике је у оквиру Фонда за социјалне иновације, од 2003. до 2008. године финансирало 232 локална пројекта у укупној вредности од преко шест милиона еура; трећину тих пројеката су реализовале невладине организације, од чега се петнаест односи на насиље у породици (које је Фонд финансирао само у периоду од 2003. до 2005. године): отварање сигурних кућа за жене и децу жртве насиља, С.О.С. телефони, обука професионалаца за рад са жртвама насиља и насилницима, програми економског оснаживања сиромашних сеоских жена, преквалификација жена жртава насиља.

243. Успостављен је Форум за дијалог са цивилним друштвом у области родне равноправности у циљу унапређења дијалога и система ефикасног и директног трансфера и размене информација, гледишта и перспектива између механизма за родну равноправност на државном и локалном нивоу и сектора цивилног друштва. Највећи број чланица Форума представљају локални механизми за родну равноправност па је од првог до трећег састанка Форума број невладиних организација које учествују овом виду дијалога са Управом за родну равноправност сведен на шест. С обзиром да Форум служи и за креирање Акционог плана за Националну стратегију за побољшање положаја жена и унапређивање родне равноправности, 44 невладине организације специјализоване за проблематику жена и родне равноправности, незадовољне процесом и својим положајем, су у септембру 2009. године јавно изјавиле свој протест.

(в) Деца

244. Деца чине 19,6% (1.467.273) од укупне популације: девојчице 18,5% (714.530) женске популације, а дечаци 20,6% (752.743) мушке популације.¹⁸³ У Републици Србији је дошло до напретка у смањењу смртности деце. Стопа смртности значајно опада како код деце испод пет година старости, тако и код одојчади, и у неонаталном и перинаталном периоду. Овоме је допринео и бољи обухват

¹⁸³ У Прилогу 1 овог извештаја налази се Табела бр. 1 која даје преглед становништва према полу и старости за сваку националну заједницу.

савременом антенаталном и постнаталном здравственом заштитом, као и унапређење у обухвату имунизацијом. Обухват вакцинацијом расте и достиже прилично високе вредности. Побољшава се и проценат одојчади која су искључиво дојена до шестог месеца.

245. Национални план акције за децу је стратешки документ Владе усвојен 2004. године у коме се дефинише општа политика земље према деци за период до 2015. године. Документ је израдио Савет за права детета Владе Републике Србије. Национални план акције за децу представља прекретницу у односу друштва према деци и у проширивању политике развоја земље, тако да она, од тада, као свој саставни део, укључује и политику према деци и израђен је поштујући у потпуности четири основна принципа из којих проистичу сви чланови Конвенције о правима детета: недискриминацију, најбољи интерес детета, право на живот, опстанак и развој и партиципацију деце. Следећи приоритети одређују структуру националног плана акције за децу: (1) Смањење сиромаштва деце; (2) квалитетно образовање за сву децу; (3) боље здравље за сву децу; (4) унапређење положаја и права деце ометене у развоју; (5) заштита права деце без родитељског старања; (6) заштита деце од злостављања, занемаривања, искоришћавања и насиља и (7) јачање капацитета земље за решавање проблема деце.

246. У 2009. години Савет за права детета Владе Републике Србије је усвојио документ „Преглед реализације Националног плана акције за децу у периоду 2004 – 2009” на основу којег је урађен нацрт „Националног плана акције за децу за период 2010 –2015”. Приоритети за период од 2010. до 2015. године према нацрту су: (1) смањење сиромаштва и друштвена укљученост деце; (2) боље здравље за сву децу; (3) квалитетно образовање за сву децу; (4) унапређење положаја и права деце са сметњама у развоју; (5) заштита права деце без родитељског старања; (6) заштита деце од злостављања, занемаривања, искоришћавања и насиља (7) јачање капацитета за унапређење права и положаја деце. Савет за права детета актуелно спроводи активности на наставку консултативног процеса, који подразумева усклађивање овог документа и са локалним плановима акције за децу¹⁸⁴, након чега ће сви сакупљени предлози, коментари и сугестије бити интегрисани у нацрт.

¹⁸⁴ „Прегледом реализације Националног плана акције за децу (НПА) у периоду 2004 – 2009” су узета у обзир и постигнућа остварена применом Локалних планова акције за децу (ЛПА). Да би допринео реализацији циљева НПА, UNICEF је 2004. године увео програм којим се подстичу општине, да на основу политике дефинисане националним документом – НПА за децу, развију сопствене ЛПА. Поред седам приоритета дефинисаних НПА, ЛПА имају три додатна: промоцију спорта као елемента унапређења личности и дружења деце; унапређење културног живота деце и информисање деце о деци. Израда ЛПА је заснована на јединственој методолошкој структури која је усаглашена са НПА, а основни циљ израде је приближавање националних приоритета локалним потребама, у складу с принципима децентрализације и одрживог развоја Републике Србије. До сада је укупно 21 општина/град у Србији усвојила и реализује ЛПА. Пилот општине/градови: Сјеница, Крагујевац, Пирот, Прокупље, Крушевац, Кањижа, Сента, Бела Паланка, Ваљево, Осечина, Љубовија, Врање, Нова Варош, Пријепоље, Прибој, Лебане, Бечеј, Нови Пазар, Бојник, Владичин Хан и Краљево

247. У процесу ревизије Националног плана акције за децу током 2009. године и 2010 године анализирани су и стратегије/акциони планови које се баве питањима из Факултативног протокола о продаји деце, дечјој проституцији и дечјој порнографији. То су Национални план акције за борбу против трговине људима, Национална стратегија за превенцију и заштиту деце од насиља и Акциони план за њену реализацију. Ове стратегије/акциони планови су узети као основа за дефинисање активности у ревидираном Националном плану акције за децу.

248. У децембру 2008. године усвојена је Национална стратегија за превенцију и заштиту деце од насиља. Влада је усвојила Акциони план за спровођење Националне стратегије за превенцију и заштиту деце од насиља. Тачне податке о стварним размерама насиља које деца у Републици Србији трпе је тешко дати с обзиром да не постоји јединствен систем евидентирања и праћења појаве. Институције које се баве проблемима насиља користе различите параметре за сагледавање и регистровање појаве, што чини податке тешким за упоређивање. Значајан извор података о насиљу над децом представљају истраживања која су спровеле поједине научне институције и невладине организације у протеклих десет година. У Републици Србији су посебно угрожена деца из следећих група : деца из сиромашних породица; деца ромске националности; деца из породица избеглих и расељених лица; деца без родитељског старања, односно деца одвојена од родитеља; деца у институцијама; деца са сметњама у развоју; деца у поступку реадмисије.

249. На основу анализе постојеће ситуације уочени су следећи проблеми, односно приоритети у превенцији и заштити деце од насиља: низак ниво свести међу становништвом о присутности насиља, толеранција на различите облике насиља и недовољна, односно недостајућа едукација јавности како да се суоче са насиљем над децом; недостатак свеобухватних стратегија и системских механизма превенције и реаговања на проблем насиља над децом; недовољно развијено законодавство у овој области, као и механизми за њихово спровођење и мониторинг потреба за ратификацијом релевантних инструмената за заштиту људских права и развијањем водича за права деце у различитим областима; недовољно развијена мултисекторска мрежа за заштиту деце од насиља; неразвијен информациони систем за прикупљање података о насиљу над децом, недостатак протокола за документовање насиља и неразвијена процедура извештавања; недовољно истраживања о учесталости насиља над децом и процене ризика рањивости деце на насиље и злостављање.

250. На основу издвојених приоритетних проблема у превенцији и заштити деце од насиља Стратегијом су утврђена два општа стратешка циља: развој безбедног окружења у коме ће бити остварено право сваког детета да буде заштићено од свих облика насиља и успостављање националног система превенције и заштите деце од свих облика злостављања, занемаривања и искоришћавања. Општи стратешки циљеви разрађени су кроз специфичне циљеве и мере које воде остварењу тих општих циљева.

251. Влада је у августу 2005. године усвојила Општи протокол за заштиту деце од злостављања и занемаривања. Примена Општег протокола доприноси успостављању оперативне, ефикасне, мултисекторске мреже и вођењу координисаног поступка за заштиту детета које је стварна или потенцијална жртва злостављања и занемаривања и омогућава адекватну интервенцију, опоравак и услове за даљи безбедан развој детета. Оваквим приступом, заштита детета се истиче као јединствен процес, иако у њему учествује више различитих система са својим посебностима.

252. Такође, усвојени су посебни протоколи за заштиту деце од злостављања за установе социјалне заштите (Посебни протокол за заштиту деце од злостављања и занемаривања у установама социјалне заштите, 2006), као и за полицију (Посебни протокол о поступању полицијских службеника у заштити малолетних лица од злостављања и занемаривања, 2006), образовање (Посебни протокол за заштиту деце и ученика од насиља, злостављања и занемаривања у образовно-васпитним установама, 2007), здравство (Посебни протокол система здравствене заштите за заштиту деце од злостављања и занемаривања, 2009) и систем правосуђа (Посебни протокол о поступању правосуђа у заштити малолетника од злостављања и занемаривања, 2009).

(2) Избеглице, интерно расељена лица, тражиоци азила

- *Избеглице и интерно расељена лица*

253. Сходно Закону о избеглицама и уредбама које прописују начине бриге о избеглицама и прогнаним лицима, избеглице имају потпуну слободу кретања и боравка на територији Републике Србије. Слободу кретања и боравка имају и интерно расељена лица, као држављани Републике Србије.

254. Република Србија је држава са највећим бројем избеглица и интерно расељених лица у Европи. Број избеглица се смањо за више од 80% у периоду од 1996. године до данас. Њихов број је са 538.000, колико их је регистровано на Попису 1996. године, преко 346.000 на Попису 2001. године, смањен на 104.246 на регистрацији избеглица 2004/2005 године.

255. Смањење броја избеглица углавном је резултат њихове интеграције у Републици Србији, што је резултат примене Закона о држављанству Републике Србије. Више од 200.000 лица примљено је у држављанство Републике Србије док је кроз процес повратка у Босну и Херцеговину и Републику Хрватску (30% повратника у Босну и Херцеговину и 18% у Републику Хрватску) број избеглица смањен за још око 140.000. У овом тренутку у Републици Србији борави још око 86.000 избеглица, углавном из Републике Хрватске (75%) и из Босне и Херцеговине.

256. Сарајевски процес је регионална иницијатива, у оквиру које је, учешће УНХЦР-а, Европске комисије и ОЕБС-а, требало да обезбеди надзор над повратком избеглица и остваривањем припадајућих права. Република Србија је због застоја у спровођењу Сарајевске декларације из разлога што је Република Хрватска једнострано прогласила Сарајевски процес завршеним, сматрајући да отворена питања треба решавати билатерално и што су остале земље у оквиру Сарајевског процеса биле незаинтересоване, на шта су указали билатерални преговори Републике Хрватске и Босне и Херцеговине, иницирала одржавање конференције у циљу разматрања отворених питања и изналажења механизма за њихово решавање уз преузимање обавеза држава у региону. Конференција „Трајна решења за избегла и интерно расељена лица - сарадња држава региона” која је одржана 25. марта 2010. године у Београду резултирала је заједничким саопштењем министара спољних послова Републике Србије, Републике Хрватске, Босне и Херцеговине и Црне Горе којом су констатовани нерешени проблеми избеглих и интерно расељених лица и неопходност интензивирања регионалне сарадње у циљу постизања првобитног, свеобухватног и трајног решења. Поменутом изјавом реафирмисана су начела Сарајевске декларације.

257. За Републику Србију је присуство међународне заједнице у оквиру решавања свих проблема расељеног становништва у региону од суштинске важности, јер у супротном не постоје механизми верификације постигнутих резултата. Потпуно спровођење Сарајевске декларације, је међутим, један од приоритета зацртаних у Европском партнерству са Републиком Србијом. Највећа препрека коначном решавању избегличке ситуације у региону је немогућност слободног приступа свим стеченим правима у земљи порекла, односно условљавање остваривања стеченог права повратком.

258. Националне стратегије Владе, пре свега Стратегија за смањење сиромаштва, Национална стратегија запошљавања за период 2005–2010, и Национална стратегија за решавање питања избеглих и интерно расељених лица, дефинишу додатне програме, мере и активности за запошљавање избеглица. Додатни програми, мере и активности утврђени у стратешким документима деломично су реализовани. Кроз Национални инвестициони план обезбеђена су средства за финансирање пројеката за решавање стамбених проблема избеглица, као и кроз Финансијски споразум између Републике Србије и Европске уније о коришћењу средстава из предприсупних фондова. Како је од суштинске важности за интеграцију избеглица њихово економско оснаживање, спроводи се низ пројеката за њихово лакше запошљавање и самозапошљавање.

259. Лица којима је признат статус избеглице имају право на бесплатно школовање. Деца избеглица из буџета плаћају се трошкови смештаја у ученичким интернатима уколико је то потребно. Национална стратегија запошљавања за период 2005-2010 предвиђа стипендирање деце из сиромашних избегличких и интерно расељених домаћинстава за средњошколско и универзитетско образовање. Влада основала је 2005. године Фонд за младе таленте Републике Србије. У општим условима за

додељивање финансијске помоћи младом таленту изричито се наводи да млади талент може имати и статус избеглице и боравиште у Републици Србији.

260. Законом о избеглицама регулисано је право избеглица на здравствену заштиту на примарном, секундарном и терцијарном нивоу. Новим Законом о здравственом осигурању прописано је да се за лица која немају други основ осигурања (радни однос, пензија) здравствено осигурање уплаћује из буџета. Избеглице су ослобођене плаћања партиципације трошкова лечења. Стратегија за смањење сиромаштва предвиђа развој и имплементацију националних програма усмерених на посебно осетљиве групе, укључујући програме за здравствену заштиту избеглих лица. Мере за заштиту осетљивих група требало је интегрисати у редовне програме здравствене заштите. Рокови за развој и имплементацију националних програма усмерених на посебно осетљиве групе су прошли, а и мере нису спроведене.

261. Избеглим лицима обезбеђено је право на социјалну заштиту, као и на породично правну заштиту. Сва деца избеглице без родитељског старања смештена су у одговарајуће установе или хранитељске породице. Старим лицима омогућен је смештај у домове за старе и трошкови њиховог смештаја финансирају се из буџета Републике Србије. Избеглице имају право на материјалну помоћ. Стратегијом за смањење сиромаштва предвиђене су додатне мере за унапређивање социјалне сигурности избеглица које још увек нису заживеле.

262. Програми стамбеног збрињавања избеглица реализују се уз помоћ буџетских и донаторских средстава. Постојећи модели стамбеног збрињавања су : социјално становање – готова градња; градња путем делимичне самопомоћи; градња путем самопомоћи; бесплатна помоћ у грађевинском материјалу; микро кредити за грађевински материјал и стручну радну снагу; социјално становање у заштићеним условима; откуп сеоских домаћинстава; субвенционисано кредитирање; локални облици социјалног становања. Законом о изменама и допунама Закона о избеглицама¹⁸⁵ уређују се питања коришћења, закупа и стицања власништва на становима и кућама за избеглице изграђеним средствима из буџета или донација. Недостатак довољних средстава за подршку и помоћ задовољавању стамбених потреба избеглица основни је лимитирајући фактор значајнијем ублажавању размера и тежине стамбеног проблема избеглица у Републици Србији.

263. У Републици Србији развијен је посебан програм социјалног становања у заштићеним условима чиме се обезбеђују посебне повољности за најугроженије категорије избеглица и интерно расељених лица. Избеглицама које испуњавају одређене критеријуме омогућен је приступ и социјалном становању. У току 2009. године избеглицама и интерно расељеним лицима обезбеђено је више од 1300 различитих стамбених решења.

¹⁸⁵ „Службени гласник РС”, број 30/10

264. Затварање колективних центара, иако изгледа као хумана опција, у пракси представља велики изазов за најрањивије уколико им се не обезбеди трајно решење стамбеног проблема. Из овог разлога Комесаријат за избеглице плански затвара колективне центре за чије кориснике су обезбеђена трајна решења. Уколико је неопходно затворити колективни центар из другог разлога (изричит захтев власника објекта) свим избеглицама је обезбеђена могућност да пређу у други колективни центар или да добију једнократну помоћ за олакшавање преласка из колективног центра у тзв. приватни смештај. Од почетка планског затварања колективних центара њихов број се смањио за 86%. Тренутно у Републици Србији још увек постоји 60 колективних центара од којих је 17 на територији АП Косово и Метохија.

265. Интерно расељена лица, као држављани Републике Србије, уживају сва права загарантована Уставом и законима Републике Србије. Укупан број интерно расељених лица из АП Косово и Метохија у Републици Србији је 209.722, Структура интерно расељених лица по националној припадности је следећа: Срби 75,2%, Роми 10,9%, Црногорци 3,9%, Муслимани 2,5%, Горанци 1,5%, Египћани 0,4%, Албанци 0,2%, Македонци 0,2%, Југословени 0,2%, Хрвати 0,1%, Турци 0,1%. Није се изјаснило о националној припадности 4,8%.

266. Свим лицима која су евидентирана као интерно расељена са АП Косово Метохија издата је легитимација расељеног лица, која је евиденционог карактера и важи уз одговарајући лични документ који поседују сви грађани Републике Србије, како би интерно расељеним лицима омогућила уживање припадајућих права ван места пребивалишта. Од дана напуштања АП Косова и Метохије интерно расељена лица су укључена у образовни систем у Републици Србији, омогућен је приступ здравственој и социјалној заштити (социјална помоћ кроз дечије додатке, материјално обезбеђење породице и додатак за туђу негу и помоћ). Најугроженија лица смештају се у колективне центре, који се финансирају из буџета Републике Србије, (97% буџета Комесаријата се издваја за ове сврхе) а у којима интерно расељена лица данас чине већину у односу на избеглице.

267. Од 2007. године Република Србија спроводи низ стамбених програма запошљавања који за циљ имају побољшање услова живота интерно расељених лица. Проблем једног броја интерно расељених лица, посебно ромске националности, је прибављање докумената што представља препреку за остваривање права. У циљу олакшаног приступа документима Република Србија је умањила административне таксе за издавање докумената за 70% интерно расељеним лицима и избеглицама. Такође се очекују повљни ефекти новог Закона о матичним књигама.

268. Закон о матичним књигама који је донет у марту 2009. године, а почео да се примењује 28. децембра 2009. године, између осталог, знатно унапређује остваривање права на упис чињенице рођења у матичну књигу рођених, односно на целовит начин обезбеђује упис чињенице рођења детета без обзира да ли се ради о детету чији су родитељи познати, детету чије су родитељи непознати, детету без родитељског старања или усвојеном детету. У том смислу одредбе тог закона могу

се ценити као даља примена права гарантованих Конвенцијом о правима детета, пре свега одредаба којима се омогућава упис чињенице рођења детета која се пријављује по истеку законског рока (накнадни упис чињенице рођења).

269. Министарство за државну управу и локалну самоуправу основало је посебну радну групу за спровођење Стратегије за унапређење положаја Рома у Републици Србији са задатком да утврди стање, пре свега број лица која нису уписана у матичну књигу рођених и предложи и реализује мере и активности у вези са утврђеним Акционим планом за спровођење те стратегије у делу који се односи на накнадни упис чињенице рођења у матичну књигу рођених. Одређени број матичних књига које се воде за подручје АП Косово и Метохија је уништен или нестао због чега је од 1999. године и даље пред органима који сагласно Закону обезбеђују вођење матичних књига за јединице локалне самоуправе са тог подручја, у току поступак обнове уписа чињенице рођења, закључења брака и смрти у матичне књиге. С тим у вези Закон о матичним књигама и подзаконски прописи донети на основу тог закона посебно уређују поступак обнове уписа у татичне књиге. На тај начин је свим интерно расељеним лицима са подручја АП Косово и Метохија омогућено да у одговарајућем поступку изврше, између осталог, и обнову уписа чињенице рођења у матичну књигу рођених у коју су били уписани.

- *Тражиоци азила*

270. У складу са Законом о азилу ни једно лице не сме бити протерано или враћено против његове воље на територију где би његов живот или слобода били угрожени због његове расе, пола, језика, вероисповести, националности, припадности одређеној друштвеној групи или политичких ставова. Међутим, Влада је усвојила Одлуку о утврђивању листе сигурних држава порекла и сигурних трећих држава.

271. Од почетка примене Закона о азилу, 1. априла 2008. године, Канцеларији за азил Министарства унутрашњих послова, као органу који у првом степену одлучује о поднетим захтевима за азил, обратило се око 50 лица, како држављана Републике Ирака, Исламске Републике Авганистан, Народне Републике Бангладеша, Републике Грузије, тако и појединих афричких држава, са захтевом за одобравање азила. Сви ти захтеви су у поступку одлучивања, неки од њих већ и у другостепеном поступку пред Комисијом за азил.

272. У току 2008. године, према подацима Министарства унутрашњих послова, захтев за азил у Републици Србији, поднела су 52 лица, и то: држављани Савезне Републике Нигерије - 2, Републике Чада - 2, Савезне Демократске Републике Етиопије - 3, Републике Јерменије - 5, Републике Грузије - 11, Републике Француске - 1, Републике Обале Слоноваче - 19, Републике Ирака - 1, Демократске Социјалистичке Републике Шри Ланке - 2, Државе Палестине - 2, Демократске Републике Сомалије - 1, Републике Анголе - 1, Републике Албаније - 1 и један апатрид.

273. Лица која траже азил имају право на смештај у Центру за азил. У децембру 2008. године Влада је донела одлуку о оснивању Центра за азил који функционише у оквиру Комесаријата за избеглице. У оквиру Центра тражиоцима азила обезбеђује се смештај, исхрана, одећа и обућа. Тражиоци азила имају право и на новчану помоћ преко надлежног центра за социјални рад уколико нису смештени у Центар за азил. Лица која траже азил немају право на рад **до окончања поступка**.

(д) Повратници по основу споразума о реадмисији

274. У оквиру међународне сарадње Република Србија је до сада закључила 17 билатералних споразума о реадмисији. Јединствени споразум о реадмисији између Европске уније и Републике Србије ступио је на снагу 1. јануара 2008. године. Билатерални уговори и Јединствени споразум регулишу услове и инструменте враћања људи којима је истекао законски основ боравка, а на захтев једне од земаља уговорница. Савет Европе је 2003. године проценио да ће из западноевропских земаља бити враћено 50.000-100.000 држављана Републике Србије. Међународне организације које делују у Републици Србији и цивилни сектор сматрају да тај број иде и до 150.000, јер се на пример према подацима Владе Савезне Републике Немачке у илегалном статусу налази чак 100.000 од укупно 600.000 грађана Републике Србије који бораве само у тој земљи. Министарство унутрашњих послова процењује да је до сада враћено 18.000 наших држављана.

275. Држава са којима је наша земља потписала споразуме о реадмисији углавном нису хтеле да преузме обавезу учешћа у њиховој финансијско-социјалној реинтеграцији. С друге стране, ретке земље које су прихватиле врло начелну обавезу учешћа у реинтеграцији, ту помоћ су свеле на финансирање одређених мањих пројеката, али не и на непосредну, конкретну помоћ самим повратницима. Ипак споразумима о реадмисији лица са Европском заједницом и Швајцарском Конфедерацијом предвиђена је финансијска подршка Европске заједнице и Швајцарске Конфедерације за реинтеграцију повратника.

276. Учешће држава из којих се лица са нелегалним боравком враћају у Републику Србију у социјалној и економској реинтеграцији је потребно с обзиром да је међу повратницима далеко највећи број лица ромске националности, чији је социјално-економски положај маргинализован, вишеструко дискриминисан и изузетно тежак и сложен, а да је Република Србија земља у процесу транзиције, са многобројним економским тешкоћама наслеђеним из прошлости и да њени социјални и други фондови и ресурси нису довољни. Посебан проблем представља и непостојање одговарајућих база повратника по основу споразума о реадмисији

277. Фебруара 2009. године усвојена је Стратегија реинтеграције повратника по основу споразума о реадмисији. Општи циљ Стратегије је одржива интеграција повратника у заједницу уз пуно поштовање социјалне и културне различитости док је специфични циљ успостављање институционалног оквира и координација активности.

278. Министарство за људска и мањинска права формирало је Канцеларију за реадмисију на Аеродрому Никола Тесла у Београду. Делатност Канцеларије односи се на: идентификацију депортованих лица и добровољних повратника и њихово информисање о процесу реадмисије у Републику Србију, идентификацију основних проблема са којима се сусрећу лица по реадмисији, основну правну помоћ и савете из области регулисања личног статуса, социјалне и здравствене заштите и запошљавања, прикупљање података и извештавање Министарства за људска и мањинска права о стању људских и мањинских права лица по реадмисији, као и прикупљање других релевантних података од значаја за процес реинтеграције повратника.

279. Израђен је Информатор за повратнике по реадмисији на српском, ромском, немачком, холандском и енглеском језику и Приручник за поступање у оквиру интеграције повратника по реадмисији који је намењен представницима институција на локалном нивоу.

(ђ) Националне мањине

280. Национална мањина, у смислу Закона о заштити права и слобода националних мањина, је свака група држављана Републике Србије која је по бројности довољно репрезентативна, иако представља мањину на територији државе, припада некој од група становништва које су у дуготрајној и чврстој вези са територијом државе и поседује обележја као што су језик, култура, национална или етничка припадност, порекло или вероисповест, по којима се разликује од већине становништва, и чији се припадници одликују бригом да заједно одржавају свој заједнички идентитет, укључујући културу, традицију, језик или религију. Националним мањинама сматрају се све групе држављана који се називају или одређују као народи, националне и етничке заједнице, националне и етничке групе, националности и народности, а испуњавају наведене услове.

281. Ради остваривања права на самоуправу у култури, образовању, обавештавању и службеној употреби језика и писма, припадници националних мањина у Републици Србији могу да изаберу своје националне савете. Национални савет представља националну мањину у области образовања, културе, обавештавања на језику националне мањине и службене употребе језика и писма, учествује у процесу одлучивања или одлучује о питањима из тих области и оснива установе, привредна друштва и друге организације из ових области.

282. Законом о националним саветима националних мањина предвиђена су изборна правила за припаднике националних савета националних мањина који још нису основали своје националне савете, као и реизбор већ основаних националних савета. Избори за националне савете могу бити непосредни или путем електорске скупштине. Националне мањине се саме опредељују којем ће од ова два начина избора дати приоритет. Непосредни избори за националне савете одржавају се ако се до дана расписивања избора, на посебан бирачки списак националне мањине,

упише више од 50% од укупног броја припадника националне мањине према последњем попису становништва, умањеног за 20%. Избори за национални савет заснивају се на принципима слободе избора, једнакости изборног права, периодичности избора и принципу тајног гласања. Посебна начела избора су добровољност, пропорционалност и демократичност.¹⁸⁶

283. Избори националних савета националних мањина одржани су у Републици Србији 6. јуна 2010. године и то : непосредни избори за шеснаест националних савета националних мањина(албанске, ашкалијске, бошњачке, бугарске, буњевачке, влашке, грчке, египатске, мађарске, немачке, ромске, румунске, русинске, словачке, украјинске и чешке) док су путем електорске скупштине националне савете националних мањина бирали припадници 3 националне мањине (македонске, словеначке и хрватске). Савез јеврејских општина Србије има права и обавезе као и национални савет националне мањине.

284. Законом о заштити права и слобода националних мањина прописано је да органи власти могу, у складу са Уставом и законом, донети прописе, појединачне правне акте и предузимати мере у циљу обезбеђења пуне и ефективне равноправности између припадника националних мањина и припадника већинске нације. Органи власти морају донети правне акте и предузети наведене мере у циљу поправљања положаја лица која припадају ромској националној мањини. Прописи, појединачни правни акти и предузете мере не сматрају се актом дискриминације.¹⁸⁷

285. У сфери економског живота предузимају се мере за унапређење равноправности у областима Републике Србије које су насељене припадницима националних мањина, а које су мање развијене у односу на друге делове земље. Влада је јануара 2007. године усвојила Стратегију дугорочног економског развоја југа Србије – општина Прешево, Бујановац и Медвеђа, као први стратешки документ Владе који се односи на три општине које су насељене Србима, Албанцима и Ромима. Фонд за развој Републике Србије уврстио је општине Прешево, Бујановац и Медвеђа у Програм распореда и коришћења средстава за развој предузећа и предузетништва у најнеразвијенијим општинама у Републици Србији. Републичка агенција за развој малих и средњих предузећа је за развој предузетништва у општинама на југу Србије обезбедила start-up кредите у вредности од 5.000 до 15.000 евра, код којих држава преузима готово комплетан ризик, како би подстакла људе да започну сопствени посао.

286. Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде је у програму за 2007 - у годину општини Прешево доделило статус девастиране општине и посебне услове и погодности за програм коришћења подстицајних средстава за развој села кроз инвестирање у пољопривредну опрему и механизацију, програм коришћења подстицајних средстава за развој села кроз инвестирање у рурални туризам и програм коришћења подстицајних средстава за развој села кроз инвестирање у

¹⁸⁶ Чл. 29. до 112.

¹⁸⁷ Члан 4.

основно стадо и товни материјал. Општина Прешево је одлуком Владе проглашена за девастирано подручје.

287. У новембру 2008. године потписан је Споразум о сарадњи у домену локалног економског развоја између Координационог тела, Америчке агенције за међународни развој (УСАИД) и општина Прешево, Бујановац и Медвеђа. У буџету Координационог тела за 2009. годину први пут су предвиђена средства за рад са омладином свих етничких заједница у износу од 21,5 милиона динара која ће бити употребљена за пројекте за младе и цивилно друштво.

288. Министарство унутрашњих послова предузима низ активности које се односе на развој комуникације и поверења полиције и заједнице, едукацију полиције, представника заједнице, грађана и одређених категорија становништва, успостављање и развој партнерства полиције и заједнице у решавању безбедносних проблема. Наведене активности се са посебном пажњом реализују у општинама Бујановац, Прешево и Медвеђа, где је поред осталог, извршен пријем у радни однос кандидата из редова локалних заједница (у највећем броју припадника албанске заједнице) који су након одговарајућих курсева распоређени на радно место полицајца у Полицијским станицама Прешево, Бујановац и Медвеђа.

289. Приликом објављивања конкурса за пријем у Центар за основну полицијску обуку и рад у полицији, афирмативно се наступа према свим припадницима националних заједница, контактирају се представници и припадници мањинских група и обавештавају се о условима конкурса на својим језицима и подстичу се да се пријаве на конкурсе и рад у полицији.

290. Посебне привремене мере предвиђене су и подзаконским актима који су донети на различитим нивоима организовања јавне власти. Закључком о мерама за повећање учешћа припадника националних мањина у органима државне управе, који је усвојила Влада је маја 2006. године, утврђено је да ће органи државне управе код којих је предвиђено да више од 1/3 укупног броја систематизованих извршилаца ради у подручним јединицама које су образоване за територију на којој је, у складу са одлукама надлежних органа јединица локалне самоуправе, у службеној употреби и језик једне или више националних мањина, предузети мере да се у правилнику о унутрашњем уређењу и систематизацији радних места предвиди одређени број радних места код којих је као услов за обављање послова радног места за поједине извршиоце потребно и знање бар неког од језика и писма националне мањине који су у службеној употреби на територији за коју је образована јединица локалне самоуправе са те територије.

291. Такође, када је у току спровођење изборног поступка по јавном конкурс за попуну слободног радног места у подручним јединицама предвиђена писмена провера стручне оспособљености, знања и вештина кандидата, кандидатима ће се тестови или други видови писмене провере учинити доступним и на одговарајућем језику националне мањине. Најзначајнији вид посебних привремених мера предвиђа да су приликом сачињавања листе за избор и избора кандидата по

спроведеном јавном конкурсy, конкурсна комисија, односно руководилац органа државне управе, дужни да се у оквиру примене принципа професионализације, који подразумева стручну оспособљеност, знање и вештине кандидата за обављање послова органа државне управе, као основни критеријум за избор међу једнаким кандидатима, посебно води рачуна о заступљености припадника националних мањина у укупној структури запослених у органу.

292. Подзаконске акте који садрже посебне привремене мере усвојили су и локални органи. Статути јединица локалне самоуправе садрже одредбе које приписују да су општинска, односно градска јавна управа и јавна предузећа чији је оснивач општина, односно град, дужне да воде рачуна о националном саставу, односно обавезне су да у својим актима о систематизацији одреде минималан број радника из реда националних мањина.

293. Упутством за обављање послова на начин којим се доприноси лакшем остваривању права припадника националних мањина, које је министар унутрашњих послова донео марта 2003. године, предвиђено је да Министарство унутрашњих послова у обављању послова из свог делокруга рада поштује људска и мањинска права и непосредно их примењује, односно штити у складу са Уставом, законима и другим прописима Републике Србије. Кодексом полицијске етике, који Влада усвојила октобра 2006. године, предвиђено је да се припадници Министарства унутрашњих послова, као и полицијски службеници, руководе начелом непристрасности у извршавању закона, без обзира на национално и етничко порекло, расу, језик или друштвени положај онога на кога треба применити закон.

294. Мере за постизање ефективне равноправности у области културе су, пре свега, суфинансирање пројеката и активности усмерених на одржавање и развијање културе припадника националних мањина и очување њиховог културног идентитета. Министарство културе од 2002. године уводи конкурсе као начин пружања финансијске подршке за пројекте у области културе, од 2007. године уводи се посебан конкурс за културу националних мањина, а од 2009. године издваја се као посебна област стваралаштво особа са инвалидитетом. Конкурс за националне мањине не односи се само на појединачне мањине, већ и на област мултикултурног стваралаштва.

295. У 2008. години Финансијским планом Покрајинског секретаријата за културу обезбеђена су укупна средства за културу у износу од 511.127.580,00 динара, од чега за културу националних мањина у АП Војводини износ од 135.215.298,00 динара. Средства за програме културног и уметничког стваралаштва националних мањина учествују у укупним средствима обезбеђеним за културу и уметност у АП Војводини у 2008. години са 26,45%.

296. Покрајински секретаријат за културу расписује редовне конкурсе за: заштиту културног наслеђа; суфинансирање савременог и народног стваралаштва националних мањина и етничких група; издавање нових књига на језицима националних мањина и превођење књига са српског језика на језике националних мањина, или са језика националних мањина на српски језик; снимање играних, документарних, документарно-играних, кратких и анимираних филмова; издавање часописа из области културе и уметности на језицима националних мањина; културно-уметнички аматеризам припадника свих националних заједница и етничких група. У АП Војводине ради 420 културно-уметничких друштава, од којих су 236 друштва националних мањина.

- *Положај Рома*

297. Према попису становништва из 2002. године у Републици Србији је живело 108.193 грађана који су се изјаснили као припадници ромске националне мањине. Међутим, многа истраживања указују да је тај број знатно већи, па се процењује да је укупан број Рома између 250.000 и 500.000. Основни проблем ромске популације је велико сиромаштво, вишеструко веће него код осталог становништва Републике Србије. Узроци за то могу се наћи, пре свега, у образовању, запослености и условима становања.

298. Стратегија за унапређење положаја Рома у Републици Србији коју је усвојила Влада априла 2009. године представља правац вођења политике по питању унапређења положаја Рома. Стратешки циљ овог документа је побољшање положаја ромске националне мањине у Републици Србији, односно смањење разлике која сада постоји између ромске популације и већине становништва. Овај документ се, у посебним поглављима, бави питањима образовања, услова становања, запошљавања, расељених лица, проблемима у вези са реадмисијом, питањима доступности личних докумената, социјалним осигурањем и социјалном заштитом, здравственом заштитом, положајем жена, информисањем, културом, политичким учешћем и представљањем Рома, као и дискриминацијом и другим питањима. Основни принципи и вредности на којима почива Стратегија за унапређење положаја Рома подразумевају: дужност државе да се брине о поштовању, заштити и испуњавању законских права Рома; пуно и ефикасно укључивање Рома у све области друштвеног живота; поштовање, признавање и промоција различитости; једнаке могућности засноване на једнаким правима; родну равноправност; спречавање и борбу против свих облика дискриминације; спровођење мера афирмативне акције.

299. Из буџета Републике Србије се издвајају значајна средства за побољшање положаја Рома. Тако је Министарство рада и социјалне политике у 2008. години издвојило 150 милиона динара, Министарство здравља у периоду од 2006. до почетка 2009. године 138 милиона динара, а Комесаријат за избеглице чак 330 милиона динара у 2008. и 2009. години. Република Србија је у буџету за 2009. годину предвидела милијарду и двеста милиона динара за побољшање положаја Рома у области здравства, образовања, запошљавања и социјалног положаја. Од

тога је издвојено 525.853.913,00 динара након ребаланса. Осим тога, АП Војводина, као и локалне самоуправе, такође издвајају средства за ромска питања.

Мере које републички органи предузимају за спречавање дискриминације Рома

300. У области становања усвајањем Акционог плана за становање Рома 2005. године дефинисане су основне активности за решавање стамбених проблема Рома у Републици Србији. Смерницама за унапређење и легализацију ромских неформалних насеља 2007. године локалним самоуправама су дата стручна упутства како да приступе овој проблематици. Остао је, међутим проблем расељавања нехигијенских насеља који се огледа, пре свега, у непостојању дефинисане процедуре и стандарда па тако локална самоуправа произвољно одређује начин спровођења расељавања.

301. У области образовања Министарство просвете, Министарство за људска и мањинска права и Национални савет ромске националне мањине, на основу Јединственог акционог плана за образовање од 2005. године спроводе мере афирмативне акције за упис ученика ромске националности у средње и више школе и на факултете. Министарство просвете је 2007. године, у сарадњи са Мисијом ОЕБС-а и уз подршку Европске агенције за реконструкцију, започело пројекат увођења асистената за подршку у образовању Рома и до сада је у основним школама ангажовано 28 асистената. Такође, реализован је пројекат „Развој капацитета школских управа за реализацију локалних акционих планова за унапређење образовања Рома” у оквиру кога је 16 просветних саветника из 16 школских управа едуковано да прати пројекте за унапређивање образовања Рома. Невладине организације, уз подршку Ромског образовног фонда, у сарадњи са надлежним институцијама, реализују пројекте који за циљ имају: проширење приступа предшколском образовању; функционално основно образовање одраслих Рома; заштиту ромске деце од дискриминације; проналажење системског решења за увођење ромске историје, културе и традиције у програме општег образовања учитеља и наставника; решавање проблема ромске деце интерно расељених лица и повратника; стварање бољих услова за похађање средње школе; повећање капацитета и мотивације за наставак школовања.

302. У области запошљавања на основу Националне стратегије запошљавања за период 2005-2010. и Националног акционог плана запошљавања за период 2006-2008. године спроводе се поједине државне и локалне иницијативе за запошљавање Рома. Приликом расподеле средстава Националне службе запошљавања за самозапошљавање и започињање сопственог бизниса примењују се мере афирмативне акције. Роми се укључују у мере активне политике запошљавања - јавни радови, клубови за тражење посла, обука за активно тражење посла и самоефикасност. Спроводи се и програм информатичке обуке и обуке за стране језике евидентираних незапослених Рома. Ипак, од 2006. године само је 21 Ром самозапослен и остварени резултати су слаби. На евиденцији националне службе запошљавања је само 13871 Ром, а од тога је само 6100 користило неку меру или услуге националне службе запошљавања.

303. У области социјалног осигурања и социјалне заштите од 2003. године из Фонда за социјалне иновације Министарства рада и социјалне политике подржава се један број пројеката који као циљ имају унапређење положаја Рома. У буџету Републике Србије обезбеђена су средства за ангажовање координатора за ромска питања у 40 општинских центара за социјални рад (око 4 милиона динара до краја 2008. године). Координатори треба, у сарадњи са школама, здравственим установама и органима локалне самоуправе, да допринесу бољој информисаности ромског становништва о њиховим правима и омогуће им бољи приступ свим јавним службама.

304. У области здравља у току су бројне иницијативе које имају за циљ побољшање здравственог стања Рома. Ангажовано је 60 здравствених медијаторки које су од 2008. године до маја 2010. године посетама обухватиле 33 985 ромских породица, односно евидентирале 118 842 Рома (жена 36 511, мушкараца 34 290 и 48 041 деце); урадиле су 72 109 кућних посета; обезбедиле лична документа и здравствене књижице за 6676 Рома; њиховим ангажовањем вакцинисано је 6160 деце; урађени су систематски прегледи за 3933 жене; контрола здравља за 1943 трудница и породиља; урађено је 444 мамографије; уписано је у школу 1054 детета; 10 908 Рома је изабрало свог лекара, а 3990 жена свог гинеколога. У сарадњи са УНИЦЕФ-ом и Теленор-ом обезбеђен је софтвер 2, 60 преносивих рачунара и мобилних телефона за медијаторке које своје извештаје шаљу електронском поштом, из буџетске линије за спровођење акционог плана за унапређење здравља Рома од 2006. године до 2008. године потрошен 61 милион динара (750.000 €), а у 2009. години 17 500 000 динара (188.172 €) за 164 пројекта у 60 домова здравља, па је тако обухваћено укупно 41 908 Рома; урађен је софтвер којим су утврђени индикатори здравственог стања Рома и стања у ромским насељима.

305. Уз подршку Глобал фонда у периоду од 2007. до 2009. године спроведена су два пројекта: (1) Контрола ТБЦ у Републици Србији кроз спровођење стратегије директно опсервиране терапије. Обухваћена 122 ромска насеља у 14 градова, укупно анкетирано 14 815 Рома, едуковано 14 941, откривено 8 нових случајева. Посебна циљна група деца до 14. године из ромских насеља, урађена 8172 теста, подложно инфекцији туберкулозом 4% као и у укупној популацији деце што је знак доброг обухвата имунизацијом у породицишту, а откривен је само један случај, инциденција је 13/100 000 и (2) Пројекат за борбу против ХИВ/сиде који се финансира средствима Глобалног фонда; овим програмом је обухваћено 13 951 младих Рома, тако да је циљ премашен за 24%.

306. Урађена је Анализа утицаја мера здравствене политике на доступност здравствене заштите ромској популацији у Републици Србији 2008. године и закључци Института за економска истраживања су да је утицај здравствених политика у Републици Србији позитиван побољшањем приступа здравственој заштити чиме се постиже смањење неједнакости у доступности. Више од 50% Рома је млађе од 25 година, па ако би се само наставило са спровођењем пројеката за

унапређење здравља деце и младих у наредних 10 година, продужио би се животни век укупне ромске популације са 58 на 63 године. Израчунати ефекти за период 10 година износе 518 добијених година по основу продужења животног века корисника програма.

307. Министарство унутрашњих послова, кроз рад полиције са маргинализованим, мањинским и социјално рањивим групама, предузима активности на развоју комуникације и сарадње са припадницима ромске заједнице. Кроз учествовање Рома и представника полиције на округлим столовима, у раду локалних безбедносних тела и у другим облицима који пружају могућност размене ставова, значајно се развијају услови за боље разумевање безбедносних потреба и проблема ромске заједнице.

Мере које органи АП Војводина предузимају за спречавање дискриминације Рома

308. У области образовања вршен је упис ученика ромске националности у средње школе применом мера афирмативне акције у сарадњи са Националним саветом ромске националне мањине, Саветом за интеграцију Рома, Матицом ромском и ромским студентским организацијама.

309. У области запошљавања, у последње две године кроз субвенције за samozapoшљавање отворено је 50 малих фирми чији су оснивачи Роми, а на основу Конкурса за доделу субвенција за samozapoшљавање незапослених лица ромске националности из општина на територији АП Војводине.

310. У области становања извршена је дислокација ромског насеља у општини Кула, куповином кућа у Сивцу тако што су Скупштина општине Кула, Извршно веће Војводине и холандска фондација СПОЛУ купили свим ромским породицама из насеља сеоска домаћинства у насељеном месту. На захтев Канцеларије за инклузију Рома Управни одбор Фонда за капитална улагања је одобрио 300.000.000,00 динара, што представља најзначајнију и највећу инвестицију за ромску популацију.

311. Секретаријат за образовање АП Војводине носилац је четворогодишњег пројекта Инклузија ромских ученика у средњим школама на територији АП Војводине који се реализује уз финансијску подршку Фонда за образовање Рома (РЕФ) и са Саветом за интеграцију Рома и Удружењем ромских студената као партнерима у пројекту. Пројекат обезбеђује материјалну и менторску подршку ученицима редовних средњих школа у периоду од 2007. до 2011. године. Пројектом ће бити обухваћено укупно 855 ученика, као директних корисника, а индиректни корисници су њихови родитељи, ромске породице, ромска заједница, али и локална и шира друштвена заједница. Циљ пројекта је повећање броја ученика Рома који уписују и завршавају средње школе, побољшавање њиховог општег успеха током средњошколског образовања путем система менторске подршке, као и континуираног стипендирања ученика.

Забрана организација и активности које подстичу на дискриминацију

312. Према Уставу Републике Србије недопуштено је деловање политичких странака које је усмерено на насилно рушење уставног поретка, кршење зајемчених људских или мањинских права или изазивање расне, националне или верске мржње. Уставни суд може забранити само оно удружење чије је деловање усмерено на насилно рушење уставног поретка, кршење зајемчених људских или мањинских права или изазивање расне, националне или верске мржње.¹⁸⁸ Уставни суд одлучује о забрани рада политичке странке, синдикалне организације, удружења грађана или верске заједнице на основу предлога Владе, републичког јавног тужиоца или органа надлежног за упис у регистар политичких странака, синдикалних организација, удружења грађана или верских заједница¹⁸⁹. До сада Уставни суд није забранио рад ни једне организације које су позивале на насиље.

313. Законом о окупљању грађана предвиђено је да ће надлежни орган привремено забранити одржавање јавног скупа који је усмерен на насилно мењање Уставом утврђеног поретка, нарушавање територијалне целовитости и независности Републике Србије, кршење Уставом зајемчених слобода и права човека и грађанина, изазивање и подстицање националне, расне и верске нетрпељивости и мржње. О привременој забрани, или забрани јавног скупа одлучује надлежни суд¹⁹⁰.

314. Према Закону о политичким странкама деловање политичке странке не може бити усмерено на насилно рушење уставног поретка и нарушавање територијалне целокупности Републике Србије, кршење зајемчених људских или мањинских права или изазивање и подстицање расне, националне или верске мржње¹⁹¹.

3) Делотворни правни лекови

(а) Судска заштита

315. Уставом Републике Србије је утврђено да свако има право на судску заштиту ако му је повређено или ускраћено неко људско или мањинско право зајемчено Уставом, као и право на уклањање последица које су повредом настале.¹⁹² Свако има право на накнаду материјалне или нематеријалне штете коју му незаконитим или неправилним радом проузрокује државни орган, ималац јавног овлашћења, орган аутономне покрајине или орган јединице локалне самоуправе.¹⁹³ Такође, свако има право на једнаку заштиту својих права пред судовима и другим државним органима и свако има право на жалбу или друго правно средство против

¹⁸⁸ Чл. 5. став 3 и 55. став 4.

¹⁸⁹ Закон о Уставном суду, члан 80. став 1

¹⁹⁰ Чл. 9, 10.

¹⁹¹ Члан 4. став 2.

¹⁹² Члан 22.

¹⁹³ Чл. 35.

одлуке којом се одлучује о његовом праву, обавези или на закону заснованом интересу.¹⁹⁴

316. У складу са Закоником о кривичном поступку ако јавни тужилац нађе да нема основа за предузимање гоњења за кривично дело за које се гони по службеној дужности или да нема основа за предузимање гоњења против неког од пријављених саучесника, дужан је да у року од осам дана о томе обавести оштећеног и да га упути да може сам преузети гоњење¹⁹⁵.

317. Законом о управним споровима обезбеђује се судска заштита појединачних права и правних интереса и законитост решавања у управним и другим уставом и законом предвиђеним појединачним стварима. У управном спору суд одлучује о законитости коначних управних аката, осим оних у погледу којих је предвиђена другачија судска заштита, о законитости коначних појединачних аката којима се решава о праву, обавези или на закону заснованом итересу, као и других коначних појединачних аката када је то законом предивђено. Прво да покрену управни спор има физичко, правно или друго лице ако сматра да му је управним актом повређено неко прво или на закону засновани интерес. Такође, управни спор могу покренути државни орган, орган аутономне покрајине и јединице локалне самоуправе, организација, део привредног друштва са овлашћењима у правном промету, насеље, група лица и други који немају својство правног лица, ако могу да буду носици права и обавеза о којима се решавало у управном поступку. Уколико је управним актом повређен закон на штету јавног интереса спор може покренути надлежни јавни тужилац, а као су повређена имовинска права и интереси Републике Србије, аутономне покрајине или јединице локалне самоуправе, управни спор може да покрене надлежно јавно правобранилаштво.¹⁹⁶

318. Предмет управног спора може бити коначни управни акт, ћутање управе или повраћај одузетих ствари и наканда штете. Управни спор решава се пресудом, којом се тужба уважава или одбија као неоснована. Против правноснажне одлуке управног суда странка и надлежни јавни тужилац могу да поднесу Врховном касационом суду захтев за преиспитавање судске одлуке, односно странка може захтевати понављање поступка који је завршен правноснажном пресудом или решењем.¹⁹⁷

¹⁹⁴ Члан 36.

¹⁹⁵ Члан 61. став 1.

¹⁹⁶ „Службени гласник РС”, број 111/09, чл. 1. став 2; 3. ст. 1, 2 и 3. и 11. став 3.

¹⁹⁷ Чл. 14, 15, 16, 40. став 1 и 2; 49. став 1 и 56. став 1.

(б) Уставна жалба

319. Уставна жалба је посебан правни лек за заштиту људских права. Уставом Републике Србије утврђено је да се уставна жалба може изјавити против појединачних аката или радњи државних органа или организација којима су поверена јавна овлашћења, а којима се повређују или ускраћују људска или мањинска права и слободе зајемчене Уставом, ако су исцрпљена или нису предвиђена друга правна средства за њихову заштиту¹⁹⁸. На овај начин обезбеђена је централизација одлучивања о кршењима људских права и омогућено да Уставни суд представља коначну инстанцу која се мора исцрпети пре обраћања међународним телима.

320. Законом о Уставном суду уређен је поступак по уставној жалби. Према том закону уставна жалба се може изјавити у року од 30 дана од дана достављања појединачног акта, односно од дана предузимања радње којом се повређује или ускраћује људско или мањинско право и слобода зајемчена Уставом. Лицу које из оправданих разлога пропусти рок за подношење уставне жалбе, Уставни суд ће дозволити повраћај у пређашње стање ако то лице у року од 15 дана од дана престанка разлога који је изазвао пропуштање, поднесе предлог за повраћај у пређашње стање и ако истовремено са овим предлогом поднесе и уставну жалбу. После истека три месеца од дана пропуштања не може се тражити повраћај у пређашње стање. Уставни суд одлуком уставну жалбу усваја или одбија као неосновану.¹⁹⁹

321. Уставни суд је почео да решава по уставним жалбама после ступања на снагу Пословника о раду Уставног суда²⁰⁰. У 2008. години Уставни суд је донео прве одлуке на основу тог правног лека.

322. У току 2008. године у Уставном суду је било укупно 1927 предмета по уставним жалбама (360 пренетих из ранијих година и 1567 примљених у 2008. године). Решено је 363 предмета, и то одлукама – 36 предмета и решењима – 327 предмета. Када су питању мериторне одлуке по уставним жалбама, Уставни суд је донео: осам одлука о усвајању уставних жалби, уз истовремено одлучивање о начину отклањања штетних последица насталих повредом Уставом гарантованих права подносиоца уставне жалбе и 28 одлука о одбијању уставних жалби.

¹⁹⁸ Члан 170.

¹⁹⁹ Чл. 82. до 92; 84, н 89. став 1

²⁰⁰ „Службени гласник РС”, бр. 24/08 и 27/08

(в) Заштита од кршења људских права

323. У Републици Србији је у јуну 2003. године донет Закон о одговорности за кршење људских права. Тим законом је прописано да одговорност за кршење људских права (лустрација) означава поступак испитивања и утврђивања кршења људских права одређених Законом (права предвиђена Међународним пактом о грађанским и политичким правима), поступак утврђивања појединачне одговорности за кршење људских права и изрицање мера због утврђених кршења људских права. Одредбе тог закона примењују се на сва кршења људских права извршена после 23. марта 1976. године, као дана ступања на снагу Међународног пакта о грађанским и политичким правима²⁰¹. Закон о одговорности за кршење људских права се у пракси никада није примењивао.

(г) Одељење за ратне злочине Вишег суда у Београду

324. Поступци за ратне злочине воде се пред Одељењем за ратне злочине Вишег суда у Београду које је формирано као посебно одељење Окружног суда у Београду октобра 2003. године, након што је јула 2003. године донет Закон о организацији и надлежности државних органа у поступку против учинилаца ратних злочина²⁰². Након усвајања тог закона основано је Тужилаштво за ратне злочине. Закон о организацији и надлежности државних органа у поступку против учинилаца ратних злочина се примењује ради откривања и кривичног гоњења учинилаца кривичних дела против човечности и међународног права, а примењује се и ради откривања и кривичног гоњења учинилаца кривичних дела предвиђених чланом 5. Статута Међународног кривичног трибунала за бившу Југославију. Изменама и допунама тог закона из новембра 2007. године, између осталог, проширена је надлежност Тужилаштва за ратне злочине Републике Србије и Већа за ратне злочине Окружног суда у Београду и на учиниоце кривичног дела помоћ учиниоцу после извршеног кривичног дела, уколико се ради о кривичним делима из чл. 370. до 386.²⁰³ Кривичног законика, као и на тешка кршења међународног хуманитарног права почињена на територији бивше Југославије од 1. јануара 1991. године, као што је предвиђено Статутом Међународног кривичног трибунала за бившу Југославију.

325. Веће за ратне злочине је, након реформе правосуђа спроведене у Републици Србији након 1. јануара 2010. године, постало Одељење за ратне злочине Вишег суда у Београду. Одељење је до сада четири пресуде које су постале правоснажне

²⁰¹ Чл. 2 и 4.

²⁰² „Службени гласник РС”, бр. 67/03,135/04,61/05, 101/07 и 104/09

²⁰³ геноцид, злочин против човечности, ратни злочин против цивилног становништва, ратни злочин против рањеника и болесника, ратни злочин против ратних заробљеника, организовање и подстицање на извршење геноцида и ратних злочина, употреба недозвољених средстава борбе, недозвољена производња оружја чија је употреба забрањена, противправно убијање и рањавање непријатеља, противправно одузимање ствари од убијених, повреда парламентарара, сурово поступање с рањеницима, болесницима и ратним заробљеницима, неоправдано одлагање репатријације ратних заробљеника, уништавање културних добара, неспречавање вршења кривичних дела против човечности и других добара заштићених међународним правом, злоупотреба међународних знакова, агресиван рат

и којима је шест лица осуђено на укупно 73 године затвора. Првостепене пресуде донете су у пет предмета за 22 лица (10 лица је ослобођено), а укупан број година затвора по првостепеним пресудама је 297. Укључујући пресуде у предметима Сјеверин (у којима је осуђено 5 лица на укупно 95 година затвора), укупан број пресуда је 11, године затвора 465 и број лица 33. Пред Одељењем за ратне злочине у току су главни претреси у 9 предмета. Укупно је захтеваних истрага у 62 предмета против 291 лица, од тога су у току истраге у 32 предмета против 132 лица. Укупан број процесуираних лица је 362, а укупно осуђених лица 69. Укупан број жртава је 2216.

(д) Посебно одељење Вишег суда у Београду

326. Након доношења Закона о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, корупције и других посебно тешких кривичних дела²⁰⁴ у Окружном суду у Београду је формирано Посебно одељење за борбу против организованог криминала. које је, у складу са спроведеном реформом правосуђа, постало Посебно одељење Вишег суда у Београду. Годишњим распоредом судија за 2008. годину у то одељење је распоређено 15 судија од којих су четворица истражне судије а 11 судија су председници већа и поступају на главним претресима. Такође, у Окружном јавном тужилаштву формирано је Посебно одељење за борбу против организованог криминала које је након реформе правосуђа добило шире надлежности и постало самостални орган-Тужилаштво за организовани криминал. Ради обављања послова органа унутрашњих послова у вези са кривичним делима организованог криминала образована је, у оквиру Министарства унутрашњих послова Служба за сузбијање организованог криминала, док је у Окружном затвору у Београду формирана посебна притворска јединица за издржавање притвора одређеног у кривичном поступку за кривична дела организованог криминала.

327. Укупан број покренутих кривичних поступака у Тужилаштву за организовани криминал у 2007. години и 2008. години је 440, од којих су окончана 52 кривична поступака.

²⁰⁴ „Службени гласник РС”, бр. 42/02, 27/03,39/03, 67/03, 29/04, 45/05, 61/05 и 72/09

ПРИЛОГ 1

ДЕМОГРАФСКИ ПОКАЗАТЕЉИ

Табела 1

Република Србија

	2004	2005	2006	2007	2008
Процењен број становника					
Укупно	7463157	7440769	7411569	7381579	7350222
Мушко	3629194	3618040	3603698	3588957	3573814
Женско	3833963	3822729	3807871	3792622	3776408
Густина становништва (Број становника на 1 km2)	96,3	96,0	95,7	95,3	94,9
Очекивани животни век					
Укупно	72,61	72,69	73,19	73,40	73,65
Мушко	69,91	70,02	70,56	70,70	71,06
Женско	75,39	75,43	75,88	76,16	76,28
Сразмеран број становника у урбаним и руралним подручјима					
Урбано_укупно	4249544	4257878	4263386	4270400	4275245
Рурално_укупно	3213613	3182891	3148183	3111179	3074977
Урбано-мушко	2030310	2033178	2034616	2037012	2038642
Рурално_мушко	1598884	1584862	1569082	1551945	1535164
Урбано_женско	2219234	2224700	2228770	2233388	2236603
Рурално_женско	1614729	1598029	1579101	1559234	1539813
		2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008
Стопа раста становништва (у промилима)		-3,0	-3,9	-4,1	-4,3
Индекс зависности (индекс функционалног становништва)	2004	2005	2006	2007	2008
Укупно	48,9	49,0	48,9	48,6	48,2

Мушко	46,0	46,0	45,9	45,6	45,2
Женско	51,9	51,9	51,8	51,6	51,2

(Представља однос становништва старог 0-14 и 65 и више година према становништву старом 15-64 године , процењеног средином године посматрања.)

Старосни састав

Република Србија

СТАРОСТ	ПОЛ	2004	2005	2006	2007	2008
УКУПНО	СВЕГА	7463157	7440769	7411569	7381579	7350222
	МУШКО	3629194	3618040	3603698	3588957	3573814
	ЖЕНСКО	3833963	3822729	3807871	3792622	3776408
0 год	СВЕГА	78234	74802	71088	69100	68171
	МУШКО	40339	38502	36576	35635	35260
	ЖЕНСКО	37895	36300	34512	33465	32911
1-4	СВЕГА	298728	307091	308702	302869	293519
	МУШКО	153118	157661	158801	155955	151208
	ЖЕНСКО	145610	149430	149901	146914	142311
5-9	СВЕГА	381960	371048	364588	365362	370514
	МУШКО	196022	190221	186555	186902	189856
	ЖЕНСКО	185938	180827	178033	178460	180658
10-14	СВЕГА	424974	420288	413917	405427	395698
	МУШКО	217409	215324	212388	208289	203180
	ЖЕНСКО	207565	204964	201529	197138	192518

15 - 19	СВЕГА	479215	466715	456643	446332	435377
	МУШКО	245368	239082	233955	228507	222710
	ЖЕНСКО	233847	227633	222688	217825	212667
20 - 24	СВЕГА	512529	511145	506330	500542	492718
	МУШКО	261210	260274	257882	255127	251500
	ЖЕНСКО	251319	250871	248448	245415	241218
25 - 29	СВЕГА	516881	517806	516101	513378	511692
	МУШКО	261739	262670	262160	260965	260117
	ЖЕНСКО	255142	255136	253941	252413	251575
30 - 34	СВЕГА	486113	493574	501731	508798	513824
	МУШКО	243380	247399	251688	255674	258935
	ЖЕНСКО	242733	246175	250043	253124	254889
35 - 39	СВЕГА	478810	477321	476137	477059	479895
	МУШКО	237116	236690	236685	237651	239506
	ЖЕНСКО	241694	240631	239452	239408	240389
40 - 44	СВЕГА	512857	501657	491068	483448	478203
	МУШКО	253075	247605	242473	238686	236067
	ЖЕНСКО	259782	254052	248595	244762	242136
45 - 49	СВЕГА	565741	545818	532242	522462	514710
	МУШКО	280205	269471	262093	256981	252849
	ЖЕНСКО	285536	276347	270149	265481	261861
50 - 54	СВЕГА	607262	609182	606834	594432	571393
	МУШКО	300008	301181	299732	292754	280622
	ЖЕНСКО	307254	308001	307102	301678	290771
55 - 59	СВЕГА	454853	498183	532607	552830	568919

	МУШКО	218598	239896	256845	267105	275409
	ЖЕНСКО	236255	258287	275762	285725	293510
60 - 64	СВЕГА	396589	372738	358714	368236	392725
	МУШКО	185420	173780	166932	171670	183556
	ЖЕНСКО	211169	198958	191782	196566	209169
65 - 69	СВЕГА	432526	419227	406429	389709	371344
	МУШКО	196124	189673	183582	175718	167365
	ЖЕНСКО	236402	229554	222847	213991	203979
70 - 74	СВЕГА	394490	391619	385892	379415	370854
	МУШКО	171195	170151	167705	164805	160913
	ЖЕНСКО	223295	221468	218187	214610	209941
75 - 79	СВЕГА	265755	273848	280438	285337	289706
	МУШКО	105285	110221	114389	117392	119463
	ЖЕНСКО	160470	163627	166049	167945	170243
80 - 84	СВЕГА	134014	140235	145423	151810	157835
	МУШКО	48679	50930	53023	55934	59347
	ЖЕНСКО	85335	89305	92400	95876	98488
85+	СВЕГА	41626	48472	56685	65033	73125
	МУШКО	14904	17309	20234	23207	25951
	ЖЕНСКО	26722	31163	36451	41826	47174

Извор: Републички завод за статистику

Табела 2

**ВИТАЛНА СТАТИСТИКА
ЖИВОРОЂЕНИ, ПРЕМА ПОЛУ У ПЕРИОДУ 2004-2008.**

Територија	Пол	Живорођени					
		2003	2004	2005	2006	2007	2008
Република Србија ¹⁾	укупно	79025	78186	72180	70997	68102	69083
	мушко	40804	40344	37158	36599	35223	35808
	женско	38221	37842	35022	34398	32879	33275

¹⁾Нису обухваћени подаци за Косово и Метохију

УМРЛИ, ПРЕМА ПОЛУ У ПЕРИОДУ 2004-2008.

Територија	Пол	Умрли					
		2003	2004	2005	2006	2007	2008
Република Србија ¹⁾	укупно	103946	104320	106771	102884	102805	102711
	мушко	53104	53393	54336	52325	52257	51757
	женско	50842	50927	52435	50559	50548	50954

¹⁾Нису обухваћени подаци за Косово и Метохију

**ПРОСЕЧНА СТАРОСТ СТАНОВНИШТВА, ИНДЕКС СТАРЕЊА И
ОЧЕКИВАНА ДУЖИНА ЖИВОТА ЖИВОРОЂЕНИХ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

Година	Просечна старост становништва	Индекс старења становништва	Очекивана дужина живота
--------	-------------------------------	-----------------------------	-------------------------

	укупно	мушко	женско	укупно	мушко	женско	мушке деце	женске деце
2003	40,3	39	41,5	99,5	84,4	115,3	69,9	75,1
2004	40,4	39,1	41,7	100,4	84,9	116,6	69,9	75,4
2005	40,6	39,3	41,8	100,6	84,9	117,2	69,9	75,4
2006	40,7	39,4	42	101,4	85,4	118,2	70,6	75,9
2007	40,9	39,6	42,2	103,2	86,9	120,3	70,7	76,2

Подаци се односе на територију Републике Србије без Косова и Метохије

**ПРИРОДНО КРЕТАЊЕ СТАНОВНИШТВА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ¹⁾
У ПЕРИОДУ 2003 - 2008.**

Година	Становништво срединном године	Живо-рођени	Умрли		Природни прираштај прираштај	Живо-рођени на 1000 становника	Умрли	Природни прираштај	Умрла одојчад на 1000 живо-рођених
			укупно	одојчад					
2003	7480591	79025	103946	711	-24921	10,6	13,9	-3,3	9,0
2004	7463157	78186	104320	633	-26134	10,5	14,0	-3,5	8,1
2005	7440769	72180	106771	579	-34591	9,7	14,3	-4,6	8,0
2006	7411569	70997	102884	525	-31887	9,6	13,9	-4,3	7,4
2007	7381579	68102	102805	484	-34703	9,2	13,9	-4,7	7,1
2008	7350222	69083	102711	460	-33628	9,4	14,0	-4,6	6,7

¹⁾Нису обухваћени подаци за Косово и Метохију

ОПШТА СТОПА ФЕРТИЛИТЕТА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ У ПЕРИОДУ 2003-2007

2003	44,15
2004	44,16
2005	41,25
2006	40,94
2007	39,59

Подаци су у припреми у табелама у којима нису наведени за 2008. годину.

Извор: Републички завод за статистику

Табела 3

**Стопа писмености у Републици Србији према полу, Попис 2002.
(становништво старо 10 и више година)**

	Стопа писмености
Свега	96,5
Мушко	98,9
Женско	94,3

Домаћинства према броју чланова у Републици Србији, Попис 2002.

Домаћинства											Просечан број чланова
Укупно	са 1 чланом	2	3	4	5	6	7	8	9	10 и више чланова	
2521190	504775	625301	480181	535963	205979	111689	36817	12180	4392	3913	2,97

Домаћинства у којима живи само један родитељ са децом износе **9.05%** у односу на укупан број домаћинстава.

Домаћинства у којима је лице на које се води домаћинство женског пола чине **27%** од укупног броја домаћинстава.

Табела 4

Деца, телесна тежина и смртност 2008. година	
Ниска телесна тежина на рођењу (испод 2500г)	5,8% деце
Стопа смртности одојчади	6,7 умрлих на 1000 живорођених
Стопа смртности деце испод 5 година	7,8 умрлих на 1000 живорођених

Извор: Министарство здравља

Табела 5.

Десет главних узрока смрти према групама болести	
болести система крвотока	55,83%
тумори	20,39%
симптоми, знаци и патолошки клинички и лабораторијски налази	4,65%
болести система за дисање	3,83%
повреде, тровања и последице деловања спољних фактора	3,59%

болести система за варење	3,56%
болести жлезда са унутршњим лучењем, исхране и метаболизма	3,12%
болести мокраћно-полног система	1,79%
болести нервног система	1,20%
душевни поремећаји и поремећаји понашања	0,81%

Извор: Министарство здравља

Табела 6.

Десет главних узрока смрти према дијагнозама

Десет главних узрока смрти према дијагнозама	
обољење срчаног мишића	12,71%
инфаркт мозга	6,93%
акутни инфаркт срца	6,17%
апоплексија /мождана кап	4,96%
хронична исхемијска болест срца	4,90%
недовољна функција срца	4,87%
злоћудни тумор душника и плућа	4,81%

друга смрт, узрок неозначен	3,14%
застој срца	1,73%
крварење у мозгу	1,59%

Извор: Министарство здравља

Табела 7

Хроничне незаразне болести
Болести срца и крвних судова са стопом смртности 780,2 на 100 000 становника
Малигни тумори са стопом смртности код мушкараца 163,9 на 100 000 становника, а код жена 105,8 на 100 000 становника
Шећерна болест са стопом смртности 42,4 на 100 000 становника и стопа инциденције за дијабетес 1 до 29 године живота је 10,7 на 100 000 становника, стопа инциденције за дијабетес 2 је 209,6 на 100 000 становника

Извор: Министарство здравља

Табела 8

Основно и средње образовање у Републици Србији, 2008.г.		
	основно	средње
Нето стопа уписане деце	95,7	81,58
Стопа похађања наставе	99,49	98,14
Стопа напуштања школе	0,51	1,86
Однос наставник- ученик у државним школама	12,53	10,12

СОЦИЈАЛНИ, ЕКОНОМСКИ И КУЛТУРНИ ПОКАЗАТЕЉИ

Табела 9

БРУТО ДОМАЋИ ПРОИЗВОД (БДП) РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ 1997 – 2007.

Републички завод за статистику објављује податке о бруто домаћем производу (БДП) у текућим и сталним ценама за 2007. годину, као и ревидирану серију података за период 1997 - 2006. Обрачун бруто домаћег производа (БДП) и израда макроекономских рачуна за Републику Србију врше се у складу са међународно усвојеним стандардима, Системом националних рачуна 1993 (SNA93) и Европским системом рачуна 1995 (ESA95), који представљају основни методолошки оквир у смислу дефинисања и вредновања основних категорија, примењених класификација и начина обрачуна. Публиковани подаци постоје од 1997. године. У Систему националних рачуна постоје вредности које се називају **агрегати**, и које имају широку примену у свакодневnoj пракси. Најпознатији и највише коришћени агрегат Система националних рачуна јесте **бруто домаћи производ** (gross domestic product - GDP), који се обрачунава у текућим и сталним ценама. Он представља резултат производних активности свих резидентних институционалних јединица, и једанак је збиру додатих вредности у базним ценама по делатностима и укупних пореза на производе умањених за износ субвенција на производе и FISIM-а (Услуге финансијског посредовања индиректно мерене) на нивоу укупне економије.

Ревизија у Систему националних рачуна све више постаје уобичајена процедура у оквиру међународних стандарда и препорука. У односу на прошлу ревизију када је први пут обрачунат **FISIM** (Financial Intermediation Services Indirectly Measured) који приказује услуге финансијског посредовања - индиректно мерене, и који је дат на нивоу целе економије, сада је корекција направљена у финансијском сектору тако што се по конвенцији **FISIM** више не рачуна за централну банку. У нашем случају то значи да је аутпут (вредност производње) за НБС обрачунат по трошковном методу (као сума издатака) и приказан је као део међуфазне потрошње осталих финансијских институција, што је довело до смањења БДП-а.

Обрачун БДП-а у сталним ценама има за циљ да покаже које су динамичке и структурне промене настале услед промене физичког обима производње, а под претпоставком да су остали непромењени структура и паритет цена из изабране базне године.

Бруто национални доходак (БНД) једнак је збиру БДП-а и салда примарних доходака (од рада и капитала) са иностранством.

	1997	1998	1999 ¹⁾	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
БДП, у текућим ценама - укупно, мил. РСД	120881,3	162540,7	205623,8	384225,0	762178,4	972900,7	1133027,1	1384253,2	1687831,5	1980236,7	2362849,7

БДП, у текућим ценама - по становнику, РСД	12071	16265	27270	51119	101577	129720	151462	185478	226836	267182	320101
Просечан број становника средином године, у хиљ.	10014,0	9993,0	7540,4	7516,3	7503,4	7500,0	7480,6	7463,2	7440,8	7411,6	7381,6

БДП - укупно, мил. USD	21133,1	17443,5	18699,7	23429,8	11484,7	15107,6	19675,6	23710,5	25299,6	29491,6	40422,7
БДП - по становнику, USD	2110,4	1745,6	2479,9	3117,2	1530,6	2014,3	2630,2	3177,0	3400,1	3979,1	5476,2
Просечан курс, USD	5,7200	9,3181	10,9961	16,3990	66,3647	64,3983	57,5854	58,3814	66,7138	67,1458	58,4535

БДП - укупно, мил. EUR	17522,3	25538,6	12820,9	16033,7	17416,4	19075,0	20358,0	23520,6	29542,7
БДП - по становнику, EUR	2323,8	3397,7	1708,7	2137,8	2328,2	2555,9	2736,0	3173,5	4002,2
Просечан курс, EUR	11,7350	15,0449	59,4482	60,6785	65,0553	72,5689	82,9074	84,1916	79,9809

БДП, у сталним ценама 2002. укупно, мил. РСД	942405,1	948782,9	842774,4	887056,7	936543,7	972900,7	996714,0	1079389,7	1139986,2	1199417,9	1282236,4
Стопа раста (%)	...	0,7	-11,2	5,3	5,6	3,9	2,4	8,3	5,6	5,2	6,9

БНД, у текућим ценама - укупно, мил. РСД	121018,6	162633,9	205711,7	384208,6	762576,6	968199,6	1125195,5	1371642,8	1669591,9	1959452,6	2321874,0
--	----------	----------	----------	----------	----------	----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------

БНД - укупно, мил. USD	21157,1	17453,5	18707,7	23428,8	11490,7	15034,6	19539,6	23494,5	25026,2	29182,1	39721,7
БНД - укупно, мил. EUR	17529,8	25537,5	12827,6	15956,2	17296,0	18901,2	20138,0	23273,7	29030,4

¹⁾ Од 1999. године без података за Косово и Метохију.

Напомена: Детаљнији обрачуни и основна методолошка објашњења могу се наћи у публикацијама Републичког завода за статистику: "Систем националних рачуна Републике Србије, 1997-2006." (Београд, 2008), "Бруто домаћи производ Републике Србије, 1999-2005. (у сталним ценама 2002. године)" (Београд, 2007), "Како се мери економија: Србија у транзицији" (Београд, 2007) и едицији СЗС Методолошке студије, расправе и документација, бр. 32, "Основе система националних рачуна" (Београд, 1997).

Табела 10

%БДП

Консолидовани јавни расходи сектора државе-структура по функционалној класификацији, у периоду 2005-2008. године	2005	2006	2007	2008
Јавни расходи	41,9	45,1	45,2	43,5
Опште јавне услуге	4,2	5,3	4,2	4,1
Одбрана	2,4	2,4	2,5	2,4
Јавни ред и безбедност	2,3	2,5	2,5	2,3
Економски послови	5,5	5,9	6,6	6,1
Заштита животне средине	0,2	0,3	0,3	0,3
Становање и заједница	1,5	2,0	1,8	1,5
Здравство	5,7	5,9	6,2	5,7
Рекреација, спорт, култура и вере	1,0	1,0	1,0	0,9
Образовање	3,5	3,8	3,8	3,8
Социјална заштита	15,6	16,1	16,3	16,4

Табела 11

Консолидовани јавни расходи сектора државе-структура по функционој класификацији, у периоду 2005-2008. године	2005	2006	2007	2008
Јавни расходи	100,0	100,0	100,0	100,0
Опште јавне услуге	10,0	11,8	9,3	9,4
Одбрана	5,7	5,3	5,5	5,5
Јавни ред и безбедност	5,5	5,5	5,5	5,3
Економски послови	13,1	13,0	14,6	14,0
Заштита животне средине	0,5	0,7	0,7	0,7
Становање и заједница	3,6	4,4	4,0	3,4
Здравство	13,6	13,1	13,7	13,1
Рекреација, спорт, култура и вере	2,4	2,1	2,2	2,1
Образовање	8,4	8,3	8,4	8,7
Социјална заштита	37,2	35,7	36,1	37,7

Јавни дуг Републике Србије
Анализа стања дуга Републике Србије у периоду од 2004. године до 31. маја 2009. године

Табела 12

А. Директне обавезе

у милионима ЕУР

	31.12.2004	31.12.2005.	31.12.2006.	31.12.2007.	31.12.2008.	31.05.2009.
Унутрашњи дуг	4,064.5	4,255.5	3,837.0	3,413.3	3,161.6	3,599.4
Спољни дуг	5,266.9	5,364.1	4,745.5	4.615.8	4,691.2	4,692.1
Укупно директне обавезе	9,331.4	9,619.6	8,582.6	8,029.1	7,852.7	8,291.5

Б. Индиректне обавезе

Укупно индиректне обавезе	344.4	663.1	769.5	846.2	928.7	979.7
---------------------------	-------	-------	-------	-------	-------	-------

Укупно А+ Б	9,675.8	10,282.7	9,352.0	8,875.3	8,781.4	9,271.2
-------------	---------	----------	---------	---------	---------	---------

Укупно унутрашњи дуг	4,064.5	4,255.5	3,837.0	3,413.3	3,161.6	3,599.4
Укупно спољни дуг	5,611.3	6,027.2	5,515.0	5,462.0	5,619.8	5,671.8
Укупно унутрашњи и спољни дуг	9,675.8	10,282.7	9,352.0	8,875.3	8,781.4	9,271.2

ПРИЛОГ 2

ПОКАЗАТЕЉИ КРИМИНАЛА И СПРОВОЂЕЊА ПРАВДЕ

1. Пријављени пунолетни учиниоци кривичних дела, Република Србија, 2004 - 2008.

	2004		2005		2006		2007		2008	
	број	%	број	%	број	%	број	%	број	%
УКУПНО	88453	100,0	100536	100,0	105701	100,0	98702	100,0	101723	100,0
Познати	60641	68,6	62370	62,0	63970	60,5	61992	62,8	67407	66,3
жене	6319	10,4	6499	10,4	7082	11,1	6431	10,4	7169	7,0
мушкарци	54322	89,6	55871	89,6	56888	88,9	55561	89,6	60238	93,0

2. Пријављена пунолетна лица, према кривичном делу, Република Србија, 2004-2008.

	2004		2005		2006		2007		2008	
	број	%	број	%	број	%	број	%	број	%
УКУПНО	88453	100,0	100536	100,0	105701	100,0	98702	100,0	101723	100,0
Лака телесна повреда	2534	2,9	2547	2,5	2407	2,3	2426	2,5	2468	2,4
Тешка телесна повреда	1713	1,9	1635	1,6	1651	1,6	1520	1,5	1517	1,5
Убиство	330	0,4	291	0,3	303	0,3	390	0,4	337	0,3

Силовање	154	0,2	114	0,1	127	0,1	164	0,2	142	0,1
Разбојништво и разб. крађа	1924	2,2	2208	2,2	2467	2,3	3461	3,5	3346	3,3
Крађа и тешка крађа	29296	33,1	35655	35,5	38209	36,1	32027	32,4	31357	30,8
Запуштање и злостављање малол. лица	64	0,1	148	0,1	102	0,1	86	0,1	93	0,1
Недавање издржавања	1073	1,2	1009	1	1074	1	1234	1,3	1524	1,5
Насиље у породици	1009	1,1	1397	1,4	2191	2,1	2550	2,6	3276	3,2
Трговина људима	69	-	68	-	50	-	51	0,1	51	0,1

3. Осуђена пунолетна лица према полу, Република Србија, 2004-2008.

	2004		2005		2006		2007		2008	
	број	%	број	%	број	%	број	%	број	%
УКУПНО	34239	100,0	36901	100,0	41422	100,0	38694	100,0	42138	100,0
жене	2973	8,7	3293	8,9	3930	9,5	3661	9,5	3817	9,1
мушкарци	31266	91,3	33608	91,1	37492	90,5	35033	90,5	38321	90,9

4. Осуђена пунолетна лица, према врсти кривичног дела, Република Србија, 2004-2008.

	2004		2005		2006		2007		2008	
	број	%	број	%	број	%	број	%	број	%

УКУПНО	34239	100,0	36901	100,0	41422	100,0	38694	100,0	42138	100,0
Лака телесна повреда	1950	5,7	2121	5,7	2287	5,5	1873	4,8	2050	4,9
Тешка телесна повреда	941	2,7	1011	2,7	1168	2,8	1012	2,6	1008	2,4
Убиство	165	0,5	160	0,4	191	0,4	176	0,5	197	0,5
Силовање	50	0,1	68	0,2	67	0,2	71	0,2	88	0,2
Разбојништво и разб. крађа	492	1,4	584	1,6	573	1,4	641	1,7	723	1,7
Крађа и тешка крађа	5547	16,2	5215	14,1	5349	12,9	5006	12,9	5538	13,1
Запуштање и злостављање малол. лица	67	0,2	63	0,2	55	0,1	56	0,1	39	0,1
Недавање издржавања	655	1,9	741	2	651	1,6	863	2,2	987	2,3
Насиље у породици	374	1,1	574	1,6	1059	2,6	1312	3,4	1681	4
Трговина људима	2	-	10	-	13	-	14	-	12	-

Извор: Републички завод за статистику

Табела бр. 5

**Број кривичних дела са елементом насиља на 100.000 становника
2004. до 2008. године**

у периоду од

Година	Укупно КД са елементом насиља на 100.000 становника/*	Стопа	Од тога			
			Број КД против живота и тела на 100.000 становника	Стопа	Број КД против полних слобода на 100.000 становника	Стопа
1	2	3	4	5	6	7
2004	143,5		66,4		6,3	
2005	141,0	-1,8	67,8	2,2	6,3	-1,1
2006	162,4	15,2	66,5	-2,0	5,9	-5,8
2007	176,1	8,5	66,9	0,6	5,5	-6,6
2008	184,2	4,6	64,6	-3,5	5,7	3,1
Просечно годишње	161,4	6,6	66,4	-0,7	5,9	-2,6

/* У укупан број КД са елементом насиља осим кривичних дела против живота и тела и против полних слобода обухваћена су и следећа кривична дела: разбојничка крађа, разбојништво, отмица, принуда, злостављање и мучење, насиље у породици, родоскрвњење и насилничко понашање.

Број полицијских службеника оперативног састава је 362,8 на 100.000 становника

Укупна средства предвиђена за рад МУП-а представљају 5,7% укупних буџетских средстава Републике Србије

**Учиниоци кривичних дела са елементом насиља по полној структури на 100.000 становника
2004. до 2008. године**

у периоду од

Година	Укупан број учинилаца КД са елементом насиља на 100.000 становника/*		Од тога			
			Против живота и тела на 100.000 становника		Против полних слобода на 100.000 становника	
	М	Ж	М	Ж	М	Ж
1	2	3	4	5	6	7
2004	128,7	5,7	70,9	4,0	8,2	0,40
2005	134,2	6,3	72,8	4,4	7,6	0,2
2006	149,2	8,7	75,0	6,2	6,0	0,3
2007	162,5	8,4	75,1	4,9	5,8	0,3
2008	156,0	8,6	68,0	4,6	5,2	0,2
Просечно годишње	146,1	7,5	72,4	4,8	6,6	0,3

/* У укупан број учинилаца кривичних дела са елементом насиља осим кривичних дела против живота и тела и против полних слобода обухваћена су и следећа кривична дела: разбојничка крађа, разбојништво, отмица, принуда, злостављање и мучење, насиље у породици, родоскрвњење и насилничко понашање.

Извор: МУП

ПРИЛОГ 3

ПОЛИТИЧКИ ПОКАЗАТЕЉИ

НАРОДНА СКУПШТИНА

СПИСАК СТРАНАКА

Назив	Скраћени назив	Број мандата
СРПСКА РАДИКАЛНА СТРАНКА	СРС	77
ДЕМОКРАТСКА СТРАНКА	ДС	64
Г17 ПЛУС	Г17	21
ДЕМОКРАТСКА СТРАНКА СРБИЈЕ	ДСС	21
ЛИБЕРАЛНО ДЕМОКРАТСКА ПАРТИЈА	ЛДП	11
СОЦИЈАЛИСТИЧКА ПАРТИЈА СРБИЈЕ	СПС	11
НОВА СРБИЈА	НС	9
ЛИГА СОЦИЈАЛДЕМОКРАТА ВОЈВОДИНЕ	ЛСВ	5
ПАРТИЈА УЈЕДИЊЕНИХ ПЕНЗИОНЕРА СРБИЈЕ	ПУПС	5
СРПСКИ ПОКРЕТ ОБНОВЕ	СПО	4
САВЕЗ ВОЈВОЂАНСКИХ МАЂАРА	СВМ	4
САНЏАЧКА ДЕМОКРАТСКА ПАРТИЈА	СДП	4
ЈЕДИНСТВЕНА СРБИЈА	ЈС	3
ЗАЈЕДНО ЗА КРАГУЈЕВАЦ	ЗЗК	2
ДЕМОКРАТСКИ САВЕЗ ХРВАТА У ВОЈВОДИНИ	ДСХВ	1
ДЕМОХРИШЋАНСКА СТРАНКА СРБИЈЕ	ДХСС	1
НЕСТРАНАЧКА ЛИЧНОСТ	НЛ	1
ДЕМОКРАТСКА ЛЕВИЦА РОМА	ДЛР	1
ПОКРЕТ ВЕТЕРАНА СРБИЈЕ	ПВС	1
СОЦИЈАЛНО ЛИБЕРАЛНА ПАРТИЈА САНЏАКА	СЛПС	1
ПАРТИЈА ЗА ДЕМОКРАТСКО ДЕЛОВАЊЕ	ПЗДД	1
БОШЊАЧКА ДЕМОКРАТСКА СТРАНКА САНЏАКА	БДСС	1

СОЦИЈАЛДЕМОКРАТСКА УНИЈА	СДУ	1
--------------------------	-----	---

Парламентарни избори 11. маја 2008. године

СПИСАК ПОСЛАНИЧКИХ ГРУПА		Чланова
Назив		
ПОСЛАНИЧКА ГРУПА Г17 ПЛУС		24
ПОСЛАНИЧКА ГРУПА ДЕМОКРАТСКА СТРАНКА СРБИЈЕ - ВОЈИСЛАВ КОШТУНИЦА		21
ПОСЛАНИЧКА ГРУПА ЗА ЕВРОПСКУ СРБИЈУ		78
ПОСЛАНИЧКА ГРУПА ЛИБЕРАЛНО ДЕМОКРАТСКА ПАРТИЈА		12
ПОСЛАНИЧКА ГРУПА МАЊИНА		7
ПОСЛАНИЧКА ГРУПА НАПРЕД СРБИЈО		21
ПОСЛАНИЧКА ГРУПА НОВА СРБИЈА		9
ПОСЛАНИЧКА ГРУПА ПАРТИЈА УЈЕДИЊЕНИХ ПЕНЗИОНЕРА СРБИЈЕ - ПУПС		5
ПОСЛАНИЧКА ГРУПА СОЦИЈАЛИСТИЧКА ПАРТИЈА СРБИЈЕ - ЈЕДИНСТВЕНА СРБИЈА		15
ПОСЛАНИЧКА ГРУПА СРПСКА РАДИКАЛНА СТРАНКА		56
САМОСТАЛНИ ПОСЛАНИК		2

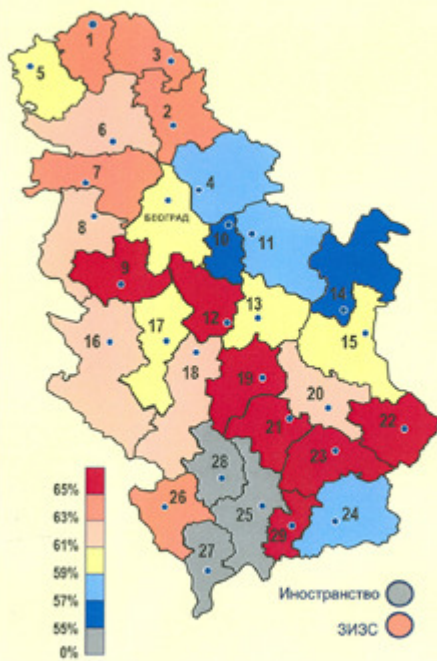
Парламентарни избори 11. маја 2008. године

Парламентарни избори 11. мај 2008.

Бирачи који су гласали

Република Србија	61,35%
Централна Србија	61,30%
АП Војводина	61,71%
АП Косово и Метохија	45,83%

Изазност бирача на бирачка места

Округ	%	Округ	%
0 Град Београд	59,67%	15 Зајечарски	59,61%
1 Северо-бачки	63,45%	16 Златиборски	62,56%
2 Средње-бачки	63,55%	17 Моравски	60,06%
3 Северо-бачки	63,94%	18 Рашки	61,14%
4 Јужно-бачки	57,48%	19 Рањски	65,79%
5 Западно-бачки	60,12%	20 Нишавски	61,67%
6 Јужно-бачки	61,61%	21 Топлички	69,96%
7 Сремски	63,79%	22 Пиротски	67,46%
8 Мачвански	62,43%	23 Јабланички	66,44%
9 Колубарски	65,86%	24 Пчињски	58,74%
10 Подунавски	56,28%	25 Косовски	51,12%
11 Браничевски	58,02%	26 Пећки	64,57%
12 Шумадијски	66,08%	27 Призренски	28,36%
13 Поморавски	60,97%	28 Косовско-митровачки	53,77%
14 Борски	55,13%	29 Косовско-поморавски	68,85%
Иностранство	36,59%	ЗИС	64,39%

Интерно расељена лица са КиМ	%
● Ван територије КиМ	36,17%
● Унутар територије КиМ	41,83%

Парламентарни избори 11. мај 2008.

Република Србија

Обрађено бирачких места	100,00%
Гласало	4 141 176
Гласало %	61,35%

Победничке листе по окрузима

Листа	Број гласова	%
1. "За европску Србију"	1 590 200	38,40
4. СРС	1 219 436	29,45
3. ДСС-НС	480 987	11,61
5. СПС-ПУПС-ЈС	313 896	7,58
2. ЛДП	216 902	5,24
7. Мађарска коалиција	74 874	1,81
6. БЛЗЕС	38 148	0,92
10. Покрет снага Србије	22 250	0,54
17. КАПД	16 801	0,41
9. Да се село пита - НСС	12 001	0,29
8. РС	10 563	0,26
22. Ромска партија	9 103	0,22
19. Покрет Моја Србија	8 879	0,21
12. Уједињени Власи Србије	6 956	0,17
11. ГИГ	5 453	0,13
14. Роми за Рома	5 115	0,12
16. Унија Рома Србије	4 732	0,11
13. Војвођанска партија	4 208	0,10
20. НПЗС	3 795	0,09
15. Црногорска партија	2 923	0,07
18. Савез бачких Буњеваца	2 023	0,05
21. ПСД	1 991	0,05

УЧЕШЋЕ ЖЕНА У ПОЛИТИЧКОМ И ЈАВНОМ ЖИВОТУ

После избора 2000. године, у Народној Скупштини Републике Србије међу народним посланицима било је 12,4% жена, а прописивањем обавезе за мање заступљен пол у Закону о избору народних посланика, од 2007. године учешће жена међу посланицима повећало се на 21,2%. *Учешће жена међу посланицима у 2008. години износио је 22,42%*. На челу Народне скупштине је жена, а проценат жена међу потпредседницима јесте 50%.

У скупштинама јединица локалне самоуправе (градова и општина) после избора 2000. године било је мање од 7% жена, а увођењем обавезне квоте од 30% за мање заступљен пол у Закону о локалним изборима, после локалних избора 2004. године повећала се заступљеност жена на 21,3%.

Број министарки у Влади Републике Србије од 2001. године варирао је од две до четири министарке. Од 2008. године у Влади има пет министарки, што чини 18,5%. Међу државним секретарима има 22,7% жена, а међу помоћницима министра 42,6%.

**ОДГОВОРИ
У ВЕЗИ СА КОНКРЕТНИМ ПРАВИМА ГАРАНТОВАНИМ
МЕЂУНАРОДНИМ ПАКТОМ О ЕКОНОМСКИМ,
СОЦИЈАЛНИМ И КУЛТУРНИМ ПРАВИМА**

А. Одговори
у вези са закључним примедбама Комитета за економска, социјална и
културна права које су донете након разматрања Иницијаног извештаја о
приемни Међународног пакта о економским, социјалним и културним
правима

Параграф 39. Закључних примедби Комитет позива државу уговорницу да усвоји посебно оквирно законодавство за борбу против дискриминације, и да међу судијама и другим припадницима правне струке ојача свест о међународним стандардима за борбу против дискриминације. Држава уговорница треба да осигура широко учешће грађанског друштва у доношењу таквог законодавства.

328. Република Србија донела је Закон о забрани дискриминације 31. августа 2009. године чиме је успостављен интегрални систем заштите од дискриминације у правном систему државе.

329. Успостављањем Правосудне академије²⁰⁵ у децембру 2009. године створен је јасан институционални оквир којим се уређује обука о примени међународних конвенција о људским правима, пракси уговорних тела УН, стандардима и судској пракси Европског суда за људска права за борбу против дискриминације.

Параграф 40. Закључних примедби. Комитет апелује на државу уговорницу да покрене истрагу о инцидентима међуетничког насиља и расно мотивисаних аката уперених против етничких заједница, изведе починиоце пред лице правде и предузме све неопходне мере да ојача свест о димензијама етничке дискриминације и нетолеранције међу локалним властима и у широј јавности.

330. У 2009. години, на територији Републике Србије очувано је повољно стање међунационалних и међуконфесионалних односа и у односу на 2008. годину, за 23,1% смањен укупан број инцидената. Током последњих година забележено је опадање броја извршених физичких напада на лица различите националне припадности, смањен број национално мотивисаних туча, оштећења верских објеката и случајева исписивања парола и исцртавања симбола.

331. Министарство унутрашњих послова је интензивирало оперативни рад и остварило тесну сарадњу свих линија рада на прикупљању информација о могућим облицима изазивања међунационалних провокација уз појачано превентивно деловање припадника полиције кроз позорничку, патролну (мешовитог националног састава где год је то могуће), оперативну и друге делатности полиције. У сваком конкретном случају предузимају се све оперативно-тактичке и техничке мере како би се обезбедило прикупљање релевантних доказа о извршеном прекршају или кривичном делу, обезбедило присуство и обавио разговор са

²⁰⁵ Закон о правосудној академији („Службени гласник РС”, број 14/09)

оштећеним и сведоцима и предузеле друге потребне мере и радње у циљу разјашњења случаја и посебно утврђивања мотива извршења.

332. Активности Министарства унутрашњих послова на спречавању дискриминаторског понашања могу се сагледати са три аспекта: превентивне и репресивне мере на спречавању, сузбијању и санкционисању дискриминаторског понашања; афирмативне мере у вези са запошљавањем припадника националних мањина и едукација полицијских службеника о заштити и поштовању људских права.

333. Знатно побољшање стања у области међунационалних односа резултат је појачаног превентивног рада Министарства унутрашњих послова, али и координиране акције са надлежним државним и представничким органима, као и сарадње са органима локалне самоуправе. Инциденти су сведени на појединачне и спорадичне случајеве, извршене од стране појединаца, који се никако не могу генерализовати и представити као став већине према националним мањинама у Републици Србији.

334. Министарство унутрашњих послова настоји да у радни однос, посебно у полицијским управама на подручјима са мешовитим националним саставом становништва, прими већи број припадника националних мањина. Текст конкурса, промотивни постер, информативна брошура и радио оглас објављују се на српском, албанском, бугарском, мађарском, ромском, румунском, русинском, словачком, украјинском и хрватском језику. Поред тога, у регионима са већим бројем припадника националних мањина организоване су трибине са циљем информисања кандидата о полицијској професији, условима конкурисања, условима које полазницима нуди Центар за основну полицијску обуку, као и о самом квалификационом испиту.

335. Министарство унутрашњих послова у претходним годинама предузело је низ мера и активности на едукацији полицијских службеника о заштити и поштовању људских права, а у оквиру тога и права припадника мањинских заједница у Републици Србији. Реализовано је низ курсева, семинара, радионица, округлих столова и конференција из области савремених стандарда полицијског рада, људских права, полиције у заједници, стратешког управљања, анализе и проблемски оријентисаног рада полиције, са циљем подизања свести полицијских службеника о савременим стандардима полицијског рада и сарадње са свим субјектима заједнице ради унапређења стања безбедности. Поред тога, устаљени су различити облици едукације у оквиру обавезних годишњих програма стручног усавршавања полицијских службеника, који третирају област људских права.

336. У оквиру развоја полиције у заједници, предузимају се активности на унапређењу комуникације и сарадње полиције и грађана, едукацију полиције, представника заједнице, грађана и посебних категорија становништва, успостављање и развој партнерства полиције и заједнице и развој проблемски оријентисаног рада у решавању безбедносних проблема.

Параграф 41. Закључних примедби. Комитет препоручује држави уговорници да осигура адекватно учешће представника Рома у спровођењу Плана акције које је република донела или предвидела у погледу недискриминације, равноправности полова, запошљавања, социјалне заштите

337. Један од принципа спровођења Декаде инклузије Рома на који се Србија обавезала потписивањем Декларације Декаде односи се на активно учешће припадника ромске заједнице у свим активностима које држава предузима.

338. Представници Националног савета ромске националне мањине и ромског цивилног друштва били су укључени у процес израде Стратегије за унапређивање положаја Рома у Републици Србији и АП за спровођење Стратегије кроз учешће у радним групама које су је израдиле.

339. Влада Републике Србије основала је Савет за унапређивање положаја Рома и спровођење Декаде инклузије Рома којим председава потпредседник Владе за европске интеграције и у чијем раду учествује једнак број представника надлежних министарстава и ромског цивилног сектора и Националног савета ромске националне мањине. Административну и стручну потпору раду Савета пружа Министарство за људска и мањинска права у коме је ресорни помоћник министра припадник ромске националне мањине. У оквиру Министарства постоји Канцеларија за спровођење Стратегије за унапређивање положаја Рома у којој су две од три особе припадници ромске националне мањине. Министарство за људска и мањинска права иницирало је формирање радних група за спровођење Стратегије у 10 надлежних министарстава и Комесаријату за избеглице у чијем раду учествују и представници ромског цивилног сектора. Координатори за ромска питања ангажовани су у 54 јединица локалне самоуправе, док је Министарство здравља ангажовало 60 здравствених медијаторки, а Министарство просвете 180 ромских педагошких асистената.

340. Министарство за људска и мањинска права у све активности које реализује укључује представнике Националног савета ромске националне мањине и ромског цивилног сектора, укључујући мреже ромских НВО- Лига за Декаду и Ромска женска мрежа.

341. Након успешно спроведене кампање ромског женског центра Бибија, Савет за равноправност полова Владе РС укључио је једну Ромкињу у свој рад.

Параграф 42. Закључних примедби. Комитет позива државу уговорницу да помогне избеглицама, повратницима и интерно расељеним лицима олакшавањем процедура које је неопходно обавити код прибављања личних исправа, укључујући изводе из матичне књиге рођених, личне карте и радне књижице, како би им се омогућило да уживају у својим економским, социјалним и културним правима.

342. У Републици Србији избеглице остварују сва права на основу избегличке легитимације која се издаје на основу решења о признавању статуса избеглице. Избеглицама је Законом о држављанству Републике Србије олакшана и поједностављена процедура за стицање држављанства. Комесаријат за избеглице и УНХЦР из међународних донација и сопствених средстава обезбеђују програме правне помоћи за добијање докумената из земље порекла неопходних за натурализацију и остваривање других права. Комесаријат за избеглице је у току 2009. године из буџета финансирао пројекат прибављања докумената из земље порекла за лица смештена у домовима за старе.

343. Иста врста правне помоћи, као и заступање пред судовима и другим институцијама на АП Косову и Метохији се обезбеђује и за интерно расељена лица. Законом о матичним књигама уређено је да послове вођења матичних књига и решавања у првостепеном управном поступку у области матичних књига за подручје АП Косово и Метохија извршавају градске управе градова Ниша, Крагујевца, Краљева, Крушевца, Јагодина, Врања и Лесковца. Само у 2009. години и првој половини 2010. године издато је 559.379 извода из матичних књига које се воде за јединице локалне самоуправе са овог подручја. Према подацима градских управа које обезбеђују вођење наведених матичних књига до сада је извршена обнова 112.594 уписа у матичне књиге. Република Србије је од 2005. године умањила административне таксе за издавање докумената избеглицама и интерно расељеним лицима за 70%.

344. У складу са обавезама преузетим из спровођења Споразума о реадмисији са ЕЗ²⁰⁶ који је ступио на снагу 1. јануара 2008. године, Влада је усвојила је Стратегију за реинтеграцију повратника по основу Споразума о реадмисији. Формиран је Тим и израђен национални акциони план за имплементацију Стратегије.

345. Министарство унутрашњих послова је из Стратегије за реинтеграцију повратника по основу Споразума о реадмисији преузело обавезу пружања помоћи повратницима у поступку решавања статусних питања: пребивалишта и боравишта, издавања личне карте, као предходних питања за решавање питања социјалног осигурања, здравствене заштите, уписа деце у школу.

346. Министарство унутрашњих послова је формирало посебну радну групу ради спровођења Стратегије за унапређивање положаја Рома који има за циљ да предложи и спроводи приоритетне мере и активности предвиђене Акционим планом. Министарство за људска и мањинска права иницирало је формирање радних група за спровођење Стратегије за унапређивање положаја Рома. Приступ личним документима Ромима у Републици Србији односи се на решавање два питања: обезбеђивање пријаве пребивалишта/боравишта лицима без легалног основа становања и упис у матичну књигу рођених.

²⁰⁶ „Службени гласник РС” број 103/07

Параграф 43. Закључних примедби. Комитет препоручује да, поред успостављања Савета за равноправност полова у Србији, држава уговорница убрза доношење закона о равноправности полова, како би женама осигурала приступ одговорним положајима у влади и јавном сектору.

347. Према Закону о равноправности полова који је ступио на снагу 24. децембра 2009. године равноправност полова подразумева равноправно учешће жена и мушкараца у свим областима јавног и приватног сектора у складу са општеприхваћеним правилима међународног права, потврђеним међународним уговорима, Уставом Републике Србије и законима. Органи јавне власти развијају активну политику једнаких могућности у свим областима друштвеног живота, која подразумева равноправно учешће полова у свим фазама планирања, доношења и спровођења одлука које су од утицаја на положај жена и мушкараца.

Параграф 44. Закључних примедби. Комитет позива државу уговорницу да интензивира напоре на смањењу стопе незапослености, укључујући ту и напоре на основу спровођења њене Националне стратегије за запошљавање, те специјалним мерама поспешити запошљавање лица која припадају рањивим групама, нпр. путем специјалне обуке, уклањањем физичких препрека које лицима са инвалидитетом ограничавају приступ радном месту и субвенционисањем зарада и увођењем других подстицајних исплата за послодавце и да о резултатима тих мера извести у свом следећем извештају.

348. У 2010. години, обезбеђена су већа средства (3,7 милијарди динара) у буџету Републике Србије за реализацију мера активне политике запошљавања у односу на 2009. годину (3,5 милијарди динара).

349. Укупан број незапослених лица која су била укључена у мере активне политике запошљавања које реализује Национална служба за запошљавање у 2009. години је 135.784 учесника мера. Радни однос је засновало 57.316 учесника мера, што чини 42% од укупно укључених лица у мере активне политике запошљавања.

350. Незапосленост у Републици Србији има дугорочни, структурни и транзициони карактер. Од четвртог квартала 2008. године, као последица утицаја светска економске кризе, долази до погоршања показатеља на тржишту рада. Тржиште рада и даље има исте карактеристике у смислу високе незапослености, ниског учешћа запослености у приватном сектору, ниске мобилности радне снаге.

351. Незапосленост жена у Републици Србији израженија је од незапослености мушкараца. У 2008. години, стопа активности жена износила је око 54,5%, а мушкараца 71,2%. Најниже стопе активности жена забележене су у старосној групи 15-24 (само 25,6%), јер младе жене, чешће од младих мушкараца преузимају бригу о породици и домаћинству и одлажу улазак на тржиште рада. Основни узроци неактивности жена (с изузетком студенткиња) су лични, породични разлози или “други” разлози.

352. Разлика у стопи незапослености између мушкараца и жена у 2009. години смањена је на 3,0 процентних поена. Смањивање разлика у основним индикаторима запошљавања мушкараца и жена евидентирана је у периоду од 2006. године до 2009. године и указује да активна политика запошљавања коју спроводи Република Србија и подстицање запошљавања жена даје позитивне резултате. Један од циљева Националног акционог плана запошљавања за 2010. годину је уједначавање положаја жена и мушкараца на тржишту рада кроз примену следећих мера: стварање системских предуслова за политику једнаких могућности, родно одговорно буџетирање на националном нивоу, промоција флексибилних облика рада који омогућавају усклађивање рада и породичног живота и стварање предуслова за веће укључивање жена, као и подстицање женског предузетништва и самозапошљавања.

353. Иако не постоји евиденција броја особа са инвалидитетом, процењује се да више од 500.000 особа са разним врстама инвалидитета живи у Републици Србији, али је само њих 22.134 било регистровано у Националној служби за запошљавање у фебруару 2010. године.

354. Према подацима Анкете о животном стандарду, стопа незапослености особа са инвалидитетом износила је 13,6% у 2007. години и била је приближно на нивоу просечне стопе незапослености према овој анкети (13,9%). Основни разлог овако ниске стопе незапослености особа са инвалидитетом је висока стопа неактивности од 69%.

355. Законом о професионалној рехабилитацији и запошљавању особа са инвалидитетом²⁰⁷ установљен је правни оквир као основа за ефикасније и квалитетније укључивање особа са инвалидитетом на отворено тржиште рада, уз примену квоте, процену радне способности, могућности запослења и утврђивање статуса, ширење мреже давалаца услуга мера и активности професионалне рехабилитације, јачање капацитета, компетенција и улога предузећа за професионалну рехабилитацију и запошљавање особа са инвалидитетом као посебног облика запошљавања. Национални акциони план запошљавања за 2010. годину предвиђа програме и мере усмерене на стварање услова за укључивање на тржиште рада и конкурентни наступ особа са инвалидитетом.

356. У складу са Законом о планирању и изградњи²⁰⁸ Република Србија је још 2006. године предвидела законску обавезу да сви објекти од јавног интереса као и јавне површине морају бити изграђени у складу са стандардима приступачности. Будући да је велики број објеката изграђених пре 2006. године неприступачан особама са инвалидитетом, Министарство рада и социјалне политике већ неколико година на Конкурсима које расписује у циљу унапређења положаја особа са инвалидитетом, финансијски подржава пројекте удружења особа са инвалидитетом чији је циљ

²⁰⁷ „Службени гласник РС”, број 36/09

²⁰⁸ „Службени гласник РС”, број 72/09

уклањање архитектонских баријера и постављање рампи на значајним културним, образовним, здравственим и другим објектима на територији Републике Србије.

357. Интерно расељена лица чине око 10% од укупног броја незапослених лица. Према последњим подацима Националне службе за запошљавање на евиденцији незапослених лица пријављено је 7.572 интерно расељених лица, од којих је 53% незапослених жена. Највише незапослених интерно расељених лица по квалификационој структури, чине лица са IV и I степеном стручне спреме.

358. У циљу подстицања запошљавања избеглих и расељених лица и повратника по споразуму о реадмисији Национални акциони план запошљавања предвиђа наставак активности започетих претходним акционим планом, посебно на унапређењу базе података, као основе за праћење ефеката мера активне политике запошљавања.

Параграф 45. Закључних примедби. Комитет препоручује да држава уговорница из свог законодавства избаци све неосноване захтеве за регистрацију и основе за распуштање синдиката.

359. Уставом Републике Србије утврђено је да се удружења оснивају без претходног одобрења, уз упис у регистар који води државни орган, у складу са законом. Регистрација синдиката не захтева испуњење строгих услова нити дозволу министра унутрашњих послова, нити он има овлашћење да распушта синдикате.

360. У складу са Правилником о упису синдиката у Регистар захтев за упис подноси се Министарству рада и социјалне политике, у року од 15 дана од дана оснивања синдиката. Уз захтев за упис подноси се: акт о оснивању синдиката; изјава о нивоу оснивања синдиката; потврда синдиката основаног за територију Републике о припадању, односно приступању синдиката који подноси захтев том синдикату, ако је синдикат његов члан, односно изјава синдиката који подноси захтев да није члан синдиката основаног за територију Републике; изјава о броју чланова синдиката на основу приступница, ако је број чланова синдиката услов за оснивање у складу са општим актом синдиката; статут, односно други одговарајући општи акт синдиката; овлашћење за подношење захтева за упис, ако захтев за упис не подноси лице овлашћено за заступање и представљање синдиката.

361. У Републици Србији тренутно има око 20.000 регистрованих синдиката и велики број запослених је учлањен у синдикате. Синдикално организовање је недовољно код приватних предузетника.

Параграф 46. Закључних примедби. Комитет тражи од државе уговорнице да ограничи ширину њене дефиниције „основних услуга” и спречи да остварење права на штрајк доведе до обуставе права из социјалног осигурања.

362. Законом о штрајку²⁰⁹ прописано је да у „делатностима од јаног интереса” – (електропривреда, водопривреда, саобраћај, информисање, ПТТ услуге, комуналне

²⁰⁹ „Службени лист СРЈ”, број 29/96

делатности, производња основних прехранбених производа, здравствена и ветеринарска заштита, просвета, друштвена брига о деци, социјална заштита) штрајк није забрањен, већ је условљен обезбеђивањем минимума процеса рада.

363. Према Закону о раду зарада се исплаћује за обављени рад и време проведено на раду што је у складу са одредбом Закона о штрајку према којој „запослени који учествује у штрајку остварује основна права из радног односа, осим права на зараду, а права из социјалног осигурања - у складу с прописима о социјалном осигурању”. Запосленом који учествује у штрајку не обустављају се права по основу социјалног осигурања.

Параграф 47. Закључних примедби. Комитет препоручује држави уговници да повећа обухват примене накнаде на незапосленост како би осигурала адекватан животни стандард незапосленим радницима и њиховим породицама, и у свој следећи извештај укључи детаљне информације о степену обухвата лица накнадом за незапосленост рашчлањено према старосној доби, полу, боравишном статусу и националном или етничком пореклу.

364. Новчана накнада за време незапослености остварује се као право из осигурања за случај незапослености, под условима и на начин прописан Законом о запошљавању и осигурању за случај незапослености.

365. Право на новчану накнаду има незапослено лице које је било обавезно осигурано за случај незапослености најмање 12 месеци непрекидно или с прекидима у последњих 18 месеци. Непрекидним осигурањем сматра се и прекид осигурања краћи од 30 дана.

366. Незапослени има право на новчану накнаду у случају престанка радног односа или престанка обавезног осигурања, по основу: престанка радног односа отказом од стране послодавца; престанка радног односа на одређено време, привремених и повремених послова, пробног рада; престанка функције изабраних, именованих и постављених лица, уколико није остварено право на мировање радног односа или накнаду плате, у складу са законом; преноса оснивачних права власника, односно члана привредног друштва; отварања стечаја, покретање ликвидационог поступка и у другим случајевима престанка рада послодавца; премештаја брачног друга, у складу са посебним прописима; престанка радног односа у иностранству.

367. Национална служба за запошљавање води евиденцију лица која остварују право на новчану накнаду. Евиденција се води по Филијалама Националне службе за запошљавање и разврставање се врши по полу и годинама старости. Подаци о националном или етничком пореклу корисника новчане накнаде се не евидентирају. Укупан број лица која су примила новчану накнаду у 2009. години је 211.219 од чега 96.403 жена. Број лица који испуњавају законом прописане услове и који су стекли право на новчану накнаду која им је исплаћена у месецу априлу 2010. године износило је 81.912 лица.

Параграф 48. Закључних примедби. Комитет тражи од државе уговорнице да у свој следећи извештај укључи детаљне информације о броју лица која не испуњавају услове за старосне или инвалидске пензије према српском Закону о пензијском и инвалидском осигурању, рашчлањене према полу, старости и националном или етничком пореклу, као и о врсти и степенима социјалне помоћи која се прима уместо таквих пензија.

368. Законом о социјалној заштити и обезбеђивању социјалне сигурности грађана прописано је право на материјално обезбеђење, право на додатак за помоћ и негу другог лица и право на увећан додатак за помоћ и негу другог лица. То су права од општег интереса о чијем се обезбеђивању стара Република, а право на једнократну помоћ у надлежности је општине, односно града.

369. Право на материјално обезбеђење припада појединцу, односно породици која остварује приходе испод минималног нивоa социјалне сигурности утврђеног законом, а који, за месец март 2010. године, износи 5.445,00 динара за појединца, 7.481,00 динара за породицу са два члана, 9.526,00 динара за породицу са три члана, 10.199,00 динара за породицу са четири члана и 10.896,00 динара за породицу са пет и више чланова. Поред прихода нижег од минималног нивоa социјалне сигурности, постоји и низ других услова које појединац, односно породица треба да испуни да би остварила ово право.

370. Материјално обезбеђење се признаје без ограничења породицама у којима је већина чланова породице неспособна за рад, док се породицама у којима је једнак број чланова способних и неспособних за рад као и породицама у којима је већина чланова способна за рад право признаје у ограниченом трајању, до девет месеци годишње. Материјално обезбеђење се не сматра приходом који подлеже плаћању пореза, а исплаћује се месечно. То право је у фебруару 2010.године остваривало 68.232 породица, односно 173.467 лица.

Табела 1.

Подручје	Просечан број породица корисника МОП у току године			2008.
	2005	2006	2007	
Србија укупно	62.267	65.869	48.766	50.608
Индекс	129,0	136,5	101,1	104,9

Извор: Анализа извештаја о раду установа социјалне заштите у Републици Србији за 2008. годину, Републички завод за социјалну заштиту 2009. године

371. Додатак за помоћ и негу другог лица има лице коме је због природе и тежине стања повреде или болести неопходна помоћ и нега за обављање радњи ради задовољавања основних животних потреба, под условом да ово право не може да оствари по другом правном основу. Потребу за помоћи и негом утврђује надлежни орган вештачења. Ова помоћ не зависи од прихода. Признаје се у месечном износу који за март месец 2010. године износи 6.808,00 динара. То право је стварује, у фебруару 2010. године остваривало 19.734 лица.

Табела 2.

Старосна група корисника дodatка за помоћ и негу	2007. година	2008. година
Деца и омладина	5.481	5.676
Одрасле особе	11.152	11.414
Старије особе	13.951	14.759
Укупан број корисника	30.584	31.849

Извор: Анализа извештаја о раду установа социјалне заштите у Републици Србији за 2008. годину, Републички завод за социјалну заштиту 2009. године

372. Увећан додаток за помоћ и негу другог лица има корисник права на додаток за помоћ и негу другог лица, који је ово право остварио било у систему социјалне заштите било у систему пензијско-инвалидског осигурања, а код кога је утврђено телесно оштећење од 100% по једном основу. Ова помоћ не зависи од прихода. Признаје се у месечном износу, који је у марту 2010. године износио 17.925,00 динара, с тим што се за лица која су новчану накнаду за помоћ и негу остварила по прописима о пензијско-инвалидском осигурању, ово право признаје у висини разлике износа увећаног додатка за помоћ и негу другог лица, утврђеног у складу са Законом о социјалној заштити и обезбеђивању социјалне сигурности грађана, и износа новчане накнаде за помоћ и негу другог лица, остварене по прописима о пензијско-инвалидском осигурању. То право је у фебруару 2010. године остварило 29.860 лица. Укупан број лица која остварују право на додаток за помоћ и негу другог лица и увећан додаток за помоћ и негу другог лица је, у фебруару 2010. године износио 49.594.

Табела 3.

Корисници увећаног додатка за помоћ и негу	2007. година	2008. година
Деца и омладина	2.677	3.321
Одрасле особе	7.755	9.977
Старије особе	7.015	9.379
Укупан број корисника	17.447	22.677

Извор: Анализа извештаја о раду установа социјалне заштите у Републици Србији за 2008. годину, Републички завод за социјалну заштиту 2009. године

373. Једнократна помоћ се обезбеђује лицу које се изненада или тренутно нађе у стању социјалне потребе, и може бити новчана или у натури. Ово право је у надлежности општине, односно града, који утврђује ближе услове, начин остваривања као и висину једнократне помоћи.

Параграф 49. Закључних примедби. Комитет тражи од државе уговорнице да настави своје билатералне разговоре са Хрватском о исплати пензија Крајишким Србима који бораве у Србији и Црној Гори и ублажи захтеве у погледу документације за исплату пензија интерно расељеним лицима чије су радне књижице уништене током непријатељстава на Косову

374. Један од највећих проблема избеглица из Републике Хрватске је немогућност да остваре своја стечена права. У ту групу права спада и право на пензију. Проблем пензија у Републици Хрватској се односи на два спорна питања: конвалидацију радног стажа за време ратних година и исплату пензија у истом периоду. За превазилажење првог проблема створени су законски предуслови у

Републици Хрватској и садашњи проблеми се односе углавном на неуједначену примену закона, али уз могућност правне и судске заштите. Решење проблема неисплаћених пензија за сада се не назире с обзиром да хрватске власти сматрају да исплата пензија у наведеном периоду од стране пензионог парафонда у Крајини ослобађа хрватски пензиони фонд (у који су ова лица уплаћивала доприносе) од обавеза. Чињеница да су у том периоду исплаћиване пензије имале карактер социјалне помоћи, а не стеченог права не узима се у обзир.

375. Република Србија је иницирала Министарску конференцију „ Трајна решења за избеглице- сарадња држава региона“ која је одржана у марту 2010. године, уз учешће министара спољних послова Републике Србије, Републике Хрватске, БиХ и Црне Горе и уз подршку Европске комисије, УНХЦР, Савета Европе и ОЕБС, и која треба да оживи процес решавања отворених питања у региону. Очекује се формирање експертских група које треба да размотре сва отворена питања избеглица, па и питање неисплаћених пензија.

Параграф 50. Закључних примедби. Комитет апелује на државу уговорницу да предузме делотворне мере ради борбе против насиља у породици, пружи саветодавне услуге жртвама и починиоцима, као и онима који пате од трауматских поремећаја у вези са оружаним сукобом, и укључи ажуриране статистичке податке о броју пријављених случајева, рашчлањено према старости, полу, радном статусу и националном или етничком пореклу жртава и/или починилаца, у свој следећи извештај.

376. Најновије позитивне промене у Кривичном законнику у вези са кривичним делом насиље у породици односе се на проширење значења појма "члана породице" као и на поштрење кривичних санкција предвиђених за извршење кривичног дела насиља у породици²¹⁰:

377. У периоду од 2006. до априла 2010. године, евидентирано је 12.105 кривичних дела насиља у породици, при чему је у десет случајева услед извршења дела наступила смрт члана породице. Организовање великог броја кампања, конференција и јавних манифестација против насиља у породици, са циљем да се јавност упозна са његовим последицама и могућностима решавања овог проблема, утицало је на све присутнији растући тренд пријављивања поменутог кривичног дела. Извесно је да се тиме тамна бројка криминала у овој области смањила.

378. У полној структури оштећених доминирају женска лица - 82% у односу на особе мушког пола - 18%. Посматрано по старости, најугроженије су жене од 31 до 40 године, а у случају мушкараца лица старија од 60 година. Код малолетних лица, која као жртве насиља учествују са око 9,3%, угроженија су деца (5,8%) у односу на малолетнике (3,5%). Међутим, посебан проблем је то што се деца у много већем проценту јављају у улози посредних жртава (сведоци су нетрпељивости и континуираног насиља између родитеља, што лоше утиче на њихов развој).

²¹⁰ Члан 60.

379. У погледу радног статуса оштећених, највећу групу чине запослена лица - радници средњег и нижег образовања, лица која обављају занатске делатности и друге услуге - 36,7%; затим домаћице и лица без занимања - 29%; деца и лица у процесу образовања (ученици/студенти) - 15%; пензионери - 4,4%; запослени са вишим и високим образовањем - 3%; пољопривредници - 2,8%, а у преко 9,1% случајева занимање оштећеног лица остало је непознато.

380. Учиниоци кривичног дела насиља у породици потичу из свих социјалних структура, а заједничко им је да у великом проценту дело врше у стању алкохолисаности. Извесно је да су то углавном особе мушког пола (94,3%), старости од 31 до 50 године, као и да је најучесталије и најизраженије насиље у партнерским односима.

381. У погледу радног статуса учинилаца, највећу групу чине запослена лица - нискоквалификовани радници, лица која обављају занатске делатности и друге услуге, техничари разних струка - 74%; затим пољопривредници - 8,4%; лица у процесу образовања (ученици/студенти) - 5,3%; домаћице и лица без занимања - 4,1%; пензионери - 3,2%; запослени са вишим и високим образовањем - 2,2%; а у 2,7% случајева занимање учиниоца остало је непознато.

382. У извештајном периоду, у највећем проценту учиниоци кривичног дела били су држављани Републике Србије (11.423), у незнатном броју држављани БиХ (25), Хрватске (8), Кине (7), Италије (6), Македоније, Румуније и Бугарске (по 5) итд. Законом о равноправности полова предвиђене су посебне мере и програми који су намењени жртвама насиља у породици којима се обезбеђује збрињавање, социјална, правна и друга помоћ и накнада и извршиоцима насиља у породици, у циљу спречавања даљег насиља. Органи јавне власти дужни су да планирају, организују, спроводе и финансирају мере намењене подизању свести јавности о потреби спречавања насиља у породици.

383. У свим случајевима када имају сазнања о насиљу у породици, полицијски службеници су дужни да: о предузетим мерама и радњама, као и о утврђеном чињеничном стању поднесу извештај надлежном тужилаштву и центру за социјални рад; о свим поднетим кривичним пријавама у вези са кривичним делима против брака и породице писаним путем обавесте центре за социјални рад; за извршиоце кривичних дела насиља у породици, дужни су да изврше провере да ли поседују оружје у легалном поседу и спроведу управни поступак за утврђивање подобности даљег поседовања; оперативним радом дођу до сазнања да ли лице које врши насиље поседује оружје у илегалном поседу; формирају евиденције о свим поступањима полицијских службеника у случајевима насиља над члановима породице и периодично врше прикупљање додатних сазнања ради утврђивања да ли има елемената кривичног дела или прекршаја; у оквиру својих надлежности пруже помоћ жртви ради заштите од непосредне опасности; ако је родитељ извршио кривично дело насиља у породици на штету свог детета, полиција је дужна да предузме мере неодложне интервенције и обезбеди присуство стручног лица органа старатељства које ће уместо родитеља присуствовати разговору,

применити одговарајуће мере и на основу процене ризика, поставити привременог стараоца детету.

384. У Републици Србији тренутно постоји девет Сигурних кућа у мрежи локалних услуга у заједници, где се пружају услуге женама и деци жртвама насиља. Поред наведеног, при Центрима за социјални рад постоје и Саветовалишта за брак и породицу, која пружају помоћ и подршку породицама у циљу превазилажења проблема у породици.

Параграф 51. Закључних примедби. Комитет апелује на државу уговорницу да предузме делотворне мере и осигура хитну заштиту и дугорочну рехабилитацију злостављане деце и у свој следећи извештај укључи детаљне информације о тим мерама, као и о броју пријављених случајева злостављања деце.

385. Главна постигнућа у овој области су унапређено законодавство и у знатној мери развијене националне јавне политике за заштиту деце од злостављања, занемаривања, искоришћавања и насиља. У вези са тим, усвојени су: Национални Миленијумски циљеви развоја у Републици Србији и Национална стратегија за превенцију и заштиту деце од насиља са Акционим планом.

386. Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица којим је уређен како положај малолетних учинилаца кривичних дела тако и питања односа према малолетним жртвама кривичних дела донет је 2005. године. Законом је предвиђен читав низ мера у циљу заштите, као и благовременог и адекватног реаговања према оштећеним малолетним лицима.

387. У периоду од 2004. до 2008. године, у Републици Србији усвојен 21 Локални план акције за децу²¹¹. Локални планови акција за децу донети су са циљем приближавања стратешких циљева и приоритета из Националног плана акције за децу локалним потребама. У складу с тим формиран су и обучени међуресорски тимови за заштиту деце, а у буџету општина планирана су и средства за активности на годишњем нивоу.

388. Мултисекторски рад на имплементацији права детета на заштиту од свих облика злостављања и занемаривања спроводи се и на националном и локалном нивоу. Током протеклих година, Министарство унутрашњих послова, у сарадњи са другим институцијама и организацијама, интензивно је радило на обуци и стручном усавршавању полицијских службеника који поступају према деци и малолетницима. Циљ обуке није само јачање стручних компетенција свих професионалаца већ је то и подршка примени нових законских решења. У складу са одредбама Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, од 2005. године, па до сада обучено је 1347 полицијских

²¹¹ У Крагујевцу, Сјеници, Пироту, Сенти, Кањижи, Бечеју, Ваљево, Осечини, Љубовији, Прибоју, Пријеполу, Новој Вароши, Крушевцу, Прокуљу, Белој Паланци, Владичином Хану, Бојнику, Лебану, Врању, Краљеву и Новом Пазару

слижбеника за поступање према малолетним лицима, којима су издати одговарајући сертификати. Обука према наведеном Закону је обавезна, и њоме ће у наредном периоду бити обухваћени нови полазници.

389. У случајевима ако су живот и здравље детета непосредно угрожени или ако постоји разуман повод да се верује да ће непредузимањем хитних мера заштите дете бити озбиљно угрожено предузима се неодложна интервенција (која се спроводи у року до 24 часа). Њен циљ је да се одмах осигура безбедност детета. Неодложна интервенција може бити неопходна већ после прве пријаве злостављања или занемаривања или у некој каснијој фази процеса заштите детета и породице. Ако околности случаја налажу да се родитељима хитно обустави право на непосредно старање о детету, до доношења судске одлуке о томе, орган старатељства (центар за социјални рад) ће детету поставити привременог старатеља.

Параграф 52. Закључних примедби. Комитет апелује на државу уговорницу да, поред најновијих законодавних мера, у смислу борбе против трговине људима, кривично гони и казни починиоце и корумпирану полицију укључену у недозвољену трговину, обезбеди медицинску, психолошку и правну подршку жртвама, ојача свест о димензији злочина међу службеницима полиције и у свој следећи извештај укључи ажуриране статистичке податке о броју жртава, починилаца, осуђујућим пресудама и врсти санкција која је увела. Комитет такође охрабрује државу уговорницу да пређе на усвајање Националног плана акције о трговини људима у Србији.

390. Република Србија је чланица Конвенције Уједињених нација против транснационалног организованог криминала и допунских протокола²¹², Конвенције о полицијској сарадњи у југоисточној Европи²¹³ и Конвенције Савета Европе о борби против трговине људима²¹⁴

391. У априлу 2009. године усвојен је Национални план акције за борбу против трговине људима у периоду од 2009 -2011. године, којим је предвиђена реализација приоритетних активности, као и планирање неопходних средстава за спровођење тих активности.

392. Откривена кривична дела трговине људима на територији Републике Србије у периоду од 2006. до априла 2010. године, указују на појаву тзв. унутрашње трговине, јер се углавном ради о жртвама трговине људима, држављанима Републике Србије.

²¹² „Службени лист СРЈ – Међународни уговори”, број 6/01

²¹³ „Службени гласник РС – Међународни уговори”, број 70/07

²¹⁴ „Службени гласник РС“ – Међународни уговори, бр. 19/09

393. За кривично дело трговине људима у 2006. години, поднето је 37 кривичних пријава, у 2007. години 34 кривичне пријаве, у 2008. години 32 кривичне пријаве.

394. У 2009. години, поднета је 51 кривична пријава за кривично дело трговине људима. Кривичним пријавама су обухваћена 94 извршиоца, међу којима су најбројнији држављани Републике Србије – 79 или 84%. Наведеним кривичним делом оштећено је 85 лица (66 женског и 19 мушког пола), од којих је 48 малолетних лица. Трговина људима највише је вршена у циљу сексуалне експлоатације жртава (53), потом просјачења (14), радне експлоатације (12), принудне удаје (шест) и ради принудног вршења кривичних дела (три).

395. У првом кварталу 2010. године, поднето је 15 кривичних пријава за кривично дело трговине људима. Кривичним пријавама су обухваћена 43 извршиоца, међу којима су најбројнији држављани Републике Србије (42). Наведеним кривичним делом оштећено је 26 лица (24 женског и два мушког пола), од којих је 14 малолетних лица. Трговина људима највише је вршена у циљу сексуалне експлоатације жртава (22), потом радне експлоатације (пет), просјачења (три).

396. У периоду од 2006. године до 2009. године откривено је укупно 285 жртава, од којих је 241 лице или 85% држављана Републике Србије (у 2006. године 93%; у 2007. години 72%; у 2008. години 85% и у 2009. години 93%). Овај тренд је интензивирао у прва четири месеца 2010. године, јер су од укупно 26 откривених жртава трговине, 25 држављани Републике Србије. Жртве трговине најчешће су особе женског пола²¹⁵ и то у циљу сексуалне експлоатације и овај тренд је заступљен у свим годинама, осим 2007. године, када је више особа мушког пола оштећено наведеним кривичним делом и то у циљу радне експлоатације.

397. У истом периоду полицијски службеници Министарства унутрашњих послова поднели су 153 кривичне пријаве за кривично дело трговина људима (2006. године, 37; 2007. године, 34; 2008. године, 32 и 2009. године, 51), док је у првом кварталу 2010. године поднето 15 кривичних пријава за то кривично дело.

398. Забрињавајући је пораст броја деце и малолетних лица која су оштећена наведеним кривичним делом. Тако је у свим годинама, изузев 2007. године, већи број оштећених малолетних лица и деце у односу на оштећена пунолетна лица (2006. године 52% , 2008. године 58%, у 2009. години 56%).

399. Посебан облик трговине децом представља трговина ради усвојења. У периоду од 2006. до априла 2010. године, поднето је 10 кривичних пријава против 36 лица због извршених 11 кривичних дела трговина децом ради усвојења.²¹⁶ (2006. године, три; 2007. године, четири; 2008. године, три). У 2009. години и првом кварталу 2010. године није поднета ни једна кривична пријава за то кривично дело. Кривичним делом, трговина ради усвојења оштећено је 12 деце, од којих је 11 деце

²¹⁵ У периоду 2006. године до 2009. године од укупно 285 жртава трговине људима 181 жртава је била женског пола. У прва четири месеца 2010. године, од укупно 26 жртава, 24 су женског пола.

²¹⁶ Члан 389. Кривичног законика

старости до пет година (девет женског и два мушког пола) и једно дете мушког пола старости од шест до десет година. Извршиоци кривичног дела трговина децом ради усвојења су у највећем броју наши држављани (34), док су двојица држављани Републике Хрватске.

400. Заштита жртава трговине људима у Републици Србији и њихова социјална рехабилитација и интеграција коју реализује Служба за координацију заштите жртава трговине људима, спроводи се према програму којим је предвиђено да се обезбеде активности Службе на идентификацији жртве, ургентна помоћ, превођење, комуникације, примарно збрињавање, интеграција, решавање грађанско-правног статуса, медицинска помоћ, правна помоћ, психосоцијална помоћ, образовање и стицање вештина, радионице и тренинзи и помоћ у одрживој интеграцији – путем фондова за самосталан живот. У циљу унапређења борбе против трговине људима министар унутрашњих послова, министри и надлежни представници више ресорних министарстава и Комесаријата за избеглице потписали су Споразум о сарадњи у области борбе против трговине људима. Споразум инсистира на координацији активности државних органа у циљу обезбеђивања одрживости програма заштите и реинтеграције жртава трговине људима, посебно кроз програм обезбеђивања смештаја. Дугорочни програми заштите и реинтеграције жртава трговине људима укључују омогућавање наставка њиховог школовања и професионалног усавршавања.

401. Министарство унутрашњих послова предузима мере и активности ради повећања нивоа свести о проблему трговине људима као облику модерног ропства, како полицијских службеника, тако и самих грађана. У том смислу, од 2007. године, октобар месец се већ традиционално обележева као месец борбе против трговине људима, током којег су реализују пропагандне кампање, семинари, едукативни скупови. Током 2007. године, припремљена је и реализована идеја јавног ликовног конкурса на тему „Модерно ропство“. На конкурс су учествовали ученици основних и средњих школа у Републици Србији. Циљ конкурса, као и низа активности предузетих током месеца октобра, био је подизање нивоа свести код деце и омладине о постојању овог веома комплексног и вишеслојног друштеног феномена, као и одабир најбољег рада, ради штампања на доплатној поштанској марки. Продајом доплатне поштанске марке на тему трговине људима у периоду од 21. до 27. јануара 2008. године остварен је приход од око 60.000 евра, који се преко Службе за координацију заштите жртава трговине људима усмерава за директно пружање помоћи жртвама.

402. Полицијски службеници Министарства унутрашњих послова су у 2010. години иницирали и реализовали у сарадњи са Националном службом за запошљавање, да се у октобарском броју часописа "Послови", у издању ове службе, обрати посебна пажња на проблем трговине људима, те су објављени тематски постери са различитим облицима експлоатације стварних и потенцијалних жртава трговине људима - радна експлоатација, сексуална експлоатација и злоупотреба интернета у циљу врбовања за трговину људима.

403. Едукација полицијских службеника, у подручним полицијским управама континуирано се одржава кроз блок часове, који између осталих полицијских послова, третирају јачање свести о димензији овог злочина и редовну евалуацију полицијских службеника везану за проблематику трговине људима.

Параграф 53. Закључних примедби. Комитет препоручује држави уговорници да осигура заштиту мањина од економске и социјалне експлоатације и предузме све неопходне мере за борбу против и кажњавању одговорних за запошљавање деце испод 15 године старости.

404. Према Закону о раду лице које има мање од петнаест година живота не може засновати радни однос. Законом о безбедности и здрављу на раду²¹⁷ прописано је да лица млађа од 18 година не могу да се ангажују на пословима са повећаним ризиком на којима постоји повећана опасност од повређивања, професионалних и других обољења. Уколико се утврди да је лице млађе од 18 година, а најмање 15 година живота засновало радни однос без писмене сагласности родитеља, инспектор рада ће кроз записник упозорити послодавца на обавезу да прибави сагласност родитеља, а родитеље може писмено обавестити о чињеници да њихово дете има заснован радни однос без њихове сагласности у ком случају, уколико не желе накнадно да дају ову сагласност, могу поднети захтев послодавцу за престанак радног односа таквог лица. Уколико послодавац не прибави накнадно сагласност родитеља и налаза надлежног здравственог органа инспектор рада ће поднети захтев за покретање прекршајног поступка. Казне у односу на послодавца, се крећу од 600,000 до 1.000,000 динара за прекршај послодавца са својством правног лица. Новчаном казном од 300,000 до 500,000 динара за прекршај казниће се предузетник. Новчаном казном од 30,000 до 50,000 динара казниће се одговорно лице у правном лицу.

405. Када је у питању рад особа млађих од 15 година Инспекторату за рад у претходне две године нису упућени захтеви за надзор, нити су инспектори рада у наведеном периоду на раду затицали особе млађе од 15 година.

Параграф 54. Закључних примедби. Комитет препоручује да држава уговорница осигура пуну интеграцију економских, социјалних и културних права у своју Стратегију за смањење сиромаштва, издвоји довољна финансијска средства за спровођење Стратегије. У том погледу, држава уговорница се упућује да погледа изјаву Комитета под насловом „Сиромаштво и Међународни пакт о економским, социјалним и културним правима”

406. Република Србија је као један од важних задатака у процесу придруживања ЕУ, дефинисала активно учешће у европском процесу социјалне укључености и смањења сиромаштва. Као почетак у успостављању институционалног оквира за развој и спровођење политика социјалног укључивања и смањења сиромаштва, Влада је у јулу 2009. године успоставила Тим за социјално укључивање и смањење

²¹⁷ „Службени гласник РС”, бр. 101/05

сиромаштва. Тим је надлежан за јачање капацитета Владе да развија и спроводи политике социјалне инклузије засноване на примерима добре праксе у Европи. Тим пружа подршку потпредседнику Владе за европске интеграције да координира, надзире и извештава о напорима Владе Србије у области социјалног укључивања.

407. Почетком 2010. године Влада је образовала Радну групу за социјално укључивање. Радна група окупља представнике институција Владе које имају кључне одговорности у дефинисању, спровођењу и праћењу политика социјалне укључености. Задатак Радне групе је да даје предлоге за активно учешће Републике Србије у процесу социјалног укључивања у оквиру европских интеграција и предлаже мере у процесу израде и спровођења политика социјалног укључивања.

408. Такође, Радна група припрема текст годишњег извештаја о социјалној укључености до израде Заједничког меморандума о социјалном укључивању и текст Заједничког меморандума о социјалном укључивању, након стицања статуса државе кандидата за чланство у Европској унији.

409. У априлу 2010. године Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва и Републички завод за статистику припремили су извештај Праћење социјалне укључености у Србији који представља допринос успостављању система за праћење показатеља и процеса социјалног укључивања и смањења сиромаштва у Републици Србији. Извештај даје добру основу за праћење и доношење бољих политика социјалног укључивања и смањења сиромаштва, а у циљу даљег унапређења квалитета живота свих грађана Србије.

410. Влада и Републички завод за статистику улажу напоре да се започне са реализацијом Анкете о приходима и условима живота које ће унапредити квалитет података, усклађивање праћења индикатора социјалне укључености са земљама ЕУ и дати основ за израду Заједничког меморандума о социјалном укључивању. Очекује се да ће до краја 2012. године Република Србија успоставити систем праћења социјалног укључивања, израдити Меморандум о социјалном укључивању, оснажити и развити капацитете државне управе за примену и извештавање о току процеса социјалног укључивања и успоставити одрживу јединицу која ће координирати примену мера и извештавање о напретку процеса социјалног укључивања у Републици Србији.

Параграф 55. Закључних примедби. Комитет препоручује да држава уговорница, у примени своје Стратегије за смањење сиромаштва, предузме посебне мере да ублажи степен сиромаштва старијих лица и приоритет да кућној нези, а не институционализацији старијих лица којима је нега потребна. Држава уговорница би требало да издвоји довољна финансијска средства у том смислу и ојача улогу непрофитних организација у пружању кућне неге и других социјалних услуга.

411. Анализа сиромаштва по старости показује да су у Републици Србији деца до 14 година старости и старији од 60 година највише погођени сиромаштвом. Стопа сиромаштва у популацији старих од 65 година је 7,5%. Стопа сиромаштва укупне популације у 2009. години износила је 6,9%, и забележила је повећање у односу на 2008. годину када је 6,1% било сиромашно.

412. Према Закону о социјалној заштити и обезбеђивању социјалне сигурности грађана домови за старе су јавне службе намењене задовољавању посебних потреба старих особа које због болести, старости или из других разлога не могу живети у свом дому, односно у породичном окружењу. Тренутно у Републици Србији има места у 38 домова за старе. Смештај у државним домовима реализује се преко центра за социјални рад. У Републици Србији постоје и приватни домови за старе којима су за обављање ове делатности дозволе издали Министарство рада и социјалне политике и Покрајински секретаријат за здравство и социјалну политику. Држава даје гаранције за квалитет услуге у тим приватним домовима.

413. Рад домова контролишу министарство, инспекција социјалне заштите и заводи за социјалну заштиту.

414. У једном броју локалних заједница развијена је услуга помоћи у кући, која се финансира из средстава локалних самоуправа по утврђеним условима за коришћење услуге. У Републици Србији ову услугу је током 2009. године користило 8.548 старијих, за разлику од 2001. године, када их је било само 1.653. Ову услугу пружају обучене геронтодомаћице, које пролазе посебну акредитовану обуку.

415. Важно је истаћи да се тренд пораста коришћења услуге дневних боравака за старије уочава од 2005. године, када је ову услугу користило 623 старијих лица, током 2009. године, услугу је користило 1.798 особа (што је повећање за око 3 пута).

Параграф 56. Закључних примедби. Комитет препоручује да држава уговорница, приликом примене своје Стратегије за смањење сиромаштва и спровођења националних планова акције за имплементацију Декаде за укључење Рома, предузме посебне мере, како би ублажила степен сиромаштва међу Ромима.

416. У циљу унапређења положаја Рома и смањења њиховог сиромаштва у Републици Србији надлежни државни органи, применом Стратегије за смањење сиромаштва и Стратегије за унапређење положаја Рома и њеног Акционог плана предузимају бројне активности у области запошљавања, становања, образовања и здравства.

417. Промовисање социјалне инклузије и једнаких могућности на тржишту рада је један од приоритета за реализацију у 2010. години, и у оквиру тог приоритета један од циљева је и стварање услова за социјалну инклузију и запошљавање Рома, али и избеглих и расељених лица, повратника по споразуму о реадмисији, међу којима је велики број лица ромске националности.

418. Министарство економије и регионалног развоја примењује принцип афирмативне акције приликом доделе средстава намењеним активним мерама запошљавања дефинишући Роме као једну од теже запошљивих категорија и 2010.

године су за њих расписивани посебни јавни позиви са блажим критеријумима. За финансирање програма и мера активне политике запошљавања одређена су средства у буџету Републике Србије за 2010 годину у износу од 3.700.000.000,00 динара.

419. Министарство надлежно за питања становања прихватило је Смернице за легализацију и унапређивање неформалних ромских насеља, којим се јединицама локалне самоуправе обезбеђују стручна упутства у приступу овом проблему.

420. Поред обезбеђења средстава за здравствено осигурање ромске популације у Министарству здравља, почев од 2006. године, спроводи се Пројекат „Имплементација плана о здравственој заштити Рома“, за који се обезбеђују посебна средства и који је у потпуности усклађен са усвојеним Акционим планом за унапређење здравља Рома у оквиру Декаде Рома. Министарство здравља од 2008. године спроводи пројекат увођења ромских здравствених медијатора у здравствени систем Републике Србије. Запослено је 75 медијаторки у 59 домова здравља, које су до сада обишле и евидентирале 120.708 Рома; обезбедиле здравствене књижице и лична документа за 7347, вакцинацију за 7366 деце и izbor liсnog lekara за 12.370 Рома. Створена је електронска база података о здравственом стању Рома, њиховом образовању, запослењу и условима живота у ромским насељима.

421. У току је израда правилника у сарадњи Министарства за људска и мањинска права и Министарства просвете којим ће бити дефинисани ближи критеријуми за препознавање облика дискриминације у установама образовања и васпитања. Законом о основама система образовања и васпитања стварају се основе за запошљавање педагошких асистената, Рома и за промену уписне политике. За спровођење закона Министарство просвете поред буџетских обезбедило је и донаторска средства. Министарство за људска и мањинска права је иницирало, у сарадњи са Министарством просвете и тимом који предводи организација ромског цивилног друштва, измену курикулума у правцу увођења садржаја који промовишу ромску културу и традицију.

Параграф 57. Закључних примедби. Комитет озбиљно брине то што се многе избеглице, интерно расељена лица и Роми избацују из нелегалних колективних центара и из дивљих насеља која се затварају, а да им се истовремено не обезбеђује на задовољавајући начин адекватан алтернативан смештај.

422. Број екстремно сиромашних избеглица, без довољних прихода и одговарајућег стамбеног простора се процењује на око 20.000²¹⁸. Недовољна финансијска средстава главна су препрека решавању овог проблема. У сарадњи најпре са УНХЦР-ом, а сада са Европском унијом, као и другим међународним донаторима, и средствима из националног и локалних буџета, обезбеђено је 4.427 стамбених јединица. Поред тога обезбеђено је и више од 4000 пакета грађевинског материјала

²¹⁸ „Стање и потребе избегличке популације у Републици Србији”, 2008

за помоћ у завршетку изградње индивидуалних стамбених објеката и стварање услова за адекватно становање у њима.

423. У Републици Србији развијен је посебан програм социјалног становања у заштићеним условима, као проширеног права из социјалне заштите, чиме се обезбеђују посебне повољности за најугроженије категорије избеглица и интерно расељених лица које подразумевају неплаћање закупа и трошкова утрошка електричне енергије и комуналних трошкова све докле су ова лица у стању социјалне потребе. Корисницима ових станова која немају ни минимум прихода обезбеђује се и месечна новчана помоћ. Право на остваривање оваквог вида социјалне заштите утврђује центар за социјални рад решењем, који и редовно врши ревизију права. До сада је изграђено 422 оваквих станова. Такође, започела је реализација зајма од 10 милиона евра од Развојне банке Савета Европе за изградњу социјалних станова за избеглице у Београду.

424. Изменама и допунама Закона о избеглицама²¹⁹, уређени су коришћење, закуп и стицање власништва на становима и кућама за избеглице изграђеним средствима из буџета или донација.

425. Један од приоритета државе је и решавање стамбеног питања избеглица у колективним центрима. Од почетка планског затварања колективних центара број избеглица у њима је смањен са око 14.500 на око 1000, док је број интерно расељених лица у њима смањен са 9.000 на 3.700. Планско затварање колективног центра се спроводи само уколико су обезбеђени адекватни стамбени програми за његово затварање. Велики проблем је затварање колективних центара мимо предвиђеног плана (услед раскида уговора од стране власника или више силе) када је једина алтернатива премештај у други колективни центар. У последњих пет година, у просеку је један колективни центар годишње затворен мимо плана.

426. Комесаријат за избеглице није спроводио или тражио принудна исељења из колективних центара. У случају принудних исељења из незваничних колективних центара или нелегалних насеља која нису у надлежности Комесаријата, Комесаријат свим лицима којима прети принудно исељење обезбеђује смештај у колективни центар уколико они то прихватају.

Параграф 58. Закључних примедби. Комитет апелује на државу уговорницу да се побрине да се увек када дође до принудног исељења обезбеди адекватни алтернативни смештај у складу са Општим коментаром Комитета бр. 7²²⁰, и да у свој следећи извештај укључи ажуриране статистичке податке, на годишњој основи, о броју принудних исељења, решењима за алтернативно становање и броју лица без крова над главом.

²¹⁹ „Службени гласник” 30/2010

²²⁰ CESCR, Општи коментар 7 (1997) Право на адекватно становање: принудна исељења (3.11, ст.1 пакта), у ставу 16.

427. Министарство надлежно за становање израдило је 2006. године Нацрт студије стамбеног сектора Србије, чиме је створена основа за израду „Националне стамбене политике“. У том документу проблематика неформалних ромских насеља препозната је као један од крупних проблема чије решавање треба да буде приоритет будуће националне стамбене политике. Генералним планом Београда до 2021. године социјално и доступно становање је издвојено као посебан вид становања, а сиромашни Роми су наведени као једна од група у оквиру категорије социјално угрожених лица којима је потребна посебна помоћ при обезбеђивању адекватних услова становања. Град Београд је усвојио акционе планове за неформална ромска насеља и у току је израда оперативних планова.

428. На иницијативу Министарства за људска и мањинска права, Влада Републике Србије основала је Радну групу за израду плана социјалне инклузије Рома привремено настањених у неформалним насељима. Такође, Министарство за људска и мањинска права је својим трогодишњим планом рада предвидело посебна буџетска и донаторска средства за подршку јединицама локалне самоуправе да адекватно приступе унапређењу услова становања Рома, обезбеђујући и средства за конкретна улагања.

Параграф 59. Закључних примедби. Комитет подсећа државу уговорницу на њену обавезу да осигура приступ здравој пијаћој води у оквиру, или у непосредној близини сваког домаћинства. Позива државу уговорницу да идентификује рашчлањене индикаторе и одговарајуће националне репере у вези са правом на воду, у складу са Општим коментаром бр. 15 и да у свој следећи извештај укључи информације о процесу утврђивања таквих индикатора и репера.

429. Законом о комуналним делатностима²²¹ прописано је да Јавно комунално предузеће, односно друго предузеће или предузетник који обавља комуналну делатност снабдевања водом, уз сагласност надлежних органа локалне самоуправе, одлучује о ценама комуналних производа и услуга коју плаћају непосредни корисници. Уредбом о поступку привремене обуставе преноса трансферних средстава из буџета Републике Србије јединици локалне самоуправе односно преноса припадајућег дела пореза на зараде и пореза на добит предузећа аутономној покрајини²²² ограничава се дозвољени раст цена јавних предузећа, укључујући и Јавно комунално предузеће, чији је оснивач локална самоуправа, до пројектованог раста цена који Влада утврђује Меморандумом о буџету и економској и фискалној политици за сваку годину и ближе уређује сам поступак привремене обуставе преноса трансферних средстава из буџета Републике Србије јединици локалне самоуправе.

430. У оквиру истраживања Студије о животном стандарду Републичког завода за статистику урађен је модул Снабдевање водом који је рађен са величином узорка од 2. 744 домаћинстава. Резултати истраживања показују да 99% становништва

²²¹ „Службени гласник РС”, бр. 16/97 и 42/98

²²² „Службени гласник РС”, бр. 6/06 и 108/08

има приступ унапређеним изворима воде за пиће – 100% у Београду и осталим градовима и 97,6% у сеоским срединама. Главни извор воде за пиће је локални водовод. Ипак, знатан проценат 17,4% сеоских домаћинстава користи затворене бунаре или хидранте а додатних 2,3% отворене изворе укључујући језера и потоке. Велики број сеоских домаћинстава 26% има приступ градским водоводима захваљујући томе што се налазе близу градова, а 40% сеоских заједница има свој сопствени водовод.

Параграф 60. Закључних примедби. Комитет препоручује држави уговорници да осигура универзалан приступ приступачној основној здравственој заштити, и то на пример, повећањем броја породичних лекара и домова здравља на локалном нивоу, и укључи све припаднике друштва, укључујући избеглице, интерно расељена лица и Роме, у систем обавезног здравственог осигурања.

431. На територији Републике Србије основано је и обавља здравствену делатност свих старосних група становништва на примарном нивоу здравствене заштите 158 домова здравља. У оквиру делатности дома здравља обезбеђује се и хитна медицинска помоћ, општа медицина, здравствена заштита жена и деце, патронажна служба, лабораторијска, рендген и друга дијагностика, као и превенција и лечење у области стоматолошке здравствене заштите.

432. Становништву Републике Србије обезбеђује се остваривање права из обавезног здравственог осигурања, како осигураним лицима, тако и члановима њихових породица, који имају сопствени основ осигурања. За ова лица обавезно здравствено осигурање обезбеђује се по основу уплате доприноса за обавезно здравствено осигурање. Под осигураницима подразумевају се и лица која припадају групацији становништва која су изложена посебном ризику обољевања, лица чија је здравствена заштита потребна у вези са спречавањем, сузбијањем, раним откривањем и лечењем болести од већег социјалног значаја, као и лица која су у категорији социјално угроженог становништва. За ова лица уплата доприноса за обавезно здравствено осигурање обезбеђују се у буџету Републике Србије. Доступност здравствене заштите за све поменуте категорије лица, обезбеђена је на потпуно идентичан начин као и осталом становништву Републике Србије. У Републици Србији је закључно са 31. децембром 2009. године било 6.786.333 обавезно здравствено осигураних лица.

433. Све избеглице су обухваћене здравственим осигурањем. Поступак издавања здравствене легитимације лицима ромске националности поједностављен, односно ова исправа се издаје на основу личне изјаве лица и пријаве боравка, односно личне изјаве о месту привременог боравка.

Параграф 61. Закључних примедби. Комитет препоручује држави уговорници да интензивира своје кампање против пушења и за здраву исхрану у циљу борбе против узрока кардиоваскуларних болести.

434. Република Србија усвојила је Стратегију контроле дувана, којом је један од основних циљева прописано снижавање преваленце пушења, као најважнија јавно-здравствена мера коју је неопходно применити у циљу унапређења здравља становништва Републике Србије. Такође, донет је и Закон о заштити становништва од изложености дуванском диму²²³ којим су прописане мере ограничења употребе дуванских производа, као и забрана пушења у сваком затвореном радном и јавном простору, а за делатности здравствене заштите, васпитања и образовања, социјалне заштите, друштвене бриге о деци укључујући и дворишни простор, као и отворени простор за одржавање позоришних, биоскопских и других врста представа. Примена тог закона почела је 11. новембра 2010. године. У периоду од протекле четири године у Републици Србији организовано је девет кампања у којима је истицана штетност конзумирања дувана, односно изложености дуванском диму, а реализована је и популациона национална кампања за одвикавање од пушења „Остави и победи”. У 2010. години донет је и Национални програм превенције, лечења и контроле кардиоваскуларних болести у Републици Србији до 2010. године, у којим је као главни циљ постављено значајно смањење обољевања и умирање становника од кардиоваскуларних болести, побољшање њиховог квалитета живота и смањење неједнакости у здрављу.

Параграф 62. Закључних примедби. Комитет позива државу уговорницу да идентификује рашчлањене индикаторе и одговарајуће националне репере у вези с приоритетним питањима у области здравља, укључујући ХИВ/АИДС, а у складу с општим коментаром Комитета бр. 14 и да у свој следећи извештај укључи информације о процесу утврђивања таквих индикатора и репера.

435. У циљу информисања стручне и шире јавности Институт за јавно здравље Србије годишње издаје, на српском и енглеском језику, публикацију „Здравствено-статистички годишњак Републике Србије”, који на систематски начин приказује основне податке о становништву, рађању, оболевању и умирању, бројним индикаторима здравља становништва, утицају фактора животне средине на здравље, коришћењу здравствене заштите, здравственим установама и здравственим радницима, организацији и раду здравствене службе. Сви расположиви подаци који нису приказани у публикованим табелама годишњака могу се добити од надлежне службе Института за јавно здравље Србије.

436. Влада редовно прати и извештава о напретку у достизању Миленијумских циљева развоја, од којих се на област здравства углавном односе следећи: смањивање смртности деце (прате се смртност одојчади, перинатална смртност, неонатална смртност, смртности деце испод 5 година, обухват жена антенаталном и постнаталном здравственом заштитом, стопа смртности деце испод 19 година од спољних узрока смрти, обухват деце искључивим дојењем од рођења до 6 месеца живота, обухват деце програмом обавезних вакцинација), унапређење здравља жена у репродуктивном периоду (прате се матернална смртност, стопа фертилитета, стопа намерних прекида трудноће, проценат жена које користе савремене методе контрацепције и смртност жена фертилне доби), борба против

²²³ „Службени гласник РС”, бр. 30/10

хив/сиде, туберкулозе и осталих болести (прате се смањење ширења ХИВ инфекције, унапређење контроле туберкулозе кроз спровођење ДОТС стратегије и достигнут обухват успешно лечених, стандардизоване стопе морталитета од водећих узрока смрти, очекивано трајање живота и удео популације који процењује своје здравље као лоше и изузетно лоше, присуство ризичних стилова живота (пушење, алкохол, неправилна исхрана, недовољна физичка активност), оснивање центара за превентивне здравствене услуге у домовима здравља у Републици Србији и успостављање механизма за праћење здравља деце са сметњама у развоју и одраслих особа које живе са инвалидитетом.

437. Влада је 2005. године донела Националну стратегију за борбу против HIV/AIDS-а у Србији, чији је општи циљ превенција HIV инфекције и полно преносивих инфекција, као и обезбеђење лечења и подршке особама које живе с HIV-ом/AIDS-ом. Главне компоненте Националне стратегије су: превенција HIV-a/AIDS-а у општој популацији, међу младима и посебно осетљивим групацијама становништва; нега, лечење и подршка особама које живе с HIV-ом/AIDS-ом; подршка заједнице у борби против HIV-a/AIDS-а; епидемиолошки надзор над HIV-ом/AIDS-ом, праћење и извештавање. У сврху праћења и анализе успешности спровођења поменуте стратегије дефинисани су показатељи, и то 16 индикаторе утицаја/исхода у областима превенције HIV инфекције, терапије, неге и подршке особама које живе с HIV-ом/AIDS-ом ка и бројни индикатор покривености/обухвата по стратешким планираним областима пружања услуга.

Параграф 63. Закључних примедби. Комитет тражи од државе уговорнице да осигура пружање адекватних саветодавних услуга и друге помоћи жртвама физичког и сексуалног насиља и других трауматских искустава у вези с оружаним сукобом, а нарочито женама и деци, и у свој следећи извештај укључи информације о тим услугама у области душевног здравља, као и број жртава таквог насиља.

438. Влада је 2007. године усвојила Стратегију развоја заштите менталног здравља са Акционим планом. Реформа у области менталног здравља промовише службе у заједници које нису дискриминишуће, лако су доступне и чији је рад (терапијски и превентивни) заснован на доказима и вредностима, док конвенционални приступ заснован на лечењу болести треба да буде проширен на свеобухватни, мултидимензионални приступ менталном здрављу и менталним поремећајима.

439. Центри за социјални рад на својој територији пружају услуге заштите и збрињавања свим одраслим грађанима и деци који се нађу у стању неке врсте социјалне потребе. Ово укључује и помоћ и подршку жртвама свих облика насиља и трауматских искустава (укључујући и искуства у вези са оружаним сукобима). Процедуре које примењује центар за социјални рад јасно су дефинисане, и применом метода вођења случаја, кроз план услуга и мера, услуга се дефинише и пружа жртвама у сарањи са релевантним системима у заједници.

Параграф 64. Закључних примедби. Комитет апелује на државу уговорницу да предузме делотворне мере да унапреди похађање школе међу ромском децом и децом припадницима других мањинских група, као и децом избеглица и интерно расељених лица повећањем субвенција, стипендија и броја наставника који предају на мањинским језицима. Такође апелује на државу уговорницу да искорени ставове засноване на етничкој дискриминацији предузимањем делотворних мера у области наставе, образовања, културе и информисања, како би поспешила разумевање, толеранцију и међусобно поштовање међу свим етничким групама које живе на њеној територији.

440. Законом о основама система образовања и васпитања, Законом о забрани дискриминације и Законом о националним саветима националних мањина²²⁴, обезбеђен је кључни законодавни оквир за унапређење заштите права националних мањина и својеврсну промоцију националних обележја, као што су језик, традиција и култура.

441. Стратешка документа која утичу на побољшање и унапређење образовања и васпитања припадника националних мањина и миграната у Републици Србији су: Национална стратегија Србије за придруживање Европској унији, Стратегија Министарства просвете и спорта за период 2005–2010. година, Стратегија за смањење сиромаштва, Стратегија реинтеграције повратника по основу споразума о реадмисији, Стратегија за унапређивање положаја Рома и Акциони план за спровођење Стратегије за унапређивање положаја Рома у Републици Србији, Национални план акције за децу Владе Републике Србије, Општи и Посебни протокол за заштиту деце и ученика од насиља, злостављања и занемаривања, Приручник за примену Посебног протокола за заштиту деце и ученика од насиља, злостављања и занемаривања.

442. Сва деца избеглице су укључена у предшколско и основношколско образовање. Укљученост деце, интерно расељених лица у образовни систем је такође задовољавајућа. Ситуација је, међутим, када је реч о интерно расељеним Ромима. Обухват деце основношколским образовањем је незадовољавајући.

443. Ситуација је, међутим знатно другачија када је реч о интерно расељеним Ромима. Обухват деце основно школским образовањем је незадовољавајући. За реализацију приоритетних мера Акционог плана за спровођење Стратегије за унапређивање положаја Рома у Републици Србији из буџета Републике у 2009. години издвојено око 500 милиона динара, а у 2010 око 400 милиона динара.

444. Законом о основама система образовања и васпитања, постављене су основе за инклузивно образовање и једнак приступ образовању деци из осетљивих друштвених група. Тим законом предвиђена је обавеза образовних установа да уписују децу без обзира да ли имају потпуну документацију или не, као и укидање категоризације и смештаја деце у специјалне школе, већ је предвиђен упис све деце

²²⁴ „Службени гласник РС”, бр. 72/09

након чега се врши тестирање да би се одредила потреба индивидуалних програма. Промењен је и начин финансирања, односно уведено је финансирање по детету.

445. Образовна реформа коју реализује Министарство просвете подразумева, поред осталог, унапређивање образовања избеглица, интерно расељених лица и повратника из земаља западне Европе, а посебно Рома, као најугроженије националне мањине у Републици Србији.

446. Министарство просвете спроводи различите међународне и националне пројекте и програме, намењене ученицима, просветним радницима, локалним заједницама, и/или другим ресорним министарствима, ради стварања сигурније и подстицајнијег окружења за децу миграната и упознавања већинског становништва с проблемима са којима се они суочавају.

447. Министарство просвете је предузело различите мере ради заштите националних мањина, нарочито Рома и миграната у образовном систему, у Републици Србији: уведен је обавезан бесплатан ППП за сву децу; извршена је ревизија и имплементација Јединственог акционог плана за унапређивање образовања Рома у Србији; настављене су активности око увођења педагошких асистената за рад с ромским ученицима; примењују се мере афирмативне акције према Ромима, у сарадњи са Министарством за људска и мањинска права и Националним саветом ромске националне мањине; стручњаци из Министарства просвете су ангажовани у оквиру радних група за прихват повратника; обезбеђују се донаторска средства за интервентне акције; повезују се програмске активности Министарства просвете и локалних самоуправа посредством локалних ромских заступника; обезбеђени су бесплатни уџбеници за ученике првог и другог разреда основне школе; омогућен је упис у основну школу без докумената. Такође, израђен је приручник „Заштита деце ромске националности од дискриминације у образовању”, који је дистрибуиран свим основним школама. Министарство просвете, у сарадњи са Министарством за људска и мањинска права припрема Правилник о праћењу и сузбијању дискриминације деце у образовању.

448. Министарство просвете спроводи различите међународне и националне пројекте и програме, намењене ученицима, просветним радницима, локалним заједницама, и/или другим ресорним министарствима, ради стварања сигурнијег и подстицајнијег окружења за децу из маргинализованих група и децу миграната и упознавања већинског становништва с проблемима са којима се они суочавају. Пројекат „Образовање за све” треба да осигура већу инклузију и квалитет образовања деце из маргинализованих група на предшколском и основношколском нивоу, кроз рад с педагошким асистентима у оквиру образовних установа и бољу сарадњу с локалним заједницама. У оквиру тог пројекта је планирано ангажовање педагошких асистената у 48 предшколских установа и 80 основних школа. Други део пројекта посвећен је професионалном усавршавању васпитача и наставника, како би могли да одговоре на захтеве рада са децом којој је потребан инклузиван приступ. Након завршетка пројекта, планираног 2012. године, очекује да предложена решења уђу у целокупни систем образовања, јер је Законом о основама

система образовања и васпитања предвиђена могућност индивидуализiranог рада с децом и израда индивидуалног образовног плана за ученике којима је потребна подршка.

449. Министарство културе расписује годишње конкурсе за суфинансирање програма/пројеката из области јавног информисања, од 2004. године и области културе од 2002. године, у оквиру којих се афирмишу пројекти који поспешују разумевање, толеранцију и међусобно поштовање међу свим етничким групама које живе на територији Републике Србије. Такође, Министарство културе је, у оквиру Декаде Рома, реализовало низ активности чији је циљ да путем медија, али и различитим културним садржајима, уклони баријере и предрасуде везане за посебно осетљиву и угрожену ромску популацију.

Параграф 65. Закључних примедби. Комитет држави уговоници препоручује да интензивира своје напоре на унапређењу поштовања културних вредности етничких заједница, како би се ојачала међусобна толеранција и разумевање. Од државе уговорнице Комитет тражи да у свој следећи извештај укључи информације о мерама које је преузела на спровођењу препорука које су дали Национални савети Рома и другим мањина у Србији.

450. Министарство културе подржава пројекте Националног савета ромске националне мањине и организација цивилног друштва у областима културе и медија и информисања путем конкурса. Министарство културе организује обуке припадника националних мањина за израду предлога пројеката. У 2007. години штампан је „Водич кроз процедуру конкурса за националне мањине” и извршена обука која је организована у 10 градова Републике Србије. За организацију обуке било је задужено Министарство културе у сарадњи са националним саветима националних мањина и локалним партнерима у градовима у којима је обука вршена.

Параграф 66. Закључних примедби. Комитет тражи од државе уговорнице да ова закључна запажања дистрибуира свим нивоима друштва и у свом следећем периодичном извештају обавести Комитет о свим корацима које буде преузела на њиховом спровођењу. Такође подстиче државу уговорницу да, пре но што поднесе свој следећи периодични извештај ангажује удружења и друге чланове грађаског друштва у процесу расправе о њему на националном нивоу.

451. У оквиру реформе система извештавања које спроводи Министарство за људска и мањинска права од 2008. године удружења су активно укључена у израду свих државних извештаја о примени међународних уговора у области људских права.

Б. Информације
у вези са појединачним члановима Међународног пакта о грађанским и
политичким правима

Члан 1. Право на самоопредељење

452. Република Србија је држава српског народа и свих грађана који у њој живе, заснована на владавини права и социјалној правди, начелима грађанске демократије, људским и мањинским правима и слободама и припадности европским принципима и вредностима. Сувереност потиче од грађана који је врше референдумом, народном иницијативом и преко својих слободно изабраних представника. Ниједан државни орган, политичка организација, група или појединац не може пристојити суверенитет од грађана нити успоставити власт мимо слободно изражене воље грађана.²²⁵

Члан 3. Родна равноправност

453. Национална стратегија за побољшање положаја жена и унапређивање родне равноправности је интегрални део укупних промена у друштву и усклађена је са другим стратешким документима, посебно са Стратегијом за смањење сиромаштва у Србији и Миленијумским циљевима развоја УН. Родна димензија је присутна и другим национаним стратешким документима, Стратегији одрживог развоја, Националној стратегији о старењу, Стратегији унапређења положаја особа са инвалидитетом и Стратегији за унапређење положаја Рома. За спровођење Национална стратегија за побољшање положаја жена и унапређивање родне равноправности припремљен је Акциони план.

454. У Републици Србији председници Парламента, Уставног суда и Врховног касационог суда су жене. Међу посланицима Народне скупштине 51 (20,4%) су жене. У Влади, од 24 министарстава, жене руководе у пет министарстава. На локалном нивоу 27% је одборница. Од 159 председника општина седам су председнице. На списковима изабраних судија, од укупно 2.399 судија 1.703 су жене.

455. У Војсци Србије је укупно запослена 1.291 жена, односно 18 официра (0,4%), 27 подофицира (0,37%), 355 професионалних војника (5,62%) и 891 цивилних лица (27,14%). Од укупног броја запослених жена у систему одбране, 7% су у својству професионалног војног лица (професионални војник, подофицир и официр). На руководећим положајима у Војсци Србије се налази једна жена официр, две жене подофицири и девет жена цивилних лица.

456. Република Србија има 10 жена амбасадора а 4 жене су генерални конзули. Према Закону о равноправности полова Приликом избора или именовања делегација које представљају Републику Србију, састав делегација мора да чини најмање 30% лица мање заступљеног пола.

²²⁵ Устав РС, чл. 1 и 2.

457. Реализацијом Националног акционог плана запошљавања за 2009. годину и Програма активне политике запошљавања, запошљавање жена реализовано је кроз следеће активности Националне Службе запошљавања: закључивањем индивидуалног плана (51,9% жена); сајмови запошљавања (56,03% жена), клуб за тражење посла (72,85% жена); завршена обука за активно тражење посла (61,56% жена); обука самоефикасности (76,25 жена); програм додатне обуке и образовања (56,89% жена); субвенција за samozapošljavanje (41,07% жена); уз субвенцију послодавца (47,25% жена); јавни радови (35,95% жена)

458. Највећи број жена запослено је у секторима делатности: пољопривреда, шумарство и водопривреда 24,5%, трговина на велико и мало и оправке 17,7%, прерађивачка индустрија 15,3 % , здравствени и социјални рад 11,4%.

Члан 6. Право на рад

459. У Републици Србији радни однос се успоставља закључењем уговора о раду у писменом облику, а права и обавезе се остварују ступањем радника на рад. Радни однос има уговорни и статусни карактер.

460. Инспекторат за рад као орган управе у саставу Министарства рада и социјалне политике, обавља послове инспекцијског надзора у области безбедности и здравља на раду и радних односа над применом Закона о раду, Закона о безбедности и здрављу на раду²²⁶, Закона о приватним предузетницима²²⁷, Закона о привредним друштвима²²⁸, Општег колективног уговора, колективних уговора, општих аката и уговора о раду којима се уређују права, обавезе и одговорности запослених у организацијама, правним лицима и другим облицима организовања, као и установама. Инспекцијски надзори се врше код послодаваца који су регистровани у Агенцији за привредне регистре.

461. Стратегија сузбијања „рада на црно“ представља приоритетни задатак Инспектората за рад у 2009. години као и у претходним годинама и представља један од видова индиректних циљева у остваривању Националне стратегије запошљавања.

462. Проблем рада „на црно“ постоји, али нема више категорију масовности као претходних година. Рад „на црно“ је чешћи је у приватном сектору и везује се нарочито за трговинску, угоститељску и занатску делатност. Најчешће ангажована лица су из категорије незапослених, избеглица, прогнаних, пензионера, ученика и студената, као и запослених чији послодавци не раде, односно код којих дужи временски период не примају зараде.

²²⁶ „Службени гласник РС”, бр. 101/05

²²⁷ „Службени гласник РС”, бр. 54/89 и 9/90 и „Службени гласник РС”, бр. 46/91, 53/95 и 35/02.

²²⁸ „Службени гласник РС”, бр. 125/04

463. Упоредна анализа података о броју лица затечених „на црно“ и броја лица са којима је након надзора заснован радни однос показује да је у 2005. години затечено 28.735 лица на фактичком раду и да је са 21.563 лица заснован радни однос. У току 2006. године затечено је 16.205 лица, а са 11.324 је заснован радни однос, број лица на фактичком раду у 2007.години износио је 10.448, а радни однос је засновало 7.517 лица, док је у 2008. години затечено 9.054 лица на „црно“ и са 6.394 лица је након надзора, заснован радни однос. У 2009. години затечено је 5.734 лица на „црно“ и са 4.178 лица је након надзора, заснован радни однос.

464. У току 2009. године у пуној мери је дошло до изражаја превентивна улога инспектора рада, са једне стране, у контакту са књиговођама, које ангажују послодавци – предузетници, сугерисано им је да формулишу одредбе уговора о раду, а са друге стране, послодавцима код којих је вршен надзор налагано да се са запосленима писменим путем уговоре елементи који недостају у уговорима.

Члан 7. Право на праведне услове запошљавања

465. Законом о раду уређен је институт минималне зараде. Сви запослени у Републици Србији, имају право на минималну зараду за стандардни учинак и пуно радно време, односно радно време које се изједначава са пуним радним временом. Послодавац може са запосленим да уговори минималну зараду. Минимална зарада утврђује се одлуком Социјално-економског савета. У случају да тај савет не донесе одлуку у року од 10 дана од дана почетка преговора, одлуку о висини минималне зараде доноси Влада. Висина минималне зараде се утврђује у нето износу по радном сату за период од најмање шест месеци и не може се у наредном периоду утврдити у нижем износу од износа који је био утврђен у претходном периоду. Учешће минималне зараде у просечној „нето“ заради износи око 45%, док се за минималну зараду може купити 1,44 минималне потрошачке корпе.

466. Законом о раду регулисани су институти којима се обезбеђује усклађивање професионалног, породичног и личног живота, као што су радно време, ограничење прековременог рада, одмори и одсуства, укључујући и право на породилско одсуство. У свакој календарској години запослени има право на годишњи одмор у трајању утврђеном општим актом и уговором о раду, а најмање 20 радних дана, а законски минимум од 20 радних дана увећава по основу доприноса на раду, услова рада, радног искуства, стручне спреме запосленог и других критеријума утврђених општим актом или уговором о раду.

467. Случајеви у којима запослени има право на накнаду зараде утврђени су Законом о раду, а општим актом (колективним уговором или правилником о раду) могу бити утврђени и други случајеви плаћеног одсуства. Према Закону о раду запослени има право на накнаду зараде на дан празника који је нерадни дан, годишњег одмора, војне вежбе и одазивања на позив државног органа, у случају одсуствовања са рада због привремене спречености за рад до 30 дана и за време прекида рада, односно смањења обима рада до којег је дошло без кривице запосленог, најдуже 45 радних дана у календарској години и за време прекида рада

до кога је дошло наредбом надлежног државног органа или надлежног органа послодавца због необезбеђивања безбедности и заштите живота и здравља на раду, која је услов даљег обављања рада без угрожавања живота и здравља запослених и других лица

468. Запослени такође, има право на плаћено одсуство са рада у укупном трајању до седам радних дана у току календарске године, у случају склапања брака, порођаја супруге, теже болести члана уже породице; пет радних дана због смрти члана уже породице и два дана за сваки случај добровољног давања крви рачунајући и дан давања крви. За времена одсуства запослени има право на накнаду зараде у висини просечне зараде у претходна три месеца, у складу са општим актом и уговором о раду.

469. Случајеви за које послодавац може одобрити неплаћено одсуство, као и дужина трајања неплаћеног одсуства, нису одређени законом. Послодавац ово питање може да регулише општим актом или уговором о раду. За време неплаћеног одсуства запосленом мирују права и обавезе из радног односа, ако за поједина права и обавезе законом, општим актом и уговором о раду није друкчије одређено.

470. Запосленом који одсуствује са рада због: одласка на одслужење, односно дослужење војног рока; упућивања на рад у иностранство од стране послодавца или у оквиру међународно-техничке или просветно-културне сарадње, у дипломатска, конзуларна и друга представништва; привременог упућивања на рад код другог послодавца; избора, односно именовања на функцију у државном органу, синдикату, политичкој организацији или другој јавној функцији чије вршење захтева да привремено престане да ради код послодавца; издржавања казне затвора, односно изречене мере безбедности, васпитне или заштитне мере, у трајању до шест месеци, има право на мировање права и обавезе које се стичу на раду и по основу рада. Ова право има и брачни друг запосленог који је упућен на рад у иностранство у оквиру међународно-техничке или просветно-културне сарадње, у дипломатска, конзуларна и друга представништва.

Члан 8. Право на оснивање и удруживање у синдикате

471. Запосленима се јамчи слобода синдикалног организовања и деловања без одобрења, уз упис у регистар. У складу са Законом о раду синдикатом се сматра самостална, демократска и независна организација запослених у коју се они добровољно удружују ради заступања, представљања, унапређења и заштите својих професионалних, радних, економских, социјалних, културних и других појединачних и колективних интереса. Синдикат се уписује у регистар у складу са законом и другим прописом. Начин уписа синдиката у Регистар уређен је Правилником о упису синдиката у Регистар.

472. Законом о полицији прописано је да полицијски службеници право на синдикално, професионално и друго организовање и деловање остварују на законом утврђен начин. Такође, у складу са Закона о војсци Србије²²⁹ професионални припадници Војске Србије имају право на синдикално организовање, у складу са прописима Владе.

473. Синдикат се оснива у складу са својим општим актом, којим се уређују циљеви, организација, избор органа, чланство у савезима и међународним синдикалним организацијама као и сва друга питања од значаја за рад и деловање синдиката. Запослени непосредно, односно преко својих представника, имају право на удруживање, учешће у преговорима за закључивање колективних уговора, мирно решавање колективних и индивидуалних радних спорова, консултовање, информисање и изражавање својих ставова о битним питањима у области рада.

474. Колективни уговори су акти којима се уређују права, обавезе и одговорности из радног односа, односно по основу рада. Законом није прописан поступак и начин на који се воде преговори за закључивање колективних уговора, осим што из закона произилази да је рок за закључивање колективних уговора 60 дана од дана започињања преговора.

475. У поступку преговарања ради закључивања колективног уговора код послодавца, репрезентативни синдикат је дужан да сарађује са синдикатом у који је учлањено најмање 10% запослених код послодавца, ради изражавања интереса запослених који су учлањени у тај синдикат. Ако се у току преговора не постигне сагласност за закључивање колективног уговора у року од 45 дана од дана започињања преговора, учесници могу да образују арбитражу за решавање спорних питања. Састав, начин рада и дејство одлуке арбитраже споразумно утврђују учесници у закључивању колективног уговора. Рок за доношење одлуке не може бити дужи од 15 дана од дана образовања арбитраже.

476. Законом о мирном решавању радних спорова²³⁰ предвиђено је да се у циљу лакшег постизања споразума може ангажовати миритељ у току преговора. Поред тога, учесницима у закључивању колективних уговора дата је могућност да се у случају спора у закључивању колективних уговора или решавања спорова који настану у његовом закључивању и примени, обрате и Републичкој агенцији за мирно решавање радних спорова. Ако се колективни уговор закључује у делатностима од општег интереса, у случају спора у закључивању, измени и допуни и примени тог колективног уговора постоји обавеза учесника да покрену поступак мирења ради окончања спора.

477. У зависности од нивоа за који се закључују, разликује се општи колективни уговор, посебан колективни уговор и колективни уговор код послодавца. Општи и

²²⁹ „Службени гласник РС” бр. 116/07 и 88/09, члан 14

²³⁰ „Службени гласник РС” бр. 125/04 и 104/09

посебан колективни уговор, као и њихове измене, односно допуне, региструју се код министарства надлежног за послове рада. Ови колективни уговори се објављују се у "Службеном гласнику Републике Србије". Колективни уговор се закључује на период до три године.

478. Министар може одлучити да се колективни уговор или поједине његове одредбе примењују и на послодавце који нису чланови удружења послодаваца - учесника колективног уговора. Такву одлуку министар може донети ако постоји оправдани интерес, а нарочито у два случаја: ради остваривања економске и социјалне политике у Републици Србији, у циљу обезбеђивања једнаких услова рада који представљају минимум права запослених из рада и по основу рада и ради ублажавања разлике у зарадама у одређеној грани, групи, подгрупи или делатности које битно утичу на социјални и економски положај запослених што има за последицу нелојалну конкуренцију, под условом да колективни уговор чије се дејство проширује обавезује послодавце који запошљавају најмање 30% запослених у одређеној грани, групи, подгрупи или делатности.

Право на штрајк

479. Уставом Републике Србије је прописано да запослени имају право на штрајк, у складу са законом и колективним уговором. Право на штрајк може бити ограничено само законом, сходно природи или врсти делатности. Према Закону о полицији, полицијски службеници немају право на штрајк у случају: ратног стања или стања непосредне ратне опасности или ванредног стања; оружане побуне, устанка и других облика насилног угрожавања демократског и уставног поретка Републике Србије или основних слобода и права; проглашене елементарне непогоде или непосредне опасности од њеног настанка на подручју двеју или више подручних полицијских управа Министарства или на целој територији Републике Србије; других непогода и несрећа које ометају нормално одвијање живота и угрожавају безбедност људи и имовине; опасности од угрожавања јавног реда у већем обиму. Према Закона о војсци²³¹ професионалним припадницима Војске Србије није допуштено право на штрајк.

Члан 9. Право на социјалну сигурност

Финансијска подршка породици и деци

480. У права из социјалне сигурности у надлежности Министарства рада и социјалне политике спада и финансијска подршка породици и деци. Права утврђена Законом о финансијској подршци породици са децом²³² су: накнада зараде за време породилског одсуства, одсуства са рада ради неге детета и одсуства са рада ради посебне неге детета; родитељски додатак; дечији додатак; накнада трошкова боравка у предшколској установи за децу без родитељског старања; накнада трошкова боравка у предшколској установи за децу са сметњама

²³¹ Члан 14.

²³² „Службени гласник РС” бр. 16/02, 115/05, 107/09

у развоју; регресирање трошкова боравка у предшколској установи деце из материјално угрожених породица. О обезбеђивању ових права стара се Република, осим о регресирању трошкова боравка у предшколској установи деце из материјално угрожених породица, о чијем обезбеђивању се, у складу са законом, стара локална самоуправа. Поред тога, локалне самоуправе ако су обезбедиле средства, могу да утврде и друга права, већи обим права од права утврђених законом и повољније услове за њихово остваривање.

Деца без родитељског старања

481. Деца без родитељског старања посебно су заштићена Породичним законом. Према Анализи извештаја о раду установа социјалне заштите у Републици Србији за 2008. годину, коју је сачинио Републички завод за социјалну заштиту, у структури корисника услуга центара за социјални рад у групи корисника деца и омладине (172.381) евидентирано је одсуство родитељског старања код 5,7% или 9.790 деце и омладине, док је у 2007. години утврђено 9.572 деце и омладине. Такође је евидентирано да међу децом са инвалидитетом или децом ометеном у развоју (12.004 деце) постоји одређен број деце без родитељског старања. У децембру 2008. евидентирано је 1.516 деце угрожене одсуством родитељског старања или 12,6% од укупног броја евидентираних деце и омладине ометене у развоју. На основу анализе података за активне случајеве деце на крају 2008. године, коју сачињава 8.664. деце без родитељског старања, према узрасту деце и родној припадности, констатовано је да највећу групу чине деца на узрасту од 8 – 17 година и нешто чешће мушка од женске деце и омладине

482. Услуге социјалне и породично-правне заштите финансирају се из буџета Републике, и то за децу без родитељског старања и за децу са инвалидитетом. За децу без родитељског старања се може констатовати повећан број мера, облика и услуга у оквиру јавних овлашћења, и то: усвојења, старатељства, привременог старатељства као и услуге за професионално оспособљавање. Највеће је повећање броја мера и услуга код ове деце у броју услуга смештаја у хранитељску породицу и материјалног обезбеђења. Пад у броју услуга за ову децу се може констатовати за услугу - смештај у установу социјалне заштите и додатак за туђу помоћ и негу и увећани додатак.

483. Деца са инвалидитетом у 2008. години користе у већем броју све мере и услуге које се финансирају из буџета Републике сем услуга смештаја у установу социјалне заштите. Према подацима Републичког завода за социјалну заштиту, прибављеним за сачињавање извештаја о раду центара за социјални рад у Републици Србији за 2009. годину, деце и омладине без родитељског старања је у 2008. години 9790 (од укупног броја 164772), а у 2009. години 11252 (од укупног броја 186592).

484. Обезбеђивање социјалне и породично-правне помоћи породици и деци недржављанима у Републици Србији обезбеђује се у случају социјалне потребе, односно, у ситуацији када им је неопходно пружити ургентну помоћ из области социјалне и породично-правне заштите (једнократна новчана, привремена смештај у прихватилиште или прихватну станицу, привремена старатељска заштита), и о томе обавештава њихово конзуларно представништво. Обавештавање иностране

државе се спроводи преко Министарства рада и социјалне политике, сагласно одредбама који уређује управни поступак.

Пензијско и инвалидско осигурање

485. Законом о пензијском и инвалидском осигурању²³³ прописано је право на најнижи износ пензије. Ово право остварују осигураници чији су износи пензије мањи од законом утврђеног најнижег износа (гарантованог минимума). Прописани су услови за стицање права на старосну пензију, за осигуранике жене и осигуранике мушкарце: кад наврши 65 (мушкарац), односно 60 (жена) година живота и најмање 15 година стажа осигурања; кад наврши 40 (мушкарац), односно 35 (жена) година стажа осигурања и најмање 53 године живота; кад наврши 45 година стажа осигурања (услов је исти и за осигуранике жене и осигуранике мушкарце).

Члан 10. Право на заштиту породице

Породиљско одсуство

486. Влада Србије је 2008. године донела Стратегију подстицања рађања. Стратегијом утврђене активности усмерене су на директну финансијску подршку породици, активне мере запошљавања младих незапослених родитеља, повољније услове за решавање стамбених питања родитеља са децом, развој разноврсних програма и услуга предшколских установа и школа, развој разноврсних сервисних услуга породици, јачање компетенција за родитељску улогу, очување и унапређивање здравља родитеља и деце.

487. Запослена жена има право на породилско одсуство, одсуство са рада ради неге детета и одсуство са рада ради посебне неге детета. Запослена жена има право да отпочне породилско одсуство на основу налаза надлежног здравственог органа најраније 45 дана, а обавезно 28 дана пре времена одређеног за порођај. Породилско одсуство и одсуство са рада ради неге детета укупно могу да трају највише 365 дана од дана отпочињања породилског одсуства за прво и друго дете.

488. Право на породилско одсуство и одсуство са рада ради неге детета у укупном трајању од две године има запослена жена : за треће, четврто и свако наредно дете; која у првом порођају роди троје или више деце и жена која је у ранијим порођајима родила једно, двоје или троје деце, а у наредном порођају роди двоје и више деце.

489. Родитељ детета коме је неопходна посебна нега због здравствених проблема има право да, по истеку породилског одсуства и одсуства са рада ради неге детета,

²³³ „Службени гласник РС” бр. 34/03,85/05

одсуствује са рада или да ради са половином пуног радног времена, најдуже до навршених пет година живота детета.

490. Породиљско одсуство и одсуство са рада ради неге детета може да користи и отац под условом да пружи доказе да је мајка спречена да се стара о детету. Право на породилско одсуство отац може да оствари. Отац може да отпочне са коришћењем одсуства ради неге детета по истеку три месеца од дана порођаја супруге. То право отац детета има и када мајка није у радном односу.

Члан 11. Право на одговарајући стандард живота

Граница сиромаштва

491. Стратегијом за смањење сиромаштва сиромаштво је дефинисано као вишедимензионални феномен а за потребе мерења сиромаштва у Републици Србији користе се апсолутна и релативна линија сиромаштва.

492. Као основни извор података за праћење сиромаштва коришћена је Анкета о животном стандарду која је реализована 2003. године и 2007. године. Подаци Анкете о животном стандарду из 2007. године показали су да је сиромаштво у овом периоду износило 6,6% и да је проценат сиромашних у односу на 2003. годину преполовљен.

493. Поред Анкете о животном стандарду, сиромаштво у Републици Србији тренутно се мери уз помоћ Анкете о потрошњи домаћинства. Апсолутна линија сиромаштва, као и национално специфични индикатор релативне линије сиромаштва мере се на основу агрегата потрошње. Релативна линија сиромаштва израчунава се у складу са ЕУ индикатором на основу прихода. Анкету о потрошње домаћинства редовно спроводи Републички завод за статистику на основу препоруке Еуростата и Међународне организације рада. По подацима Анкете о потрошњи домаћинства, након периода пада броја сиромашних и стагнације броја сиромашних у Србији (6,1% - 2008 у току 2009. године дошло је до раста броја људи испод апсолутне линије сиромаштва (6,9% - 2009. година).

Члан 12. Право на здравље

494. Грађани Републике Србије, као и друга лица која имају пребивалиште или боравиште у Републици имају право на здравствену заштиту, у складу са Законом о здравственој заштити, као и дужност чувања и унапређења свог и здравља других грађана као и услове животне и радне средине. Друштвена брига за здравље становништва остварује се на нивоу Републике, аутономне покрајине, општине, града, послодавца и појединца. У оквиру друштвене бриге за здравље обезбеђује се здравствена заштита која обухвата: очување и унапређење здравља, откривање и сузбијање фактора ризика за настанак обољења, стицање знања и навика о здравом начину живота; спречавање, сузбијање и рано откривање болести; правовремену

дијагностику, правовремено лечење, рехабилитацију оболелих и повређених; информације које су становништву или појединцу потребне за одговорно поступање и за остваривање права на здравље.

495. Права из обавезног здравственог осигурања јесу: право на здравствену заштиту, право на накнаду зараде за време привремене спречености за рад осигураника, као и право на накнаду трошкова превоза у вези са коришћењем здравствене заштите. Право на здравствену заштиту које се обезбеђује обавезним здравственим осигурањем обухвата: мере превенције и раног откривања болести; прегледе и лечење жена у вези са планирањем породице као и у току трудноће, порођаја и материнства до 12 месеци након порођаја; прегледе и лечење у случају болести и повреда; прегледе и лечење болести уста и зуба; медицинску рехабилитацију у случају болести и повреде; лекове и медицинска средства; протезе, ортозе и друга помагала за кретање, стајање и седење, помагала за вид, слух, говор, стоматолошке надокнаде као и друга помагала.

Члан 13. Право на образовање

Основни циљеви образовања

496. Право на образовање уређено је Уставом Републике Србије²³⁴, Законом о основама система образовања и васпитања²³⁵ и Законом о високом образовању.²³⁶ Усвојени стратешки документи у области образовања су: Стратегија развоја стручног образовања и Акциони план за развој средњег стручног образовања као и Стратегија развоја образовања одраслих у Републици Србији.

497. Основни циљеви образовања и васпитања у Републици Србији су: пун интелектуални, емоционални, социјални, морални и физички развој сваког детета и ученика, у складу са његовим узрастом, развојним потребама и интересовањима; стицање квалитетних знања и вештина и формирање вредносних, језичке, математичке, научне, уметничке, културне, техничке, информатичке писмености, неопходних за живот и рад у савременом друштву; развој способности комуницирања, дијалога, осећања солидарности, квалитетне и ефикасне сарадње са другима и способности за тимски рад и неговање другарства и пријатељства; развој свести о значају одрживог развоја, заштите и очувања природе и животне средине, еколошке етике и заштите животиња; формирање ставова, уверења и система вредности, развој личног и националног идентитета, развијање свести и осећања припадности држави Србији, поштовање и неговање српског језика и свог језика, традиције и културе српског народа, националних мањина и етничких заједница, других народа, развијање мултикултурализма, поштовање и очување националне и светске културне баштине; развој и поштовање расне, националне, културне, језичке, верске, родне, полне и узрастне равноправности, толеранције и уважавање различитости.

²³⁴ Члан 71.

²³⁵ Члан 6.

²³⁶ Члан 8.

498. Припремни предшколски програм је обавезан у трајању четири сата дневно, најмање девет месеци, а финансира се 12 месеци, пред полазак у школу. Основно образовање и васпитање, од првог до осмог разреда је обавезно и бесплатно. Средње образовање је бесплатно у државним школама за редовне и ванредне ученике, под једнаким условима. Услов за четворогодишње школовање је положен квалификациони односно пријемни испит. Лице које је стекло средње образовање, а жели да се преквалификује или доквалификује, стекне специјалистичко или мајсторско образовање, плаћа школарину, чију висину утврђује Министарство просвете према врсти образовања. Ради постизања пуне равноправности у стицању образовања, поједини полазници или групе полазника могу да се ослободе плаћања школарине. Сви грађани имају, под једнаким условима, приступ високошколском образовању.

Образовни профили

499. Школске 2009/10. године, у образовном систему су активна 62 модернизована образовна профила, у 13 подручја рада. Директори школа обучени су у савременом управљању образовном институцијом; наставници, који реализују модернизоване образовне профиле, прошли су низ обука, усмерених на начин преношења знања, усклађен са циљевима и исходима, на начин сарадње са локалном заједницом и социјалним партнерима и на конкретне стручне новине у наставном плану и програму. Школе су опремљене савременом опремом за реализацију плана и програма. Својом структуром модули обезбеђују стицање знања, вештина и способности (компетенција) и међудисциплинарно, односно међупредметно повезивање. Програми стручних школа се стално иновирају. Тренутно се у школској 2009/10. години у четворогодишњим средњим стручним школама у огледу реализују 43 образовна профила, а у трогодишњим средњим стручним школама – у огледу се реализују 18 образовних профила и то у 178 средњих стручних школа, а у 17 гимназија се реализује оглед информатике, у 3 гимназије оглед математике (за посебно надарене ученике 7. и 8. разреда основне школе). Од 2010/11. школске године наставни планови и програми биће замењени и модернизовани у 9 образовних профила (7 у подручју рада пољопривреда, производња и прерада хране, 1 у подручју рада електротехника и 1 у подручју рада геодезија и грађевинарство). У оквиру Програма реформе средњег стручног образовања као део иновација у систему образовања, уведени су огледи у 9 подручја рада: пољопривреда, производња и прерада хране; машинство и обрада метала; грађевинарство и геодезија; електротехника; шумарство и прерада дрвета; хемија, неметали и графичарство; економија право и администрација; здравство и социјална заштита и саобраћај.

Припадници националних мањина

500. Припадници националних мањина, непосредно или преко својих представника, у оквиру колективних права, учествују или сами одлучују о појединим питањима везаним за своју културу, образовање, обавештавање и службену употребу језика и писма. Када се образовно васпитни рад остварује на српском језику, припадници националних мањина имају могућност да у школи изучавају своју историју, традицију и културу кроз предмет Матерњи језик са елементима националне културе (остварује се за припаднике хрватске, бошњачке, буњевачке, македонске, бугарске и ромске националне мањине). Настава се може остваривати на језику националне мањине (остварује се на мађарском, румунском, русинском, словачком, турском, хрватском и албанском језику) или двојезично, ако се за такву наставу пријави најмање 15 ученика²³⁷, а уз сагласност министра и за мању групу (остварује се за припаднике бугарске, мађарске, словачке и румунске националне мањине). Поред предмета Матерњи језик са елементима националне културе, настава Грађанског васпитања такође пружа широке могућности за интеркултурално васпитање и образовање.

501. Доношење програма основног и средњег образовања и васпитања за припаднике националних мањина на предлог Националног савета националне мањине и мишљења Националног просветног савета, поверен је Аутономној покрајини Војводини²³⁸, а послови Завода за унапређивање образовања и васпитања који се односе на образовно-васпитни рад на језицима националних мањина, поверени су Педагошком заводу Војводине. Основна школа може да остварује и индивидуалан програм језика националне мањине за ученике који не познају језик на коме се изводи настава.

502. По Закону о високом образовању, високошколска установа може остваривати програм на језику националне мањине уколико је такав програм акредитован. Доношење студијског програма и утврђивање његовог садржаја у делокругу је самосталне високошколске установе (универзитета, високе школе, академије струковних студија и високе школе струковних студија), у складу са начелом аутономије. Сви прописи донети у склопу реформе образовања у складу су са препорукама Савета Европе.

Члан 15. Право на културу

503. Законом о култури²³⁹ прецизирају се начела културног развоја у Републици Србији и то: слобода изражавања у културном или уметничком стваралаштву, аутономија субјеката у култури, отвореност и доступност културних садржаја јавности и грађанима, уважавање културних и демократских вредности европске и националне традиције и разноликости културног израза, интегрисање културног развоја у социо-економски и политички дугорочни развој демократског друштва,

²³⁷ Закона о основној школи, члан 5.

²³⁸ "Службени гласник РС", бр. 6/02, 101/07, 51/09

²³⁹ „Службени гласник РС”, бр. 72/09

демократичност културне политике, равноправност субјеката у оснивању установа и других правних лица у култури, и равноправност у раду свих установа и других субјеката у култури, децентрализација у одлучивању, организовању и финансирању културних делатности, подстицање културног и уметничког стваралаштва и чување културног и историјског наслеђа, као и подстицање одрживог развоја културне средине, као интегралног дела животне средине. Закон, поред постојеће праксе давања признања за врхунски допринос националној култури, предвиђа и увођење награде за подстицање културног стваралаштва. Остваривање културне политике, у складу са Законом остварује се преко Националног савета за културу.

504. Конкурсно финансирање пројеката и програма је редовна процедура Министарства културе која се стално усавршава. Тако је 2007. године уведен конкурс за стваралаштво националних мањина и етничких група, 2008. године конкурс за Србе који живе у иностранству, за децу и младе, за особе са инвалидитетом, за научно истраживачки рад, за превођење дела српске књижевности на друге језике.

505. Као посебна мера у циљу децентрализације културе у 2009. години покренут је пројекат Србија у Србији који подразумева гостовање програма националних установа и истакнутих уметника по мањим и неразвијеним деловима Републике Србије.

506. У 2007. години уведена је мера националних пензија у виду трајне месечне новчане накнаде, уз постојећу пензију, а за изузетан допринос и заслуге појединаца у култури.

507. Министарство културе расписује годишњи конкурс за суфинансирање пројеката/програма у области јавног информисања који својим садржајима доприносе и остваривању права на јавно и објективно информисање свих категорија друштва, а нарочито се стимулише коришћење посебних информационих технологија и програм намењеним деци и младима.

Заштита од злоупотреба научног и техничког напретка

508. Најновије промене у законодавном делу, а у вези заштите људског достојанства и дечијих права од злоупотреба научног и техничког напретка, односе се на прописивање кривичног дела (у оквиру ХВИИИ главе Кривичног законика, као члана 185-б), које гласи: „Искоришћавање рачунарске мреже или комуникације другим техничким средствима за извршење кривичних дела против полне слободе према малолетнику”. Министарство за телекомуникације и информационо друштво, у оквиру кампање „Заштитимо децу на Интернету”, у 2009. години, организовало је низ округлих столова и трибина у више од 120 градова у Србији. Израђене су брошуре за децу и родитеље, направљена ТВ реклама и Веб сајт са свеобухватним информацијама. Министарство је 10. фебруара 2009. године, ту годину прогласило - годином заштите деце на Интернету.

ПРИЛОГ 1

*ПРИМЕНА
МЕЂУНАРОДНОГ ПАКТА О ЕКОНОМСКИМ,
СОЦИЈАЛНИМ И КУЛТУРНИМ ПРАВИМА
НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ*

Увод

1. Комитет за економска, социјална и културна права је на свом 34. заседању, на једанаестом, дванаестом и тринаестом састанку од 2-3. маја 2005. године, разматрао Иницијални извештај о примени Међународног пакта о економским, социјалним и културним правима у тадашњој државној заједници Србији и Црној Гори за период 1990-2002. године²⁴⁰.

2. Узимајући у обзир објашњење које је својевремено дала национална делегација Србије и Црне Горе²⁴¹, о немогућности да поднесе извештај о извршавању својих одговорности у вези са ситуацијом у области људских права на Косову и Метохији, у својим завршним примедбама²⁴², Комитет за економска, социјална и културна права навео је следеће:

“Комитет је примио к знању објашњење Државе чланице о њеној немогућности да поднесе извештај о усвојеним мерама и постигнутом напретку у остварењу поштовања права признатих Пактом када је реч о Косову и Метохији, где цивилну управу врши Мисија привремене управе Уједињених нација на Косову (УНМИК) на основу Резолуције 1244 Савета безбедности УН. Држава чланица предложила је да Комитет позове УНМИК да Комитету поднесе Допунски извештај о примени Пакта на Косову. Комитет, међутим, позива Државу чланицу да од Генералног секретара затражи да јој се доставе подаци које прикупи УНМИК, у складу са тачком 11 (ј) Резолуције СБУН 1244 (1999), о уживању права признатих Пактом на Косову од 1999. године и да, без прејудуцирања правног статуса Косова, на основу такве информације допуни свој Иницијални извештај овом Комитету. У том смислу, Комитет захтева од Државе чланице да у сарадњи и уз помоћ УНМИК-а и локалних цивилних власти на Косову поднесе додатну информацију у вези са применом Пакта на Косову до 30. јуна 2006. године.“

3. У складу са препорукама Комитета, Република Србија упутила је 1. јуна 2005. године писмо Њ.Е. Кофи Анану, тадашњем Генералном секретару Уједињених нација, којим га упознаје са закључком Комитета у вези са подношењем Извештаја о примени Међународног пакта о економским, културним и социјалним правима) у даљем тексту: Пакта) на Косову и Метохији.

4. У свом одговору од 23. септембра 2005. године, Генерални секретар пише да је УНМИК започео процес припреме извештаја о ситуацији у погледу људских права на Косову од јуна 1999. године. Такође је навео да “...[и]ако ... није правно обавезан дужношћу подношења извештаја (на основу Пакта), УНМИК је ипак спреман да Извештај о примени Пакта на Косову непосредно поднесе Комитету за економска, социјална и културна права. Тим поступком УНМИК прихвата своје одговорности на основу Резолуције СБ 1244 (1999) да штити и унапређује људска права на Косову“.

²⁴⁰ E/1990/5/ под 61

²⁴¹ 4. фебруара 2003. године, Савезна Република Југославија променила је име у Србија и Црна Гора.

²⁴² E/C.12/1/ под 108

5. Прихватајући своје одговорности из Резолуције 1244 Савета безбедности да штити и унапређује људска права на Косову и Метохији и своју обавезу на основу Уставног оквира да обезбеди поштовање међународно признатих људских права и основних слобода, октобра 2007. године УНМИК је Комитету за економска, социјална и културна права поднео Документ о Примени Међународног Пакта о економским, социјалним и културним правима на Косову и Метохији од 1999. године ²⁴³.

6. Коментари и примедбе Републике Србије на Извештај УНМИК-а су следећи:

7. Надлежне власти Републике Србије пажљиво су прегледале УНМИК-ов Документ о примени Пакта на Косову и Метохији. Извештај је веома обиман и усмерен првенствено на опис законодавства и делимично активности које је УНМИК предузео у том погледу. У ствари, Извештај не одражава стварну ситуацију на терену. Он није поткрепљен релевантним статистичким подацима, нити описује мере предузете да би се унапредило стање људских права.

8. Позивањем на један број закона и прописа у вези са људским правима, УНМИК је покушао да скрене пажњу на напоре које је уложио у изградњу правног система. Као што потврђују и многи експертски извештаји, правни систем на Косову и Метохији одликује неуредност и општа конфузија, надлежности које се преклапају или их нема, области које уређују више правних прописа, бројни превазиђени или анахрони закони и подзаконски акти и нејасна и неприменљива правила о обавезности правних прописа. У правној пракси Косова и Метохије често се, чак и када је нека Уредба написана и усвојена у сарадњи са УНМИК-ом, одлаже њено спровођење из разноразних разлога. У ствари, за већину закона које усвоји Скупштина Косова неопходно је да се донесу подзаконски акти, да се ангажују или обуче стручњаци и административно особље које ће да их примењује или надгледа њихово спровођење, као и стварање материјалних и техничких услова за њихово спровођење у пракси.

9. Када се у виду има све напред наведено, укупан ниво људских права на Косову и Метохији још увек је испод минимума међународних стандарда. Озбиљне анализе показују да нарочито много проблема има у области дискриминације и имовинских права.

10. Непостојање чврстих гаранција безбедности и даље утиче углавном на припаднике мањинских група чија је слобода кретања ограничена, а самим тим ограничен им је и приступ здравственим, образовним и другим институцијама. Етничке тензије, засноване на лошим искуствима са насиљем, доприносе сталном осећању несигурности код Срба и припадника осталих неалбанских заједница. Оваква атмосфера у великој мери доприноси крајње спором процесу повратка интерно расељених лица на Косово и Метохију.

²⁴³ УН/док. Е/С.12/УНК/1

Ефективна доступност документа УНМИК-а

11. Република Србија изражава озбиљну забринутост због неблаговременог објављивања УНМИК-овог документа или УНМИК-ових докумената на службеним језицима у употреби на територији Косова и Метохије – српском и албанском.

12. Додатну забринутост у том смислу изазива лош квалитет приложеног превода на српски језик, што неизбежно упућује на закључак да се овом питању од изузетног значаја за мањинске заједнице приступило на очито, недовољно озбиљан и професионалан начин. Све наведено изазива основану сумњу у искреност намера УНМИК-а да у процес разматрања Документа укључи и спољну, конструктивну критику невладиног сектора и шире јавности. Очигледно закаснило објављивање Извештаја на језику заједница у супротности је са опште признатим правом на употребу сопственог језика и писма и у директној је супротности са духом Пакта²⁴⁴.

Применљивост Пакта на Косову

13. Један од главних проблема у погледу спровођења одредаба Пакта и њиме гарантованих права на Косову и Метохији је чињеница да, обавеза његове непосредне примене од стране носилаца јавних функција до сада није била експлицитно предвиђена релевантним законом.

14. Резолуцијом 1244 Савета безбедности УН установљена је као једна од основних одговорности УНМИК-а „заштита и унапређење људских права“²⁴⁵. У оквиру свог мандата, УНМИК је Уредбом 1999/24²⁴⁶ предвидео да су међународни стандарди људских права, укључујући и оне садржане у Пакту који су саставни део свеобухватног правног корпуса важећег на Косову и Метохији, обавезни за све вршиоце јавне власти и особе на функцијама на Косову и Метохији.²⁴⁷

15. Приликом набрајања применљивих међународних инструмената о људским правима, УНМИК-ова Уредба 2001/9 о Уставном оквиру за привремену самоуправу на Косову²⁴⁸, није Привременим институцијама самоуправе (ПИС)²⁴⁹ изричито наметнула еквивалентну обавезу поштовања Пакта. У том контексту, упутно је приметити да је, и поред пропуста у набрајању, Пакт и даље директно применљив на Косову и Метохији. Сем поменуте Уредбе 1999/24, чисто термилошки

²⁴⁴ Видети чланове 77. и 76. Лимбуршких начела за примену Међународног пакта о економским, социјалним и културним правима (Лимбуршка начела) (02.-06.06.1986.)

²⁴⁵ Тачка 11 (ј) Резолуције СБУН 1244 (10. јун 1999.).

²⁴⁶ УНМИК-ова Уредба 1999/24 (12. децембар 1999) о важећем закону на Косову, измењена и допуњена УНМИК-овом Уредбом 2000/59 (27. октобар 2000.).

²⁴⁷ Члан 1.3 (д) Уредбе 1999/24 (12. децембар 1999) о важећем закону на Косову. Видети и чланове 17. и 19. Мастрихтских смерница о кршењима економских, социјалних и културних права са научног скупа у Мастрихту 22-26. јануара 1997. године (у даљем тексту: Мастрихтске смернице).

²⁴⁸ УНМИК-ова Уредба 2001/9 (15. мај 2001.)

²⁴⁹ Привремене институције самоуправе (ПИС) су локална административна тела на Косову и Метохији која је установио УНМИК у складу са одредбама Резолуције 1244 СБУН.

посматрано, принципи садржани у Пакту нису *искључени* из директне примене на Косову и Метохији, већ само нису експлицитно *поменути*. Наиме, текст члана 3.2 Уредбе 2001/9 предвиђа да ће „[ПИС] поштовати и гарантовати међународно призната људска права и основне слободе, укључујући права и слободе садржане у: ... [курзив додат]“. Сходно томе, листа применљивих стандарда и заштићених људских права, и поред наизглед ограничавајућих одредаба чланова 3.2 и 3.3²⁵⁰, практично је отворена.

16. Поред тога, не треба заборавити да релевантно домаће право, признато као важеће на Косову и Метохији сходно УНМИК-овој Уредби 1999/24²⁵¹, обухвата овај Пакт, јер је он био потврђен 2. јуна 1971. године од стране некадашње Социјалистичке Федеративне Републике Југославије (СФРЈ). Члан 210. Устава СФРЈ из 1974. године изричито је предвиђао непосредну применљивост постојећих и објављених међународних уговора пред судовима.

17. Без обзира на питања законитости и легитимитета било ког преноса овлашћења на друге структуре власти, УНМИК је према постојећем правном оквиру обавезан да поштује и унапређује Пактом гарантована права. Уочени тренд ка постепеном изузимању Пакта из корпуса директно применљивих правних инструмената на Косову и Метохији изазива оправдане сумње у спремност, односно, у постојање политичке воље постојећих структура власти на Косову и Метохији да обезбеде доследну заштиту социјалних, економских и културних права. Овакав приступ захтева прецизно изјашњење о разлозима и појашњење таквог поступања те одлучно реаговање у циљу успостављања правне сигурности.

18. Једна од препрека за пуну заштиту права гарантованих Пактом била је и одсуство структурне објективности Саветодавног панела за људска права (Human Rights Advisory Panel, ХРАП), као и чињеница да одлуке овог тела нису биле обавезујућег карактера. ХРАП је имао дужност да објављује „закључке“ о евентуалним кршењима људских права (укључујући и оних гарантованих Пактом²⁵²) од стране УНМИК-а²⁵³ (који именује чланове ХРАП-а) која су се десила у периоду после 23. априла 2005. године²⁵⁴ и, „уколико је неопходно, даје препоруке“. Ти закључци и препоруке су се затим достављали СПГС-у који је, сходно члану 17.3 Уредбе, имао „искључиву моћ и дискреционо право“ да одлучи да ли да поступи према тим закључцима. Тиме је институција која је првобитно заснована на идеји независности и непристрасности²⁵⁵, у потпуности лишена „неопходног ауторитета и независности“ од УНМИК-а у вршењу свог мандата²⁵⁶.

²⁵⁰ Члан 3.3 Уредбе 2001/9: "Одредбе о правима и слободама изнете у овим документима ће се директно примењивати на Косову као саставни део овог Уставног оквира".

²⁵¹ Члан 1.1. УНМИК Уредбе 1999/24.

²⁵² Ибид, члан 1.2.

²⁵³ Ибид, члан 1.1.

²⁵⁴ Ибид, члан 2.

²⁵⁵ Видети Европска комисија за демократију преко закона (Венецијанска комисија), „Мишљење о људским правима на Косову: Могуће установљавање механизма за преиспитивање“, Мишљење бр. 280/2004 (11. октобар 2004.), ЦДЛ-АД (2004)033, део VI Б (б), нарочито пара. 106.

²⁵⁶ Хјуман рајтс воч (Human Rights Watch), „Светски извештај за 2007. годину“, стр. 419.

19. Иако је члан 10. Уредбе 2006/12, који уређује могућност да заинтересовано лице поднесе представку ХРАП-у, ступио на снагу 23. априла 2006. године, ХРАП практично није био функционалан до октобра 2007. године. Формално-правно установљавање ХРАП-а није било праћено практичним мерама које би омогућиле подношења представки. Ово је последица, између осталог, тога што није било организованог управљања информисањем, чиме би заинтересована лица сазнала за постојање и мандат овог механизма. Као резултат закаснеле и спорадичне медијске кампање, за првих 18 месеци свог постојања ХРАП је примио само 14 представки.²⁵⁷ Чланови ХРАП-а су именовани тек у октобру 2007. године; своју прву сесију одржали су у новембру исте године, док је Пословник о раду усвојен 4. фебруара 2008.²⁵⁸ Неоправдано одлагање пуне функционалности ХРАП-а, уз већ постојећи проблем необавезности његових одлука, додатно су довели у питање могућност ефективне заштите и економских, социјалних и културних права на Косову и Метохији.

20. Још један проблем у погледу доступности ХРАП-а жртвама кршења људских права је и чланом 3.1 Уредбе 2006/12 утврђен рок од шест месеци од доношења коначне одлуке (од стране УНМИК институција) за обраћање ХРАП-у, као временски критеријум за прихватљивост представке. За спорне одлуке надлежних органа донете на почетку тек формалног постојања ХРАП-а, кад није било практичне могућности за подношење захтева нити адекватне кампање информисања јавности, заинтересована лица су, због протеча рока, објективно била онемогућена да се обрате овој институцији у потрази за правним леком.

21. Током периода практичне нефункционалности ХРАП-а, оштећена лица нису имала могућност да се за еквивалентну заштиту обрате ни Институцији омбудсмана на Косову (ОИК). Разлог лежи у чињеници да је, ступањем на снагу УНМИК Уредбе 2006/6²⁵⁹ 16. фебруара 2006. године, у потпуности укинута надлежност ОИК за разматрање наводних кршења људских права од стране УНМИК-а²⁶⁰, односно, нови ОИК је постао надлежан за разматрање само повреда људских права од стране ПИС.

22. У оваквом контексту, од ступања на снагу Уредбе 2006/6 16. фебруара 2006. године до фактичког почетка функционисања ХРАП-а, дакле, најраније у октобру 2007. године, потенцијално заинтересована лица била су апсолутно лишена било

²⁵⁷ Медијска кампања је започета фебруара и марта 2008. године. Реализована је кроз само пар локалних ТВ станица које свој програм емитују скоро искључиво на албанском језику и које не гледају припадници не-албанских заједница. Изјава г. Џона Рајана, извршног службеника секретаријата ХРАП-а, изнета на састанку са правним експертима Међународне организације за миграције (ИОМ, Пројект институционалне подршке Влади Републике Србије у сектору избеглица и интерно расељених лица) дана 23. јула 2008. године.

²⁵⁸ Изјава г. Џона Рајана, ибид.

²⁵⁹ УНМИК Уредба 2006/6 (16. фебруар 2006.) о Институцији омбудсмана на Косову.

²⁶⁰ Ова надлежност је постојала у складу са Чланом 3.1 УНМИК-е Уредбе 2000/38 (30. јун 2000.) о установљењу Институције омбудсмана на Косову. Ова Уредба је укинута Чланом 19.6 нове Уредбе 2006/6.

какве заштите у случајевима кршења, између осталих, економских, социјалних и културних права на Косову и Метохији од стране УНМИК-а.

23. После престанка рада ХРАП, ЕУЛЕКС је основао свој независни механизам за заштиту људских права под именом Комисија за заштиту људских права (Human Rights Review Panel). Комисија је основана одлуком Европске уније од 20. новембра 2009. године. ХРРП има ограничени мандат и може да прима само приговоре оних који сматрају да су жртве кршења људских права од стране мисије ЕУЛЕКС у вршењу њеног мандата.

24. Према објављеној вести на интернет презентацији ХРРП, Комисија је почела са радом маја 2010. године. Тада је тадашњи вршилац дужности шефа Мисије Рој Рив именовано три изабрана члана Комисије на период од годину дана. На првом састанку, Комисија је расправила организационе и радне аспекте и именовала г. Антонија Балсама као председавајућег. Тада је предвиђено да се прва редовна сесија ХРРП одржи од 9. до 11. јуна 2010. године, а да се затим редовно састаје у просторијама које треба да добије. Даљи рад ове Комисије не може да се прати јер њихова интернет презентација није активна.

Забрана дискриминације

25. Скупштина Косова усвојила је 30. јула 2004. године Закон против дискриминације (ЗПД), а 20. августа исте године проглашен је УНМИК Уредбом бр. 2004/32.²⁶¹ Овај закон донет је у складу са највишим стандардима заштите једнакости.²⁶² ЗПД прописује забрану свих облика дискриминације²⁶³ и штити појединца не само од дискриминаторне праксе јавних органа, већ и од дискриминаторног понашања правних и физичких лица (вертикални и хоризонтални ефекат)²⁶⁴. По свом *ratione materiae* одређењу, ЗПД прописује забрану дискриминације у приступу и уживању било ког права уређеног важећим правним прописима у Покрајини²⁶⁵, прописује посебну заштиту мањинским заједницама²⁶⁶, поставља законске основе за примену афирмативних мера²⁶⁷ и, као најважније, установљава прилично разрађен систем санкција за кршење својих

²⁶¹ Закон против дискриминације бр. 2004/32 проглашен УНМИК Уредбом бр. 2004/32 о Проглашењу Закона против дискриминације, од 20. августа 2004. године.

²⁶² Директива Савета 2000/43/ЕС о спровођењу принципа једнаког поступања према особама без обзира на њихово расно или етничко порекло (објављена у СГ Л 180 од 19. јула 2000.) и Директива Савета 2000/78/ЕС којом се утврђује општи оквир за равноправан третман при запошљавању и на раду (објављен у ОГ Л 330 од 2. децембра 2000.).

²⁶³ Члан 2 Закона против дискриминације бр. 2004/32.

²⁶⁴ *Ибид.*, Члан 4.

²⁶⁵ *Ибид.*

²⁶⁶ ЗПД пружа посебну заштиту мањинским заједницама изричито прописујући забрану дискриминације у оним областима које су од нарочитог значаја за опстанак и равноправан третман ових заједница. Видети члан 4, став (х), (и), (к), (л), (м) Члан 4 Закона против дискриминације бр. 2004/32.

²⁶⁷ Члан 6 Закона против дискриминације бр. 2004/32.

одредби²⁶⁸. Нажалост, ни УНМИК ни ПИС нису предузели мере неопходне за спровођење и примену овог иначе високо квалитетног законског текста.

26. Околност да ЗПД пружа заштиту и од најсуптилнијих облика дискриминације у грубом је контрасту са свакодневним примерима непосредне дискриминације којима се појединцима на Косову и Метохији онемогућава да остваре права гарантована овим Пактом.²⁶⁹ Заправо, тешко је и почети анализу ЗПД у односу на остварење економских, културних и социјалних права у ситуацији када нису остварене ни елементарне претпоставке за важење његових одредби. Степен спровођења и непримењивања овог Закона је толики да се основано може тврдити да се ради о закону који уопште није заживео у косовском правосудном систему.²⁷⁰

27. Пре анализе изнетих препрека за његово спровођење треба указати на неразумљивост текста закона и подзаконских аката за његово спровођење. Већ и летимичан поглед на српску верзију текста ЗПД-а указује на кршење принципа на коме се он заснива, то јест, на забрану језичке дискриминације.

28. Наиме, текст ЗПД-а на српском не поштује правописна правила српског језика, и одређена слова замењује панданима у енглеском језику, а сам превод је врло лош.²⁷¹ Ситуација је много гора када је у питању основни подзаконски акт за спровођење ЗПД-а. Граматичке и појмовне грешке у српској верзији Административног упутства бр. 04/2006 о спровођењу ЗПД²⁷² (даље: "Административно упутство (АУ) бр. 04/2006") толиког су обима да је свако настојање да се докучи значење одредби овог правног текста обесмишљено.²⁷³

29. Збуњеност текстом Административног упутства бр. 04/2006 достиже врхунац кад се уочи да дужина одредбе из члана 6. битно варира у зависности од тога да ли тај члан читамо на албанском, енглеском или српском језику. Док у енглеском тексту Упутства овај члан има само један став, и у албанској и у српској

²⁶⁸ *Ибид*, Члан 9.

²⁶⁹ „Сви извештаји о стању људских права на Косову, нарочито они који се односе на такозване угрожене групе људи, као што су мањинске заједнице, жене, деца, итд, говоре о страшној маргинализацији ових категорија људи, чиме се потврђује присуство дискриминаторних пракси у свим сферама јавног живота.“ Хилми Јашари, *Косовски закон против дискриминације и улога Омбудсмана у њему*, у: ОМИК, *Спровођење Закона против дискриминације – изазов за Косово*, Приштина, 2007, стр. 22.

²⁷⁰ Видети сличну констатацију Међународне групе за мањинска права (Minority Rights Group International) у извештају о праву мањина на Косову. Клајв Болдвин (Clive Baldwin), *Minority Rights in Kosovo under International Rule*, Minority Rights Group International, London, 2006.

²⁷¹ На пример, кроз читав текст Закона неправилно су обележени гласови ћ, ч и ђ.

²⁷² Административно упутство бр. 04/2006 о спровођењу Закона против дискриминације од 25. маја 2006. године. Овај подзаконски текст био је дуго времена недоступан јавности. На пример, НВО Иницијатива младих за људска права дошла је у његов посед тек након што је Канцеларији Премијера послала захтев за приступ информацији од јавног значаја. Видети: Иницијатива младих за људска права, *Извештај о спровођењу Закона против дискриминације*, Приштина, 2007, стр. 70.

²⁷³ Милица В. Матијевић, *Преглед спровођења косовског Закона против дискриминације – перспектива српске заједнице*, видети: ОМИК, *Спровођење Закона против дискриминације – изазов за Косово*, Приштина, 2007, стр. 34.

верзији члан 6. садржи два става. Истовремено, српска и албанска верзија става 1. овог члана се међусобно разликују.

30. Поређењем све три језичке верзије Административног упутства бр. 04/2006 закључује се да је најгорег квалитета текст на српском језику.²⁷⁴ Тиме се не само грубо нарушава право житеља КиМ који говоре српским језиком да се благовремено упознају са својим правима и обавезама него се крши и основна забрана ЗПД чије би спровођење ово административно упутство требало да омогући – забрана директне дискриминације језика.

31. Ни дуго ишчекивано Административно упутство бр. 04/2006 није отклонило недоумице у погледу тога које све институције и органи треба да спроводе ЗПД, иако је управо то била његова сврха: *”Циљ овог Административног упутства је да успостави практична правила, структуралне и физичке механизме за примену Закона против дискриминације”*.²⁷⁵ Управо супротно, Административно упутство бр. 04/2006 уноси додатну забуну када у члану 3. уређује ово питање на потпуно нови начин одређујући Канцеларију за добро управљање и Јединице за људска права у оквиру надлежних министарстава као *”органе одговорне за унапређење једнаког поступања у Привременим органима самоуправе на Косову”*. Оно што би се могло закључити ширим тумачењем одредби овог подзаконског акта је да поменути органи имају надлежност у само за поступања ПИС у чијем се саставу налазе.

32. Упркос правним решењима која умногоме олакшавају процесни положај жртва дискриминације²⁷⁶, ЗПД још није заживео, на шта указује и околност да до сада није изречена ни једна судска одлука која би се позивала на његове одредбе.²⁷⁷ И на ово се може гледати као на последице неактивности међународне администрације на КиМ у погледу спровођења ЗПД.

33. До данас није успостављен посебан фонд којим би било финансирано пружање правне помоћи жртвама дискриминације на Косову и Метохији, иако члан 9. ст. 4 прописује да ће *”сва материјална средства прикупљена изрицањем казни наведених у ставу 2 (б) бити депонована у фонд који ће бити успостављен за потребе обезбеђивања бесплатне правне помоћи физичким или правним лицима која се жале да им је прекршено право на равноправно поступање прописано овим Законом”*. Овим путем је непостојање система правне помоћи намењеног жртвама дискриминације постало истовремено и узрок и последица неспровођења ЗПД.

²⁷⁴ Иницијатива младих за људска права, *Извештај о спровођењу Закона против дискриминације*, Приштина, 2007, стр. 72.

²⁷⁵ Члан 1. Административног упутства бр. 04/2006.

²⁷⁶ У члану 8 ЗПД преноси терет доказивања на тужену страну након што је дискриминаторно понашање *prima facie* утврђено.

²⁷⁷ Једину тужбу у којој се тужилац позивао на Закон против дискриминације поднела је горанска заједница због ћутње управе, односно Министарства образовања, науке и технологије у управном поступку. Врховни суд је одбио тужбу својом одлуком октобра 2007. године.

34. Непримењивање ЗПД последица је и тога што јавност не зна за садржину и домаћај његових одредби. Не само да је слабим информисањем погођен онај сегмент становништва који је најчешће изложен дискриминаторним актима јавних и приватних лица, као што су мањинске заједнице, жене, особе са инвалидитетом, итд, него је садржина његових одредби и даље непознаница и највећем броју судија и адвоката на Косову и Метохији²⁷⁸. Ништа бољи степен упознатости не постоји ни међу невладиним организацијама. Одредбе Закона које омогућавају организацијама грађанског друштва да ”покрену или подрже правни поступак у име једног или више подносилаца, уз њихову сагласност” остаје потенцијално моћно али за сада потпуно неискоришћено средство на располагању грађанском сектору.²⁷⁹ Недовољне по броју и површно спроведене кампање о заштити против дискриминације као и мањак едукативних програма о борби против дискриминације, намењених судијама, адвокатима и запосленима у јавним предузећима, знатно су допринели непримењивању овог Закона.

35. Једна од напредних одлика ЗПД је обавеза обезбеђивања не само једнакост могућности, него и једнакост прилика да остваре те могућности за све оне који живе на КиМ. Тако у члану 6. ст. 2 законодавац прописује да су они који обављају јавне функције дужни да обезбеде да правно или физичко лице којем је додељен јавни уговор, зајам, бесповратни зајам или нека друга повластица ”потпише документ којим ће се обавезати да поступају у складу са [овим] Законом и поштовати и унапредити политику недискриминације приликом реализације таквог уговора, зајма, бесповратног зајма или друге повластице”. Такође, у следећем ставу истог члана прописано је да ”Ако странка која добије јавни уговор, зајам, бесповратни зајам или другу повластицу из става 6.2 прекрши било коју одредбу овог Закона, органа који је доделио јавни уговор, зајам, бесповратни зајам или другу повластицу огласиће их ништавим.”²⁸⁰

36. Примењене заједно са забраном посредне дискриминације (члан 3.б) и забраном дискриминације при запошљавању (члан 4.а), наведене одредбе постају моћно средство за спречавање сегрегације. Па ипак, нема података ни о једном случају доделе јавног уговора и осталих поменутих бенефиција у коме се релевантно правно лице обавезало да обезбеди мере за спречавање дискриминације. То се подједнако односи на тендере које расписује међународна управа, као и на оне које расписују ПИС. Из овог разлога дискриминација приликом закључивања јавних тендера, у јавним предузећима и у приступу запослењу и даље преовладава на Косову и Метохији, а мањинске заједнице и нарочито угрожене групе остају ”несразмерно погођене” високим степеном незапослености и сиромаштва.²⁸¹

²⁷⁸ Хилми Јашари, *Косовски закон против дискриминације и улога Омбудсмана у њему*, у: ОМИК, *Спровођење Закона против дискриминације – изазов за Косово*, Приштина, 2007, стр. 25.

²⁷⁹ Члан 7, став 6 ЗПД.

²⁸⁰ Члан 6, став 3 ЗПД.

²⁸¹ Додатак писму које је 7. октобра 2005. Генерални секретар Уједињених нација упутио Савету безбедности Уједињених нација – *Свеобухватни преглед ситуације на Косову (такозвани „Извештај Каи Еидеа“)*, стр. 11.

37. "Принцип правичне заступљености свих лица и припадника свих заједница приликом запошљавања у јавним органима на свим нивоима" је један од три основна принципа на којима Закон почива.²⁸² Његова је реализација фактички онемогућена услед непостојања поузданих статистичких података. Како то признаје сам међународни администратор, "[з]бог недостатка података тешко је оценити, како на централном тако и на локалном нивоу, степен дискриминације жена, деце, мањинских заједница, лица са инвалидитетом и осталих угрожених група".²⁸³ С друге стране, без поузданих статистичких података свака стратегија за сузбијање неједнакости која фактички постоји на Косову и Метохији, само је привид рада на сузбијању дискриминације. Као илустрација ове тврдње може послужити "Стратегија за успостављање пропорционалне заступљености заједница" из 2002. године која до данас није спроведена.²⁸⁴ Штавише, погрешно поимање концепта афирмативних мера и покушаји да се оне употребе као показатељи да су испуњени "Стандарди за Косово"²⁸⁵, доводи до тога да се на Косову и Метохији питање запошљавања припадника заједница у јавним службама "сувише често гледа као квота, а не као обезбеђење њиховог суштинског учешћа".²⁸⁶ То што нема статистичких података подрива изгледе на успех могућих грађанских и управних спорова због дискриминације и тиме чини сувислом одредбу садржану у члану 8, ст. 2 која прописује да "жалилац може да заснује или да брани свој случај дискриминације било којим средствима укључујући и статистичке доказе".

Рад и радни односи

38. Према својој суштини, приватизација је политичко питање и може се дефинисати као пренос имовине или производње са јавног сектора у приватно власништво што је, у већини демократских система, предмет жучних расправа између политичара, опште и стручне јавности. На КиМ, УНМИК се већ у јесен 1999. године определио да приватизација буде главни приступ решавању проблема и оживљавању косовске привреде, без консултација са оснивачима јавних предузећа и титуларима имовине у државној својини и без темељите политичке, друштвене или економске расправе о најбољој стратегији за конкретну ситуацију. Није урађена, ни тада ни накнадно, исцрпна анализа економских и друштвених последица приватизације. Према стању у погледу заштите права на рад и по основу рада, имовинских права власника приватизоване имовине, сиромаштва, образовања и привреде уопште, може се рећи да косовски модел приватизације који је применила међународна заједница преко Косовске повереничка агенције (КПА) нема легитимност у смислу ширег консензуса политичара и стручне и опште јавности, нема легитимност у погледу заштите имовинских права власника

²⁸² Члан 2 (б) ЗПД.

²⁸³ Мисија привремене администрације Уједињених нација на Косову, *Извештај о стању људских права на Косову од јуна 1999. поднет Комитету за људска права једињених нација*, фебруар 2006, стр. 41.

²⁸⁴ *Ибид*, стр. 43-44.

²⁸⁵ Стандарди за Косово.

²⁸⁶ Додатак писму које је 7. октобра 2005. Генералног секретара Уједињених нација упутио Савету безбедности Уједињених нација – *Свеобухватни преглед ситуације на Косову (такозвани „Извештај Каи Еида“)*, стр. 10.

приватизоване имовине, да крши или у најмању руку не штити, већ претежно угрожава права радника приватизованих предузећа по етничкој основи и на крају, нема урађену процену ефекта на друштвено-економску ситуацију, тј. закључак у погледу додате вредности свог учинка.

39. Члан 6. УНМИК Уредбе 1999/01 експлицитно ставља под управу УНМИК-а друштвена предузећа и “имовину регистровану на име Савезне Републике Југославије, Републике Србије или било којег њиховог органа” (новчана средства, банковне рачуне и другу имовину). Поред тога, у складу са релевантним прописима УНМИК-а, СПГС задржава пуна и ексклузивна права (резервисана овлашћења) и одговорности да управља јавном, државном и друштвеном имовином у сарадњи са Привременим институцијама самоуправе (ПИС).²⁸⁷ У вези са тим треба истаћи да ова Уредба не предвиђа овлашћење УНМИК да отуђи јавну, државну и друштвену имовину. Друга међународна мисија која постоји на КиМ, Мисија Европске уније за владавину права²⁸⁸, нема мандат да се бави имовинским питањима осим уколико нису предмет кривичног дела.

40. Приватизацију на Косову и Метохији спроводила је Косовска повереничка агенција (КПА), сагласно мандату који је добила на основу Уредбе УНМИК-а 2002/12 да управља јавним и друштвеним предузећима на Косову.²⁸⁹ За боље сагледавање околности под којима КПА ради, мора се узети у обзир корпус тзв. важећег права, који као пресек важења ранијег законодавства СФРЈ, СР Србије и АП КИМ узима 22. март 1989. године. Међутим, приватизације су у Републици Србији (укључујући Покрајину Косово и Метохија) започеле тек раних 1990-их година, на основу закона донетих тек *након* 1989. године тако да ти закони нису *ipso facto* ушли у корпус сада важећег закона.

41. Члан 5.3 Уредбе 2002/12 прописује да «[нека] накнадна трансформација предузећа у други пословни облик утиче на његов статус друштвеног предузећа само ако је трансформација било обављена пре 22. марта 1989. године, или је, ако је била касније, а) заснована на важећем закону, и б) спроведена недискриминаторски». Нажалост, Уредба не наводе јасно критеријуме који одређују шта чини дискриминацију, а шта не, нити орган надлежан за такве одлуке, чиме је фактички отворен пут за арбитарно поступање. Због тога је КПА спроводила приватизацију већ приватизованих предузећа, која су чак имала јасну ознаку у својој фирми ДОО или АД, односно деоничарско или акционарско друштво. КПА се није упуштала у претходно правничко истраживање, нити је

²⁸⁷ УНМИК Уредба 2001/9 о Уставном оквиру за Привремену самоуправу на Косову, од 15. маја 2001.

²⁸⁸ ЕУЛЕКС

²⁸⁹ Косовска повереничка агенција (Kosovo Trust Agency) основана је Уредбом УНМИК-а 2002/12. Остала акта којима је уређено пословање КПА су: Уредба 2002/13 о оснивању и надлежностима Специјалног већа Врховног суда Косова за решавање питања из надлежности КПА; Уредба 2003/13 о процедури за приватизацију, Уредба 2005/48 о реорганизацији и ликвидацији предузећа и њихове имовине под административном надлежношћу КПА.

утврђивала ко је законити власник имовине што је неуобичајено и недопустиво у домену правних трансакција.²⁹⁰

42. Таква линеарна примена Уредбе 2002/12 представља фактичку дискриминацију власничких права, о чему пише Мисија ОЕБС на Косову у свом Извештају о приватизацији на Косову: „ОЕБС је забринут због сложености уредби и административних наређења која се односе на процес приватизације“²⁹¹. Надлежности дате КПА да „прода имовину у својини трећих лица и [да мора да] власницима плати само накнаду од износа добијеног продајом“, може да „крши међународне стандарде људских права“²⁹². Другим речима, приватизација како је осмислио УНМИК, а спроводила КПА, може да доведе до експропријације без разлога и без неопходних мера заштите власника у смислу правичне накнаде за отуђену имовину. Подсећамо да је Врховни суд Косова 2008. године донео пресуду да извесне законске одредбе о приватизацији крше члан 1. Протокола 1 и члан 6. Повеље, те их је укинуо.²⁹³

43. Поред дискриминације према власницима и њиховим имовинским правима, приватизација на Косову је дискриминаторна и према радницима приватизованих предузећа који имају право на учешће у 20% добити²⁹⁴ оствареној од продаје.²⁹⁵

44. Процес приватизације друштвених предузећа на Косову и Метохији, овако осмишљен, нарушава право на рад и представља крупну и непремостиву препреку за одржив повратак интерно расељених лица (ИРЛ) припадника свих неалбанских заједница, и њихову потоњу интеграцију на Косову и Метохији. Тај закључак заснива се на чињеници да ни повратницима ни интерно расељеним лицима није дата могућност да учествују у процесу приватизације због следећих ограничења: недостатка информација²⁹⁶, недостатка правне помоћи²⁹⁷, тешкоћа приликом

²⁹⁰ КПА и сама признаје да нема довољно података кад јавно тврди да не гарантује да је потпун и веродостојан било који податак који јавно објави.

²⁹¹ ОЕБС, Одељење за надгледање, Одсек за владавину закона, Секција за надгледање правосудног система: Приватизација на Косову: судска ревизија одлука Косовске повереничке агенције од стране Специјалног већа Врховног суда Косова, мај 2008. године

²⁹² Конкретно се односи на Члан 1. Протокола 1 Европске повеље о људским правима.

²⁹³ Том судском пресудом утврђено је непосредно важење члана 1. Протокола 1 и члана 6. Европске повеље о људским правима

²⁹⁴ УНМИК Уредба 2003/13 у члану 10.1 утврђује да запослени имају право на део од приватизације на приоритетној основи. Овај део представља 20% прихода од продаје (а) деоница подружница друштвеног предузећа које је приватизовано на основу члана 8. Уредбе 2002/12 и (б) активе, у складу са процесом добровољне ликвидације, на основу члана 9. Уредбе 2002/12.

²⁹⁵ УНМИК Уредба 2003/13 утврђује процедуру за приватизацију, као и основе, услове и поступак за учешће радника у процесу приватизације.

²⁹⁶ Према члану 10.3 Уредбе 2002/13: “Званични списак запослених који имају право на исплату који изда Агенција бива објављен, заједно са обавештењем о праву на жалбу сходно ставу 10.6, током два узастопна радна дана и током наредног викенда у главним публикацијама на албанском језику које се дистрибуирају широм Косова и у главним публикацијама на српском језику.” Запослени могу затим поднети жалбу Специјалном већу у року од 20 дана од коначног објављивања у медијима (члан 10.4). Међутим, многи расељени не могу да приуште редовно куповање новина, а на Косову не постоје новине на српском језику са великим тиражом.

прибављања неопходних докумената²⁹⁸, језичких баријера²⁹⁹, високих трошкова којима су изложени сви бивши радници који покушају да остваре своје право на учешће у добити од продаје приватизованих предузећа³⁰⁰. Приватизациони план, процедуре и политика УНМИК-а и Косовске повереничке агенције (даље: „КПА“) нису обезбедили адекватну примену правила о недискриминацији у трансформисаним предузећима.

45. Исти проблем приметио је и Каи Еиде, Специјални изасланик Генералног секретара УН-а за Косово, који каже: “[...] Важно је узети у обзир утицај овог процеса на различите етничке групе. Процес приватизације може довести до дискриминације приликом запошљавања по етничкој основи и може се одразити на економску одрживост мањинских заједница. Потребно је наставити са овим процесом, али на начин којим се штите интереси мањинског становништва током и након приватизације.”³⁰¹

46. Процес приватизације на Косову покренут је 2003. године, дакле, више година након масовног расељавања неалбанских заједница са Косова која је била резултат непосредне опасности, претњи или међуетничког насиља којем су били изложени. Егзодус и његове последице³⁰² нису узети у обзир приликом писања УНМИК Уредбе 2003/13. Члан 10.4 Уредбе УНМИК-а 2003/13 прописује да неки запослени има право на учешће у 20% удела ако је био регистрован као запослено лице у датом друштвеном предузећу у *време приватизације* (куризив додат), дакле, 2003. године³⁰³, и ако је провео најмање три године на раду у датом предузећу. Ова

²⁹⁷ Већина интерно расељених лица и повратника који могу да поднесу захтев за признањем права, својине или интереса у вези са имовином која је тренутно или је била под административном управом КПА није свесна сопствених права или нема довољно знања о комплексним правним процедурама на основу којих може да оствари и заштити своја права. Истовремено, у време реализовања највећег дела приватизације није постојала скоро никаква бесплатна правна помоћ на Косову, а већина интерно расељених лица и повратника не може да приушти адвоката

²⁹⁸ Интерно расељена лица и повратници суочени су са озбиљним проблемима код покушаја да прибаве документе које прилажу уз своје захтеве. Многи документи, попут радних књижица и других релевантних доказа о њиховом ранијем радном односу у предузећима која се приватизују, уништени су током сукоба, или су из других разлога недоступни. Прибављање неопходних докумената захтева доста времена и финансијских средстава.

²⁹⁹ Поред УНМИК Уредбе 2005/48 која прописује да сви писани материјали које припрема КПА треба да буду објављени на три званична језика (члан 50), сви други прописи УНМИК-а који уређују учешће радника у процесу приватизације експлицитно не садрже обавезу КПА да објављује све формуларе и обавештења на три званична језика на Косову. Постоје случајеви да је КПА слала формуларе радницима који говоре српски само на албанском језику

³⁰⁰ Уколико интерно расељена лица која су радила у друштвеним предузећима успеју да учествују у процесу приватизације, изложена су додатном финансијском оптерећењу. На крају процедуре, од подносилаца захтева тражи се да дођу на Косово да закључе финансијску трансакцију. Путни трошкови се затим увећавају бројним другим трошковима попут: високе цене личних фотографија које се могу добити само у посебној банци (8 евра за комплет слика), 10 евра за обавезно чланство у трговинском синдикату Косова, и трошкова смештаја током процеса који траје најмање два дана, итд. Не постоје одредбе које експлицитно уређују ово питање

³⁰¹ Прилог писму од 7. октобра 2005, које је Генерални секретар упутио председнику Савета безбедности – детаљан преглед ситуације на Косову, стр. 3.

³⁰² Још један отежавајућа околност је и етнички мотивисано насиље у марта 2004. године.

³⁰³ Односно кад је већ завршено масовно расељавање неалбанских заједница са Косова

одредба је стога практично онемогућила интерно расељеним лицима да учествују у процесу приватизације предузећа у којима су радила пре него што су била приморана на расељење.

47. Члан 10.4 Уредбе УНМИК-а 2003/13, измењен и допуњен чланом 1.Б Уредбе УНМИК-а 2004/45, даје могућност запосленима који тврде да би били уписани на списак запослених датог предузећа и списак за учешће у 20% удела да нису били жртве дискриминације, да могу да поднесу жалбу Специјалном већу Врховног суда Косова. Члан 10.6(б) Уредбе УНМИК-а 2003/13 предвиђа да било каква жалба „поднета по основу дискриминације мора бити поткрепљена документованим доказима о наводној дискриминацији“. Надлежно Специјално веће Врховног суда Косова утврдило је да је поменута одредба супротна начелу забране дискриминације садржаним у члану 14. Европске повеље о људским правима, члану 221.4 Закона о парничном поступку и члану 8. Закона против дискриминације, који су важећи на Косову и Метохији.

48. Такође, постоји још неколико процесних препрека које отежавају интерно расељеним лицима да се обрате Специјалном већу. Жалбе треба да буду поднете Специјалном већу „у року од 20 дана од последњег објављивања у медијима [...] списка запослених који имају право на исплату од стране Агенције“. Интерно расељеним лицима је скоро немогуће да ово обаве у датом року будући да најчешће нису благовремено информисана путем медија, да имају озбиљне тешкоће код прибављања неопходне документације и да треба да путују далеко од места где су расељена да би уопште поднела жалбу. Поред тога, непостојање *бесплатне* правне помоћи потенцијалним подносиоцима захтева у време интензивне приватизације и проблеми везани за употребу језика у процесу приватизације додатно ограничавају приступ интерно расељених лица оваквом правном леку.³⁰⁴

49. Важно је нагласити да према УНМИК-овој Уредби 2003/13 запослени немају право на увид у “спискове запослених” пре објављивања истих у медијима, тако да немају могућност ни да ставе приговор на исте пре покретања судског поступка пред Специјалним већем Уставног суда. При том, спискове запослених сачињавају синдикати који су углавном моноетнички односно често немају ни једног члана да представља мањинске заједнице и штити њихове интересе. Због таквог стања ствари, интерно расељена лица имају малу или никакву могућност да утврде веродостојност списка и углавном су принуђена да покрену судски поступак како би оспорила валидност тих спискова.

50. Још један проблем лежи у процедури за реорганизацију или ликвидацију друштвених предузећа.³⁰⁵ Међу критеријумима за оцену планова реорганизације које дају потенцијални купци, УНМИК-ова Уредба 2005/48 својим чланом 20.1 став

³⁰⁴ Правни тим пројекта ИЦМПД: Извештај о правним празнинама и анализа потреба правног оквира, са препорукама за ревизију и комплементарно законодавство, Београд, јул 2006. године. Извештај идентификује практичне препреке повратку расељених и избеглица, са посебним акцентом на имовинска права и посредну дискриминацију у Хрватској и на Косову.

³⁰⁵ Приватизацију и ликвидацију ближе уређује УНМИК Уредба 2005/48

(j) експлицитно предност даје „намери задржавања [...] запослених и приближног броја и категорија запослених од стране Предузећа“. Другим речима, овај члан штити права запослених у процесу приватизације. Такође се може тврдити да, поред тога што штити запослене у приватизованим предузећима, ова одредба највероватније је за свој циљ имала и очување мултиетничког састава радне снаге у приватизованим компанијама. Међутим, Уредба 2003/13 не узима у обзир неуједначен етнички састав запослених у друштвеним предузећима на Косову и Метохији ни проблем масовног расељавања радника из реда етничких мањина који су некад радили у овим предузећима. Овако примењена, та одредба посредно дискриминише запослене из мањинских заједница, јер занемарује чињеницу да је етничка слика у тим предузећима у потпуности и насилно промењена.

51. Неуспех УНМИК-а да установи правне механизме за исправљање тог чина и прећутно допуштање да јавна и друштвена предузећа запосле нове раднике без икаквог покушаја да се врате на рад бивши радници³⁰⁶ тих предузећа чији је радни однос насилно прекинут (како је више пута предлагала Влада Републике Србије), су акт кршења Пакта нечињењем у смислу чланова 11. и 15. Мастрихшких смерница. **Имајући у виду да УНМИК није ништа предузео у овој ствари, он је очигледно нарушио обавезу да дела и обавезу да постигне резултат из члана 7. Мастрихшких смерница.**

52. Не постоје правне одредбе у правном оквиру који се примењује на Косову и Метохији које прописују одговарајућу заступљеност неалбанских заједница у јавним предузећима. Једини изузетак је члан 2. УНМИК-ове Уредбе бр. 1999/12 о пружању услуга поштанске и телекомуникационе службе Косову³⁰⁷ који прописује да „политика запошљавања у Пошти и телекомуникационој служби Косова (ПТК) мора да примени недискриминаторну кадровску праксу, тако да обезбеди да састав запослених у ПТК одражава мултиетнички карактер заједница на Косову.”

53. Недостатак релевантних прописа о томе јасно се одражава у статистичким подацима о етничком саставу радника у јавним предузећима. Свеприсутна непосредна и посредна дискриминација у запошљавању довела је до тога да запослени у јавним предузећима уопште не одражавају етнички састав

³⁰⁶ На пример, Електропривреда Србије (која данас ради под називом Косовска енергетска корпорација (КЕК) је до јуна 1999. године упошљавала приближно 8,000 лица српске и других националности. Након бројних убиства Срба и других запослених на радним местима, остали су престали да долазе на посао и постали расељена лица. Године 2000, КЕК је јавно позвао бивше запослене искључиво путем медија на албанском језику, да се врате на посао не касније од 30. јуна 2000. године, или ће им у супротном бити окончан радни статус. Ова пракса је само наизглед у складу са законом пошто расељена лица практично нису имала прилику да буду информисана о таквом позиву који су емитовали искључиво албански медији; безбедносна ситуација током 2000. године је била врло ризична и захтевала да КФОР има своје пунктове испред свих насеља у којима су живели Срби и конвоје са оружјем пратњом; у преговорима између Владе Србије и УНМИК-а о поновном намештењу ових запослених, КФОР је понудио да им обезбеди оружану пратњу приликом одласка на и са посла, али *није могао да им гарантује сигурност на месту рада*. Стога такав позив бившим запосленим и окончање њиховог радног статуса које је уследило носе све одлике непосредне дискриминације.

³⁰⁷ УНМИК Уредба бр. 1999/12 од 14. октобра 1999. године

становништва у Покрајини (видети доњу табелу). Дати статистички подаци указују да нема мера афирмативне акције, чак ни у јавним компанијама, на унапређењу права заједница кроз организовано и циљано запошљавање припадника маргинализованих заједница, као што су етничке мањине, жене, особе са инвалидитетом. У последње време примећено је да поједини конкурси за попуну појединих радних места садрже клаузулу да односни послодавац поздравља пријаве које поднесу жене, особе са инвалидитетом или припадници мањинских заједница, али пракса показује да се таква, условно речено афирмативна акција, исцрпљује текстом конкурса.

54. У свом извештају из 2007. године Косовски фонд за хуманитарно право³⁰⁸ оцењује да примена Закона против дискриминације (ЗПД) у односу на запошљавање етничких мањина, није задовољавајућа. Припадници етничких заједница нису заступљени у косовским јавним компанијама према свом учешћу у укупном становништву Косова. КФХП оцењује као напредак то што су припадници етничких заједница запослени у КЕК и ПТК почели да добијају уговоре о раду на свом матерњем језику³⁰⁹, са изузетком Рома.

55. Исти извештај даје приказ процентуалне заступљености припадника етничких заједница у појединим компанијама: у ПТК 4,71%, на Међународном аеродрому Приштина 2,5%, на Железницама Косова 12%, у Косоватрансу³¹⁰ 5,8%, у Термокосу³¹¹ и Даљинском грејању Ђаковица³¹² 3,5%. Напомињемо да после овог врло исцрпног извештаја није било релевантних и поузданих извештаја или статистичких података о броју запослених припадника невећинских заједница, било у јавном или у приватном сектору.

Право на социјалну заштиту

56. Важећи правни систем на Косову и Метохији установио је више облика социјалне помоћи, као што су основне старосне пензије³¹³, социјална заштита за ратне инвалиде и сроднике лица која су изгубила живот у оружаном сукобу на Косову³¹⁴, инвалидске пензије³¹⁵, различити облици социјалне помоћи за породице са децом, итд. Један од основних услова за право на коришћење ових претежно социјалних давања, је да подносилац захтева не поседује средства за економско привређивање преко законом одређеног минимума. На пример, корисник социјалне

³⁰⁸ Косовски фонд за хуманитарно право (HLC-Kosovo), „Примена Закона против дискриминације и Закона о употреби језика у јавним компанијама на Косову“, децембар 2007. године

³⁰⁹ Постоје изузеци кад Бошњаци и Турци траже да добију уговор о раду на албанском језику. Иако се у Извештају то не образлаже, може се са извесношћу закључити да је реч о покушају појединаца да ублаже тензије и одобривоље већинску популацију тим гестом

³¹⁰ Косоватранс је јавно транспортно предузеће.

³¹¹ Термокос је компанија за даљинско грејање, у Приштини.

³¹² Компанија за даљинско грејање у Ђаковици.

³¹³ УНМИК Уредба бр. 2001/35 о пензијама на Косову, измењена УНМИК Упутством бр. 2005/20 од 22. децембра 2005.

³¹⁴ УНМИК Уредба бр. 2000/66 о повластицама за ратне инвалиде на Косову и за најближе сроднике лица која су изгубила живот у оружаном сукобу на Косову, од 21. децембра 2000.

³¹⁵ УНМИК Уредба 2003/40 о инвалидским пензијама од 17. децембра 2003.

заштите на Косову и Метохији не може бити лице које поседује више од 0,5 хектара обрадиве површине.³¹⁶ Ова одредба је главна препрека која онемогућава да мањинске заједнице испуне критеријуме неопходне за приступ систему социјалне заштите, чиме релевантне одредбе попримају посредно дискриминишући карактер. Наиме, велики број припадника мањинских заједница, а нарочито повратника, има у својини више од предвиђеног лимита обрадивог земљишта, али су, због нестабилне безбедносне ситуације за мањине, вишегодишње узурпације земљишта и пасивности надлежних власти у погледу заштите својинских права у Покрајини, објективно спречени да то земљиште обрађују, односно да по том основу остварују приход.

57. Према извештају Међународног центра за развој миграционе политике из 2006. године, овај проблем је у неким општинама на Косову и Метохији био привремено решаван кроз неку врсту привремене мере које су предузимале међународне војне власти у Покрајини. КФОР је издавао потврде о недовољној безбедности у области где се налази обрадива површина, на основу које би припадник мањинске заједнице, као подносилац захтева за социјалну помоћ доказивао да није у могућности да употребом свог обрадивог земљишта стиче било какав приход, односно, доказивао своју подобност за социјалну помоћ и поред тога што поседује обрадиво земљиште површине веће од прописаног минимума. Но, ова пракса, као што је напоменуто, била је спорадична више него униформна и представљала је само привремено решење за трајни проблем.³¹⁷

58. Поред разних облика посредне дискриминације припадника мањинских заједница, систем социјалне заштите успостављен на Косову и Метохији током дугог периода нарушаван је и актима непосредне дискриминације кроз ускраћивање информација припадницима мањинских заједница на матерњем језику. На пример, иако је Закон о инвалидским пензијама на Косову ступио на снагу 17. децембра 2003, тек су у јануару 2006. године објављени релевантни формулари и упутства на српском језику и тек је то коначно омогућило особама са инвалидитетом које не говоре албански језик да подносе захтеве за социјалну помоћ.³¹⁸

59. Дискриминаторна пракса примећена је и у примени одредаба УНМИК-ове Уредбе бр. 2000/66 о повластицама за ратне инвалиде на Косову и за најближе сроднике лица која су изгубила живот у оружаном сукобу на Косову, од 21. децембра 2000.³¹⁹

³¹⁶ УНМИК Уредба 2003/28 од 18. августа 2003. године, члан 5. и пратеће Административно упутство бр. 8/2004.

³¹⁷ На пример, сходно расположивим информацијама, на подручју општине Клина ова пракса никада није заживела.

³¹⁸ Правни тим ИЦМПД: Извештај о празнинама у закону и анализа потреба законодавног оквира са препорукама за ревизију и комплементарном регулативом, Београд, јули 2006, стр. 39. Извештај утврђује практичне препреке повратку интерно расељених и избеглица, са посебним нагласком на својинска права у Хрватској и на Косову.

³¹⁹ УНМИК Уредба бр. 2000/66 о повластицама за ратне инвалиде на Косову и за најближе сроднике лица која су изгубила живот у оружаном сукобу на Косову, од 21. децембра 2000.

60. Напред изнете тврдње о постојању препрека за приступ систему социјалне заштите које погађају само припаднике мањинских заједници, јасно поткрепљује Извештај о броју корисника социјалне заштите и пензија на Косову, који је објавио Косовски завод за статистику 2006. године. Тај извештај наводи да је те године укупно 7,501 припадник већинске заједнице успешно конкурисао за тај облик социјалне заштите, док је успешно поднето само 24 пријава попуњених на српском језику.³²⁰

61. О интерно интерно расељеним лицима, као посебно угроженој категорији становништва се старају Центри за социјални рад Републике Србије, који на територији Косова и Метохије³²¹ делују само у срединама са преваходно српским и неалбанским становништвом.³²² Центри врше редовну месечну исплату³²³ помоћи породици са децом, за новорођенчад, за непокретна лица и особе са инвалидитетом и помоћ на било који други начин угроженим породицама.

62. Од 1999. године у срединама у којима живе припадници неалбанског становништва не постоји ниједна установа социјалне заштите за збрињавање особа са инвалидитетом, као што не постоји ниједан центар за збрињавање старих лица.

63. Према расположивим подацима, а узевши у обзир и извештај Међународне организације за права особа са менталним инвалидитетом (МДРИ) о стању у „Специјалном заводу за ментално оболеле“ у Штимљу, постоје озбиљне и бројне повреде права особа са интелектуалним инвалидитетом и психичким поремећајима смештених у овој институцији. У наведеној установи лица су изложена непримереној нези и физичком, психолошком и сексуалном злостављању. Након објављивања извештаја МДРИ-ја, холандска влада и УНМИК су за деветоро неалбанске деце, која су била институционално збринута у Штимљу, изградили посебан објекат по светским стандардима у Грачаници (алтернативно збрињавање корисника у заједници – такозвани заштитни смештај). Међутим, осим поштовања светских стандарда у смислу техничких карактеристика објекта, ништа друго није измењено. И даље са штићеницима ради неквалификовани кадар уз мале гаранције поштовања професионалне етике и хигијенских стандарда. У Штимљу и даље борави 88 штићеника српске националности, за које Влада Србија не може да

³²⁰ Косовски завод за статистику, *Извештај о броју корисника социјалне помоћи и пензија на Косову у 2004. години*, Приштина, Октобар 2005, табела 2.2.

³²¹ Правни основ њиховог деловања су Резолуција 1244 (1999) СБУН и Заједнички документ: Споразум о сарадњи Југославије и УНМИК-а, који су потписали Небојша Човић, у то време председник Координационог центра за Косово и Метохију и Ханс Хекеруп, тадашњи специјални представник Генералног секретара УН, новембра 2001. године

³²² У српским заједницама на територији КиМ делује осам центара за социјални рад, ЦСР Косовска Митровица (покрива и метохијске енклаве), ЦСР Лепосавић, ЦСР Зубин Поток, ЦСР Србица, ЦСР Вучитрн са седиштем у Прилужју, ЦСР Косовска Каменица (за општине Косовска Каменица, Витина и Гњилане) са седиштем у Ранилугу, ЦСР Приштина са седиштем у Грачаници, ЦСР Штрпце са истуреним одељењем у Гори).

³²³ Детаљни подаци о давањима дати су у виду табела у Анексу 3.

добиле званичне податке преко УНМИК-а, нити да омогући посете њихових старатеља или рођака.

64. Након јуна 1999. године, у Геронтолошком центру у Приштини остало је 98 штићеника српске националности. Од тада су предузимане мере њиховог хитног премештања у сличне центре у централној Србији и предаја посмртних остатака умрлих члановима њихових породица. Послат је и захтев УНМИК-у да достави комплетну документацију о умрлим штићеницима у Специјалном заводу за ментално ометена лица у Штимљу и о несталима из те установе.

Право на одговарајући животни стандард

65. Од јуна 1999. године до данас, процес повратка мањинских, неалбанских заједница на Косово и Метохију обиловао је препрекама које се, између осталог, односе на нестабилну безбедносну ситуацију, недостатак економске одрживости за повратнике, нерешен статус њихове имовине и ограничену слободу кретања.³²⁴ Непостојање основних гаранција физичког опстанка под постојећим околностима на Косову и Метохији имплицира немогућност уживања релевантних аспеката права на одговарајући животни стандард, с посебним нагласком на право на одговарајући стамбени смештај.

66. Члан 11. Пакта признаје право свих људи на одговарајући стамбени смештај, што „не треба да се тумачи у уском или рестриктивном смислу“, већ као „право на сигуран, миран и достојанствен живот на било ком месту“.³²⁵ Остварење принципа ефикасног праћења ситуације у погледу становања, као „обавезе непосредног ефекта“, посматра се кроз призму свих неопходних мера предузетих самостално или на бази међународне сарадње.³²⁶ На основу чињеница изнетих у даљем тексту, може се закључити да је ситуација на Косову и Метохији очигледан пример кршења овог права, првенствено у домену постојећих механизма за решавање имовинских спорова као и у смислу неустављених, а потребних механизма.

67. Утврђивање права на стамбену имовину био је задатак Дирекције за стамбена и имовинска питања (ХПД) и Комисије за стамбене и имовинске захтеве (ХПЦЦ). У њиховом раду утврђено је више битних проблема код обраде захтева³²⁷, који се косе са суштином општеприхваћених елемената права на одговарајући стамбени смештај. Несагласност се огледа, пре свега, у домену елемента правне сигурности поседа, односно гаранција „правне заштите од избацивања са поседа, узнемиравања и других претњи“, што повлачи за собом императив „предузимања

³²⁴ Видети, УНХЦР, Став о настављеној потреби за међународном заштитом појединаца са Косова, јун 2006, стр. 3, параграф 6, доступно на адреси; <http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/news/opendoc.htm?tbl=NEWS&id=44928257e>, приступљено 15. октобра 2008.

³²⁵ Комитет за економска, социјална и културна права (ЦЕСЦП), Општи коментар бр. 4 (о праву на одговарајуће становање из члана 11 (1)), пара. 7.

³²⁶ *Ибид.*, пара. 13.

³²⁷ Подаци су засновани на директним искуствима и информацијама Министарства за Косово и Метохију Републике Србије, невладине организације „Праксис“ и Међународне организације за миграције (ИОМ, Пројекат институционалне подршке Влади Републике Србије у сектору за избеглице и интерно расељена лица).

хитних мера са циљем успостављања законске сигурности поседа за особе и домаћинства која ту заштиту тренутно немају“.³²⁸

68. И поред јасне обавезе да „достави копије одговора на захтев другим странама“³²⁹, ХПД није достављао ни одговор ни доказе супротне стране подносиоцима Ц-захтева³³⁰. Овај проблем је нарочито приметан у случају такозваних „везаних“ А и Ц захтева.³³¹ Сам позив на дискриминацију као разлог губитка имовинског права се третирао као приоритетни основ за признавање А-захтева, упркос свим другим расположивим доказима у корист подносиоца Ц-захтева као савесног стицаоца права на имовину, без разумног терета доказивања на страни подносиоца А-захтева. У тим случајевима, подносиоци А-захтева су добијали позитивне одлуке, упркос томе што ниједан подносилац Ц-захтева није био обавештен о захтевима о полагању права на исту имовину и није имао могућност да оспори тврдње супротне стране о наводној дискриминацији. Ускраћивање увида у тачне аргументе и поднете документе друге стране нарушило је императивни принцип парничног поступка као „могућности да стране сазнају и изјасне се на примедбе или доказе супротне стране“³³² и сходно томе довело је у опасност делотворно вођење поступка и законску сигурност поседа.

69. Првостепене одлуке којима су Ц-захтеви одбијени нису садржавале никакве или не јасне разлоге на основу којих су донете ни објашњење зашто су неки докази узети или нису узети у обзир.

70. Известан број одлука заснован је на наводима да је подносилац Ц-захтева већ био продао своју имовину пре сукоба 1999. године, те да је накнадно поднео захтев зато што је био незадовољан постигнутом ценом мањом од очекиване тржишне вредности у моменту купопродаје, или зато што никада није дошло до плаћања цене. Такође, известан број предмета је решен на основу тврдњи да је разлог за незадовољство био неправично закључен уговор о размени стамбене имовине.³³³ Имајући у виду да су подносиоци Ц-захтева достављали валидне

³²⁸ CESCR, Генерални коментар бр. 4, пара. 8 (а).

³²⁹ Члан 9.7 УНМИК Уредбе 2000/60 (31. октобар 2000.) о стамбеним имовинским захтевима и правилима процедуре и доказивања Дирекције за стамбена и имовинска питања и Комисије за стамбене и имовинске захтеве. Изузетак од ове обавезе, у смислу достављања само резимеа презентованих докумената супротној страни, је предвиђен само у „одговарајућим случајевима“, што се тешко (ако уопште) може применити на поступке покренуте на основу захтева за преиспитивање случаја.

³³⁰ Према интерној класификацији ХПД, захтеве категорије А подносили су претежно косовски Албанци који су тврдили да им је само због дискриминације ускраћено право на стамбену имовину. Захтеве категорије Ц подносили су претежно Срби и припадници других заједница за доказивање власништва над непокретном имовином која је била у фактичком и незаконитом поседу других лица

³³¹ У случајевима када се на Ц-захтев надовеже А-захтев заинтересованог лица које такође тврди да је некада имало неко имовинско право (чије утврђење тражи пред ХПД-ом) на предметном стану или кући, али му је наводно услед примене дискриминационих правних прописа на Косову и Метохији то право било ускраћено

³³² Видети *Руиз-Матеос против Шпаније*, Пресуда Европског суда за људска права од 23. јуна 1993. године, пара. 63.

³³³ У оваквим предметима, ХПД/ХПЦЦ је редовно оглашавао своју ненадлежност и прослеђивао случајеве локалним судовима ради утврђивања спорног имовинског права.

пратеће документе, тај тип одлука је, по свему судећи, заснован искључиво на тврдњама супротне стране, без могућности њиховог оспоравања, услед немогућности увида у одговоре и доказни материјал супротне стране.

71. Известан број одлука неосновано наводи да подносилац Ц-захтева није доказао своје имовинско право иако су у првостепеној процедури предочени валидни докази (нпр. уговор о коришћењу, закупу, купопродаји, итд.), без образложења зашто ти докази нису сматрани релевантним за одлучивање. Тиме су подносиоци Ц-захтева онемогућени да успешно воде другостепени поступак.

72. Код повезаних А и Ц захтева, упркос томе што је ХПЦЦ имала мандат само да одреди да ли је било дискриминације у примени такозваних „дискриминаторних закона“ како прописује релевантна уредба³³⁴, она је често ишла и даље од тога да претпостави постојање опште дискриминаторне *праксе*, и тако преузела на себе (без облашћења) улогу суда, то јест понашала се мимо овлашћења (*ultra vires*). Како су подносиоци А-захтева скоро без изузетка Албанци, приоритетно признавање њиховог правног захтева на основу апстрактних индиција о дискриминацији у пракси се поистовећује са посредном дискриминацијом подносилаца Ц-захтева као припадника неалбанских заједница, што може да се тумачи као супротно члану 11.1 и члану 2. (2) Пакта.

73. Поред општег проблема пристрасности и недостатка независности ХПЦЦ-а у вези реално непостојеће поделе надлежности на Косову и Метохији³³⁵ и непостојање правила о етничком саставу локалних комесара, јавља се и структурна непристрасност: уведена је пракса да првостепену и другостепену одлуку доноси панел ХПЦЦ-а истоветног састава. Према члану 2.2 УНМИК-ове Уредбе 1999/23 било је предвиђено да ХПЦЦ само „на почетку буде састављена од једног панела“. Настављање такве ситуације годинама сасвим сигурно није била намера законодавца. Исти закључак може се извести и из формулације у члану 25.1 Уредбе 2000/60 који изричито предвиђа да ће „по установљењу два или више панела Комисије, свако поновно разматрање ствари спроводити *различити* панел а не онај који је одлучио о захтеву, изузев ... [уколико се установи] да је потребна пленарна седница“. Слично томе, у СПГС-овом објашњењу Уредбе из 2001. године јасно пише да „[с]е жалба против одлуке ХПЦЦ може поднети *другом панелу или на пленарној седници*, а не судовима [курзив додат].“³³⁶

³³⁴ Видети члан 1, УНМИК Уредбе 1999/10 (13. октобар 1999) који се односи на укидање дискриминаторних закона у вези са стамбеним и имовинским правом.

³³⁵ Став Комитета за људска права (ХРЦ) о „утицају на извршење одлуке“ у правним стварима и препорука за утврђивањем „јасног поделе поделе компетенција између извршних и правних тела“, *Закључне примедбе Комитета за људска права*: Румунија, УН док. ЦЦПР/Ц/79/Адд 111 (28. јула 1999), пара. 10

³³⁶ Разјашњења Специјалног представника Генералног секретара УН-а УНМИК-ове Уредбе 2000/60 од 12. априла 2001. године, став 21, доступно на: <http://www.hpdkosovo.org/pdf/engclari/pdf>. Обновљена 1. августа 2007.

74. Тиме није испоштован принцип непристрасности трибунала, тј. гаранција правичности процеса, као једног од предуслова адекватне заштите правне сигурности поседа.

75. У већем броју првостепено решених предмета, ХПЦЦ је прихватила да разматра захтеве поднете по истеку за то предвиђених рокова, односно максималног рока од годину дана од дана доношења одлуке.³³⁷ Поред случајева у којима су неблагоприятни захтеви процесуирани без икаквог разумног основа, тј. применом грубих претпоставки о постојању дискриминације, ХПЦЦ се позвала на члан 19.6 Уредбе 2000/60 који допушта да „[ХПЦЦ] може, у специфичним случајевима, да *поступа и упркос несагласности са било којим процесним правилом* било које стране у поступку или Дирекције у *интересу ефикасног администрирања правде*, када постоји *добар разлог да се тако уради* и када ово *не би материјално нашкодило правима било које стране*. [курзив додат]“. Иако се овакво поступање у начелу може правдати у врло изузетним случајевима, уочено произвољно тумачење могућности искључења основних процесних правила и довођење у питање правноснажност одлука (*res iudicata*) угрожава принцип правне сигурности.

76. Већина предмета у којима је ХПЦЦ упућивала подносиоца А-захтева да покрене судски поступак, били су случајеви када је подносилац А-захтева имао одлуку (надлежног друштвеног или државног предузећа) о додели стана на коришћење, али када још увек није потписао уговор о коришћењу и није уопште ушао у посед стана. Чињеница да стан никад није био у законском поседу подносиоца А-захтева, наводно је разлог његовог обраћања суду у циљу одређивања правног лека.

77. ХПЦЦ то правда позивањем на одредбу која предвиђа могућност да ХПЦЦ може „упутити питања у вези са захтевом, која нису под јурисдикцијом [ХПЦЦ-а] надлежном локалном суду, административном одбору или трибуналу.“³³⁸ Ипак, треба приметити да се у наведеном примеру ово упућивање десило тек након позитивног тумачења сопствене надлежности од стране ХПЦЦ-а, односно након коначног одлучивања у тој правној ствари. Упућивањем на суд ХПЦЦ је очигледно *de facto* отворио могућност судског преиспитивања „коначне“ ХПЦЦ одлуке³³⁹

78. С обзиром да се рок од 60 дана дат подносиоцу А-захтева односи само на његово изражавање *намере* да покрене поступак пред судом, а не и на само *покретање* поступка, ова одредба је представљала врло реално поље злоупотребе. Како је подносилац Ц-захтева спречен да имовином у потпуности располаже као власник (његово право може бити укњижено у катастарске књиге, али нема могућност преноса права) до окончања судског процеса, увођење тог правног лека омогућава практично неограничено уплитање у његова имовинска права. Притом, имајући у виду коначност другостепене одлуке ХПЦЦ-а, подносилац Ц-захтева,

³³⁷ Члан 14.2 Уредбе 2000/60.

³³⁸ Члан 22.1 Уредбе 2000/60.

³³⁹ *Ибид*, члан 22.3: „Комисија неће примењивати никакве правне лекове сем оних који су прописани датом законском регулативом.“

као савесни стицалац и *prima faciae* власник, нема на располагању еквивалентну могућност обраћања судском или административном телу ради заштите свог права.

79. ХПЦЦ је подносиоцу успешног А-захтева, према прописима, вршила повраћај имовине у натури када предметна стамбена имовина није већ прешла у власништво физичког лица, склапањем валидне добровољне теретне трансакције³⁴⁰, и након што би подносилац А-захтева исплатио ХПД-у износ у висини куповне цене својине коју је претходно платио „први власник“, односно, износ цене коју би подносилац А-захтева морао да плати за стицање власништва над станом да није било дискриминације, увећан за „процент тренутне тржишне вредности стана, коју утврђује Дирекција“ и трошкове било каквих побољшања учињених на стану³⁴¹. Законски рок за исплату је 120 дана од одлуке ХПЦЦ-а о праву на реституцију.³⁴² За лица која не могу да изврше повраћај имовине у натури, постојала је могућност добијања одговарајуће надокнаде³⁴³, чији износ би се одређивао на основу формуле коју одреди ХПД.³⁴⁴

80. И поред јасне обавезе да донесу пропис који би уредио питање компензације³⁴⁵ и прецизне рокове исплате, ХПД и УНМИК то никад нису урадили. Наводно³⁴⁶, нацрт закона о компензацији био је предат УНМИК-у 2004. године, али никад није донет. Због тога што нема механизма накнаде (одштете)³⁴⁷ и што УНМИК није извршио своје правне обавезе³⁴⁸, велики број успешних подносилаца Ц-захтева је у потпуности спречен да оствари своја права на одговарајуће становање.³⁴⁹

81. Одлуке донете по Б-захтевима су, због природе захтева, конститутивног карактера, те је на основу њих могуће извршити укњижбу утврђеног права власништва у катастарске књиге. Такође, одлуке донете по А-захтевима могу да буду основ за укњижбу уколико успешни подносилац А-захтева исплати вредност предметне стамбене имовине.

82. Насупрот томе, за успешне подносиоце Ц-захтева добијена одлука ХПЦЦ нема скоро никакву практичну важност за могућност укњижбе права власништва у одговарајуће катастарске регистре или доказивања права пред било којом другом институцијом на Косову и Метохији. Ово стога што таква одлука формално утврђује само постојање права државине у одређеном временском периоду, а не и

³⁴⁰ Уредбе 2000/60, члан 3.3.

³⁴¹ *Ибид*, члан 4.2.

³⁴² *Ибид*,

³⁴³ *Ибид*, члан 4.2 и 4.4

³⁴⁴ *Ибид*, члан 4.4.

³⁴⁵ *Ибид*, члан 4.5.

³⁴⁶ Извор информације г. Агрон Бека, координатор Канцеларије комисије за захтев КАИ – разговор вођен марта 2007. године.

³⁴⁷ Члан 23. Мастритшких смерница.

³⁴⁸ Члан 15. Мастритшких смерница.

³⁴⁹ ЦЕСЦР, Генерални коментар бр. 7 (о праву на одговарајуће становање из члана 11 (1): принудне евикције), пара. 13.

право својине. Да би се укњижба спровела, потребно је доставити надлежној општинској канцеларији Косовске катастарске агенције (ККА) „класичан“ правни основ, односно релевантне имовинске документе, са или без позитивне ХПЦЦ одлуке. Уколико ти документи неспорно доказују право на својину, ККА је, у највећем броју случајева, обављала укњижбу. Обично се ради о истим документима које је ХПД/ХПЦЦ већ узимао у разматрање приликом одлучивања о оспореном праву. Због тога се оправдано поставља питање реалне крајње вредности самог ХПЦЦ-овог очигледно само деклараторног акта који остаје непрепознатљив сам по себи у смислу доказивања и заштите права власника стамбене имовине.

83. Република Србија је утврдила бројне правне проблеме у вези са мандатом Косовске агенције за имовину (КАИ) који битно утичу на могућност приступа лица са Косова, пре свега интерно расељених лица, праву на адекватно становање.

84. КАИ је установљена УНМИК Уредбом 2006/50 као независно административно тело са искључивом надлежношћу да „прима, заводи и ... решава“ имовинске захтеве који се односе на приватну непокретну имовину на Косову и Метохији³⁵⁰. Утврђени крајњи рок за подношење захтева КАИ био је 3. децембра 2007. године, сходно УНМИК-овом Административном упутству 2007/5 од 1. јуна 2007. године³⁵¹, које је донето у циљу примене Уредбе 2006/50.³⁵² Сама Уредба не предвиђа никакве конкретне рокове за подношење захтева, изузев рока сопственог важења (31. децембар 2008. године).³⁵³ Имајући у виду да Административно упутство, као акт мање правне снаге, може само да спроводи, а никако и да материјално измени или допуни правила прописана Уредбом, овакав начин временског ограничавања приступа заинтересованих лица КАИ је нелегитиман јер престанак пријема имовинских захтева у периоду важења Уредбе према којој КАИ има искључиву надлежност да прима и решава захтева има за последицу немогућност да се заинтересована лица обрате било ком другом телу за мериторно решавање релевантних имовинских питања. То је повреду права на правично суђење (приступ суду) и свакако не доприноси томе да оштећена лица сигурно и мирно уживају у свом поседу, односно, праву на одговарајући стамбени смештај.

85. Проблематична је и ранија пракса службеника КАИ који нису хтели да приме захтеве лица о чијој имовини је већ одлучивао ХПД/ХПЦЦ. То се може тумачити само као неовлашћена прелиминарна селекција и арбитарно тумачење мандата КАИ. Према важећим правилима управног поступка, службеник административног тела (какво је, формално, и КАИ) у сваком случају је дужан да прими и заведе предмет. На интервенцију невладиних организација, службеници КАИ су почели да примају захтеве без прелиминарних процена, али је штета већ начињена у смислу да пуно заинтересованих лица из наведеног разлога нису могли да предају захтеве.

³⁵⁰ УНМИК/РЕГ/2006/50 о решавању захтева у вези са приватном непокретном имовином, укључујући пољопривредну и комерцијалну имовину.

³⁵¹ Члан 8. у вези са чланом 26.

³⁵² Ибид, члан 22.

³⁵³ Члан 21. Уредбе 2006/50.

86. Приликом подношења захтева, заинтересована лица су била дужна да поднесу доказе које сама прибаве. КАИ није имала обавезу да по службеној дужности прикупља расположиве доказе на које странке евентуално укажу при покретању или у каснијим фазама поступка. Иначе, КАИ сматра верификованим доказом само доказ чије је постојање могла да потврди провером у архивама на Косову (приоритетни докази) и у ужој Србији. Проблем била чињеница да документовани докази који се налазе у архивама косовских институција, због лоше безбедносне ситуације и слабог материјалног стања, често нису били доступни интерно расељеним лицима у Србији. Такође, надлежни службеници у катастру су често прибегавали противзаконитом условљавању издавања потребних докумената претходним измирењем пореске обавезе на предметну имовину. Из тих разлога може се рећи да је фактичка немогућност прибављања тражених доказа, које је иначе КАИ лако могла да прибави уз своја овлашћења, довело до практично потпуне немогућности заштите имовинских права заинтересованих лица.

87. У члану 12. Уредбе 2006/50 предвиђено је да жалбена инстанца за одлуке КАИ Комисије буде Врховни суд Косова, односно веће од троје судија који је требало да оснује СПГС.³⁵⁴ То Веће никад није основано, нити постоје јасне назнаке када и на који начин ће то бити учињено. Према изјавама званичника КАИ, жалбени механизам још увек није успостављен јер за тим није било потребе с обзиром на то да је КАИ до сада решавала само неоспорене предмете. Имајући у виду ограничено временско трајање Уредбе 2006/50 која уређује мандат КАИ и неизвесност њеног продужавања или обнављања, непостојање жалбене инстанце значи неспособности постојећег механизма за решавање имовинских захтева да адекватно заштити право на одговарајући смештај.

88. Према члану 17. УНМИК-ове Уредбе 2006/50, КАИ врши иста овлашћења као и ХПД, за извршење свих одлука и наредби о евикцији ХПЦЦ-а, која су на дан 7. марта 2006. године била спремна за извршење, али никада нису извршена.³⁵⁵ И поред врло јасне обавезе извршења коначних и извршних ХПЦЦ одлука, КАИ често није била у стању да ту обавезу изврши и омогући улазак у посед стамбене имовине услед недостатка политичке воље. То је у великој мери нарушило кредибилитет укупног механизма КАИ и УНМИК-а за заштиту имовинских права мањинских заједница на Косову.

89. Често се приликом извршења ХПЦЦ одлука оштећује или уништава непокретна и покретна имовина која је предмет евикције. Према постојећим прописима, КАИ као и раније ХПД, нема обавезу очувања целovitости предметне имовине ни у једној фази своје активности, чак ни током управљања имовином, тј. у поступку примене ренталне шеме. Пракса је потврдила апсолутну извесност

³⁵⁴ Члан 12.8 Уредбе 2006/50.

³⁵⁵ Ибид, члан 17. Видети УНМИК Уредбу 2006/10 (измењену и допуњену Уредбом 2006/50).

тоталног уништења све покретне имовине, али због страха од потпуног губитка непокретне имовине, многи власници одустају од евикције узурпатора.³⁵⁶

90. Посебан проблем је недостатак адекватне заштите после извршења прве евикције, јер узурпатор или треће лице поново изврши незаконито запоседање у року од 24 сата после исељења тако што једноставно уклони печат КАИ нема обавезу да врши вишеструке евикције, већ је та материја пребачена на терет органа за спровођење закона. Међутим, полиција и тужилаштво на КиМ врло ретко предузимају такве радње и законско гоњење починилаца таквих кривичних дела.

91. Према тумачењу члана 13.6 Уредбе 2000/60 (о гоњењу поновних узурпатора) које је фебруара 2007. године дао г. Борг Оливије, ранији правни саветник Специјалног представника Генералног секретара, за накнадне евикције у случају имовине под печатом ХПД-а или КАИ, полиција не мора да тражи сагласност јавног тужиоца. С једне стране, овај потез је могао да буде користан допринос ефикаснијем поступању полиције. С друге стране, овакво поступање је противно одредби Привременог кривичног закона Косова, према којој је узурпација туђе имовине кривично дело кажњиво новчаном казном или казном затвора до једне године³⁵⁷ и доводи до ситуације у којој реузурпација у име „ефикасности“ постаје некажњива.

92. Од доласка КФОР-а на Косово 12. јуна 1999. године, национални контингенти КФОР-а³⁵⁸ заузимали су и приватну имовину, коју су власници били принуђени да напусте услед оружаног сукоба или његових последица, у околностима присилних евикција³⁵⁹. Власници наилазе на низ тешкоћа при покушају да остваре реституцију или бар правичну накнаду због коришћења заузете имовине или причињене штете.

93. УНМИК нема никакав механизам заштите оштећених лица у случајевима угрожавања поседа од стране КФОР-а као међународног безбедносног присуства. Примарни проблем је потпуни правни имунитет КФОР-а. Према тексту Војно-техничког споразума и његових анекса, КФОР „дејствује без ометања на територији КиМ и има овлашћење да предузме све потребне мере да установи и одржи сигурним окружење за све грађане Косова и спроводи своју мисију на друге начине.“³⁶⁰ КФОР (ни било ко у саставу КФОР-а) не одговара за накнаду штете на јавној или приватној имовини нанету вршењем активности у вези спровођења Споразума.³⁶¹ Према УНМИК Уредби 2000/47, „КФОР, његова имовина, финансијска средства и актива не подлежу никаквим правним процесима“.³⁶²

³⁵⁶ Видети нпр. предмет *Стаменко Ковачевић против УНМИК-а*, Омбудсман институција на Косову, бр. 592/02.

³⁵⁷ Видети члан 259. Закона, односно УНМИК-ове Уредбе 2003/25 (6. јули 2003.)

³⁵⁸ Првобитно су постојале четири мултинационалне бригаде – Југ и Запад су чиниле једну (MNTF-SW). Од 15. маја 2006. године, MNTF-S (Југ) постоји као посебна мултинационална бригада.

³⁵⁹ ЦЕСЦР, Генерални коментар бр. 7 став 3.

³⁶⁰ Члан 1. став 2 и Анекс Б Војно техничког споразума.

³⁶¹ Ибид, Тачка 3 Анекса Б.

³⁶² Члан 2 Уредбе 2000/47.

94. Члан 7. УНМИК Уредбе 2000/47 предвиђа као изузетак могућност да Комисија за захтеве КФОР-а (*KFOR Claims Commission*,) решава имовинске захтева оштећених лица у ситуацијама када, између осталог, губитак или штета на имовини који се директно могу приписати КФОР-у не потичу из „оперативне нужности“.³⁶³ Уредба (ни било који други документ) не разјашњава шта је оперативна нужност. Питање који имовински захтев се сматра легитимним у појединачним случајевима КФОР може да тумачи различито, зависно од својих потреба. Механизам процесуирања захтева, кратко дат у Уредби, формално је установљен тек 22. марта 2003. године кроз Стандардну оперативну процедуру (СОП) 3023 за захтеве на Косову, коју је издао главни штаб КФОР-а. Према СОП-у, „свака земља која има контингент у КФОР одговорна је за решавање захтева који произилазе из његових активности, у складу са својим правилима, прописима и процедурама за решавање таквих захтева.“³⁶⁴ Међутим, овај механизам решавања захтева „није правно обавезујући“ – свака донета одлука је интерног карактера за КФОР као и за земљу контингента, те СОП служи да се земље учеснице само „подстакну“ да процесуирају захтеве у складу са „саветодавним корацима“ из Додатка Б на СОП.³⁶⁵ Слична ситуација је у жалбеном поступку, за коју се испоставило да је безначајна од самог почетка, а потпуно је престала да функционише још 2004. године³⁶⁶.

95. И поред чињенице да цивилна власт у претпостављено демократском поретку мора да има разуман ниво контроле над војном компонентом и адекватну заштиту од могућих и актуелних злоупотреба моћи, однос КФОР-а према УНМИК-у је у потпуности лишен било какве субординације. Резолуцијом 1244 од Генералног секретара се захтева да „свом Специјалном представнику наложи блиску *координацију* с међународним безбедносним присуством како би се обезбедило да оба присуства делују ка истим циљевима уз *међусобну подршку*“.³⁶⁷ Недостатак цивилне контроле над војном силом на Косову и Метохији лишава угрожена лица свих гаранција правне заштите од кршења имовинских права: немогућност наметања реституције или компензације за имовину а тиме и немогућност повратка или слободног избора места живљења. Тиме је створена и упорно постоји огромна рупа у закону у компоненти правне сигурности поседа садржана у праву на одговарајуће становање.

96. На Косову, нагли процват бесправне градње је кумулативна последица непостојања владавине права, неспровођења закона, неуједначене и лоше праксе

³⁶³ Ибид, члан 7.

³⁶⁴ Ибид, члан 6.

³⁶⁵ Ибид.

³⁶⁶ Видети, Маргарет Кордиал, „Скица презентације ситуације на Косову“ у Међународном комитету Црвеног крста, *Извештај о применљивости међународног хуманитарног закона и закона о међународним људским правима у мандатним снагама УН (2004 МКЦК, Женева)*, стр. 52, www.icrc.org.

³⁶⁷ Резолуција 1244, став 13 у преамбули, тачка 6. Видети такође тачку 9 (ф) . Видети још званичну интернет страницу НАТО и КФОР: www.nato.int/kfor/kfor/objectives.htm. Видети Венецијанску комисију, Мишљење о људским правима на Косову, став 79.

општинских власти и непостојања грађевинске инспекције.³⁶⁸ Имовински односи су изузетно отежани експоненцијалним растом бесправне градње сконцентрисане око већих градова и дуж главних путева услед миграције сеоског становништва у градове. То је довело до грађења на пољопривредном земљишту у огромној већини случајева без сагласности и чак противно намерама законитих власника, који су најчешће расељена лица.³⁶⁹ Бесправна градња на месту уништених зграда или у непосредној близини или вези са оштећеном стамбеном имовином, поред огромног еколошког удара на животну средину, представља огроман проблем, који озбиљно угрожава изгледе принудно расељених лица да остваре право на адекватан смештај кроз мирно уживање сопствене имовине, тј. подрива правну сигурност поседа.

97. У бесправну градњу на невољно и привремено напуштеној имовини уложене су огромне своте новца, тако да се није могло очекивати од надлежних институција да нареду рушење тако подигнутих објеката и враћање имовине у пређашње стање. Ово је жалосно али истинито, и управо на то се и ослањају сви нелегални инвеститори.³⁷⁰

98. Један од конститутивних елемената права на одговарајући смештај је доступност услуга, објеката и инфраструктуре што подразумева трајни приступ, између осталог, „енергији за кување, грејање и осветљење [...] начин за складиштење хране [...]“.³⁷¹ У томе на КиМ постоји низ проблема.

99. Линеарном применом своје тзв. „АБЦ политике“ осмишљене да у снабдевању струјом фаворизује кориснике према уредности плаћања електричне енергије, Косовска енергетска корпорација (КЕК) је довела до фактичке дискриминације невећинског становништва на подручјима на којим живе и на подручјима на које би желели да се врате. Разлози су лоша материјална ситуација повратничке заједнице, изазвана дуготрајним расељењем и објективном немогућношћу економске одрживости повратка. Сам контекст појаве отвара питање могуће посредне дискриминације у заштити права гарантованих чланом 11.1 у супротности са чланом 2(2) Пакта.

100. Приметна је и врло проблематична пракса КЕК-а да повратницима испоручује рачуне за наплату електричне енергије са урачунатом електричном енергијом потрошеном за време њиховог расељења, на имовини коју нису користили нити могли да користе јер је била бесправно заузета од трећих лица.

³⁶⁸ Институција Омбусмана на Косову, „Седми годишњи извештај за 2006-2007. годину“.

³⁶⁹ ЕАР, „Студија о изводљивости за процену домета и природе рада на алтернативном механизму за решавање спорова у вези са земљиштем и комерцијалном имовином на Косову, Коначни извештај“, (децембар 2004).

³⁷⁰ Грађење на Косову уређује Уредба УНМИК-а 2000/53 о градњи на Косову, или „Љуцијева уредба“. Названа је тако по Реџепу Љуцију који је, озбиљно радећи поверен посао на увођењу реда у бесправну градњу наредио престанак рада и рушење извесног броја бесправних објеката. Убијен је врло брзо после тога, под неразјашњеним околностима. Његов убица никад није пронађен ни приведен правди. После његовог убиства драстично је опао интерес за рушење бесправно подигнутих објеката.

³⁷¹ ЦЕСЦР, Генерални коментар бр. 4, пара. 8 (б).

101. У тим и сличним ситуацијама, потрошачи могу да се жале филијалама КЕК-а, које су углавном у градовима, што повлачи материјалне издатке и безбедносни ризик. Према доступним информацијама, обраћање појединих угрожених лица надлежном општинском суду у тим случајевима није имало успешан исход.

102. Додатни проблем је пракса КЕК-а да повратницима наплаћује релативно високе износе такси за активацију електричних бројила, чак и за куће изграђене кроз хуманитарну помоћ. Већина пројеката за повратнике не покрива овај издатак, повратници углавном нису у стању да плате рачуне, те им зато није дата шанса да почну са коришћењем и плаћањем потрошене електричне енергије. Овакав приступ је у супротности са имплицитном обавезом уздржавања од радњи које могу да угрозе или наруше приступ адекватном смештају и склоништу.

103. У лето 2009. године, у намери да наплати потрошену електричну енергију у неким српским енклавама, КЕК је прво делимично а затим потпуно прекинуо снабдевање електричном енергијом за Средачку жупу у којој живи око 15.000 Срба и мањи број косовских Албанаца. Последице су биле велике количине поварене хране уз неколико случајева тровања храном, погоршана општа хигијена, ускраћено информисање преко радија и телевизије, отежана ситуација за акутне и хроничне болеснике, нужда да се у летњим месецима ложи ватра за кување, и много другог. Чињеница је да нико из међународне заједнице није устао у одбрану основних људских права погођеног становништва на достојанство живота и одговарајући животни стандард. Тиме је извршено неселективно погоршање услова живота за све грађане Средачке жупе. На жалост, ни представници Европске уније нису реаговали и скренули пажњу на златно правило у ЕУ: начело пропорционалности, које каже да се увек мора водити рачуна о сразмери мере и последице, односно, да питају да ли се исти циљ могао постићи другом неинвазивном мером која не би угрозила живот и здравље 15.000 људи. Не може се уважити примедба да један економски оператор треба да оствари зараду и наплати извршену услугу, јер постоје редовни судови који између осталог решавају питање неуредних платиша за комуналне услуге. На овај начин, КЕК је некажњено извршио очигледан чин јасно усмерене дискриминације према етнички одређеној групи. Овако, у ситуацији постојања Привремених институција самоуправе и две међународне мисије, Уједињених нација и Европске уније, створен је миље за анархију, некажњену дискриминацију и бескрупулозно кршење основних људских права садржаних у међународним инструментима које су потписале све чланице ЕУ.

104. Један од проблема у области адекватног смештаја је отежано добијање грађевинских дозвола од општинских органа власти за изградњу или адаптацију стамбених јединица. Овај процес је оптерећен временским трајањем и претераним финансијским издацима који додатно оптерећују ионако егзистенцијално угрожене повратничке заједнице. Издавање потребних докумената је оптерећење и за међународне невладине организације које спроводе пројекте повратка, јер може да потраје и годину дана а у атмосфери ограничене слободе кретања и комуникације

са општинским властима, то је озбиљан елемент опструкције права на избор конкретног места становања или повратка и права на одговарајући смештај.

105. Посебна група проблема за обезбеђење адекватног смештаја повезана је са изразито лошим квалитетом реконструисаних кућа. Због непоштовања грађевинских стандарда, куће дате повратницима или од самог почетка или после кратког временског периода више не пружају заштиту од „хладноће, влаге, врућине, кише, ветра или других претњи здрављу, структуралних хазарда и болести“.³⁷² Ту појаву су приметили и потврдили Генерални секретар и Савет безбедности УН-а.³⁷³

106. Непостојање елементарних предуслова за вршење права на одговарајући смештај доводи до практичне немогућности ефикасног спровођења повратка интерно расељених лица и угрожава локалну интеграцију такозваних интерно-интерно расељених лица³⁷⁴. Упркос апологетском ставу локалних и међународних организација активних у процесу повратка, које често теже да ниску стопу повратка објасне недостатком средстава, то није пуна истина јер у многим случајевима чак и када су средства обезбеђена нема повратка из разлога који се могу наћи у недостатку политичке спремности да се прихвати већи број повратника из мањинских заједница. Опструкција или пасивност власти у извршењу својих дужности у области повратка, очигледно нарушава начело доступности адекватног смештаја, нарочито угроженим групама³⁷⁵. Те групе, укључујући интерно расељена лица и мањинске заједнице, трпе несразмерно велику штету као жртве кршења економских, социјалних и културних права.³⁷⁶

107. Поштовање међународних стандардна људских права код расељења - између осталих, и права на слободан избор места живљења, један је од елементарних предуслова заштите права на адекватан смештај.³⁷⁷ Упркос огромног износа утрошених ресурса, нема делотворних и видљивих резултата УНМИК-а код заштите овог права у контексту омогућавања повратка лица расељених са Косова и Метохије.

108. Према званичним подацима Међународног црвеног крста и УНХЦР-а, од јуна 1999. године Косово и Метохију је напустило 238.000 Срба, 30.000 Рома и других неалбанаца.³⁷⁸ До краја 2007. године, према подацима канцеларије УНХЦР-а у Приштини, вратило се око 18.000 Срба и припадника других етничких

³⁷² ЦЕСЦР, Генерални коментар бр. 4, пара. 8 (д).

³⁷³ *Извештај Генералног секретара Уједињених нација о привременој управи на Косову* (25. јануар 2006.), УН документ S/2006/45, стр. 17: “Примљено је преко 170 тужби везаних за квалитет реконструисаних станова; 38 од 42 куће прегледане од стране инжењера УНМИК-а и КФОР-а није погодно за живот.”

³⁷⁴ Интерно-интерно расељена лица су особе приморане да напусте своје домове 1999. и 2004, али су остале као расељена лица у оквиру безбедних зона на Косову и Метохији.

³⁷⁵ ЦЕСЦР, Генерални коментар бр. 4, пара. 8 (е).

³⁷⁶ Члан 20 Мајнских смерница.

³⁷⁷ ЦЕСЦР, Генерални коментар бр. 4, пара. 9.

³⁷⁸ *Упоредити* ЕАР, „Процена ситуације за заједнице и повратак на Косову“ (фебруар 2006.), стр. 4.

заједница, што чини 7,5%.³⁷⁹ Тај број у каснијим годинама се врло мало мењао. Од марта 2005. до маја 2006. године вратило се само 2.816 појединаца. Према подацима УНХЦР, у 2009. години вратило се укупно око 600 расељених лица, од којих се свега 184 одлучило на организован повратак преко регистравања. У 2010. години, та бројка износи 393 лица, такође према истим подацима. Поређења ради, за око шест месеци – од јуна до децембра 1999. године, на Косово и Метохију се вратило 90% избеглог албанског становништва, што подразумева све осим оних који су избегли у земље Западне Европе у настојању да добију азил.

109. Потписивањем Меморандума о разумевању од 23. јануара 2007. године, извршен је фактички пренос резервисаних овлашћења СПГС за повратак расељених лица на привремене институције као „локализација“ функције УНХЦР-а³⁸⁰, очигледним грубим задирањем у мандат и без учешћа и сагласности УНМИК-а. Резултати тог преноса овлашћења су поражавајући: од фебруара до септембра 2008. на Косово и Метохију се вратило укупно 143 лица (0,6 % расељеног становништва),³⁸¹ што значи да је повратак практично заустављен. Један од кључних циљева Резолуције 1244³⁸² је повратак избеглица и расељених лица.³⁸³ Имајући у виду да се до јесени 2008. године на Косово и Метохију вратило само 7,5% интерно расељених лица, може се закључити да тај циљ није постигнут, и да се јака сегрегација и даље шири у свим сегментима живота у Покрајини.³⁸⁴

110. УНМИК као носилац повратка расељених лица³⁸⁵ ефективно је ограничавао тај процес условљавајући га враћањем *искључиво* у место порекла, иако је београдска канцеларија УНХЦР-а инсистирала на повратку према месту избора.³⁸⁶

³⁷⁹ Бројка је непоуздана због методологије коју примењује приштинска канцеларија УНХЦР-а. Наиме, теренски службеници региструју као трајне повратнике лица која остану у месту повратка најмање шест месеци, док је 2007. године тај лимит био два месеца. То је било предмет оштре критике Комесаријата за избеглице Републике Србије и некадашњег Координационог центра за Косово и Метохију, који су предложили да праг за утврђивање трајности повратка буде двојак – временски (најмање годину дана) и суштински (једино у случају повратка целе породице а не само једног лица). Реално, велика већина тих регистрованих „повратника“ долазила је да заврши разне административне и породичне послове, као што су оставински поступак, остварење права на УНМИК-ову старосну пензију или продаја непокретности. Према проценама Министарства за Косово и Метохију Републике Србије, урађеним на основу броја школске деце и исплата социјалне помоћи, стварних повратника има између 3,5 и 5%.

³⁸⁰ МоР су потписали Љуфти Хазири, министар за локалну самоуправу Привремених институција, и Мартин Лофтус, шеф мисије УНХЦР-а у Приштини. УНМИК се није огласио.

³⁸¹ Срба 55, Ашкалија 52, Горанаца 17, Рома 15 и Бошњака 4. Подаци добијени од Одељења за повратак и хуманитарну помоћ у Министарству за Косово и Метохију Републике Србије.

³⁸² Усвојена од стране Савета безбедности 10. јуна 1999. године.

³⁸³ Тачка 9.3 Резолуције 1244 прописује да је одговорност међународног безбедносног присуства: «Успостављање безбедног окружења у коме избеглице и расељена лица могу да се врате својим кућама у безбедности, а међународно цивилно присуство може да функционише»; Тачка 11.11 прописује главне одговорности цивилног присуства: «осигурање безбедног и неометаног повратка свих избеглица и расељених лица у своје домове на Косову»

³⁸⁴ Видети Табелу у Анексу 4.

³⁸⁵ Повратак расељених лица је због свог значаја и потребе за међународном заштитом и ангажовањем остао као једно од резервисаних овлашћења СПГС-а.

³⁸⁶ Подсећамо да члан 11. Пакта предвиђа право на сигуран, миран и достојанствен живот на било ком месту, што је било ускраћено ограничавањем повратка искључиво у место порекла

То је у потпуној супротности са УНМИК-овим ставом код повратка расељеног албанског становништва 1999. године, када се овај принцип није примењивао.³⁸⁷ Такав дискриминаторни приступ крши право слободног избора места живљења припадника неалбанских заједница, а тиме и, између осталих, права на адекватан смештај. Имајући у виду неповољну безбедносну ситуацију и чињеницу да су многа насеља и **сви** градови на Косову и Метохији јужно од реке Ибар постали моноетнички³⁸⁸ и небезбедни за мањинске етничке заједнице, условљавати повратак мањих група или појединаца у за њих небезбедна места је исто што и одбијање повратка.

111. Јуна 2006. године, потписан је Протокол о одрживом повратку³⁸⁹ којим је признато право повратка у било које место на Косову и Метохији. То се у пракси за расељена лица опет свело на објективно сужен избор релативно безбедних места са претежно српским становништвом у руралним деловима Косова и Метохије. И поред тога, тај документ је остао у сфери политичке манипулације (као лажни доказ испуњења обавеза привремених институција и наводног успеха међународне администрације на пољу повратка), и у пракси никад није реализован.³⁹⁰

112. Чланови 2. и 3. Протокола утврђују рок од 60 дана за надлежна општинска тела да спроведу и заврше процедуру за организовани повратак особа које су изјавиле да намеравају да се врате. Међутим, ревидирани Приручник о одрживом повратку³⁹¹, донет као документ за примену Протокола, неоправдано је искомпликовао процедуру повратка уводећи бројне административне механизме и инстанце радних група и тела³⁹² за поједине фазе поступка. На тај начин, првобитан рок од 60 дана је фактички укинут и претворен у отворен период.³⁹³ Локалне албанске власти управо из тог разлога, а са очигледним циљем успоравања повратка, инсистирају на доследној примени свих фаза и механизма из Приручника.³⁹⁴

³⁸⁷ ЕАР, „Процена ситуације у погледу заједница и повратка на Косову“ (фебруар 2006.), стр. 40.

³⁸⁸ *Ибид.*, стр. 7.

³⁸⁹ Протокол о одрживом протоколу су потписали представници УНМИК, Привремених институција самоуправе и Владе Републике Србије 6. јуна 2006.

³⁹⁰ Протокол је утврдио четири основна предуслова за повратак: (1) безбедност и слободу кретања, (2) приступ јавним услугама, (3) стамбено збрињавање и (4) економску одрживост. УНМИК и ПИС су прогласили прва два услова испуњеним, упркос настављеним безбедносним инцидентима и етнички мотивисаним нападима; цео концепт је застао код стамбеног збрињавања јер је то подразумевало враћање приватне имовине, што се показало као непремостива препрека. Детаљније о томе у делу о имовинским правима.

³⁹¹ Ревидиран Приручник о одрживом повратку је усвојен јуна 2006. године и врло брзо је ревидиран. 2008. године због великих примедби удружења расељених лица почео је рад на новим изменама и допунама, које још нису финализоване ни усвојене. У пракси, примењује се нека мешавина основног и ревидираног текста као и неусвојених измена.

³⁹² Видети шему у Анексу 1.

³⁹³ ЕАР, „Процена ситуације у погледу заједница и повратка на Косову“ (фебруар 2006.), стр. 31.

³⁹⁴ Повратак је водила Радна група за директан дијалог, под покровитељством регионалне канцеларије УНХЦР-а у Бечу. Она се састала свега два пута. Извршна рука Радне групе требало је да буде Техничка подгрупа, која се због честе и упорне опструкције приштинске делегације састајала једном до два пута годишње. Нису примећени напори приштинске, али ни бечке канцеларије УНХЦР-а да се та опструкција превазиђе.

113. Још једна мера која знатно успорава повратак је произвољна селекција расељених лица вољних да се врате, од стране такозване „заједнице пријема“. Произвољну селекцију обично врше неформални представници заједнице пријема преузимајући улогу арбитара који одлучују ко може а ко не може да се врати. Одабир подобних кандидата не зависи ни од материјалних ни од правних доказа као ни од одлука надлежних органа (као што су оптужнице, судске пресуде, итд.).³⁹⁵ Иако је важно да заједница пријема прихвати повратнике да би се постигла одрживост повратка, оваква пракса „филтрирања“ повратника од стране заједница пријема веома је спорна, због крајње очитог дискриминаторног ефекта.

114. Битан моменат у стварању предуслова за поштовање права на адекватан смештај за мањинске не-албанске заједнице, чине такозвани „баланс програми“, односно улагања у локалну примајућу заједницу ради смањења отпора повратку неалбанских заједница.³⁹⁶ Такви програми обухватају 30%-50% средстава намењених за појединачни пројекат повратка. Често се дешава да, после реализације баланс програма, повратници буду изложени застрашивању и нападима и приморани да поново напусте своје домове и ступе у секундарно расељење. Наравно, заједница „пријема“ задржава користи од програма повратка.

115. Чињеница је да досадашњи напори УНМИК-а усмерени ка одрживом повратку и обезбеђењу адекватног смештаја за мањинске заједнице на Косову и Метохији, због свих поменутих околности, нису уродили плодом. У том контексту посебну бојазан изазвала је иницијатива да се неусељени стамбени објекти изграђени за мањинске заједнице ставе на располагање општинским властима. Наводна сврха је обезбеђење привременог смештаја за друге категорије повратника, као што су неуспели азиланти из западне Европе, скоро искључиво косовски Албанци, Пројекат повратка и реинтеграције на Косову који финансирају Европска унија и УНДП у сарадњи са Министарством за заједнице и повратак ПИС, вредан преко пет милиона долара, предвиђа као један од својих крајњих резултата „развој ревидиране стратегије општинских власти за реконструисану неусељену имовину“.³⁹⁷ Такве иницијативе могу да постану додатна препрека у низу већ постојећих проблема у домену заштите права на адекватни смештај угрожених припадника повратничких мањинских заједница.

116. Посебно забрињава намера поменутог пројекта ЕУ/УНДП да буде једини пројекат повратка на Косову и Метохији, посебно имајући у виду да се Пројекат односи на само четири општине (Исток, Пећ, Косово Поље и Гњилане). При том, највећи део обезбеђених средстава је планиран за „изградњу капацитета“ у тим

³⁹⁵ На још једну компликацију с којом се суочава процес повратка је указао представник Америчког савета за избеглице (АРЦ) који је рекао да су у три наврата повратници замало постали „условни повратници“ јер су прихватна заједница и општинске структуре стављале вето на то ко ће се вратити. ЕАР-ова „Процена ситуације у погледу заједница и повратка на Косову“ (фебруар 2006.), стр. 21.

³⁹⁶ На пример, изградња водовода, путне мреже, обданишта или кућа за локално албанско становништво.

³⁹⁷ ЕУ/УНДП-јев Пројекат повратка и реинтеграције на Косову (2008.-2010.), стр. 11

општинама да би се омогућио несметани повратак, што чини врло извесним расипање ионако оскудних средстава. Другим речима, средства намењена повратку расељених лица усмеравају се на разне обуке незаинтересованих локалних службеника уместо на расељена лица и повратнике.

117. Додатан проблем напред описаног контекста онемогућавања повратка и адекватног смештаја је непостојање координације између Министарства за заједнице и повратак косовских Привремених институција и општинских служби за повратак. На овај проблем се надовезује и околност да је надлежно Министарство пољуљано учесталим корупционашким аферама, честим сменама функционера, услед чега нема неопходног континуитета у раду ни институционалне меморије. Томе доприносе и честе институционалне промене, од којих је најновија да се спајају раније функције општинског службеника за повратак и општинског службеника за заједнице.

Здравство

118. Право на услуге јавне здравствене заштите без дискриминације спада у групу права из Уставног оквира за привремену самоуправу (члан 4.4, став (м)).³⁹⁸ ПИС су непосредно одговорне да припадницима свих заједница на Косову и Метохији обезбеде потпуно остварење својих права³⁹⁹, а ресорно Министарство има дужност да “развија политику и спроведе законе за недискриминаторан и одговоран систем здравствене заштите”⁴⁰⁰. Према Уставном оквиру и на основу својих дужности у складу са Резолуцијом 1244, СПГС задржава овлашћења да штити “права заједница и њихових припадника”⁴⁰¹.

119. Закон о здравству Косова, основни закон у овој области, садржи низ одредаба које чине правну основу недискриминаторног и инклузивног система здравствене заштите. У члану 7.1 законодавац прописује да систем здравствене заштите „треба да буде доступан свим грађанима и свим заједницама Косова“, а члан 12. дефинише начела којима је приступ систему здравствене заштите гарантован припадницима неалбанских заједница (начела једнакости, квалитета, обухватности и недискриминације).

120. Међутим, тај правни оквир не садржи посебне одредбе чија би примена гарантовала ефикасно спровођење начела обухватности и недискриминације, тј. успостављање услова за адекватно коришћење српског језика као званичног језика Косова. Може се закључити да важеће одредбе указују на то да у здравственим институцијама на Косову под управом ПИС нису свесни подједнаког значаја

³⁹⁸ Ово је у складу са чланом 25 Универзалне декларације о људским правима и чланом 12 Међународног пакта о економским, друштвеним и културним правима, који су у непосредној примени на Косову, сходно члану 3.3 Уставног оквира.

³⁹⁹ УНМИК Уредба бр. 2001/9, чланови 4.5 и 5

⁴⁰⁰ УНМИК Уредба 2001/19, Прилог 6, став (и), Закон бр. 2004/4, чланови 16, 17

⁴⁰¹ УНМИК Уредба 2001/19, чланови 4.6 и 8.1

албанског и српског језика. Зато њихов рад може да постане индиректан извор дискриминације према пацијентима који не говоре албански.

121. Поред тога, одредба којом се гарантује недискриминаторно функционисање система здравствене заштите на Косову не укључује *етничко порекло*⁴⁰² као основ за дискриминацију, чиме даје тек делимичну заштиту од дискриминације заједница на Косову.

122. Неалбанско становништво Косова плаши се да користи здравствене услуге у болницама у којима искључиво ради особље које говори албански језик. Зато је један од највећих проблема мањинских заједница управо секундарна здравствена заштита⁴⁰³.

123. Посебно угрожен сегмент становништва у смислу здравствене заштите су расељена лица и повратници у изолованим срединама у албанском окружењу. Уопште узев, њихов економски положај је лошији у односу на укупно становништво па чак и у односу на друга расељена лица и повратнике који живе у већим српским срединама, као што су Грачаница, Штрпце и села у Косовском Поморављу. Географија чини да су далеко од здравствених установа под ингеренцијом Републике Србије. С друге стране, здравствене установе под ингеренцијом косовских власти фактички су им недоступне, због језичке баријере, обостраног неповерења, недостатка слободе кретања и небезбедности у моноетничким албанским срединама.

124. Скоро сви пројекти повратка расељених лица у основном плану садрже под-пројекат или компоненту здравствене заштите, обично кроз изградњу амбуланте која служи једном или више суседних села. Међутим, у пракси тај део пројекта остаје недовршен због недостатка средстава, а да се никад не постави питање зашто нису обезбеђена довољна средства или зашто је дошло до раскорака између плана и реализације.

125. Здравствена заштита у срединама са претежно српским становништвом одвија се према здравственим протоколима и уз финансирање Републике Србије⁴⁰⁴,

⁴⁰² Члан 12. косовског Закона о здравству бр. 2004/31 прописује да обухватност и недискриминација значе: здравствену негу при једнаким условима за све грађане обезбеђивањем стандарда у току испуњавања потреба на свим нивоима здравствене заштите и пружајући здравствену заштиту без дискриминације и без обзира на пол, расу, боју, језик, веру, политичку опредељеност, социјални статус, имовински статус, ниво физичких или менталних способности, породични статус или разлике у годинама.

⁴⁰³ То је такође и закључак студије ИЦМПД о здравственом систему на Косову и Метохији. Правни тим ИЦМПД: *Извештај о анализи празнина и потреба правног оквира укључујући препоруке за ревизије и пратеће законодавство*, Београд, јули 2006. Извештај идентификује практичне препреке повратку расељених лица и избеглица, са посебним нагласком на имовинска права и индиректну дискриминацију у Хрватској и на Косову, стр.37

⁴⁰⁴ Правни основ њиховог деловања су Резолуција 1244 (1999) СБУН и Заједнички документ: Споразум о сарадњи Југославије и УНМИК-а, који су потписали Небојша Човић, у то време Председник Координационог центра за Косово и Метохију и Ханс Хекеруп, тадашњи Специјални представник Генералног секретара УН, новембра 2001. године

укључујући доставу лекова. Међутим, дистрибуција лекова и другог медицинског материјала тим здравственим институцијама налази на велике проблеме. Пошиљке са лековима су више пута биле задржане и заплењене на административном прелазу Мердаре и на царинском пункту у јужном делу Косовске Митровице.⁴⁰⁵ То ствара додатан притисак на српско становништво и несигурност у погледу пуне заштите права на здравство.

126. Подсећамо да право на здравље, између осталог, садржи четири међусобно повезана и суштинска елемента, од којих је право на лекове утврђено као једна од основних детерминанти елемента доступности⁴⁰⁶ и елемента квалитета⁴⁰⁷

127. Захваљујући изузетном ангажовању Канцеларије УН и Црвеног крста Србије, уз помоћ Светске здравствене организације, дистрибуција хуманитарне помоћи привремено је нормализована. Међутим, УНМИК-ова Канцеларија за цивилне послове обавестила је 18. августа 2008. године Црвени крст Србије (ЦКС) да престаје са активностима које су укључивале и сарадњу са УНМИК царином у области обезбеђивања дозвола ЦКС-у за бесцаринску и несметану испоруку хуманитарне помоћи и лекова угроженом становништву на КиМ.

Образовање

128. Право на образовање на Косову уређују релевантни међународни инструменти и домаћи прописи, у складу са чланом 3.3 Уставног оквира.⁴⁰⁸ Право на образовање на *сопственом језику* спада у групу права непосредно гарантованих заједницама на Косову на основу Поглавља 4: „Заједнице и њихови чланови имају право на образовање на свом језику.”⁴⁰⁹

129. Привремене институције самоуправе дужне су да обезбеде да све заједнице и њихови чланови имају могућност да остварују ово право⁴¹⁰. У оквиру привремених институција самоуправе, Министарство за образовање, науку и технологију има конкретна овлашћења да спроводи законе и промовише недискриминаторни образовни систем.⁴¹¹ Поред тога, сходно Уставном оквиру и на основу својих дужности у складу са РСБУН 1244 (1999), СПГС задржава овлашћења да „штити права заједница и њихових чланова”.⁴¹²

⁴⁰⁵ Разлози тих заплена пошиљака су различите административне природе, иако дистрибуцију врши овлашћени дистрибутер, углавном «Велефарм»

⁴⁰⁶ Генерални коментар бр.14 УН Комитета за економска, социјална и културна права: елемент доступности таксативно набраја основне лекове, како су дефинисани Акционим програмом за основне лекове Светске здравствене организације

⁴⁰⁷ Ибид: елемент квалитета у тачки (д) таксативно набраја основне лекове, како су дефинисани Акционим програмом за основне лекове Светске здравствене организације

⁴⁰⁸ Члан 36 Универзалне декларације о људским правима, члан 2 Протокола 1 Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода, члан 13 Међународног пакта о економским, друштвеним и културним правима. УНМИК Уредбе бр. 2001/9.

⁴⁰⁹ Члан 4.4 УНМИК Уредбе бр. 2001/9.

⁴¹⁰ Ибид, чланови 4.5 и 5.

⁴¹¹ Ибид, Прилог 4.

⁴¹² Ибид, чланови 4.6 и 8.1.

130. У 29 општина у 5 округа током школске 1998/99 године на КиМ, наставу на српском језику похађало је 45.279 у основним и 19.966 ученика у средњим школама. После егзодуса српског и неалбанског становништва, слика образовног система је потпуно измењена. Већина школа је измештена из седишта, углавном из градова, у неадекватне објекте најчешће у руралним областима. Често у истом објекту ради више средњих школа. Седам основних школа изводи наставу у приватним кућама.

131. Основне и средње школе на Косову које се финансирају из буџета Републике Србије примењују исте образовне програме који су у примени у ужој Србији. Привремене институције самоуправе на Косову не признају валидност тих програма што директно угрожава право мањинских заједница на Косову да остваре право на образовање на свом матерњем језику. Разлог је што се програми који се примењују у Покрајини и они у примени на територији уже Србије толико разликују да би ученицима који би завршили средњошколско образовање по косовском програму било немогуће да образовање наставе на универзитетима у Србији, укључујући универзитете у Војводини и Митровици. Овде треба додати да косовско Министарство за образовање, науку и технологију још увек није организовало наставу високог образовања на српском језику.

132. Основни проблем у сектору образовања, поред егзодуса, је недостатак безбедности у објектима у којима се одвија настава и чести, скоро свакодневни прекиди наставе, ограничена слобода кретања ученика, измештање школских објеката у неадекватне просторије у местима у којима је остао да живи мали број српског и неалбанског становништва. Координациони центар за Косово и Метохију Републике Србије је у међувремену отпочео санацију школских објеката. Дефинисане су надлежности на основу Резолуције 1244 и статус основних и средњих школа на КиМ за српску заједницу које настављају да раде по плану и програму Министарства просвете.

133. Посебно је тешка ситуација за општину Драгаш (познату и као Гора), у којој живе Горанци.⁴¹³ Притисак на горанску заједницу који траје од 1999. године кулминира почетком сваке школске године, услед чега долази до одлагања почетка наставе. Покушај насилне асимилације Горанаца доводи до иселјавања горанске заједнице са тог простора. Школе се измештају у приватне куће или зграде које не само да нису адекватно опремљене, већ немају ни најосновнија средства за извођене наставе. Родитељи и деца припадници горанске заједнице су се петицијама изјаснили да хоће да похађају наставу према плану и програму Републике Србије.

⁴¹³ Горанци су словенског порекла и муслиманске вероисповести, засебна етничка заједница која говори српским језиком. Они живе на крајњем југозападу Косова, у географском «цепу», изоловани и окружени албанским заједницама, што веома отежава њихов положај. Додатни проблем је што је на том подручју стациониран турски батаљон КФОР-а. Турци из батаљона такође врше притисак на њих да прихвате албански језик и албански наставни план и програм.

134. Две средње школе са 150 ученика измештене су из Драгаша у село Млике, након протеривања и притисака на ученике у наставнике да раде по наставном програму Привремених косовских институција. С обзиром да је објекат у селу Млике неадекватан и да нема чак ни мокри чвор, Влада РС је преко свог Националног инвестиционог плана одвојила средства за адаптацију и доградњу школског објекта. Међутим, општинске власти привремених косовских институција у Гори су одбиле да издају раније тражену грађевинску дозволу, иако је за извођача радова предвиђена невладина организација регистрована код УНМИК-а. Због тога су горански родитељи сами отпочели изградњу анекса у ком је учионица за информатику и тоалет. Њихов труд је поништен када су локалне власти 11. октобра 2008. године срушиле новоизграђени објекат, приликом којег је дошло до сукоба између мештана и локалних власти.

135. Од јуна 1999. године, око 1.500 наставника, сарадника и запослених на Универзитету у Приштини, заједно са 16.000 студената, који су наставу слушали на српском језику, протерано је са факултета, а због лоше безбедносне ситуације нису се више никад вратили у Приштину. Универзитет у Приштини на српској настави измештен је у Косовску Митровицу,⁴¹⁴ једини мултиетнички град. На универзитету тренутно ради 746 наставника и сарадника и око 350 ненаставног особља и образује се више од 10.000 студената.⁴¹⁵

136. Осим Универзитета у Косовској Митровици на Косову и Метохији⁴¹⁶ не постоје други високообразовни програми на српском језику.⁴¹⁷ На Универзитету у Приштини, нема ни једног програма за студенте који говоре српски.

137. Иако је једина образовна институција на Косову и Метохији са наставом на српском језику, има случајева када су студенти који су дипломирали на овом универзитету имали тешкоће у тражењу посла или уписа даљих образовних програма јер дипломе ове институције нису прихватане у пракси.⁴¹⁸ Исто важи за дипломе свих образовних институција на Косову и Метохији финансиране из буџета Републике Србије.

⁴¹⁴ Одлуком Владе Републике Србије („Сл. гласник РС“ бр. 60/01) крајем 2001. године Универзитет у Приштини прелази у Косовску Митровицу која је одређена као привремено седиште Универзитета. Постепено и поступно сви факултети који су били у саставу Универзитета враћају се на простор Косова и Метохије

⁴¹⁵ На свим факултетима ради се на реформи наставних планова и програма, који се усаглашавају са Болоњским образовним процесом. Посебно се инсистира на усклађивању курикулума за студијске програме са истим или истородним факултетима у Србији и по принципу да се курикулуми за студијске програме истородних факултета не могу разликовати од истих за више од 10%. Реално се очекује да ће до 2010. године на Универзитету у Приштини (К. Митровица) у потпуности заживети Болоњски процес.

⁴¹⁶ Међународна администрација на Косову ову универзитетску институцију назива “Универзитет у северној Митровици” и третира га као тзв. „паралелну институцију“.

⁴¹⁷ Делимичан изузетак од ове тврдње је програм на бошњачком језику на Пословној школи у Пећи и на Педагошком факултету Универзитета у Призрену.

⁴¹⁸ *Ибид.* Видети такође Мисија ОЕБС-а на Косову: *Паралелне структуре на Косову*, Приштина, март 2003, стр. 32.

138. Таква ситуација је један од чинилаца који повећавају степен несигурности и угрожавају повратак расељених лица и нормално функционисање неалбанских заједница на Косову и Метохији. Према Саветодавном комитету о Оквирној конвенцији за заштиту националних мањина:

“[...] доступност високог образовања на матерњем језику може да буде кључни фактор у одлучивању о останку на Косову. [...] Доступност високог образовања утиче на одлуке о повратку интерно расељених лица и избеглица, те је стога потребно развити политику и праксу у овој области. Поред тога, Саветодавни комитет жели да нагласи да важна улога дата српском језику у званичним органима и у другим контекстима на Косову, прописана, између осталог, у Уставном оквиру и Нацрту закона о језицима, указује на потребу обезбеђења одговарајућих језичких знања и могућности у различитим јавним секторима. Ово је такође потребно узети у обзир код осмишљавања и спровођења образовног законодавства и политика, укључујући високо образовање.”⁴¹⁹

139. Непризнавање диплома које издаје Универзитет у Косовској Митровици директна је последица дискриминаторних аката Скупштине Косова током усвајања косовског Закона о високом образовању⁴²⁰ и пропуста привремене међународне управе да на такве акте адекватно реагује.

140. Године 2003, Скупштина Косова усвојила је Закон о високом образовању. Тим законом је Универзитет у Приштини директно акредитован. Истовремено, прописани услови за акредитацију озбиљно су довели у питање могућност да и Универзитет у Косовској Митровици буде акредитован. То је један од разлога због кога су, још у фази усвајања овог закона, представници српске заједнице у Скупштини упутили жалбу Председништву Скупштине⁴²¹ тврдећи да нацрт Закона о високом образовању „нарушава виталне интересе заједнице којој припадају, тј. негативно утиче на права заједнице или њених чланова, сходно поглављу 4”⁴²². Будући да Председништво Скупштине није успело да дође до консензуса по питању тог предлога, основано је Специјално веће са задатком да процени ситуацију.⁴²³ У року од пет дана, Специјално веће дало је препоруку да Скупштина усвоји допуњен Закон о високом образовању који би директно акредитовао Универзитет у Косовској Митровици, како би се омогућило особама које говоре српски језик да остваре право на високо образовање. Према Џејмсу О’Брајену, председавајућем члану Већа, та одлука је донета зато што је одбијање Скупштине да легализује рад Универзитета у Косовској Митровици довело до тога да овај Универзитет „није имао ниједан практичан начин да поднесе захтев за сертификацију у кратком року, чак и да је хтео, будући да нису ни постојале

⁴¹⁹ Саветодавни комитет о Оквирној конвенцији за заштиту националних мањина, *Мишљење о спровођењу Оквирне конвенције за заштиту националних мањина на Косову, Стразбур*, новембар 2005, стр. 27.

⁴²⁰ УНМИК Уредба бр. 2003/14 (12. мај 2003.) о проглашењу Закона о високом образовању Косова, који је усвојила Скупштина Косова.

⁴²¹ У складу са процедуром за усвајање законодавства као што је прописано у члану 9 Уставног оквира

⁴²² У складу са чланом 9.1.39 УНМИК Уредбе бр. 2001/9.

⁴²³ *Ибид*, чланови 9.1.40 и 91.41.

процедуре за сертификацију универзитета.⁴²⁴ Упркос томе, Скупштина Косова је одбила препоруке Већа и Закон није мењан.

141. У складу са чланом 91.45, закони ступају на снагу „на дан када их прогласи СПГС“. Међутим, у овом случају проглашење Закона о високом образовању без амандмана које је препоручило Специјално веће било би противно обавезама СПГС-а у области заштите права и интереса заједница⁴²⁵. Тек годину дана од његовог усвајања СПГС проглашава Закон о високом образовању на Косову. Он то чини уметнувши нову одредбу у члан 10. којом Универзитет у Косовској Митровици стиче привремену акредитацију: „Све високообразовне институције биће овлашћене да раде у академској 2001-2001. години, добиће дозволу за рад овим Законом и у складу са међународним принципима недискриминације, уз настојање да се постигну стандарди предвиђени Законом“. Од тада, СПГС сваке године указом продужава акредитацију овом Универзитету.⁴²⁶

142. Закон о високом образовању, као основни правни пропис у овој области на Косову и Метохији, садржи низ других мањкавости којима се посредно дискриминишу заједнице које говоре српски. Наиме, ни овај нити иједан други правни пропис који је на Косову и Метохији донет од 1999. године не садржи одредбу којом се експлицитно прописује право на високо образовање на сопственом језику. Закон о високом образовању само уопштено прописује да „циљеве високог образовања јесу [...] обезбеђење могућности за све становнике Косова да имају користи од таквог образовања, током целог живота“⁴²⁷, док је Министарство за образовање Привремених косовских институција задужено да „унапређује једнакост могућности приступа и уписа на институције вишег образовања“⁴²⁸. Дакле, иако представља основни закон у области високог образовања, ни у једној од одредаба Закона о високом образовању не каже да су и албански и српски званични језици на Косову и Метохији, и да, према томе, систем високог образовања треба да буде заснован на принципу једнакости ова два језика у високим образовним институцијама и њиховим програмима. Закон садржи само општу забрану дискриминације у погледу приступа високом образовању на Косову и Метохији (члан 3.1) и забрану дискриминације студената.⁴²⁹

143. Закон о високом образовању не садржи ни друге гаранције неопходне за ефикасно функционисање двојезичног система високог образовања, као што су

⁴²⁴ Цејмс Обрајен, *Рад ка јединственом систему, Фокус Косово*, Приштина, август 2002.

⁴²⁵ Поглавље 8 УНМИК Уредбе бр. 2001/9.

⁴²⁶ Према доступним информацијама, Универзитет у Косовској Митровици је последњи пут био акредитован почетком 2007. године. У: European Commission, *Извештај о напретку Косова (под 1244) 2007*, Брисел, 2007, стр. 21.

⁴²⁷ Члан 2.1, став (б) УНМИК Уредбе бр. 2003/14.

⁴²⁸ Ибид, члан 4.1, став (х).

⁴²⁹ Ибид, члан 3.1 и члан 29.4, став (ц). Једина одредба којом се прописује, поново на индиректан начин, право српских заједница на високо образовање на њиховом матерњем језику, садржана је у члану којим се уређују овлашћења Министарства просвете: „У остварењу овлашћења и дужности према овом Закону, Министарство треба да поштује и промовише права заједница и њихових чланова, сходно Уставном оквиру за Привремену самоуправу (члан 4.2).“

афирмативне мере у области запошљавања у високообразовним институцијама, одредбе о једнакој употреби званичних језика у овим институцијама и употреби званичних језика на дипломама високообразовних установа на Косову и Метохији.

Културни живот

144. Без обзира на тврдње УНМИК-а о постојећим улагањима у циљу обнове 156 уништених православних цркава на Косову⁴³⁰, као специфичног приоритета, није примећен реалан позитиван помак у том погледу. Напротив, поједине активности локалних власти се могу сагледати као директно усмерене против очувања српске културне баштине на Косову.

145. На КиМ је и даље посебно тежак положај Српске православне цркве чији је огроман број цркава, манастира и других богомоља уништен или тешко оштећен од јуна 1999. године. Уништавање, паљење и угрожавање 117 цркава, манастира и небројано гробаља догодило се у другој половини 1999. у присуству више хиљада војника међународних снага и УНМИК-а. То се не сме заборавити и умањити као претходно уништавање, упркос невиђеном и незапамћеном у свету поновном уништавању других и истих манастира, цркава, споменика културе, гробаља и свега другог са призвуком српства и православља које се догодило 17-18. марта 2004. Само у дводневном мартовском погрому је уништено, спаљено или оштећено 34 објеката и места Српске Православне Цркве на Косову и Метохији које су под управом Епархије рашко-призренске и косовско-метохијске. Највише су страдале цркве и манастири. Од тог броја мартовског погрома, 18 грађевина су споменици културе српске културне баштине на Косову и Метохији а од укупног броја страдалих грађевина (манастира и цркава) 60 су споменици културе српске културне баштине. Ови бројеви су несхватљиви за свако поимање ствари. Незамисливо је да се у овом веку на Косову и Метохији врши највећи и незамисливи прогон, отимање земље, цивилизацијски и културни геноцид над српским народом и његовом баштином. Квалификатив "злочин против културне баштине" на Косову и Метохији унет је у Резолуцију 26, XXXI генералне конференције УНЕСКО-а.

146. Догађања од 17. марта резултирала су новим изгоном, расељењем и погромом над становништвом и споменицима културе на КиМ. Протеривањем српског становништва и "брисањем" њихове културне баштине која сведочи о настанку државе српског народа, Албанци са Косова и Метохије покушавају да прекрајају и лажирају историју. Уништавање је превазишло она из 1999. године (после рата). Тада су спаљена два споменика (манастир Св. Арханђела, гробни храм цара Душана и јединствена градска црква Богородица Љевишка) која су, у Извештају мисије УНЕСКО-а на Косову - 2003. категорисана као споменици од универзалне вредности (од укупно шест таквих споменика на Косову и Метохији).

⁴³⁰ У периоду јун-октобар 1999. године уништено је или оштећено 76 манастира и цркава. Видети нпр. <http://www.rastko.org.yu/kosovo/crucified/default.htm>. Само 17/18. марта 2004. године, оштећено је или уништено 36 манастира, цркава и осталих културно верских објеката и места. УНХЦР Косово, „Допуна о косовским заједницама Рома, Ашкала, Египћана, Срба, Бошњка, Горанаца и Албанаца у мањинској ситуацији“ (јун 2004.), стр. 32.

147. Углавном су све цркве и многобројни манастири претрпели **оштећења** (пример су призренске цркве нарочито црква *Богородице Љевишке и Св. Спаса*, затим црква *Св. Андрије Првозваног* у Подујеву, црква *Богородичиног Ваведења* у Белом Пољу, Црква *Св. Илије* у Вучитрну и др.) до потпуног **уништења** (на пример *манастири: Зочиште* код Ораховца, *Свете Тројице* код Муштутишта, *Девич* код Србице, *Долац* код Клине, *Св. Марка* у Кориши, *Светих Арханђела* у Горњем Неродимљу, *Св. Арханђела Михаила* у Бузовику и други; и *цркве: Св. Ђорђа* у Призрену, Речанима и Сиги, *Богородице Одигитрије* у Муштутишту, *Богородичина црква* у Сувој Реци, *Саборна црква Свете Тројице* у Ђаковици, Рођење Пресвете Богородице у Софтовићу, *Св. Николе* у Приштини, Призрену, Словињу, Ђураковцу, Штимљу, Поповљану, Млечанима, Кијеву, Доњем Неродимљу, Сичеву, Бистражину, Љубижди и Чабићима, *Св. Петке* у Дрснику, *Успења Пресвете Богородице* у Шајковцу и друге) па и нестанка у виду **затирања-нестанка** трагова - темеља цркава (пример: црква *Успења Богородице* са парохијским домом у Ђаковици). Заједно са страдањем манастира, цркава, гробаља и другог, уништено је више од 10.000 икона, црквено-уметничких и богослужбених предмета. Интересантно је да се из многих цркава и ризница, уочи паљења или минирања од стране албанских хорди, претходно, пак, похарало покретно православно благо непроцењиве вредности, те се оно увелико крчми на светском илегалном тржишту антиквитета и уметнина, старих рукописних књига и других раритета.

148. Као пример институционалне узурпације имовине наводио пример Српске православне цркве, односно цркве у Ђаковици. Црква Свете Тројице у Ђаковици срушена је од стране албанских екстремиста 1999. године. На месту срушене цркве општина Ђаковица започела је радове на изградњи градског парка и поред чињенице да се у Катастру земљиште води на СПЦ. Владика Липљански Теодосије је упутио протест УНМИК-у и Савету Европе поводом овог случаја.

149. Општина Дечани одбила је да спроведе извршну одлуку СПГС-а Јоакома Рикера донету 17.05.2008. године којом се манастиру Дечани враћа 24 хектара земљишта која је манастиру одузет од комунистичке власти после Другог светског рата. Влада Републике Србије донела је 1996. године Одлуку да се ово земљиште врати манастиру. После 1999. године општинске власти Дечана су ово земљиште третирали и даље као друштвено и избрисале манастир из катастра као власника. 17.05.2008. године Рикер је на инсистирање владике Теодосија донео Одлуку да се земља врати манастиру и наложио општинским властима да се манастир поново катастарски упише као власник. Скупштина општине Дечане декларативно је одбила спровођење ове Одлуке УНМИК-а и одлучила да прекине сваки контакт са локалним особљем УНМИК-а. Владика Теодосије је о овом случају обавестио седиште УН-а у Њујорку.

150. Један од приоритета за реконструкцију, због свог изузетног верског и културног значаја, требало би да буде и црква Свете Тројице у Ђаковици. Та црква је после серије кардиналних оштећења и игнорисања од стране власти током своје скорије историје, у потпуности била обновљена 1992. године, након

денационализације црквене парцеле. Током јула 1999. године су је минирали локални албански становници. Додатно је оштећена 2004. године, када су од ње остали само темељи и делови зидова. Иако је ова локација обухваћена Меморандумом за обнову светиња страдалих током марта 2004. године и упркос обезбеђеним средствима са Донаторске конференције 2005. године, УНМИК никада није покушао да је обнови, јер се обнова ове цркве сматра политички осетљивим питањем. Принцип и дужност очувања културне баштине налаже, ако већ тешко оштећени споменик не може да се обнови услед тренутног недостатка новчаних средстава, да се макар не погоршава постојеће стање. Ипак, представници општине Ђаковица су предузели низ корака усмерених управо ка погоршању постојеће ситуације. Представници локалних власти су са припадницима Удружења ратних ветерана такозване „Ослободилачке војске Косова“ (ОВК), на месту разорене цркве, на парцели која припада Српској православној цркви, подигли споменик „херојима рата“ (касније уклоњен). Током септембра 2007. године извршено је поновно рашчишћавање места на коме се налазила црква, ради потпуног уклањања остатка храма, да би почетком 2008. године били избрисани апсолутно сви трагови њеног постојања. На месту некадашње цркве, локалне власти су изградиле јавни парк

151. Активности са циљем отежавања приступа, непоштовања и директног затирања културне баштине вршене су на територији Косовске Каменице, где је црква у селу Томанце претворена у депонију, а црква Свете Петке у Доброчану, оштећена 1999. године, затрпана је смећем. У Призрену је на делу парцеле „Црвен брег“ Српске православне цркве изграђено 12 кућа за локално албанско становништво, чиме је у потпуности онемогућен приступ парцели ради њеног коришћења. У дворишту цркве Апостола Петра и Павла у Петровцу која је уништена 1999. године, подигнут је споменик ОВК.

152. Као изузетно чест проблем истиче се вандализовање надгробних споменика на српских гробљима. Према постојећим подацима Српске православне цркве, локално албанско становништво је уништило 5.250 споменика на 254 гробаља⁴³¹, док на више од 50 гробаља не постоји ниједан читав споменик. Грубом непажњом, на брежуљку изнад српског гробља у Жакову (општина Исток), локална албанска заједница је изградила резервоар за воду, што је проузроковало покретање клизишта и велико оштећење гробница.

153. Још један од примера манифестног покушаја затирања српског националног идентитета и грубог извртања историјских чињеница је садржај презентације туристичке понуде на Косову, под покровитељством надлежних привремених институција на Косову (Одељење за туризам Министарства за индустрију и трговину).

154. На Међународном сајму туризма у Охриду (БЈР Македонија) одржаном у периоду од 17-20. јануара 2008. године дељене су четири брошуре Косовске

⁴³¹ Закључно са 2005. годином.

туристичке асоцијације⁴³², са обележјима државности привремених институција на Косову, на којима су представљени манастири Дечани, Грачаница и Пећка Патријаршија без спомена њиховог српског порекла.⁴³³ Што се тиче манастира Пећка Патријаршија, дато је упозорење „будите спремни да чујете и другу страну косовске приче коју говори православна српска црквена заједница, гледано из њиховог угла“.⁴³⁴ Изнад текста о католичкој цркви, презентована је фотографија православне Саборне цркве Светог Ђорђа у Призрену, без спомена да је у питању православна црква оштећена током мартовског погрома 2004. године. Изостављене су информације о српском верском и културном наслеђу и при помињању Средачке жупе. Такође није споменуто постојање око 15 српских цркава у Жупи од којих су поједине споменици културе од изузетног значаја за Републику Србију. Исто је изостављено и при помену Руговске и Дечанске клисуре на којима се налазе православне монашке испоснице. Пласиране су и нетачне историјске и стручне информације (на пример, тврдње да је цар Душан „освојио албанску земљу“ 1346. године, да „православне цркве датирају из византијског периода“ итд.). У таквој међународној презентацији историјских и културних карактеристика Косова, српска културна особеност је у потпуности маргинализована и пласирана једино кроз призму косовске мултиетничност.

155. Идентичне омашке у погледу идентификације и уважавања неалбанске, односно српске културне баштине примећене су и на званичној интернет презентацији туристичке понуде Косова под покровитељством привремених институција власти на Косову.⁴³⁵ У оквиру представљања туристичке понуде, основни заштићени стубови српског културног наслеђа на Косову, као што је Грачаница (признати од стране УНЕСЦО-а), дуго су представљани као албанске, односно илирске културне тековине⁴³⁶, без икаквог спомена њиховог српског порекла. Уобичајено је и преименовање најважнијих српских цркава за које се, упркос приговорима, упорно користи алтернативни назив „замак“.⁴³⁷

156. Трајно нетачно представљање историјских и стручних података се оправдано може тумачити као део стратегије отуђивања српског културног наслеђа на Косову од српског народа као творца и власника. Овакво поступање нарушава принцип очувања, развоја и ширења културе, као и право појединаца да учествује у културном животу. Оваква пракса захтева оштру осуду УНМИК-а и шире међународне јавности која треба да предузме одговарајуће мере..

⁴³² Доступне на званичној интернет презентацији КОТАС-а на <http://www.kotas-ks.org/publications.html>.

⁴³³ КОТАС-ов Туристички пакет 03 КО.

⁴³⁴ КОТАС-ов Потпуни туристички пакет Косова, стр. 12.

⁴³⁵ Званична интернет презентација туристичке понуде Косова <http://www.visitkosova.org>.

⁴³⁶ За детаље, видети, на пример, http://www.kosovo.net/news/archive/2006/December_02/1.html, приступљено 15. октобра 2008. године. Изобличавање културно-историјских чињеница било је заступљено и на званичној интернет презентацији туристичке понуде Косова, али је такав садржај уклоњен услед снажног притиска јавности.

⁴³⁷ Видети, на пример, <http://www.visitkosova.org/english/photogallery.htm>, приступљено 15. октобра 2008. године.

157. Посебан проблем представља фактичко затирање српског језика, као једног од три језика у службеној употреби на Косову, кроз праксу исписивања погрешних топографских натписа као симбола етничке присутности и дела националног блага. Релативно је учестала појава да се уместо српског имена пише албанизована верзија⁴³⁸ или се употребљавају званично новоалбански називи.⁴³⁹ Ова појава је директно супротна члану 9.4 УНМИК-ове Уредбе 2000/45⁴⁴⁰ која предвиђа двојезичне (албанско-српске) званичне ознаке назива градова, села, путева, улица и других јавних места на Косову.

⁴³⁸ На пример *Kamogllava* уместо Камена Глава, или *Gillogos* (албански) уместо Глоговац (српски).

⁴³⁹ На пример *Drenas* уместо Глогоц или *Kastriot* уместо Обилић.

⁴⁴⁰ УНМИК Уредба 2000/45 (11. август 2000.) о општинској самоуправи на Косову.

ПРИЛОГ 2

ТРЖИШТЕ РАДА

Табела 1.

Основни индикатори тржишта рада ромске популације								
	Стопа незапосленост и		Стопа запослености		Стопа активности		Стопа неактивности	
	Укупно	Роми	Укупно	Роми	Укупно	Роми	Укупно	Роми
Тотал	16.4	40.7	50.8	27.8	60.8	46.8	39.2	53.2
Мушкарци	15.0	28.0	58.7	42.6	69.0	59.1	31	40.9
Жене	18.1	68.2	43.3	10.3	52.8	32.3	47.2	67.7

Извор: Анкета о радној снази, Републички завод за статистику (Напомена: Узорак Рома из АРС, 2009. не садржи Роми са највишим нивоом образовања).

Табела 2.

Број незапослених лица која су била укључена у мере активне политике запошљавања које реализује Национална стратегија запошљавања 2005-2010		
Назив мере	2009.	
	Број лица укључених у меру	Ефекти на запошљавање
Каријерно вођење и саветовање	93.377	16.327
АТП-1	35.911	6.229
Тренинг самоефикасности / АТП-2	1.975	/
Клубови за тражење посла	3.190	642
Сајмови запошљавања	52.301	9.456
Програми додатног образовања и обука	20.515	19.097
Приправници	17.150	17.150 *
Обуке	3.365	1.947
Субвенције за запошљавање	11.732	11.732
Субвенције за самозапошљавање	5.303	5.303
Субвенције за отварање нових радних места	6.429	6.429
Јавни радови	10.160	10.160 **
УКУПНО	135.784	57.316

* Засновали радни однос у својству приправника на одређено време.

** Запослени на одређено време за време трајања јавног рада.

Табела 3.

Кретање стопе запослености и незапослености ⁴⁴¹						
Година	2005. октобар	2006. октобар	2007. октобар	2008. октобар	2009. април	2009. октобар
Општа стопа незапослености (15 – 64 године)	21,80%	21,60%	18,80%	14,70%	16,40%	17,40%
Општа стопа запослености (15 – 64 године)	51,00%	49,90%	51,5 %	53,30%	50,80%	50,00%

Извор: Републички завод за статистику, Анкета о радној снази

Табела 4. .

Основни индикатори тржишта рада (15-64) по полу								
АРС за лица радног узраста 15-64 година	Апр-08		Окт-08		Апр-09		Окт-09	
	м	ж	м	ж	м	ж	м	ж
Стопа запослености	62.3	46.0	62.2	44.7	58.7	43.3	57.4	42.7
Стопа незапослености	12.4	16.1	12.7	17.3	15.0	18.1	16.1	19.1
Стопа активности	71.1	54.8	71.3	54.1	69.0	52.8	68.4	52.8
Стопа неактивности	28.9	45.2	28.7	45.9	31.0	47.2	31.6	47.2

Извор: Анкета о радној снази, Републички завод за статистику

⁴⁴¹ Од почетка спровођења Националне стратегије запошљавања 2005-2010. год.

ПРИЛОГ 3

Прописи у области безбедности и здравља на раду

- Закон о безбедности и здрављу на раду („Службени гласник РС” број 101/05);
- Правилник о начину и поступку процене ризика на радном месту и у радној околини („Службени гласник РС”, бр. 94/06, 108/06 и 30/10);
- Правилник о условима и висини трошкова за издавање лиценци за обављање послова у области безбедности и здравља на раду („Службени гласник РС”, бр. 29/06, 72/06 и 62/06);
- Правилник о програму, начину и висини трошкова полагања стручног испита за обављање послова безбедности и здравља на раду и послова одговорног лица („Службени гласник РС”, бр. 29/06 и 62/07);
- Правилник о поступку утврђивања испуњености прописаних услова у области безбедности и здравља на раду („Службени гласник РС”, број 60/06);
- Правилник о висини трошкова поступка утврђивања испуњености прописаних услова у области безбедности и здравља на раду („Службени гласник РС”, број 60/06);
- Правилник о евиденцијама у безбедности и здрављу, на раду („Службени гласник РС”, број 62/07);
- Правилник о претходним и периодичним лекарским прегледима запослених на радном месту са повећаним ризиком („Службени гласник РС”, бр. 120/07 и 93/08);
- Правилник о садржају и начину издавања образаца извештаја о повреди на раду, професионалном обољењу и обољењу у вези са радом („Службени гласник РС”, бр. 72/06 и 84/06);
- Правилник о поступку прегледа и испитивања опреме за рад и испитивање услова радне околине („Службени гласник РС”, бр. 72/06 и 84/06);
- Правилник о превентивним мерама за безбедан и здрав рад при коришћењу средстава и време за личну заштиту на раду („Службени гласник РС”, број 23/08);
- Уредба о безбедности и здрављу на раду на привременим или покретним градилиштима („Службени гласник РС”, број 14/09);
- Правилник о превентивним мерама за безбедан и здрав рад на радном месту („Службени гласник РС”, број 21/09);
- Правилник о превентивним мерама за безбедан и здрав рад при коришћењу опреме за рад („Службени гласник РС”, број 23/09);
- Правилник о превентивним мерама за безбедан и здрав рад при ручном преношењу терета, („Службени гласник РС”, број 106/09);
- Правилник о превентивним мерама за безбедан и здрав рад при коришћењу опреме за рад са екраном, („Службени гласник РС”, број 106/09);

- Правилник о превентивним мерама за безбедан и здрав рад при излагању азбесту,(„Службени гласник РС”, бр. 106/09, 6/10-исправка и 15/10-исправка);
- Правилник о превентивним мерама за безбедан и здрав рад при излагању хемијским материјама, („Службени гласник РС”, број 106/09).

Прописи у области безбедности и здравља на раду које је донела Народна скупштина и Влада Републике Србији у 2009. години:

- Закон о потврђивању Конвенције Међународне организације рада број 187 о промотивном оквиру безбедности и здравља на раду („Службени гласник РС”, број 42/09);
- Закон о потврђивању Конвенције Међународне организације рада број 167 о безбедности и здрављу у грађевинарству („Службени гласник РС”, број 42/09);
- Закон о потврђивању Ревидиране европске Социјалне повеље („Службени гласник РС”, број 42/09).

ПРИЛОГ 4

НАСИЉЕ У ПОРОДИЦИ

Табела 1.

Насиље у породици, члан 194. Кривичног законика

Табела 2.

Табела 3.

СТАРОСНА И ПОЛНА СТРУКТУРА УЧИНИЛАЦА КРИВИЧНОГ ДЕЛА НАСИЉЕ У ПОРОДИЦИ У ПЕРИОДУ ОД 2006. ДО АПРИЛА 2010. ГОДИНЕ
НА ТЕРИТОРИЈИ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

година	2006			2007			2008			2009			I- IV 2010			УКУПНО		
	М	Ж	Укупно лица	М	Ж	Укупно лица	М	Ж	Укупно лица	М	Ж	Укупно лица	М	Ж	Укупно лица	М	Ж	Укупно лица
од 14 до 18	20	2	22	24	3	27	38	5	43	52	7	59	14	2	16	148	19	167
од 18 до 21	36	4	40	49	4	53	48	8	56	71	4	75	26	2	28	230	22	252
од 21 до 30	338	19	357	427	26	453	451	35	486	570	31	601	181	16	197	1.967	127	2.094
од 31 до 40	498	23	521	626	32	658	681	50	731	730	58	788	286	14	300	2.821	177	2.998
од 41 до 50	498	23	521	653	36	689	763	30	793	830	46	876	252	22	274	2.996	157	3.153
од 51 до 60	321	10	331	415	19	434	467	26	493	531	28	559	189	6	195	1.923	89	2.012
преко 60	106	6	112	181	12	193	197	12	209	243	25	268	64	5	69	791	60	851
УКУПНО	1.817	87	1.904	2.375	132	2.507	2.645	166	2.811	3.027	199	3.226	1.012	67	1.079	10.876	651	11.527

ЗАПУШТАЊЕ И ЗЛОСТАВЉАЊЕ ДЕЦЕ

Табела 4.

Табела 5.

УКУПНО	
индивидуални	укупно лица
59	105
39	67
55	118
58	129
17	29
228	448

ДЕЦА БЕЗ РОДИТЕЉСКОГ СТАРАЊА

Табела 6.

Разлог одсуства родитељског старања	2007. година %	2008. година %
Родитељи умрли	12,7%	11,8%
Родитељи непознати	0,4%	0,3%
Родитељи потпуно лишени родитељског права	5,7%	7,4%
Родитељи делимично лишени родитељског права	3,8%	4,4%
Родитељи спречени да врше родитељске дужности	22,9%	21,2%
Неадекватно родитељско старање	55,5%	54,9%
Укупан број деце	9.572 = 100,0	9.790 = 100,0

Табела 7.

Активна – крај 2008. године: Узраст деце и омладине без родитељског старања	Мушка деца	Женска деца	Укупно деце
Од 0 до 2 године	203	220	423
Од 3 до 7 година	909	857	1.766
Од 8 до 17 година	2.749	2.629	5.378
Преко 17 година	554	543	1.097
Укупан број деце и омладине без родитељског старања	4.415	4.249	8.664

Табела 8.

Корисници - деца без родитељског старања Врсте мера, облика, услуга:	2007. година	2008. година
Усвојење	131	147
Старатељство	4863	5262
Привремено старатељство	1157	1362
Смештај у хранитељску породицу	3809	4238
Смештај у установу социјалне заштите	1459	1392
Материјално обезбеђење	2570	2997

Табела 9.

Корисници - деца са инвалидитетом Врста мера, облика,услуга:	2007. година	2008. година
Усвојење	12	15
Старатељство	657	744
Привремено старатељство	286	308
Смештај у хранитељској породици	376	364
Смештај у установи социјалне заштите	1066	982
Материјално обезбеђење	1009	1167
Додатак за помоћ и негу и увећани додатак	6386	6949
Професионално оспособљавање (рехабилитација)	449	468

ПРИЛОГ 5

ПРАВО НА ВОДУ

Табела 1.

МЕТОДИ РЕШАВАЊА ПРОБЛЕМА КАДА ВОДА НИЈЕ ДОСТУПНА, ПРЕМА ТИПУ НАСЕЉА

	Београд	градови	села
Користе алтернативни извор воде за пиће	70,9	73,8	59,5
Користе претходно складиштену води	22,8	27,4	26,5
Обраћа се комшији за помоћ	12,8	15,8	31,2
укупно	100%	100%	100%

Извор: Студија о животном стандарду - Србија 2002 - 2007.

Табела 2.

СТАНОВИ ЗА СТАЛНО СТАНОВАЊЕ ПРЕМА ОПРЕМЉЕНОСТИ ВОДОВОДНИМ ИНСТАЛАЦИЈАЛА

тип насеља		укупно станова	опремљеност водовод.инсталацијама	опремљеност у %
Градска насеља	број	2743996	2453319	89,4
остала насеља	број	1551036	1521326	98,1

извор: Попис становништва, домаћинства и станова 2002.
Републички завод за статистику

ПРАВО НА АДЕКВАТНО СТАНОВАЊЕ

Табела 3.

Подаци о прихватиљштима за одрасле и корисници према годинама старости 1)

	прихватиљшта у Републици Србији	корисници		мање од 18год.	18- 27год.	28- 40год.	41- 60год.	61 и више
		укупно	жене					
2006	3	545	232	6	46	74	219	200
2008	3	511	227	8	33	64	171	235

1)Подаци о прихватиљштима прикупљају се у
двогодишњој периодици

извор: Билтен Републичког завода
за статистику